varlık

KURUCUSU YAŞAR NABİ NAYIR
AYLIK EDEBİYAT VE KÜLTÜR DERGİSİ
MAYIS 2016
112749 2016/05-1304
12 TL

Necatigil 100 yaşında!

• Ayşe Sarısayın • İlyas Koç • Emrah Pelvanoğlu • Hikmet Sami Türk • Zekeriya Başkal
• Ahmet Hamit Yıldız • Sezai Coşkun • Tozan Alkan • Yüksel Pazarkaya

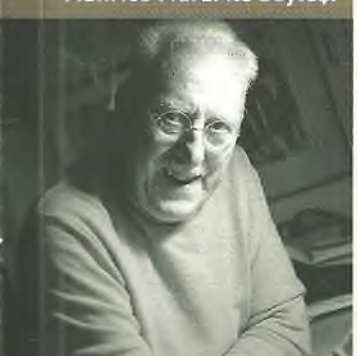
EDEBİYAT GÜNDEMİ

Gecenin ve yolculuğun yazarı Tezer Özlü
Kabil Demirkıran
Atanur Memiş

Kuzey Düşü/ncesi **Haydar Ergülen** • İlginç Bir İstanbul Efendisi: Sermet Sami Uysal **Yusuf Çotuksöken** • Destursuz Roman Atlarıyla "Sahilde Kafka" **Halûk Sunat** • Özgürlükleri Korumak İçin Aşı Yapılabilir mi? **Korkmaz Alemdar** • Zaman Ağrıları **Feridun Andaç** • Nietzsche'den Sonra Ebedi Geri Dönüş ve Tanrı'nın Ölümü **Mehmet Mansur** • Not Defteri **Hüseyin Yurttaş** • Yeni Şiirler Arasında **küçük İskender** • Yeni Öyküler Arasında **Hatice Meryem** • ŞİİR Mustafa Köz, Akgün Akova, Enver Ercan, Hüseyin Atabaş, Harun Atak, Sinan Özdemir, Onurcan Yılmaz, Mehmet Ali Doğan, Zeliha Cenkci • ÖYKÜ Zeynep Cemali, Esmehan Devran • ÇİZİM G. Öykü Doğan

+ VARLIK KİTAPLIĞI Murat Gülsoy ile Söyleşi **Fatma Yeşil** • Psikodinamik Açıdan Enver Ercan ve Şiiri - Yusuf Alper **Hüseyin Peker** • İnsanlık Tarihi - Cyril Aydon **Kader Gül** • Güzel - Selçuk Orhan **Arzu Uçar** • Evimin İnsanı - Nurgül Ateş **Seran Demiral** • Reyhan Yıldırım ile Söyleşi **Gülce Şafak Özdemir** • Echo'nun Kemikleri - Samuel Beckett **Tevfik Kalkan** • Kesin ki Seviyorum - Nilgün Şimşek **Ayda Baloğlu**

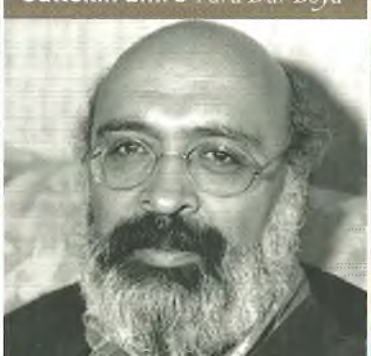
Manrico Murzi ile Söyleşi

Salih Bolat ile söyleşi

Gültekin Emre *Yürü Dur Boya*

Leylâ Erbil'in "Vapur"u

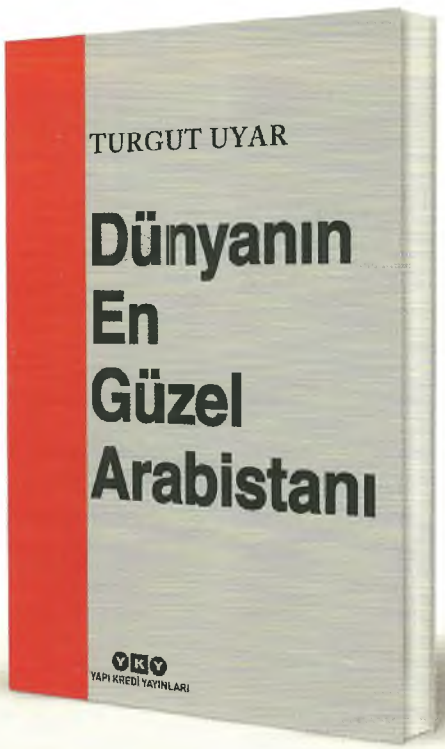
Kitap hayattır...

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

Kurulu düzenin dayanılmaz ağırlığı altında ezilmeye mahkum, yıpranan ruhlara...

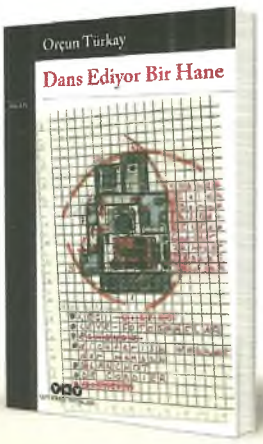
1950'lerden itibaren Türk şiirinin yönelmeye başladığı , sonraları "İkinci Yeni" olarak bilinecek, yepyeni bir biçim ve içerik kanalının başyapıtı kabul edilen *Dünyanın En Güzel Arabistanı* 57 yıl aradan sonra yeniden ayrı basımıyla okurlarıyla buluşuyor.

Turgut Uyar'ın konuşulmazı konuşulur kılan, çok sesli ve çok çatışkan bu "alaycı başkaldırı" şiirleri kim bilir daha kaç kuşağın el kitabı, rehberi, kurtarıcısı olacaktır.

Dünyanın En Güzel Arabistanı
Turgut Uyar
Şiir, 88 s.

YKY'DEN YENİ KİTAPLAR...

Dans Ediyor Bir Hane
Orçun Türkay
Anlatı, 64 s.

Fotoğrafın Arka Yüzü
Melih Ergen
Roman, 136 s.

YapıKredi
Kültür Sanat Yayıncılık

www.ykykultur.com.tr YapiKrediKulturSanatYayincilik YKYHaber

varlık

Aylık Edebiyat ve
Kültür Dergisi

•

83. Yıl, Sayı 1304
1 Mayıs 2016, İstanbul
ISSN 1300-1728
Yayın türü
Yerel süreli yayın

•

Kurucusu:
Yaşar Nabi Nayır

•

Varlık Yayınları A.Ş. adına
İmtiyaz Sahibi
ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Filiz Nayır Deniztekin
Genel Yayın Yönetmeni:
Enver Ercan
Editör:
Mehmet Erte
Kapak düzeni ve iç tasarım:
Nazlı Ongan

•

Baskı:
Pasifik Ofset
Cihangir Mah. Güvercin Cad.
Baha İş Merk. A Blok No 3/1
Z. Kat / Avcılar / İstanbul
Tel: 212-412 17 77
Matbaa Sertifika No: 12027

•

Abone Koşulları:
Yurtiçi 1 yıllık: 120 TL;
2 yıllık: 228 TL;
Yurtdışı 1 yıllık: 70 Euro

•

Posta çeki hesap no:
119822,
Banka hesap no:
İş Bankası, Perpa Tic. Mrk.
(1188) 0451191

•

Adres:
VARLIK YAYINLARI A.Ş.
Perpa Ticaret Merkezi, B Blok
Kat: 5, No: 484
Şişli 34384 – İstanbul
Tel: 0212 - 221 31 71 (pbx)
Direkt tel-faks:
0212 - 320 06 46
Yazı işleri faks:
0212 - 221 31 71/dahili 17
Yazı işleri e-posta:
varlik@varlik.com.tr
Satış ve abone e-posta:
varlik@varlik.com.tr
www.varlik.com.tr

•

Avrupa Kültür Dergileri Ağı
<www.eurozine.com> üyesidir.

Sunu

1935 yılında, daha 19 yaşında bir lise öğrencisiyken ilk şiiri *Varlık* dergisinde yayımlanan Behçet Necatigil, şiirimizde bugün "büyük usta" olarak anılan bir şairimiz.

Zamanın yıpratıcılığından uzakta bugün de genç kuşakları etkileyen, onlara esin veren şairimizin 100. doğumgünü bu yıl çeşitli etkinliklerle kutlanıyor.

Varlık dergisi olarak Necatigil dosyası için hazırlık yaparken, gazetecilik tarihinde sanıyorum ilk kez ilginç bir durum yaşandı. *Zaman* gazetesi kapanınca okurlarına armağan olarak dağıttığı kitap eki de yayınına son vermiş oldu. Oysa kitap eki yayma hazırlanmıştı ve ana dosyası Necatigil'e ayrılmıştı. Böyle bir duyum alınca, yine ilk şiiri *Varlık* dergisinde yayımlanan, 1999 yılında Yaşar Nabi Nayır Gençlik Şiir Ödülü'ne değer görülen ve yıllardır bu kitap ekinin editörlüğünü yapan Can Bahadır Yüce'yi arayıp Necatigil ile ilgili yazılara *Varlık* dergisinde yer verebileceğimizi söyledim. Ciddi bir emek ürünü vardı çünkü ortada. Can bu önerimi memnuniyetle karşıladı. Ayşe Sarısayın da destek verince yazarlarından yazıları istedim. Sağolsunlar, hepsi de gönderdi. Bu bölümümüzü başka yazılarla da zenginleştirdik elbette. Katkıda bulunan herkese teşekkür ediyorum. Dosyamız Necatigil'e bir saygı duruşu...

Bu yıl aynı zamanda edebiyatımızın "üzgün prensesi" Tezer Özlü'nün 30. ölüm yıldönümü. Kabil Demirkıran'ın dediği gibi, "yaşamının ilk yıllarını kasabalarda geçirmiş, ancak kent ortamında olgunlaşmış ve o ortamın baskıcı kültürüyle hesaplaşan" yazarımız için Atanur Memiş de "Cemal Süreya'dan Tezer Özlü'ye yolculuk" yapıyor yazısında.

Yusuf Çotuksöken ise geçtiğimiz günlerde yitirdiğimiz değerli dilci ve Yahya Kemal uzmanı Sermet Sami Uysal'ı saygıyla selamlıyor.

Başka yazı ve şiirler de var tabii bu sayıda. Derginin sayfalarını çevirmenin tam zamanı. Haziran sayımızda buluşmak üzere...

Enver Ercan

BENİM TEK DÜŞÜNCEM BÜZÜLDÜĞÜM KÖŞEDE NASIL ÇIKIP GİDECEĞİM

G. Öykü Doğan

İÇİNDEKİLER

Çizgiyorum	*G. Öykü Doğan*	2
Behçet Necatigil'e Açık Mektubumdur...	*Ayşe Sarısayın*	4
100. Doğum Yılında Necatigil'in Yeni Yazı ve Şiirleri Ortaya Çıktı	*İlyas Koç*	7
"Kopyesiz Kâğıtları Çağrışımlarla Yazmak Ne Güzel"	*Emrah Pelvanoğlu*	10
Söylediklerinden Fazlasını Anlatan Bir Söz Ustası	*Hikmet Sami Türk*	12
"Kırık İncelikler Şairi"	*Zekeriya Başkal*	14
Diye/Bildi	*Ahmet Hamit Yıldız*	17
"Unutulmak İsteyen Şair"	*Sezai Coşkun*	19
Behçet Necatigil'in Şiir Çevirileri	*Tozan Alkan*	21
Behçet Necatigil'in Şiirini Almancaya Çevirmek	*Yüksel Pazarkaya*	26
Nebile Hanım'ın Olmayan Dişi	*Zeynep Cemali*	30
Yeni Şiirler	*Mustafa Köz*	35
Sevdiğim Kadın Adları Gibi - 43		
Sezen	*Akgün Akova*	36
Kuzey Düşü/ncesi	*Haydar Ergülen*	38
'Bu Dünyadan Sağ Kurtulan Olmadı'	*Enver Ercan*	42
Leylâ Erbil'in "Vapur"u	*Ali Özgür Özkarcı*	43
Destursuz Roman Atlarıyla Sahilde Kafka	*Halûk Sunat*	46
Edebiyat Gündemi:		
Tezer Özlü'de Bir Şok Figürü Olarak Kent	*Kabil Demirkıran*	52
Yağmurun Gelini...	*Hüseyin Atabaş*	57
Bir Göçebe Olarak Okur: Cemal Süreya'dan Tezer Özlü'ye Yolculuk	*Atanur Memiş*	58
İlginç Bir İstanbul Efendisi: Sermet Sami Uysal	*Yusuf Çotuksöken*	63
–Çin	*Harun Atak*	65
Manrico Murzi ile Söyleşi	*Erkut Tokman*	66
Özgürlükleri Korumak İçin Aşı Yapılabilir mi?	*Korkmaz Alemdar*	73
Zaman Ağrıları	*Feridun Andaç*	76
Salih Bolat ile Söyleşi	*Kadir İncesu*	78
Nietzsche'den Sonra Ebedi Geri Dönüş ve Tanrı'nın Ölümü	*Mehmet Mansur*	81
Not Defteri	*Hüseyin Yurttaş*	85
Üzüntü Sabit'i	*Sinan Özdemir*	88
Yeni Şiirler Arasında	*küçük İskender*	89
Yeni Öyküler Arasında	*Hatice Meryem*	90
Hangi Pazar	*Esmehan Devran*	92
Kutsal Toprak	*Onurcan Yılmaz*	93
Ecrin	*Mehmet Ali Doğan*	94
Acı Güneş	*Zeliha Cenkci*	94
Varlık Kitaplığı		
Murat Gülsoy ile Söyleşi	*Fatma Yeşil*	95
"Yürü Dur Boya" / Gültekin Emre	*Adnan Gül*	98
"Psikodinamik Açıdan Enver Ercan ve Şiiri" / Yusuf Alper	*Hüseyin Peker*	101
"İnsanlık Tarihi" / Cyril Aydon	*Kader Gül*	102
"Güzel" / Selçuk Orhan	*Arzu Uçar*	103
"Evimin Insanı" / Nurgül Ateş	*Seran Demiral*	104
Reyhan Yıldırım ile Söyleşi	*Gülce Şafak Özdemir*	106
"Echo'nun Kemikleri" / Samuel Beckett	*Tevfik Kalkan*	108
"Kesin ki Seni Seviyorum" / Nilgün Şimşek	*Ayda Baloğlu*	110

BEHÇET NECATİGİL'E AÇIK MEKTUBUMDUR...

AYŞE SARISAYIN

Sevgili şairim, canım babam, yıllardır sayısız mektup yazdım sana, kimi kâğıtlara, kimi boşluklara –çaresiz anlarımda, rüyalarda. Konuşmalar yaptım anma günlerinde, dost meclislerinde, kendi kendime. "Babam, şairim!" "İyi ki şairim babam!" dedim, böyle yazdım. Varlığınla, duruşunla bana öğrettiklerinden, kızın olmaktan büyük bir onur duyduğumu dile getirdim. Ama içimden geldiğince 'canım babam' diyemedim, bir mesafe koydum aramıza. Çok yakınlarımla birlikteyken bazen, bir de Selma'yla, o güzelim "Mavi Işık" şiirini yazdığın, *"Bizim çocukluğumuz/ Karanlık, paslı/ Sen güneşlerde yaşa/ Altın saçlı..."* dediğin sevgili ablamla konuşmalarımızda, hani fırsat buldukça ayda yılda bir baş başa buluştuğumuzda iki kızkardeş, olanca içtenliğimizle dertleşirken sözümüzü ve sevgimizi sakınmadan, kendimizi aşka değilse de artık, şaraba vurup birkaç damla gözyaşı döktüğümüzde, işte o zamanlarda 'canım babam' diyebildim ancak. Bir Selma dedi, bir ben, karşılıklı...

'Canım babam' diye yazabildiğime göre şimdi ilk kez, duygularımı ve kendimi sakınmayacak yaşlara geldiğimdendir belki de.

Otuz beş yıl olmuş sen bu dünyadan ayrılıp sonsuzluğa göçeli. Bizim buralarda zamanın nasıl da hızlı geçtiğini bilirsin. Değerlendirmek için ne çok uğraştın altmış üç yıl boyunca. Tek bir saatini boşa harcamamaya odaklı bir ömürdü seninki.

Senden otuz dört yıl sonra annemi de uğurladık sonsuzluk denen boşluğa. İnsan hem annesi hem de babası olmadığında bir garip yalnızlık hissediyor, tüm hayatı gözlerinin önünden geçiyor, şimşek çakımı kısacık sahnelerle. Çay kokulu bir sabah, 'cicipapa' dediğimiz yumurtalı ekmeklerin sevinciyle başlayan bir gün. Boğaz sırtlarında –ne zaman, nerede?– bir kır lokantasını çevreleyen papatyalar, uzak sesler, seslenişler, kalabalık bir masa, geç öğle yemekleri kimi Pazar günleri, başrolde Kastamonu usulü etli ekmekler, ocağın başında yorgun gülümseyen güzel bir genç kadın, otobüsle gittiğimiz kırlık bir alan, sepetler dolusu kirazlar, ablamın kulaklarıma taktığı kirazdan küpeler, annemin şen kahkahaları, senin hep çekingen, biraz tedirgin bakışların, ablamla evcilik oyunlarımız, geceler sonra, uykulu eve dönüşler, güvenli uykulara dalışlarım: *"Çocuk hemen uyudu/ Uykusunda güldü..."*

Çocukluk anılarına karışan başka görüntüler ardından, sıradan bir tartışma, gereksiz bir kırgınlık, kitaplara, şiirlere kapanmalar, leblebi eşliğinde içtiğin akşamüstü rakılarının anason beyazlığı, okumam için verdiğin edebiyat dergileri, kitaplar, taze ceviz kokusu. Uzun bir zaman sıçramasıyla bir hastane odası ansızın, başka bir beyaz, ilaç, serum ve hastalık kokulu beyazlığın ortasında anılara sığınıp hırıltılı nefes seslerine kulak kabartarak bekleyişler, ölümün çok yakınlarda olduğunu bilerek ve ölümün anlamını bilmeden daha, sessiz çığlıklarda dile gelen isyanlar...

Sonrasında sen yoktun, ama şiirlerin yanı başımdaydı, yaşadıklarıma, anladıklarıma ve anlayamadıklarıma eşlik ederek, anlam

arayışlarıma ışık tutup yol göstererek. Acılara, kederlere şiirlerle katlanıldı, genç ölümlere, çocuk ölümlerine, geç ölümlere, ölememelere. İlk kitabındaki ilk şiirlerinden birini hatırlayarak: *"Yaşamak azaptır çok zaman..."*

Biliyor musun, çocuklar ölüyor, öldürülüyor hâlâ. *"Hem onlar geç büyürler, sonra ne güç büyürler/ Daha yavru, dünyanın farkında değiller/ Üşümüş soğuklarda yatağımıza gelirler"* dediklerin, kıyamadıkların –senden tam bir yıl sonra, yine 13 Aralık'ta on yedi yaşında bir çocuk idam edildi mesela. On yedi yaşındaydı, ama on sekiz oluverdi birdenbire. Yaşına bir yıl eklenerek yaşayacağı yılların tamamı alındı elinden. Ağıtlar yakıldı onun için, şiirler yazıldı sonradan. Adı Erdal'dı, umutları vardı, kocaman kara gözleri, bir de yakası kürklü paltosu. Sonra başkaları. On yediyken on sekiz olanın abileri. Yirmiler, yirmi üçler. Umutlarıyla birlikte toprağa karıştı hepsi.

Şimdileri sorarsan, idamlar yok artık, ama haksızlıklar, yolsuzluklar, eşitsizlikler hâlâ dur durak bilmiyor. Açlık, yoksulluk dizboyu. Hayatımız her yönden kuşatılmış, içeriden ve dışarıdan, nefes alamıyoruz adeta. Ama sanma ki her an kötü hissediyoruz kendimizi, hayır, yaşıyoruz pekâlâ, gülüyoruz, eğleniyoruz, kitaplar okuyor, sinemaya gidiyor, güzel içkiler ve yemekler eşliğinde güzel müzikler dinliyoruz. Yeni bir çizme alıyoruz, kırmızı bir kazak, yılın moda renginden bir elbise. Elbiseye uygun eski bir şal bulunca dolabımızda, nasıl da seviniyoruz. Okuduğumuz kitapla, izlediğimiz filmle mutlu oluyoruz bazen. Yaşamak için küçük sevinçlere ihtiyacımız olduğunu biliyoruz, başka türlü yaşanmaz diyoruz, böyle savunuyoruz, böyle aklıyoruz kendimizi, sevincimizi. Sonra, tam da o anlardan birinde, sevinirken anlamlı bulduğumuz ve birazdan tüm anlamını yitireceğini bilmediğimiz herhangi bir şeye, donup kalıveriyoruz: Görüyoruz, duyuyoruz, okuyoruz –vurulan bir gencin hikâyesini, öldürülen bir başkasının trajedisini, gözü yaşlı ana babaları. Tabutlara örtülmüş bayraklara sarılıp "Vatan sağ olsun!" diyenlerle, "Vatana da, devlete de hakkımı helal etmiyorum!" diyenleri dinliyoruz. Gözyaşlarının ve acıların aynı olduğunun farkında olarak ve bunun ne zaman fark edileceğini sabırla bekleyerek tüketiyoruz ömrümüzü.

Hiçbirinin olmadığı bir gün –olacak iş değil ya, diyelim ki oldu– küçük bir mutluluğun peşine takılmış giderken, bize uzanan kirli, cılız ve yoksul bir çocuk eli görüyoruz ya da kavruk yüzlü genç bir kadının kucağındaki esmer çocuğun, onca kir pas, pılı pırtı arasında bile gizlenemeyen pırıltılı bakışlarıyla karşılaşıyor bakışlarımız.Utanıyoruz neden utandığımızı bilmeden, suçluluk duyuyoruz ne suç işlediğimizi anlayamadan. Her yerimiz utanç oluyor, temiz giysilerimizin, cebimizdeki paranın, yediğimiz yemeğin altında eziliyoruz. Yeni bir sevinç bulana kadar, sevin-

Behçet Necatigil

ci bölecek yeni bir kötülükle karşılaşana kadar...

"Bir İstanbullunun Not Defterinden" şiirini hatırlıyor musun? Kentteki bozulmadan, yozlaşmadan yakındığın, *"İstanbul'da yaşıyorum/ Yaşamaksa!"* dizeleriyle biten Nisan'1979 tarihli şiirin.O yılları nasıl da mumla aradığımızı görseydin! Dünyanın en güzel kenti rant peşinde yağmalanıyor, nefes alınamaz hale geliyor. Eski mekânlar, anılarımızla birlikte yok ediliyor –çok sevdiğin mütevazı, gözlerden ırak yerlerin hiçbiri yok artık. Din, inanç, vatan, millet sömürüsüyle beyinleri yıkanan yığınları izliyoruz şaşkınlıkla, yarınlardan daha çok korkuyoruz günden güne. Yazmıştın hani "Panik" şiirinde: *"Yarınlar? Gizli kara gazete haberlerinde/ O varsa ekmeklerde, sularda ağulu/ Hatta çocuk yüzlerine düşmüşse gölgesi/ Keser bizim gibiler yarınlardan umudu."*

Demem o ki, değişen fazla bir şey yok bu tarafta, aynı sorunlar tekrarlanıp duruyor. Yine de umut etmekten vazgeçmiyoruz hâlâ, inatla –bir gün elbet, mutlaka!

Canım babam, karmakarışık bir mektup yazdım sana. Hissettiklerimin çok azını ifade edebildim, bir şeyler eksik kaldı, biliyorum. Bir kez daha *"Çok şey yarım hâlâ/ Yazılmadığından"* dizelerini hatırlayıp, 'yazılmadığından' yerine 'yazıl(a)madığından' mı olmalıydı diye geçiriyorum içimden. *Çok Şey Yarım Hâlâ* adlı ilk kitabımdan bu yana yazdığım her metinde gitgide artan bir yarımlık duygusuyla baş etmeye çalışıyorum yine.

Belki de kabulleniyorum artık. "Çok şey yarım, yaşadıkça ve yazdıkça yarım kalmaya mahkûm," diyerek gökyüzüne bakıyor, gülümsüyorum yıldızlara doğru.

Anlayacağını umarak, dileyerek... •

Behçet Necatigil'in 100. doğum yılı için MSGSÜ Türk Dili ve Edebiyatı bölümü, 6-7 Nisan tarihlerinde "Ardımdan dökülen su - ben gidince nem kalır" başlıklı bir sempozyum düzenledi. Yapı Kredi Yayınları'nın, aile arşivinden yararlanarak Fulya Sanat Merkezi'nde hazırladığı sergi, 14 Nisan - 3 Mayıs tarihleri arasında ziyaretçilere açık. 1980'den bu yana süregelen ve bu yıl Egemen Berköz'e verilen "Behçet Necatigil 100. Yıl Şiir Emek Ödülü" töreni de, 13 Nisan'da sergi açılışı kapsamında gerçekleştirildi. 14 Mayıs'ta Kadıköy Belediyesi TESAK'ta bir anma etkinliği yapıyor.

100. yıl anısına çıkan kitaplar da var: *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* ve *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*'nün Necatigil'in ölümünden önceki son şekliyle tıpkıbasımı, *İki Başına Yürümek* adlı şiir kitabının Burhan Uygur resimleriyle özel baskısı ve sergi kitabı *Sevgilerde – Behçet Necatigil 100 Yaşında*.

Aile mektupları *Serin Mavi*, yeni baskı için Necatigil'in eşinin sonradan bulunan mektupları ve bazı belgelerle genişletildi. Çocukluk ve gençlik çalışmalarını bir araya getiren ve Şaban Özdemir tarafından yayına hazırlanan *Küçük Muharrir*, 1975 tarihli şiir kitabı *Kareler Aklar*'ın özel baskısı ile Necatigil'in dost meclislerinde aruz vezniyle yazdığı, kaside tarzı klasik şiirler toplamı YKY'nin programında olan diğer kitaplar.

Önümüzdeki yıllarda Necatigil'in, 1937 yazında Almancasını geliştirmek için bursla Almanya'ya gittiğinde, kız kardeşi Fahamet'e yazdığı "Fa'ya Mektuplar" başlıklı manzum mektupların yayınlanması ve kendisine gönderilmiş edebiyatçı, sanatçı mektuplarından çeşitli seçkiler yapılması planlanıyor.

Everest Yayınları, geçtiğimiz yıl yayınladığı radyo oyunu uyarlamaları *Naîmâ* ve *Evliya Çelebi*'nin ardından Ahmet Mithad Efendi'nin *Müşâhedat* romanını yayına hazırlıyor.

Unamuno çevirisi *Sis* romanıyla, yıllardır baskısı olmayan *Yaman Adam*, arşivde bulunan, 40'lı yıllarda Varlık dergilerinde çıkmış, ancak kitaplaşmamış birkaç öykünün de eklenmesiyle Can Yayınları'ndan yayımlanıyor. Bir başka çeviri, *Andersen Masalları* ise Can Çocuk yayın programında.

2016'da Necatigil üzerine yayımlanan kitaplar da var: *Kırık İnce liklerin Şairi – Behçet Necatigil,* (Selim İleri), *Unutulmak İsteyen Şair Behçet Necatigil 100 Yaşında* (Yüksel Pazarkaya) ve *Asla Konuşmayacaksın* (Ali Özgür Özkarcı). 100. yıl için emek veren tüm edebiyatçılara, kurumlara, yayınevlerine ve hazırladıkları dosyalarla Necatigil'i anan dergilere teşekkür borçluyuz.

Ayşe Sarısayın

100. DOĞUM YILINDA NECATİGİL'İN YENİ YAZI VE ŞİİRLERİ ORTAYA ÇIKTI

İLYAS KOÇ

20. yüzyıl Türk şiirinin en büyük ustalarından biri olan Behçet Necatigil'in kitaplara girmeyen yeni yazıları ve şiirleri günyüzüne çıktı. Necatigil'in çocukluk ve ilkgençlik yıllarında kendi elyazısı ile çıkardığı *Küçük Muharrir* dergisindeki yazıları ve dost meclislerinde aruz vezniyle yazdığı kaside tarzındaki klasik şiirleri, doğumunun 100. yılı münasebetiyle kitap haline getiriliyor. Necatigil'ın kızı yazar Ayşe Sarısayın, babasının arşivinin hayli zengin olduğunu ve tasnifi yapıldığında başka yayınların da söz konusu olabileceği müjdesini veriyor.

Küçük Muharrir'i yayına hazırlayan Şaban Özdem'in aktardığına göre Necatigil, kendisiyle yapılan bir röportajda "Edebiyata karşı sizde ilk alâka nasıl başladı?" sorusuna şöyle cevap verir: "İlkokul sıralarında başladı. Çocuk dergileri okumaktan aldığım cesaretle 17.10.1927'den itibaren eskilerin eser-i cedîd dedikleri kâğıtları 'El-Marifet' matbaası adını verdiğim hususi matbaamda (yani kendi el yazımla) doldurarak *Küçük Muharrir* isimli haftalık bir gazete çıkarmaya başladım. Abonesi arkadaş ve akrabalara parasız olan bu imtiyazsız gazete 14. sayısı ile birinci cildini kapamış ve iki yıllık bir tatilden sonra 20 Haziran 1932'den itibaren ikinci cildine başlamış, 12 sayı daha çıkmıştı. 1931-1933 arası *Akşam* gazetesinin haftalık *Çocuk Dünyası* sayfasında Küçük Muharrir imzasıyla manzum, mensur, hikâye, fıkra, şiir yayımladım. Gazetenin o sayfasını idare eden İskender Fahrettin Sertelli, telif ücreti olarak her yazıma bir kutu bonbon veya bir büyük paket çikolata verirdi."

Necatigil, bu söyleşinin devamında *Küçük Muharrir*'deki yazılarını "çocukluk heves ve faaliyetleri" olarak değerlendiriyor. Küçük Muharrir'den okuduğumuz kadarıyla küçük bir çocukken Necatigil'in amacı gazeteci olmaktır. Zira dergide yer alan "Emelim" adlı yazısında Küçük Muharrir Mehmed Behçet, bu sevdasını şu şekilde ifade eder: "Allah'ım; ruhumda, benliğimde bu kadar efsunkâr [büyüleyici] tesirler yapan emele kavuşabilecek miyim? Evde, mektepte, en kuytu bir köşede, en parlak bir salonda... Velhasıl her yerde zihnimi işgal eden bu. Ah! Bu arzuma nail olabilmek, istikbalde meşhur bir gazeteci olmak için şimdiden daha ne yapayım acaba?" Liseye başladığında ise Necip Fazıl'la birlikte Yedi Meşale şairlerini keşfederek tamamen şiire yönelir. Her ne kadar Necatigil, *Küçük Muharrir*'deki yazılarını ilk hevesleri olarak tanımlasa da edebiyatımızda önemli yeri olan bir şairin çocukluk devresinde kaleme aldığı yazıları olması hasebiyle özel bir anlam taşıyor.

Necatigil'in yayına hazırlanan bir diğer kitabı ise dost meclislerinde aruz vezniyle yazdığı, kaside tarzı klasik şiirlerden oluşuyor. Şaban Özdem'in ve Yapı Kredi Yayınları'nın desteğiyle yayına hazırlanan kasideler, yazıldıkları dönemlere ilişkin 'hikâye'lerle bütünlenmeye çalışılıyor. •

"KÜÇÜK MUHARRİR"DEN PASAJLAR

6. Hatıra -22 Teşrinievvel 1928, Gece
Yabancı bir evdeyim. Tanımadığım kimseler var. Buraya misafirliğe geldik. Geceyi tatlı sohbetlerle geçirmek için sofadayız. Ev sahibimiz hoş-gû [hoş sohbet], latifeci bir zât. Ev küçük bir köşkü andırıyor.

***

Gramofon başladı. Zımzım sedası yavaş inliyor. Plak, acıklı bir şey çalıyor. Öyle hüzn-âver [hüzün verici] ki... Gayri ihtiyari gözlerimden yaşlar dökülüyor. Ah, bu gramofon! Benim kapanmaya yüz tutmuş yaramı yeniden açtı. Kendisi bir öksüzden bahsediyor, benim hâlim gibi. Ne yapalım, kısmet annesiz kalmak imiş. Çare yok.

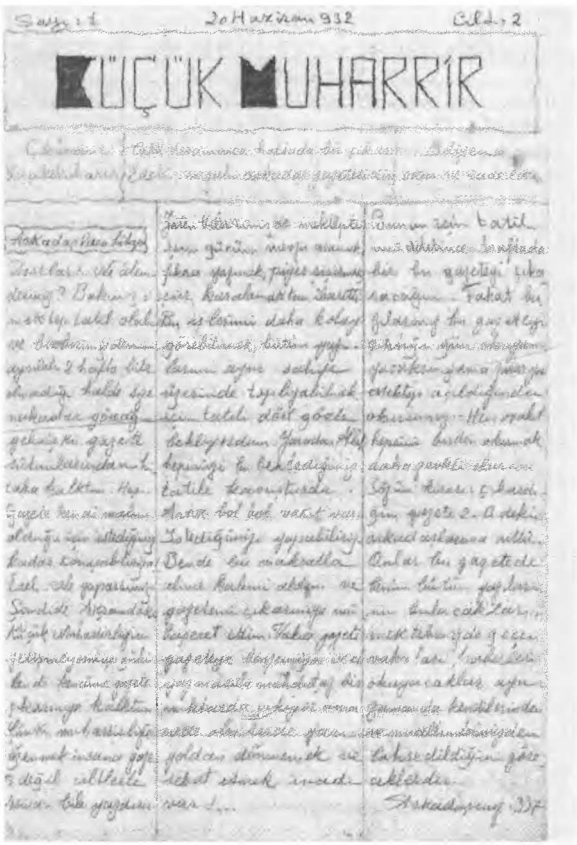
***

Dışarıda şiddetli bir fırtına var. Hem de çok şiddetli. Kesik ıslıklarıyla uğulduyor. Gramofon şimdi güldürücü bir şey çalıyor. Gülmüyorum. Yüzümde ıstırap açıklığı okunuyor. Gözlerim kapanıyor. Başım ara sıra göğsümün üstüne düşüyor. Babam kalkmak bilmiyor ki!

***

Babam artık kalktı. Gidiyoruz, dışarıdaki hava-engiz fırtına sesleri hâlâ bitmedi. Bir eve gidebilsem...

"Küçük Muharrir", sene: 2, nr: 14, 30 Ağustos 1928, syf: 2

KÜÇÜK MUHARRİR

Necatigil'in elyazısıyla hazırladığı dergi

Küçük Muharrir'in künyesi

İdare mahalli: İstanbul Karagümrük'te...

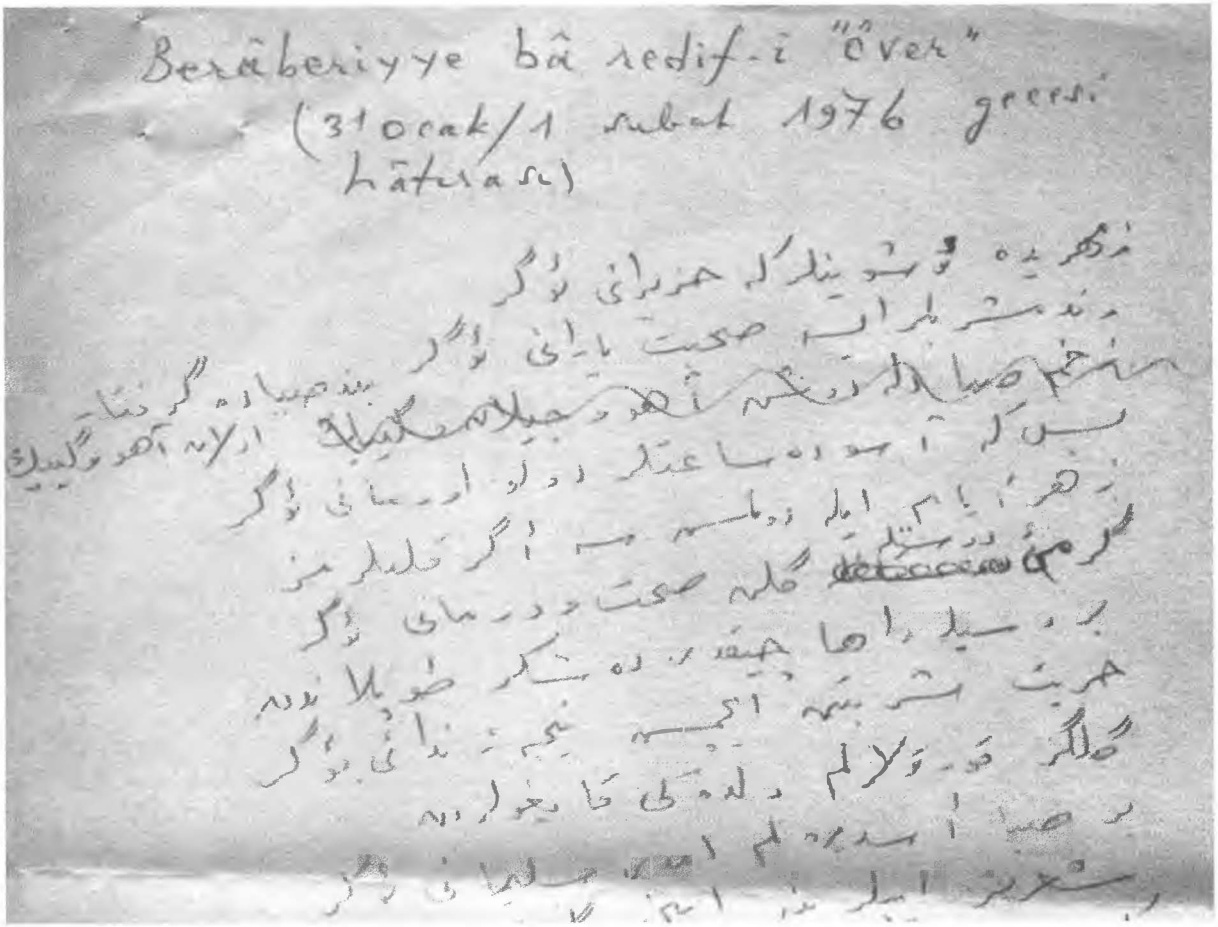
Abonesi: Arkadaşlara meccanen...

Millete faydalı yazı ve makalelere sütunlarımız açıktır.

Gidişimize uygun şiir ve hikâye kabul edilir.

İntişar tarihi: 17.10.1927

Neşreden: Mehmed Behçet

Behçet Necatigil'in Beşiktaş Nüzhetiye caddesindeki evinde, 1976 Ocak ayında çıkan Sevgilerde *kitabının kutlaması için yazdığı uzun bir kasidenin başlangıcı:*

Berâberiyye bâ Redif-i "Över"

(31 Ocak / 1 Şubat 1976 gecesi hâtırası)
Failâtün/Feilâtün/Feilâtün/ Feilün (Fa'lün)

Zemheride[1] üşüyenler ki haziranı över
Rind-meşrebler[2] ise sohbet-i yârânı[3] över

Bend-i sayyâda[4] giriftâr olan[5] âhû vü geyik
Bes[6] ki âsûde[7] saatler dolu ormânı över

Zehr-i eyyâm[8] ile dolmuşsa eğer kalblerimiz
Germi-i dostla[9] gelen sohbet u dermânı över

Bir vesile daha çıktı da şükür toplandık
Hürriyet şerbetin içmiş nice rindânı[10] över

Geliniz kurtulalım dildeki kaygulardan
Bir sabâ estirelim imdi Süleymân'ı över

Şi'rimiz iplerine inci güherler[11] dizelim
Ki beher beyti birer çeşme-i irfânı[12] över

NOTLAR

1) **Zemheri:** Kış
2) **Rind-meşreb:** Kalender huylu
3) **Sohbet-i yârân:** Dostlar sohbeti
4) **Bend-i sayyâd:** Avcının tuzağı
5) **Giriftâr olmak:** Yakalanmak
6) **Bes:** Yeter, yetişir
7) **Âsûde:** Huzurlu
8) **Zehr-i eyyâm:** Günlerin zehri
9) **Germi-i dost:** Dostun sıcaklığı
10) **Rindân:** Rindler, kalenderler
11) **Güher:** Cevher
12) **Çeşme-i irfân:** İrfan, hakikat çeşmesi

"KOPYESİZ KÂĞITLARI ÇAĞRIŞIMLARLA YAZMAK NE GÜZEL"

EMRAH PELVANOĞLU

"Yazılmadan kaldı bazı şeyler, gene de yazılmış kadar oldu." Sevgili dostu Kâmuran Şipal'e gönderdiği Eylül 1969 tarihli mektubunu böyle bitiriyor Behçet Necatigil. Oktay Akbal'a yazdığı Şubat 1951 tarihli mektupta ise ikinci kitabı *Çevre*'nin çıkmasının ardından şöyle yazıyor: "Kitabın çıktığını işittim ya, kitaptan soğudum. İçimde bir boşluk duygusu. Neye yarar? Bizim nesil, sevinmesini bilmeyen nesildir." Başka mektuplarında farklı şeyler anlatırken de hep mevcut olan eksikliğe, hayatının belki bu eksiklikle kaim olmasına karşı sık sık şu iki sözcüğü söyler: "olsun" ya da "iyidir". Hayat eksik olsun, sıkıntılar olsun, verilmiş sözler, yapılacak işler, yazılacak mektuplar olsun... *Mektuplar* ve *Serin Mavi* boyunca tamamlanmışlıkları ya da olmuşlukları kadar eksiklikleri ile de yazılan onlarca meselenin halledilmesine ve bazı şeylerin olmasına ya da eksik-olmasına duyduğu minneti, azabı ya da hüznü anlatıyor Necatigil. Öğrencisi ve dostu Hilmi Yavuz'un (ve belki Hilmi Yavuz da öğrencileriyle dost olmayı hocasından öğrenmiştir) *Geçmiş Yaz Defterleri*'nde "eksik-oluş" olarak kavramsallaştırdığı ve şiirle doluluğa erişebileceğini söylediği bu "hâl", bana öyle geliyor ki Necatigil'in mektuplarının ortak teması. Ancak "olmuş" bir tamlığın ya da nihayetini görmüş bir doluluğun eksilmesiyle değil de, oluşun / hayatın devamlılığı ile anlamını bulan ve Yavuz'un ontolojik duyarlığından uzak dünyevi bir eksiklik de bu.

Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü'nde kendisi için "Şiirde kırk yılını, doğumundan ölümüne, orta hâlli bir vatandaşın, birey olarak başından geçecek durumları hatırlatmaya [...] harcadı" demesi de belki bundan. Necatigil'in kendi hayatı için/de kurguladığı bu "orta hâlli" dünyanın devam etmesini, dengede durmasını sağlayan şeyse çalışmak: "Rabbim sen beni mümkün mertebe boş saatlerin şerrinden vikaye eyle." Kayasını kaybetmekten korkan bir Sisifos! Tahir Alangu'ya Ağustos 1938'de Beşiktaş'tan (23 yaşında) yazdığı bu mektupta "çalışma, meşguliyet saatlerinde hakiki insan uykudadır. İnsanın hakiki hüviyetini ortaya çıkaran yalnız bu boş saatler," diyor ve ekliyor: "Ben birisine muhtacım. Beni kurtaracak birisine. Bana beni bırakmayacak, beni daima meşgul edecek birisine." Bu cümlelerin devamında "Yakınım Tahir. Sensin bu beklediğim," dese de Necatigil'i çok sevdiği Ziya Osman Saba'ya da yaklaştıran bu ihtiyaç, kendisi için biçtiği "orta hâl" için/de yaşayacağı bir ev / evlillik.

Karısı Huriye Necatigil 1955 yaz tatili için Erba'yaa gittiğinde yazdığı mektuplar bu yönüyle Tahir Alangu'ya 1938'de yazdığı mektuplara çok benzese de, evin / evliliğin kuşattığı hayat, "hakiki insan"ı ile yaşamasını sağlıyor Necatigil'in. 1938'de onu ürküten, "ebedi korkum dediği" yalnızlık, 1955 yazı Necatigil'ine tembel ve yaratıcı bir tecrübe alanı açıyor: "Vaziyet fecidir merak etme, yani iyidir. Yatıyor, uyuyor ve düşünüyorum. Kötü şeyler değil. Çalışmamak, aylaklık beni biraz kendi-

me getirdi. Başında ağırlık hisseder etmez basıp gidiyorum sokaklara. Geceleri eve dönüşüm çok vakit 23:00-24:00 arası. İyidir."

Ancak her daim eve dönen adam, "evli" bir adam Necatigil. Kayasından ayrı düşemeyecek bu Sisifos ya da "Evlerle Savaş"ın şairi, bunun rahatında ve kavgasında huzurunu buluyor. *"Trenler, gemiler, yıldızlar./ Ömrümü yollarda geçirmek isterdim,/ Bölüşülür evlerde"* diyen, *"Savrulmuş paralar, bölüşülmüş ömürler,/ Ne olmuşsa bize olmuş, ara yerde"* diyen şairin "Çarmıh" demesi de bundan, onu her daim sırtında istemesi de. Şubat 1961'de karısına, Ankara'dan yazdığı mektuptan: "Evden şaşma! Sabahın saat beşinde guguk gibi uyandım. Ocağım, demliğim, şekerim, cezvem yok ki çay pişireyim; ayıboğan böreklerimi almamışım ki kahvaltımı edeyim. İki saat odanın içinde gezin de gezin. Şimdi saat yedi. Ortalık ışıdı. Sokağa çıkıyorum. Evden şaşma!"

İlk baskısı 1965 yılında yapılan *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nün, Behçet Necatigil üzerindeki yarattığı çalışma baskısını ya da yaşattığı sıkıntıyı kısmen de olsa görebiliyoruz *Mektuplar*'da. İlk baskıda *Hisar* dergisi şairlerine yer verilmemesinden şikâyet eden Mehmet Çınarlı'ya yazdığı cevapta "Varlık Yayınevi'nin ısrarları üzerine bir yaz tatilinde hazırladığım bu sözlük, her hâlde daha iyicesinin yokluğundan ötürü ummadığım bir rağbet gördü. [....] (Aslında, sayın Çınarlı, ben bu tip çalışmalardan, belki şimdilik, doğrusu zevk de almıyorum.)" diyen Necatigil, ömrünün sonuna kadar hoşlanmadığı bu işten, bu sıkıntıdan yüz çevirmedi ve her yeni baskıda sözlüğü güncelledi ve genişletti. "Yetmedi", *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*'nü hazırladı. Oktay Akbal'a, Aralık 1951'de yazdığı mektupta içinde bulunduğu yetersizlik halini "Ah elimde imkân olsa da, para kazanmak hırsını bırakıp boş zamanlarımı şiire versem de iyi eserler yazabilsem. Nerde bizde o talih!" diyerek özetliyordu.

Behçet Necatigil'in, Oktay Akbal ve Sâlah Birsel'e yolladığı mektuplar, odağında çalışmanın ve edebî üretimin olduğu karşılıklı haberleşmeye dayanırken, Tahir Alangu'ya Huriye Necatigil'e, Kâmuran Şipal'e ve Yüksel Pazarkaya'ya yazdığı mektuplarda ise bu haberleşme teatisinin ötesinde metinlerle de karşılaşabiliyoruz. Şiirsel anlatıların, çağrışımsal iç dökmelerin ya da Sisifos'un çarmıhı bir süreliğine yere bıraktığı metinler bunlar. Almanya'da yaşayan Yüksel Pazarkaya'ya yolladığı Eylül 1972 tarihli mektupta "daktilosuz yazacağım" diyor; "çünkü ben daktiloyla yazmaya kalkınca hemen kopya kâğıdını da geçiriyor, öyle yazıyorum; sonra bir nüshası bende kalıyor. Sonra bu hesaplı bir dikkat, bir kollayış yaratıyor tabii! Böyle olsun istemezdim, oldu. Bir çekidüzen, bir yazdığımı bir daha yazmamak kollayışı, nedenmiş? Kalsın!" Çoğu kez kendisinin olmak üzere birçok şiire atıflarla dolan bu mektuplar, Necatigil'in nasıl bir şiir dünyası içinde yaşadığını da gösteriyor. Yüksel Pazarkaya'ya Mayıs 1976'da, yazdığı mektupta ise "varsa yoksa şiir. Şiirden gayrı ne var soluk alınacak? İsmimin şiir dışında hiçbir kalem ürünü altında görülmemesini isterdim," derken çalışma ile kaim olan hayatının, şiir ile tamamlandığını söylüyor belki de. Yaşanan çağın, tarihin büyük akışının neredeyse hiç duyulmadığı bu mektuplar, sadece şair olmayı hayal eden bir edebiyat insanın şiirlerini ve dolayısıyla kendisi anlamak, için önemli bir kaynak. •

KAYNAKLAR

Necatigil, Behçet. *Mektuplar*. Istanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.

Necatigil, Behçet. *Serin Mavi: Behçet Necatigil'den* Eşine Mektuplar. Haz. Selma Esemen ve Ayşe Sarıkaya. Istanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.

Behçet Necatigil

SÖYLEDİKLERİNDEN FAZLASINI ANLATAN BİR SÖZ USTASI

HİKMET SAMİ TÜRK

Öğrencisi olmaktan gurur duyduğum Behçet Necatigil, Kabataş Erkek Lisesi ile özdeşleşmiş edebiyat öğretmenimizdi. Okulla öylesine özdeşleşmişti ki, kendisinin de ortaokul ve lise öğrencisi olduğu okulumuzda öğretmenlik mesleğinin en uzun bölümünü geçirdi. Kabataş Lisesi'nde ona duyulan sevgi ve saygı şaşırtıcı değildir. Necatigil'in Kabataş Lisesi öğrencileri ile ilişkisi mezuniyetlerinden sonra da devam etmiştir. Öğrencilik yılları kadar mezuniyet sonrasında da anılarımız vardır.

Bizim dönemimiz, onun öğretmenliğinin 10-14. yıllarıdır. 34-38 yaşlarında genç bir edebiyat hocasıydı. Aynı zamanda edebiyat çevrelerinde sevilen, saygınlığı olan bir şair, usta bir çevirmendi. 1935'ten başlayarak çeşitli dergilerde yer alan şiirleriyle adını duyuran Necatigil, 1945'te yayımladığı ilk şiir kitabı *Kapalı Çarşı* ile dikkatleri çekmişti.

Öğrencisi olduğumuz dönemde, 1951'de *Çevre,* 1953'te *Evler* adlı şiir kitapları yayımlandı. O yıllar Orhan Veli Kanık ve arkadaşlarınca başlatılan yeni şiir akımının kendini kabul ettirme yıllarıydı. Necatigil de *Çevre* ve *Evler* kitaplarıyla yeni şiir akımı içinde kendisine özgü yerini sağlamlaştırmıştı. Yeni şiir akımının içinde yer almakla birlikte, bu akım içinde gerek ele aldığı konular, gerek onları işleme ve anlatma biçimiyle, özellikle kendine özgü şiir diliyle çok farklı bir konumu vardır. Kabataş Lisesi edebiyat öğretmenleri arasında yeni şiir akımının tek temsilcisiydi.

Yeni şiir akımı içinde yer almasıyla birlikte eski şiir ya da genel olarak eski sanat anlayışına tümden sırt çevirmemişti. Öğretmenliğindeki özelliklerinin dışında bu yönüyle de edebiyat heveslisi öğrencileri ayrıca etkilemekteydi. Lisemizde renkli bir edebiyat öğretmenleri kadrosu vardı. Fakat başka öğretmenlerin sınıflarında okuyan öğrenciler de Necatigil'in çevresindeydi.

Mezuniyet sonrasında edebiyat ve sanata uzak kaldıklarını düşündüğü öğrencilerine sitem ederdi. Yüksek öğrenimden sonra doktora ve çalışmak için gittiğimiz yurtdışında üç eski öğrencisi olarak bize de böyle bir sitemi oldu. Kendisine yazdığımız bir mektuba verdiği cevapta şöyle demişti: "Eğer meslek öğrenimleriniz dışında, elinizde bu kadar imkân varken edebiyatla ilginizi kestinizse hiç hatırlamayın beni, Kabataş beraberliklerini silin bir kalem!" Bu sitemde okulumuzun edebiyat ve sanat dergisi *Dönüm*'ün etkisi vardı. 1952-55 yılları arasında yayımlanan dergimiz Kabataş Lisesi'nin tarihinde ve çıkaranların hayatında adı gibi gerçekten bir dönüm noktası oldu.

İçindekiler bakımından diğer edebiyat ve sanat dergilerinden farksız olan *Dönüm*'ün tek farkı, bütün şair, yazar ve çizerlerinin Kabataş Lisesi'nin öğrencileri olmasıydı.

Yayımlanan bütün şiir ve yazılar denetim amacıyla Necatilgil'in

elinden geçerdi. Derginin sürekli şair ve yazarlarının sayısı 20'yi aşmıştı. Çoğumuzun ilk şiir veya yazısı *Dönüm*'de yayımlanmıştır.

Belli bir dönemde bir edebiyat ve sanat dergisi çıkaracak, yaşatacak sayıda lise öğrencisinin bir araya gelmesi, aynı okulda buluşması ilginç bir olaydır. Yurdun farklı bölgelerinden, farklı kökenlerden gelsek de *Dönüm,* bizi edebiyat ve sanat alanında buluşturmuştu. Kişisel ilgilerimizin, kişisel yönelmelerimizin ötesinde bu buluşmanın gerçekleşmesinde en büyük etken, hiç şüphe yok ki Necatigil'in varlığı idi. Nitekim onun çevresinden zorunlu olarak ayrıldığımız sonraki yıllar, yüksek öğrenim ve mesleki çalışma yılları, çoğumuzun edebiyat ve sanatla ilgisini *Dönüm* dönemindeki ölçüde sürdürmesine olanak vermedi. Edebiyat hocamızın yurtdışındayken bize yazdığı mektupdaki sitemin sebebi buydu.

Behçet Necatigil 20. yüzyıl Türk edebiyatında özel bir yeri olan şair, yazar ve çevirmenlerin başında gelir. 63 yıllık ömrünün 32 yılını öğretmen, 44 yılını edebiyatçı olarak yaşamıştır. Asıl mesleği olan öğretmenlik yanında çok yoğun edebiyat çalışmalarıyla uğraştı. İlk şiirini yazdığı 19 yaşından ölüm tarihi olan 1979 yılına kadar geçen 44 yıla 14 şiir kitabı, 4 radyo oyunları kitabı, 3 sözlük ve 32 kitap çevirisi sığdırdı. Bu rakamlar Necatigil'in ne kadar üretken bir şair, yazar ve çevirmen olduğunu göstermektedir.

Eserlerinde Türkçenin en güzel örneklerini veren Necatigil, şiirlerinde divan edebiyatından İkinci Yeni'ye kadar uzanan bir çizgi üzerinde Türkçenin zengin anlatım olanaklarını başarıyla kullanmıştır. Bu, yüzyıllar boyunca edebiyatımızdaki değişim içinde eski ile yeniyi birleştiren bir sürekliliğin ifadesidir.

Genellikle söylediklerinden daha fazlasını anlatan bir söz ustası olarak Necatigil, bazen sözcükleri zorlayarak yeni anlatım biçimlerini denediği şiirlerinde bile bu bağın kopmamasına özen göstermiştir. Necatigil son derece alçakgönüllü bir şairdi. Nitekim kimseye haksızlık yapmama çabasıyla hazırladığı *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* kitabında kendi şairliğini alçakgönüllülükle anlatır. 910 Türk edebiyatçısını objektif ölçülerle değerlendirdiği bu kitabında kendisiyle ilgili şu ifadelere yer veriyor:

> "Şiirde kırk yılını, doğumundan ölümüne, orta halli bir vatandaşın, birey olarak başından geçecek durumları hatırlatmaya; ev-aile-yakın çevre üçgeninde, gerçek ve hayal yaşantılarını iletmeye, duyurmaya harcadı. Arada biçim yenileştirmelerinden ötürü yadırgandığı da oldu, ama genellikle, eleştirmenler, onun için, tutarlı ve özel bir dünyası olan bir şair dediler." ●

Behçet Necatigil

"KIRIK İNCELİKLER ŞAİRİ"

ZEKERİYA BAŞKAL

Kırık incelikler şairi ifadesi Behcet Necatigil'e yakışan bir ifade. Kırıklık ve incelik aslında biraz da birbirini gerektiriyor. İnceyse bir insan, kırılması muhtemeldir. Şairin, *"Siz geniş zamanlar umuyordunuz/ Çirkindi dar vakitlerde bir sevgiyi söylemek/ Yılların telaşlarda bu kadar çabuk/ Geçeceği aklınıza gelmezdi"* dizeleri adeta sevdiğini söylemeyen, söylemeyi hep erteleyen insanlara kırılmanın yansımasıdır.

Selim İleri yeni baskısı elimizde olan *Kırık İncelikler Şairi: Behcet Necatigil* kitabını şu satırlarla bitirir: "Behcet Necatigil şiiri benim için kılavuzdu; hayatımın en derin anlamı oldu. Toplumsaldan bireysele, bireyselden toplumsala, sürekli gelgitteki bu şiire ne zaman kavuşsam esriyip gittim. Şu anda, yine. Tıpkı şu andaki gibi. Yaşadıkça..." Ancak kitapta sadece şiir hakkındaki kişisel izlenimler kaleme alınmamış. Behcet Necatigil'in şiir kitapları kronolojik bir şekilde izlenerek, zaman zaman şiirlerin yazıldığı tarihsel bağlamla ilişkilendirilerek, şiirlerde öne çıkan motiflerin veya temlerin Necatigil'in şiir evreni içindeki yeri ve gelişimi tartışılarak, Necatigil hakkında hatırı sayılır sayıda savlar öne sürülerek ele alınmış ve incelenmiş.

Kitabın yazılış serüveni 1970'li yıllara, Selim İleri'nin *Papirüs*'te yayımlanan Necatigil hakkındaki iki yazısına kadar gidiyor. Aradan 30 yıl geçtikten sonra 1999'da Selim İleri bu iki yazıyı yeni baştan yazıyor ve yazarın ifadesiyle "küçücük bir kitap" olarak yayımlıyor. Elimizdeki eser bu "küçücük kitabın" Necatigil'in yüzüncü yaşında elden geçirilerek ve notlar eklenerek yeniden hazırlanmış hali.

Selim İleri, eseri "benim [Necatigil'i] okuyup anlamaya çalışma notlarımdan ibarettir" şeklinde mütevazı bir cümleyle özetliyor. Aslında hemen her çalışma bir metni, olayı ya da olayları okuyup anlamaya çalışma notlarından ibaret değil midir?

Hem Doğu Hem Batı

İleri, böyle mütevazı bir cümleyle açılış yapsa da kitapta altı doldurulmuş yargılar, bir şiir avcısı titizliğinde sürülen ev izleri ve Necatigil'in kendi açıklamaları tarafından da desteklenen şiir yorumları var. *Kapalı Çarşı* kitabının Necatigil şiirinde tek zikzaklı kitap olduğu, *Çevre*'deki "Evler" şiirinin Necatigil'in en iyi şiirlerinden biri olduğu, Necatigil'in şiirinde duyguların birinci planda olduğu, eskiden asla vazgeçmediği, Türk şiirinde "geçkin kız motifini ısrarla kullanmış hemen hemen tek şair" olduğu, şiirinin hem Doğu hem Batı değerlerine içten bağlı olduğu, Necatigil'de çalışmanın, daima bir etik değer olduğu, "Eski Sokak" şiirinin eski mahalle düzeninin Türk şiirindeki doruğu sayılabileceği, yine Türk şiirinde "küçücük bir apartman katına çıktığı için azap duyan kişinin şiirini" Necatigil'in yazdığı... bu kitapta öne sü-

rülen ve ispatlanan savlardan sadece birkaçı.

Necatigil'i kırık inceliklerin şairi yapan belki de en çok toplumsal değişime, çarpık kentleşmeye ve bu süreçte yalnız kalan insanlara dair hislerive bunları şiirde özgün bir biçimde ifade etmesidir. İleri'nin kitapta okura en kapsamlı anlattığı konuların başında da bu geliyor. Aslında içinde bir roman gizli olan şu dizeler İleri'nin dikkatini çekiyor: *"Bitmezdi makinede dikişin/ Kimdin sen, bitişik komşu/ Üç yavrunla kalmışsın/ Bir tanıdık söylemişti"*.

İleri, Necatigil'in sadece kentlerdeki apartmanlarda yalnız kalan insanların acılarına değil aynı zamanda bir araya gelen yalnızlıkların korkunçluğuna da dikkat çektiğini ifade ediyor. İşte Necatigil'in bu durumu anlatan dizeleri: *"Yirmi yedi daire apartman / Yatmış sanki ölüm uykusuna/ Çıt yok/ Bekler gibi pusuda"*.

Evler Şairi

İleri'nin "hayatımın en derin anlamı" dediği Necatigil şiiriyle ilgili açıklamaları bunlarla bitmiyor. Necatigil'in şiirini tek bir kelimeyle özetlemek istersek mecazi anlamlarıyla ve çağrışımlarıyla ev kelimesini kullanabiliriz. Bir mekân olarak, yuva olarak, sosyal ve mimari değişimin parçası olarak, bir sığınak ve mutluluk sembolü olarak, bir sınıf işareti olarak ev en önemli temadır Necatigil'in şiirinde. Selim İleri hemen her şiir kitabında evin izini sürmüş ve okura zengin açılar sunmuş. Bir ev olarak gökdelen ya da gençlerin dışarıya, sokaklara gitmesine içerleyen, "nasıl olsa dönüp gelecekler" diye düşünen görmüş geçirmiş bir insan kimliğindeki kişileşmiş ev portesi İleri'nin açıklamalarıyla daha bir belirgin olmuş okurun gözünde.

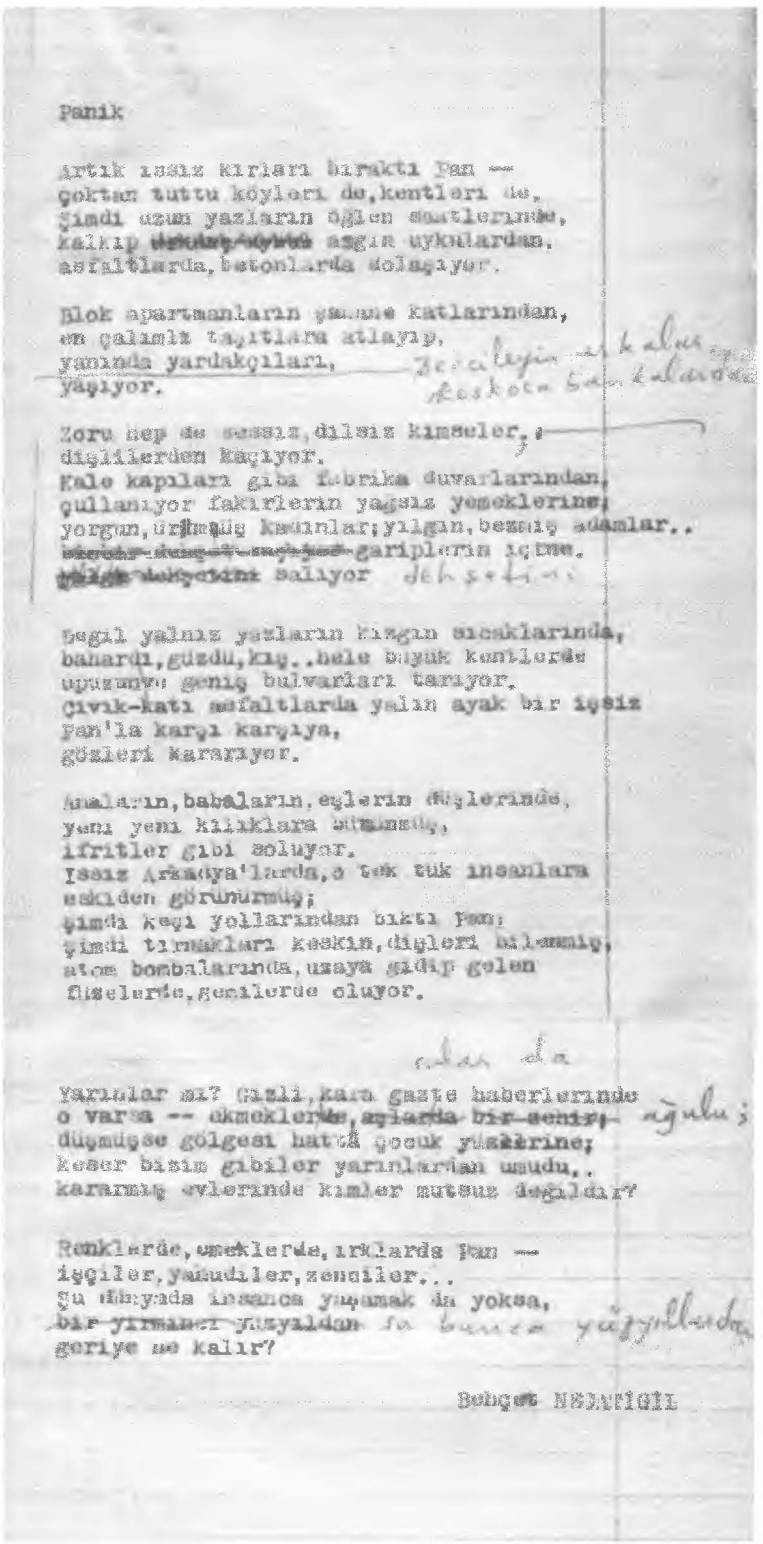

Behçet Necatigil, eşi ve kızlarıyla

Yazarın kelime tercihlerini elbette sorgulayamayız, ancak dilin bir uzlaşı olduğunu kabul edersek zaman zaman bu uzlaşının en azından benim tarafımda bazı sıkıntılar doğurduğunu söyleyebilirim. Örneğin yazar "Ama De de zaten batkıyla noktalanır" şeklinde bir cümle kurmuş. Anadili Türkçe olan biri batkının batmakla bir ilgisinin olduğunu tahmin edebiliyor, ancak nasıl bir ilgisinin olduğunu tahmin edemiyor. Ben de bu kelimenin tam olarak ne olduğunu anlamak için sözlüğe bakmak zorunda kaldım ve birinci anlamının "hüsran," ikinci anlamının da "iflas" olduğunu öğrendim. İleri, hüsran yerine batkı diyor, oysa refah gibi Türkçe kökenli olmayan kelimeleri de rahatlıkla kullanıyor.

Kitabın sonunda bir kitabın adeta kamera arkası görüntüleri diyebileceğimiz bilgiler var. İleri'nin Necatigil'le ilişkisi, Necatigil'in şiirinde masalların yeri, Necatigil'in bazı şiirlerinden esinlenerek İleri'nin yazdığı senaryodan bahis, İleri'nin Necatigil'in bazı şiirleriyle ilgili düşünceleri ya da şiirlerle nasıl tanıştığı gibi konular kısa notlar halinde verilmiş. Ayrıca okur, Necatigil'in, şiirlerinde yaptığı bazı değişiklikleri de kitabın sonunda verilen metinlerden görebilme şansına sahip.

Bu eserde, İleri'nin romanlarında gördüğümüz akıcılığı ya da açıklığı zaman zaman da olsa kaybettiğimiz oluyor. Bazen bir şiirle ilgili açıklamaları okuduğumuzda yepyeni şeyler okuduğumuz hissine kapılmak yerine, şiirde zaten görülebilecek noktaların nesir diliyle ifade edildiğini görüyoruz. Bunun yanında *Kırık İncelikler Şairi: Behçet Necatigil* kitabı Necatigil'in şiirini, vurgularını, Türk edebiyatına getirdiklerini merak edenlerin mutlaka okuması gereken bir eser. •

Panik

Artık issiz kırları bıraktı Pan —
çoktan tuttu köyleri de, kentleri de,
şimdi uzun yazların öğlen saatlerinde,
kalkıp [illegible] aşağı uykulardan,
asfaltlarda, betonlarda dolaşıyor.

Blok apartmanların yarım katlarından,
en çalımlı taşıtlara atlayıp,
yanında yardakçıları,
yaşıyor.

Zoru hep de sessiz, dilsiz kimseler,
dişlilerden kaçıyor.
Kale kapıları gibi fabrika duvarlarından,
çullanıyor fakirlerin yağsız yemeklerine;
yorgun, umutsuz kadınlar; yılgın, bezmiş adamlar..
[illegible] gariplerin içine.
[illegible] salıyor

Begül yalnız yazların kızgın sıcaklarında,
baharda, güzde, kışın.. hele büyük kentlerde
uğuldayan geniş bulvarları tarıyor.
Çıvık-katı asfaltlarda yalın ayak bir işsiz
Pan'la karşı karşıya,
gözleri kararıyor.

Anaların, babaların, eşlerin düşlerinde,
yeni yeni kılıklara bürünmüş,
ifritler gibi doluyor.
İşsiz Arkadya'larda, o tek tük insanlara
eskiden görünürmüş;
şimdi kegi yollarından bıktı Pan;
şimdi tırnakları keskin, dişleri bilenmiş,
atom bombalarında, uzaya gidip gelen
füzelerde, gemilerde oluyor.

Yarınlar mı? Gizli, kara gazete haberlerinde
o varsa -- ekmeklerde, ağlarda bir zenit,
düşmüşse gölgesi hattâ çocuk yüzlerine;
keser bizim gibiler yarınlardan umudu,..
kararmış evlerinde kimler mutsuz değildir?

Renklerde, emeklerde, ırklarda Pan —
işçiler, yabudiler, zenciler...
Şu dünyada insanca yumak da yoksa,
bir yirminer yüzyıldan
geriye ne kalır?

Behçet NECATİGİL

Kendi düzeltmeleriyle bir Necatigil şiiri

DİYE/BİLDİ

AHMET HAMİT YILDIZ

Bile/yazdı. Bile bile yazdı. Bilerek yazdı: Bütün çırpınmaların boşuna olduğunu, öz yoksa.

Her sanatçı ayrı bir ağıt yakar hayata dedi, içtenlik sahibiyse!

Yazdı, mum alevinde pervane gibi hep aynı yörüngede. Ne gördüyse göz açtığında: Büyük şehrin orta sınıf ev, aile ve çevreleriydi. Her günkü yaşamalardı.

Hastalıktı, evleri depretmeden inesi; ölümdü başımızda.

Diye/bildi:

"geliri giderine/ bekler/ sıradan vatandaş, sade/ kıl keçede emekler// bilmez diyalektik/ yetiş hangi birine/ salkımsaçak otobüs/ gün kurtulsun, en önde".

Hayallerini değil, gerçeği yazdı. Gerçek, içle dışın bireşimiydi insanda.

Çağın sorunlarını, çevresinde yaşayan tedirgin, ürkek, yarınından güvensiz, değerlerden kopmuş insanın sızlanışlarını, kısık-kapalı çığlıklarını yazdı.

Şiirini çevresindeki insanların acısıyla özdeş bir genişliğe taşıdı. 'Sahihlik'ti bu.

Diye/bildi:

"keskin cam parçasıyım ben/ sancır ruhunuz".

Onlar gibiydi, rahatlıklardan gelmiyordu.

Ne yazdıysa ağırlığı altında ezildi de yazdı.

Diye/bildi:

"katlanmak babında/ her iyi şair/ de biraz peygamberdir".

Çağ dardı; içine hapsolduğu hayatın dörtgeni de. Ama aldırmadı çağdışı olmak korkusuna. Herkesle paylaşılan zamanı değil, bireysel ve bölünmez zamanı aradı. Hayat hakkıydı bu. Çevreden gelen etkilere karşı, yaşamak azabına, vaktin zulmüne karşı, savundu içini. Ben'ini araştırdı yorulmayasıya. Bir keskin tığ'la oyaladı içini. Çağa içerledi, geçmişin büyüklüğünü savundu. Gördü ve direndi çağa.

Diye/bildi:

"içindeyim, diretiyorum çağa/ size ne miyim ben, siz bana nesiniz?/ bir hayal, bir masal mı eski/ ama ben görmüşümdür".

Kendi deyişiyle, tek ruhluydu. Bu yüzden kendi 'dar' şiirini yazdı. Kendini ve zamanını hiçe sayan bir sanatçı olmaktansa, çağından kopmamış, çağının gölgesini satırlarına indirmiş bir sıra adamı olmayı tercih etti.

Diye/bildi:

"bir insanın beşikten mezara/ başından geçecekleri/ biraz biraz yazdınsa".

Aşkları da yazdı, utanmayı da. Sevgilere geç kalınabileceğini öğretti, hiç gizlememek gerektiğini. Karşı balkonda bir kadın varsa, saygıyla içeriye çekilmeyi.

Diye/bildi:

"solgun bir gül oluyor dokununca".

Yazdı, yaşamak kavgasından, günlük dertlerden kopmadan. Ta-

Behçet Necatigil

rih okuyup yine kendini gammazladı.

Diye/bildi:

"yazdığı hangi Şehname/ Tus kenti görünürde yokken?"

Batı uygarlıklarından gelmiyordu. Yunan antikitesinin aydınlıklarından gelmiyordu. Mayasında Yunus'lar, Âşık Paşa'lar, Fuzuliler, deryadil Karacaoğlanlar vardı. Onlar gibi, anladı ve kabullendi.

Diye/bildi:

"ben ne Batılı bir şair/ ne öyle bir düşün adamı/ sular akar düşünür/ nasıl onarsa damı".

Evlerin arı duru yaşayabilme özlemini, aile resim ve anılarından mutlanabilmeyi Fikret'lerden, Ziya Osman'lardan öğrendi, onların sürdürücüsü olmak istedı.

Bundan ki; vazgeçişlerde, içe kapanışlarda da bir kurtuluş (bir mutluluk!) sezdi. İç dengeyi koruyarak. O ışıklı, mütevekkil, dervişçe aydınlığı arayıp durdu. Asfalt ovalarda yürüyen abdaldı.

Diye/bildi:

"geçtiği kadar var daha bir dervis/ gülümseme yüküml ü/ (bıksan ne olacak?)"

Poetikasını şekillendirdiği *Bile/ Yazdı*'da Gurbet ve Hasret burçlarından geçip nasıl Hikmet burcuna geldiğini anlattı:

"Hıkmet çapraşıktır ve çok az değişir. Geçmişin büyük şairlerini o zaman anlar. Niçin her biri bir yerde kötümser olmuş, dışımızdaki zamanın içimizdeki vakti nasıl çabuk tükettiğini anlamanın acısıyla niçin her biri Yunuslaşmış, Hayyamlaşmış, Galipleşmiştir...Ve insan bıkar. Özlemiştir, olmamıştır, bıkar. Şimdi neye sığınacaktır: Hikmet burcuna geçer. Şikâyetlerin, isyanın şiiri; zamanla yerini, kabulün, benimsemenin, vazgeçişin şiirine bırakır."

Sonunda Meddah İsmet gibi bir dipnot olsa, bir sokak adı ya da bir biyografi maddesine dönüşseydi... (oldu da, dönüştü de!), işte o zamandı belki bütün acaba'lardan soyunduğu mutluluk.

Niyenin tamamını, niçinin tamamını, nasılın tamamını bize söyleyecek bir yazı(n) var mıdır? 'Sahih'ti. Bu yüzden diye/bildi:

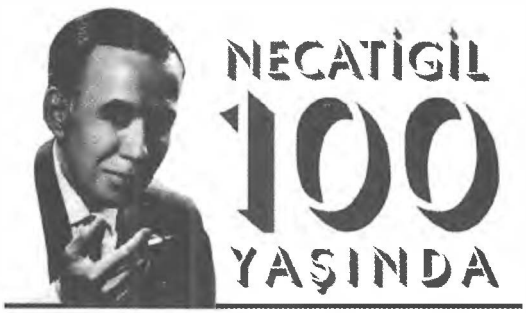
"eksikti tamken bile hepsi bu kadardı".

Bile/yazdı:

"bir karınca kumda/ uzayan çölse bu/ ne toplar yaz boyu/ bil beni de o kadar". •

"UNUTULMAK İSTEYEN ŞAİR"

SEZAİ COŞKUN

Hilmi Yavuz, Behçet Necatigil için kaleme aldığı bir yazısında, Tanpınar'ın Ahmet Haşim hakkındaki 'Haşim gözleriyle, galiba biraz da derisiyle yaşardı' sözünü hatırlatarak, hayatı 'kasten daraltmaktan' bahsedilecekse bunun Haşim'den çok Necatigil'e yakışacağını söyler. Çünkü birçok dostunun şahitliğiyle ortadadır ki o, hayatını evi ile okulu arasında geçirir. Mektuplarında da görmekteyiz ki nadiren bu çerçevenin dışına çıkar, dünyasında ev ve okul haricinde fazlaca dış etken yoktur. Necatigil'in bu tavrına uygun biri isimlendirmeyle çıktı Yüksel Pazarkaya'nın kitabı: *Unutulmak İsteyen Şair: Behçet Necatgil 100 Yaşında* Pazarkaya kitabının ismini, kendisine Necatigil tarafından 1975 yılından yazılan bir mektuptan alıyor: *"Bilinsin diye can atıyoruz/ Unutsunlar şimdi"*. Bir tarihte böyle bir şey yazmıştım da Memet Fuat, kendini unutturmak isteyen şair gibi bir değinmede bulunmuştu. Hoşuma gitmişti. Nasıl olsa unutulacağız, hiç değilse, bunun bilincinde, az hatırlatalım kendimizi."

"Sokak demek/ Eksilmek yarı yarıya"

"Sokaktan Gelmek" şiirinde *"Sokak demek/ Eksilmek yarı yarıya"* diyor Necatigil. Sokağın 'eksiltmesine' mukabil 'ev' de 'dar'dır. Bu iki pratik arasında ilerleyen bir şiir evreniyle Necatigil, Cumhuriyet devrinin, kurucu isimlerinden biri olarak öne çıkıyor. 2016, Necatigil'in doğumunun 100. yılı. Yetiştirdiği öğrencileri, Türkçenin en lirik şiir dünyalarından birine imza atması, radyo oyunu denen türü Türkiye'de var etmesi, Almancadan yaptığı tercümelerle, bu işin sadece kelime aktarmaktan ibaret olmadığını göstermesi... ve nice özgün yanıyla yüzyılın ardından yaşamaya devam ediyor Necatigil. O, her ne kadar unutulmak istese de Türkçede kurduğu dünya, Türkçe varoldukça süreceğe benzer. Son yıllarda şair üzerinde yapılan çalışmaların artması, bunun göstergelerinden olmalı. Bu çalışmalardan biri olan Pazarkaya'nın kitabı, dostluğun sunduğu imkânların yanında bir Necatigil okuru olarak şair üzerine yapılan çalışmalardan meydana geliyor.

Yüksel Pazarkaya, Türk kültürünün, edebiyatının Almancaya aktarımında en çok hizmeti olan isimlerden biri. Necatigil'le dostluğunda, çeviri faaliyetlerinin özel bir yeri var.

Farklı zamanlardan kaleme alınmış incelemelerden ve mektuplardan oluşan *Unutulmak İsteyen Şair*, muhteva bakımından dört ana bölüme ayrılıyor. İlk bölümde, daha ziyade yabancı dilde Necatigil'i tanıtmak için yazılmış metinler var. Türk okuru için yüzeysel kalabilecek bu kısım, biyografik bir çerçeve sunuyor.

İkinci kısımda daha ziyade içerik çözümlemeleri var. Necatigil'in şirinde karanlık/gece izleğini irdelediği yazının yanı sıra *Zebra* isimli kitabı için de kapsamlı bir okuma denemesi yer alıyor. Her iki yazıda da şaire geniş açıdan bakan bir okurun, çıkarımları dikkati çekiyor. Pazarkaya'nın çözümlemelerini farklı kılan, ele aldığı bir şiiri, geniş çerçeveye oturtarak incelemesi. 'Şiirlerarasılık', Hilmi Yavuz'un *Zaman*'daki son iki yazısında da

vurguladığı gibi, Necatigil'in şiirinin özelliklerinden biridir. Pazarkaya, onun şiirinin karakteristik yapısına uygun şekilde hem şiirlerarası bağlamda hem otobiyografik çerçeve ile şiirlere bakıyor. Günümüz edebiyat eleştirisinde yapısalcı eleştiri gereği metin merkezli okumalar daha sık yapılsa da Necatigil'in şiirlerini, özellikle iki ekseni ihmal etmeden okumak gerek. Otobiyografi ve şiir evreninin bütünlüğü... Pazarkaya, bu iki hususa da önem veriyor.

Necatigil'in şiir evreninin özelliklerinden biri de anlam katmanlarıdır. Onun şiiri, Riffatarre'ın kavramsallaştırmasıyla, matris etrafında kurulan varyantlarla genişler. Pazarkaya'nın 'okumalarında' bu hususa yeterince eğilmemesi, bir eksiklik olarak belirtilebilir. Bu iki yazının haricinde 'Necatigil'in İki Belleği' başlıklı inceleme de ufuk açıcı değerlendirmeler içeriyor. Pazarkaya'nın şu tespiti, Necatigil'in Türk şiirindeki, 'kurucu' yerinin arkaplanını vermesi bakımından önemlidir: "Bellek ana Mnemosyne'nin Türk kızı ona kendi halkının belleğini sunmakla kalmadı, aynı zamanda bu belleğin zincirlerini kıracak yaratıcı şiir gücünü de verdi. Böylece, geleneğin bazen açık, bazen derinde saklı, bazen doğrudan, bazen dönüşerek iz sürdüğü kendi çağdaş şiirini kurdu."

Pazarkaya, Necatigil'in oyun yazarlığını da ele alıyor. Necatigil elbette bir şair ama Türk edebiyatında onu farklı kılan hususlardan biri, kaleme aldığı radyo oyunlarıdır. 1965 yılında Salâh Birsel'e gönderdiği mektubunda, "Sahne oyunu yazarı gibi bir de radyo oyunu yazarı geleneği kurulması zamanı çoktan geldi," der. Bu doğrultuda hem telif eser kaleme alır hem çeviri yapar. Yine mektuplarında radyo oyunu geleneğinin oluşması için gösterdiği çabayı takip edebiliyoruz. Pazarkaya, daha ziyade *Ertuğrul Faciası* üzerinde duruyor. Necatigil üzerine yapılan çalışmalarda ihmal edilen bir konu oyun yazarlığı. Oysa türün özgünlüğü ve oyunlardaki dramatik yapının yanı sıra, Türkçenin en güzel örneklerinin de verilmiş olması, radyo oyunlarını farklı kılıyor. Necatigil, oyunlarında insan dramının yanında toplum dramına da yaptığı göndermelerle metnin anlam dünyasını genişletir.

Çevirmenliği, Necatigil'in Türkçeye en büyük hizmetlerindendir. Gerek Alman edebiyatından Türkçeye gerek Türk edebiyatından Almancaya yaptığı çeviriler, sadece bir kültür hizmeti olarak değil, çevirmenlikte bir seviyeyi işaret etmesi bakımından da mühimdir. Bugün yapılan çevirilerle Necatigil'in yaptığı çevirileri mukayese ettiğimizde, yabancı dil bilmenin tercüme için yeterli olmadığı, yabancı dilden önce anadilini bilmenin bir zaruret olduğu rahatlıkla anlaşılabilecektir. Hamsun, Unamuno, Thomas Mann, Heine ve daha başka çevirileri, bugün örneklerine çok az rastladığımız bir dil zenginliğini, estetiğini barındırıyor. Pazarkaya'nın da dikkat çektiği gibi, Oktay Akbal, Salâh Birsel ve Kâmuran Şipal'le mektuplaşmalarından, tercüme faaliyetlerini takip edebiliyoruz. Bir eseri çevirirken adeta yeniden yazma sancısı çektiği, birçok mektubunda görülebiliyor. Kendisi de çeviri faaliyetlerinde bulunan biri olarak Yüksel Pazarkaya'nın Necatigil'in bu yönü üzerinde durması, hem ihmal edilen bir yönü dikkatlere sunması bakımından hem çevirmenliği üzerinde teknik bir analiz olması bakımından önemlidir. "Necatigil, çeviri uğraşında sonuna dek hep çetin cevizleri kırmış, demir leblebileri öğütmüştür... Hiçbir çevirisinden angarya izlenimi edinemezsiniz... Şiire hangi önem ve özeni göstermişse, üstlendiği bütün çevirilere de aynı özeni göstermiştir."

'Ardımdan dökülen su/ Ben gidince nem kalır'

Kitabın son bölümünde şairin Almanya günleri ve bazı mektupları yer alıyor. Bunların yanı sıra ölümünün ardından kaleme alınan değerlendirmelerden bir seçkiye de yer verilmiş. Bu bölümde daha ziyade, şairin her mısraına sinen insanî duyuşun cephelerini takip edebilmekteyiz.

Doğumunun 100. yılında belki daha başka kitaplar da kaleme alınacaktır Necatigil için. Alınması da gerekir. Yüksel Pazarkaya'nın kitabı elbette akademik bir çerçeve barındırmıyor. Farklı zamanlarda yapılan 'okumalar'a dayalı çıkarımları sunuyor. Bununla beraber şairliğinden oyun yazarlığına, çevirmenliğine, insanî yönüne değin bir bütün halinde Necatigil portresi sunmaya çalışıyor. Belli oranda başardığı da belirtilmelidir. Yazarın önsözde de işaret ettiği gibi bazı yazılar, Necatgil'i dış dünyaya tanıtmak için kaleme alındığından, Türk okur için 'bilinen hususlar' olsa da çözümlemeli yazıların, Necatigil literatüründe kayda değer olduğu belirtilmelidir. •

Günümüz edebiyat eleştirisinde yapısalcı eleştiri öne çıksa, metin merkezli okumalar daha sık yapılsa da Necatigil'in şiirlerini, özellikle iki ekseni ihmal etmeden okumak gerek. Otobiyografi ve şiir evreninin bütünlüğü...

BEHÇET NECATİGİL'İN ŞİİR ÇEVİRİLERİ

TOZAN ALKAN

Şarkılar Kitabı, Yanlızlık Bir Yağmura Benzer ve *Fener, Gece ve Yıldızlar* kitapları ekseninde Behçet Necatigil'in şiir çevirmenliğine odaklanmadan önce çeviriyle ilgili düşüncelerini belirttiği şu şiiri paylaşmak istiyorum.

"Her şey bir çeviri/ Her şey bir çeviri/ Değişiktir, aynı şeyin çevirisi/ Örnekler:/ Gözlerini açsa da kapasa da onu görüyordu/ Gözlerini ha açmış, ha kapamış/ Gözlerle onu gö-/ Gözlerini.... onu görüyordu/ Ara değişir, örnekler:/ Diyelim onu görüyordu/ Neyle görüyordu? Diyelim gözleriyle.// Her şey bir çeviri/ Kendimize çeviriyoruz her şeyi/ Kendimize göre her şey/ Değişir parçalar/ Diyelim 'Hep onu görüyordu' demek istiyoruz/ Anlatabiliriz bunu başka başka/ Örnekler:/ Gözlerini açsa da kapasa da.../ Gözlerini ha açsın, ha kapasın.../ Gözlerini ister açsın, ister kapasın.../ Gözlerini açıyor, kapıyor, yine de.../Gözlerini..../ Hep onu görüyordu (sürdürün daha da)/ Arada biçimler değişir,/ Zevkimize kalmış,/ Koltuğu şöyle çevir, ya da böyle/ Koltuk eski koltuk/ Ama/ Yine de/ Bir şeyler değişti!// Ben her şeyi kendime çeviriyorum/ Ayrıntılarda fark oluyor/ Bir habere, bir acıya, bir sevgiye bakışımız/ Sende başka, bende başka."

Şiirin adından itibaren çevirinin sadece dilden dile bir aktarım olmadığına dikkatimizi çekiyor Behçet Necatigil. Yaşadığımız dünyada her şeyin bir çeviri olduğunu düşünmemizi sağlıyor. Görselden yazılıya, müzikten şiire her şey bir çeviri. Aynı dili konuşan iki kişinin bile arasında çeviri ilişkisi var. Karşımızdaki kişinin konuşmalarını nasıl alımlıyorsak odur çeviri. Yani "her çeviri bir yorumdur" diyor Necatigil. Adı üstünde: çeviri. Aslıyla aynı olmuyor. Koltuk eski koltuk, ama bir şeyler değişiyor.

Eşine yazdığı mektuplardan oluşan *Serin Mavi*'de, 2 temmuz 1955 tarihli mektupta, "Bu mektubun son satırları bende bir tercümenin, bir şiirin bitişi hissini bırakıyor. Bütün bitişlerde, bitirişlerde hazin bir taraf, bir tükeniş duygusu vardır," diyor. Çeviriye gönül vermiş, çevirdiği şair ve yazarlarla gönül bağı oluşturmuş bir çevirmen var karşımızda. Yaptığı işi emeğin yanı sıra sevgiyle yapan, tercüme işini "yük" olarak görmeyen bir çevirmen. Bu gönül birlikteliği öylesine güçlüdür ki çevirdiği şairlerden Heine'nin izini, davetli olarak gittiği Düsseldorf'ta da arar. Bir tür Heine müzesi olan, Heine Stube olarak adlandırılan yeri bulur. Sonra *Heine Derneği*'ni araştırır, telefon rehberinde gösterilen adrese gider ama dernek taşınmıştır. 5 Eylül 1972 tarihli mektubundan: "Düsseldorf'a Henrich Heine için geldim, güçbela Heine Stube'yi buldum, bir eski meyhane, eski bir ev, üç katlı bir ev, şimdi alt katı eski zaman işi meyhane, dar merdiven ve koridorlarda şiirle ilgili çeşitli eşyalar falan var. Yarı müze. Bir de Heine Derneği olacaktı, telefon rehberinde gösterilen adrese gittim, aradım sordumsa da kimseler bilmiyor. Sanat, şiir, şair burada göz önünde, bilinen bir şey değil."

Sorumluluk ve borç olarak da görür çeviriyi. Bir şiirinde şöyle diyor:

"Onlar şak şak verdiler/ Ben vurdum kellemi/ Borç borçtur/ Sekiz on çeviri// Ne kadar sonra/ Öderim belki."

"Tercümede ehil olmak, eser çevirmede en baş rollerden birini oynar," diyor *Düzyazılar*'ın birinci cildinde. Yine aynı kitapta birkaç sayfa sonra şöyle devam ediyor: "bir dilden başka bir dile tercüme yapacak bir kimse, her şeyden evvel, muharrir ve eser seçiminde titiz ve etraflı davranmalıdır. Okuyucularının kendisinden beklediği vazifeyi, kolaya kaçarak, zahmetsiz bir el çabukluğu ile ve kıymetsiz bir eser üzerinde güya yapıveren bir mütercim, o milletin edebiyatını yakından bilmediğini göstermekle kalmaz, bir itimat ve cesareti de isabetsiz ve berbat kullandığını isabet eder."

Çeviri demek –dilden dile aktarımdan ibaret olmasa bile– dil demek çokça. Çeviride çevirmenin dil anlayışı çevirilerine de yansıyor kuşkusuz. Necatigil'in dil anlayışını *Türk Dili* dergisinden (Aralık 1964) kendi kaleminden okuyalım: "Kullanılan eski sözcüklerin çoğunda denenmiş değerler yatıyor. Onlar bize katar katar eski zaman kervanları gibi, kendi şairlerimizden hazineler, sesler getirmekte hâlâ. Elbette örneğin Namık Kemal'in, Hamid'in bütün, Haşim'in ilk, Yahya Kemal'in birçok şiirlerinin diliyle yazacak değiliz. Şiir sözlüğüne yeni anlatım araçları, gereçleri eklerken, her şeyden önce anlam ve ses güzelliğini kollamak isterim."

Şu satırlarda da bizi adeta kelimelerin hatıralarına saygı duymaya çağırıyor: "Şiir önce bir dil işidir; sesini, iç ahengini yazıldığı dilden alır. (...) Şiir millidir, yani önce bir dil işi olduğu için bu yanıyla bu toprağa bağlıdır her şeyden önce. O halde yüzyıllar yılı bu dili işlemiş usta şairlerin dil tecrübelerinden, dile kattığı zenginliklerden faydalanması gerekir. Çok yeni kelimeler bir yana, her kelimede, hele şiirlerden geliyorsa, bir çağrışım gücü, bir hatıra zenginliği vardır."

Dil Anlayışı

Dilde sadeleşmeyi savunur Necatigil. Yeni ortaya konan telif edebi ürünlerde sade dil taraftarıdır. Genç şairlere sade dil kullanmayı önerir. Bir şaire yazdığı bir mektupta onun şiirlerini değerlendirirken sade dile yer vermeyişini de eleştirir. "Gittikçe daha da arınan Türkçeye şiirlerinizde rastlanmıyor. Yeni şiirlerdeki bu yeni dil endişenize eserlerinizde hiç rastlamayışım, beni cidden hayal kırıklığına uğrattı," diyor. Ancak daha önceki zamanlarda döneminin diliyle yazılmış eserlerin dilinin sadeleştirilmesi konusunda biraz farklı düşünmektedir. Bu konuyla ilgili Mustafa Şerif Onaran'a yazdığı bir mektupta eski metinlerinin sadeleştirilmesinin zorluğunu vurguluyor. Şöyle diyor: "Bir başkasının eserini yeni bir basıma hazırlamak gerçekten zor bir iş. Osmanlıcadan çeviri, bir Batı dilinden yapılacak bir çeviriden daha çok güçlüklerle dolu. Değil yüz yıl, hatta otuz kırk yıl önce yazılmış Türkçe bir eseri bugüne uyarlamakta büyük güçlükler olduğunu inkâr edemeyiz... Romanda hürriyet, hür kelimeleri geçiyorsa, bunları silip yerlerine özgürlük, özgür sözcüklerini koyamıyorum. Çünkü Namık Kemal'in, 'Hürriyet Kasidesi'ni, Tevfik Fikret'in *'Fikri hür, vicdanı hür bir şairim'* mısraını hatırlıyorum hemen ve gönlüm elvermiyor." Bu alıntıdan da görüldüğü üzere Behçet Necatigil konuşulan dilden yanadır. Kelime sözcüğünü de kullanıyor, sözcük kelimesini de. Konuşma ve yazı dilinde inkâr yok da yalnız yadsıma mı var? diye soruyor, aynı mektupta.

Dilde sadeleşmeyi aşırı uçlara taşımış olan Ataç, Necatigil'in Salâh Birsel'le birlikte çevirdiği Selma Lagerlöf'ün *Morbacka* kitabı hakkında şöyle demişti: "Selma Lagerlöf'ün kitabını belki dili yüzünden sevmedim. Kendisi nasıl yazarmış, bilmem onu. İsveçlilerin dilini ben nereden öğreneyim? Türkçesinden, Salâh Birsel ile Behçet Necatigil'in yazdıkları Türkçeden hoşlanmadım. Daha ilk sayfada bir 'kabullenmek' var, 'kabul etmek yerine." Aynı eleştiride "şamata" yerine "gürültü" sözcüğünü kullanmamalarını da eleştirmişti Ataç. Necatigil yaşayan, konuşulan dilden yanaydı.

Şiir Çevirileri

Necatigil'in şiir çevirilerine geçmeden önce şiir çevirisinin güçlükleri üzerine bir ıki şey söylemek isterim. Şiir çevirisinde çevirmen uyak ve ölçüleri elinden geldiğince korumaya çalışır. Uyak ve ölçülerin yanı sıra şiirin sesini yakalamaya çabalar. Çeviri şiirin çatısını kurar. Tek tek dizelerin doğru çevrilmesi bir şiirin yapısının doğru aktarılması anlamına gelmez çünkü. Anlamı doğru aktarmaya uğraşır. Şiirde anlam düzyazıdaki anlamdan farklıdır. Farklı okumalara açık, yan anlamlar da içeren bir yazınsal türdür şiir. Bu kısa ve yoğun yazınsal türde biçem"i (üslûp) aktarmaya çalışır. Ama en önemlisi galiba çevirdiği şeyi şiir kılabilmesidir. İşte Necatigil'in şiir çevirisindeki ustalığı en çok da buradan geliyor. Onun çevirilerinde şiirin Türkçe yazılmış olduğu duygusuna kapılıyorsunuz. Aslına sadık kalarak Türkçe söylemek. Çevirinin en zor yanlarından biri. Robert Frost, "şiir çevrildiğinde kaybolan şeydir" diyor ya, Necatigil'in çevirilerin-

de şiir çevrildikçe daha bir şiir oluyor. Necatigil'in şiir çevirilerini hep Türkçe yazılmış şiirlermiş duygusuyla okudum. Ya da –şöyle söylemek ne kadar doğru bilmiyorum ama– hep asıllarından daha iyilermiş duygusuyla okudum.

Behçet Necatigil'in ilk şiir çevirisi *Kovan* dergisinde çıkmış. Mart 1945. Henrich Heine'den bir şiir. Daha sonra antolojilerin yanı sıra *Varlık, Yirminci Asır, Yeditepe, Tercüme* ve *Türk Dili* dergilerinde yayımlanıyor şiir çevirileri. Bu şiirler eşi ve kızı tarafından derlenip bir araya getiriliyor ve 1984 yılında *Yalnızlık Bir Yağmura Benzer* adıyla Yüksel Pazarkaya'nın önsözüyle, Adam Yayınevi tarafından kitaplaşıyor. "Behçet Necatigil tarafından Türkçeye çevrilmiş her yazar, her ozan talihlerin en büyüğüne erişmiştir," diyor Pazarkaya önsözde. Şöyle devam ediyor: "Behçet Necatigil'in çevirileri, yabancı yazarların, şairlerin bir yabancı dildeki özelliklerini fire vermeden Türkçe'ye aktarmanın gizine erişmiş bir sanatçının çevirileridir. Böyle bir sonuca ise, ancak kendisi şiirin doruğuna ulaşmış bir şair varabilir. Ve şiirin doruğundaki bir şairin, tutup başka şairlere kucak açması ve eğilmesi sınırsız bir alçakgönüllülük ve vefa duygusunun göstergesidir." Kitap adını Rilke'nin "Yalnızlık" adlı şiirinin ilk dizesinden alıyor.

"Yalnızlık bir yağmura benzer/ Yükselir akşamlara denizlerden/ Uzak, ıssız ovalardan eser;/ Ağar gider göklere, her zaman göklerdedir/ Ve kentin üstüne göklerden düşer./ Erselik saatlerde yağar yere/ Yüzlerini sabaha döndürünce sokaklar;/ Umduğunu bulamamış, üzgün yaslı/ Ayrılınca birbirinden gövdeler;/ Ve insanlar karşılıklı nefretler içinde/ Yatarken aynı yatakta yan yana:/ Akar, akar yalnızlık ırmaklarca".

Behçet Necatigil

Kitapta *Rilke*'den *Hesse*'ye, *Trakl*'den *Nietzsche*'ye, *Brecht*'ten *Bachman*'a, *Krolow*'dan *Eich*'a, 27 Almanca yazan şairin şiirlerinden çeviriler var. 100'ün üstünde şiir. Klasik şiirden (*Schiller*) ile başlayıp serbest şiire, çağdaş şiire (*Andreas Okopenko*) kadar süren geniş bir yelpaze. Ortak yanları Necatigil'in kurduğu şiir dilinde, Yüksel Pazarkaya'nın deyişiyle Necatigilce'de buluşmaları. Şöyle demiş Pazarkaya 1972 yılında *Türk Dili* dergisinde *Şarkılar Kitabı* üzerine yazdığı yazıda: "Bütün şiirlerde Necatigilce devşirilmiş bir dil; oysa şiirler Necatigil'ın diyemiyoruz. Heine'ye boş verilmemiş. Necatigil'in Türkçesinde hemen bütün özellikleriyle Heine. Çevrilebilirse şiir, ancak böyle bir anlayışla."

Selim İleri de *Kırık İncelikleri n Şairi: Behçet Necatigil* adlı kitabında "Türkçeye söyleyiş, ifade ediş zenginlikleri katan çevirilerdir Necatigil'in mirası. (...) Kendi

Necatigil'in çevirilerinde şiir çevrildikçe daha bir şiir oluyor. Necatigil'in şiir çevirilerini hep Türkçe yazılmış şiirlermiş duygusuyla okudum. Ya da –şöyle söylemek ne kadar doğru bilmiyorum ama– hep asıllarından daha iyilermiş duygusuyla okudum.

iç dünyasında çeviri yolculuğuna çıkmış gibidir," diyor. Şiir çevirileri için de geçerli bu saptama. Necatigil iç dünyasına yakın bulduğu şiirleri çevirdi.

Kitaptan bir şiir daha. Günter Eich'tan bir şiir. Bu şairi seçme nedenim Necatigil'in en beğendiği Alman şairlerden olması. Şöyle diyor Necatigil bir mektubunda: "Asıllarını bilmediğim için İngiliz, Fransız ve Amerikalı şairler üzerinde bir yargıya varmam ve seçme yapmam güç. Almanca bildiğim için ve şiirlerini çevirdiğim için Rilke ve yenilerden Gunter Eich'ı beğendiğim Alman şairleri arasında sayabilirim. "

Yağmurdan Az Önce

"Yağmur geliyor, topla çamaşırları!/ Sallanıyor iplerde mandallar/ Bir bulut gölgesi kararttı taşı/ Düşünceye daldı damlar// Onlar kiremit ve arduvaz/ Badanalı baca ve ısıran duman/ Gözlerim şaşırtıcı sözleri dinliyor/ Ey duyduğum sessiz yargı tutuşmuş çalılardan!// İçimde gittikçe kabaran bir hıçkırık/ Gezgin gölgeler değiştiriyor taşı/ Uçuşan gömlekleri çekiştiriyor rüzgâr/ Yağmur geliyor. Topla çamaşırları."

Şarkılar Kitabı

Şarkılar Kitabı, romantizm ve realizm akımları arasındaki geçiş dönemi şairlerinden Heinrich Heine'nin başyapıtı. Şiirlerin gücü halk lirizminin duru kaynağından geliyor. Kitabın Almanya'daki ilk baskısı 1827 yılında yapıldı. Bizde ise Şarkılar *Kitabı*'ndan seçilmiş parçalar (tamamının yarısı kadar) daha önce Vasfi Mahir Kocatürk tarafından çevrilmiş ve Hilmi Kitabevi tarafından 1948 yılında yayımlanmıştı. Ama düzyazı olarak. Şarkılar Kitabı, 1972 yılında, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından bu kez Behçet Necatigil'in çevirisiyle basılıyor. Necatigil'in çevirisinin önemi, hem kitabın bütünüyle Türkçeye kazandırılması, hem de bunun düzyazı olarak değil, şiir olarak çevrilmesinden geliyor. Şiiri düzyazı olarak çevirmek de bir yöntem ve dünyada örnekleri hiç az değil. *İlyada* ve *Odysseia* Batı dillerinin çoğuna düzyazı olarak girmiştir. Mallarmé'nin Poe çevirileri de düzyazı çevirilerdir. Poe'nun şiirleri Mallarmé'den sonra Fransızcaya pek çok çevirmen tarafından nazım olarak çevrilmesine karşın, Poe çevirileri denince Mallarmé akla gelir Fransız dilinde. Nerval, Goethe'nin şiirsel oyunu *Faust*'u düzyazı olarak çevirmişti. (Goethe'nin Nerval'in çevirisini okuduğu, çok başarılı bulduğu, hatta çeviriyi aslına tercih ettiği söylenir.) Bizde de Tanzimat sonrası ilk çevirmenlerin (Ahmed Refik, Ahmed Rasim, Ahmed Celâl, Süleyman Vehbi, Muallim Naci, Mehmed Remzi) sıkça başvurduğu bir yöntemdi bu. Amaç, şiirsel özellikleri çevirmek mümkün olmadığı için, şiirin duygu ve anlam yükünü aktarmaya çalışmaktı. Bunun ne kadar mümkün olduğunu görebilmek için *Şarkılar Kitabı*'nın bir şiirinin iki çevirisini paylaşmak istiyorum. Amacım sadece şiirin düzyazı olarak çevirisi ve şiir olarak çevirisi arasındaki farka dikkat çekmek. Özel bir seçim yapmadım.

Rüya Sahneleri

Vaktiyle çılgın seviler, güzel saçlar, mersin ve rezede ağaçları rüyama girdi, tatlı dudaklar ve acı sözler, hazin ahenkli hazin şarkılar...

Bu rüyalar çoktan soldu ve rüzgâra karıştı, hayalimin en sevgilisini yel aldı gitti! Bana yalnız o zamanlar çılgın bir ateşle mısralara döktüğüm şeyler kaldı.

Sen kaldın, ey öksüz şarkı! Artık sen de git! Çoktanberi gözümden uzaklaşan o hayali ara ve eğer bulursan ona benden selâm söyle...

Uçan gölgelere uçan bir nefes yolluyorum.

(Çev. Vasfi Mahir Kocatürk)

Rüya Görüntüleri

"Bir zamanlar düşlerimde çılgın, ateşli aşklar/ Güzel saçlar, mersinler, muhabbet çiçekleri,/ Tatlı dudaklar, acı sözler,/ Yaslı şarkıların üzgün ahenkleri.// Soldu sarardı, uçup gitti o düşler,/ Savruldu rüzgârda rüyalarımın sultanı!/ Bana yalnız, o günlerde yumuşak şiirlere/ Alevli, çılgın ne döktümse o kaldı.// Sen kaldın öksüz şarkı! Sen de uç git şimdi,/ Ara o hayali, düşlerde çoktan silik,/ Bulursan selam söyle / Ey havalı gölgeye gönderdiğim hafif soluk!"

(Çev. Behçet Necatigil)

İki çeviri arasındaki farkta da görüldüğü gibi, düzyazı olarak çevrilmiş şiirlerden tat almak biraz zor. Şairin ne dediğine dair fikir veriyor yalnızca. (Bu arada, bizde 1948 yılında *Şarkılar Kitabı* düzyazı olarak çevrilirken Heine'nin 1839 yılında *Şarkılar Kitabı*'nın 3. baskısına yazdığı önsözün şiir olması çok manidardır. Şiir olarak yazdığı önsözü bitirdikten sonra şöyle diyordu Heine: "Ben bütün bunları düzyazıyla söyleyebilirdim pekâlâ. Ama insan, yeni bir baskı için bazı pürüzleri gidermek üzere, eski şiirleri baştan sona şöyle bir gözden geçirirken, farkına varmadan ölçü, uyak alışkanlıklarına kaptırıyor kendini. İşte *Şarkılar Kitabı*'nın üçüncü baskısının önsözü, bu yüzden bir şiir oldu.")

Böylesi bir başyapıtın çevirisinin güçlüklerinden söz etmeye gerek yok herhalde. Necatigil alçakgönüllülüğünü burada da gösteriyor ve "Heine'nin en ünlü kitabındaki bütün şiirlerinin bu kez tarafımızdan çevrilişinde elbet o tatlı, tutkulu musiki korunamamıştır ya, lirik ozanın ne olduğu, türlü yönleriyle romantik şiirin ne olduğu bu çevirilerden de anlaşılır sanırız," diyerek kendine haksızlık ediyor.

Bir diğer kitaba geçmeden önce Heine'nin insanı, hayatı, varoluşu sorguladığı şu kısa şiiri paylaşmak istiyorum:

Sorular

"Deniz kenarındai ıssız bir gece denizi/ Bir genç adam duruyor/ Bağrında üzüntüler, başında şüphe/ Gamlı dudaklarla dalgalara soruyor:// 'Çözün bana, n'olur, sırrını hayatın,/ Azap veren bu çok eski sırrı;/ Bugüne dek az kişi kafa yormadı:/ Hiyerogliflerde kasketliler,/ Sarıklılar, siyah takkeliler,/ Perukalılar ve başka binlerce/ Ter içinde, zavallı, insan başları–/ Söyleyin, nedir insan?/ Nerden geldi, gittiği yer neresi?/ Kimler yaşar yukarda, altın yıldızlarda?'// Dalgalar ebedi mırıltılarında,/ Rüzgâr esiyor, bulutlar geçiyor,/ Kırpışan yıldızlar kayıtsız, soğuk/ Ve bir aptal, durmuş, cevap bekliyor."

Fener, Gece ve Yıldızlar

Fener, Gece ve Yıldızlar ilk kez De Yayınevi tarafından 1963 yılında, Almanca asıllarıyla birlikte basıldı. Wolfgang Borchert'in 1940 ile 1945 arasında yazdığı şiirleri kapsıyordu. Yıllar sonra karşımıza bu kez deyim yerindeyse "genişletilmiş baskı" olarak, Celal Üster'in önsözü ve şairin öldükten sonra yayımlanmış olan şiirlerinin Ayşe Sarısayın çevirisiyle birlikte, 2008 yılında, *Can Yayınları*'nın basımıyla karşımıza çıktı. Önsözde Celal Üster, "Borchert'in Türkçeye Necatigil gibi bir şair tarafından çevrildiği için çok talihli olduğunu söylemek sanırım yanlış olmayacaktır," diyerek Necatigil'in usta çevirmenliğinin altını çiziyor, diğer yandan "iyi şiir çevirisi yapmak için ille de şair olmak gerekmediğini" belirterek Ayşe Sarısayın'ın başarılı çevirilerine dikkat çekiyor. Borchert'e gelince: O, 1921'de Almanya'nın Hamburg kentinde doğmuş, II. Dünya Savaşı sırasında çok genç yaşta askere alınmıştı. Rusya cephesinde ağır yaralandı. Savaşa ve nasyonal sosyalizme karşı görüşleri yüzünden tutuklandı. Difteri ve sarılığa yakalanmış olmasına karşın 8 ay hapis yattı. Salıverildikten sonra yeniden cepheye gönderildi. Çürüğe ayrılacağı sırada bir daha tutuklandı ve bu kez 9 ay cezaevinde kaldı. Savaştan sonra sağlığının giderek kötüleşmesi üzerine İsviçre'de bir hastaneye yatırıldı. 1947'de öldüğünde henüz 26 yaşındaydı. Çok genç yaşta ölen şairi, öldükten sonra yayımlanan "*Veda*" şiiriyle analım.

Veda

"Gül dudaklarını/ Bir kez daha öpmek için bırak bana/ Uzak bir köpek, dışarıda/ Gitmem gerektiğinin farkında.// Aydınlık kucağını/ Bir kez daha dua etmem için bırak bana./ Kurtar beni tüm acılardan!/ –Dinle, denizden esen rüzgârın sesini// Yumuşak saçlarını/ Bir düş için hemen bırak bana:/ Sevişmenin aşk olacağı–/ Bu düşü bırak bana!" •

(Çev. Ayşe Sarısayın)

Kaynaklar:

Kırık İnceliklerin Şairi: Behçet Necatigil, Selim İleri, Kaf Yayınları

Bile/Yazdı, Behçet Necatigil, YKY

Unutulmak İsteyen Şair: Behçet Necatigil 100 Yaşında, Yüksel Pazarkaya, Sözcükler Yayınları

Yalnızlık Bir Yağmura Benzer, Adam Yayınları

Fener, Gece ve Yıldızlar, Wolfgang Borchert, Can Yayınları

Kültür, Dil, Kimlik, Behçet Necatigil'in Şiir Dünyası, Rahim Tarım, Özgür Yayınları

Çok Şey Yarım Hâlâ, Ayşe Sarısayın, YKY

Düzyazılar, I, II, Behçet Necatigil, YKY

Şarkılar Kitabı, Henrich Heine, çev. Behçet Necatigil, YKY

Şarkılar Kitabı, Henrich Heine, çev: Vasfi Mahir Kocatürk, Hilmi Kıtabevi

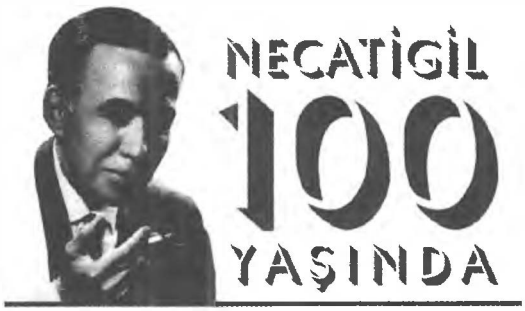
Serin Mavi, Behçet Necatigil'den Eşine Mektuplar, YKY

Behçet Necatigil, Hayatı, Sanatı ve Eserleri, Nurullah Çetin, TC. Kültür Bakanlığı

(*) Bu yazı, 7 Nisan 2016 tarihinde MSGSÜ'de yapılan *"Behçet Necatigil 100 Yaşında* Sempozyumu'nda "Her Şey Bir Çeviri" başlığıyla sunulmuştur.

BEHÇET NECATİGİL'İN ŞİİRİNİ ALMANCAYA ÇEVİRMEK

YÜKSEL PAZARKAYA

1

Behçet Necatigil, baş uğraşı ve emeği olan şiirin yanı sıra, şiirini de kattığı, Batı anlamında yazınsal radyo oyunu ve özellikle Almancadan çeviri alanlarında da üstün nitelikli ürünler vermiştir.

Rainer Maria Rilke'den yaptığı, *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'nın çevirisi, bir edebiyat olayı olmuş, özellikle elliler ve altmışlar kuşağının genç yazarları bu yapıtı ellerinden düşürmemiş ve Necatigil adı ile Rilke adı sanki özdeşleşmişti.

Türk Dili Dergisi'nin 1 Ağustos 1972 sayısında "Necatigil'in Heine Çevirisi" başlıklı yazımda Heinrich Heine'nin *Şarkılar Kitabı*'nı çevirirken sergilediği üstün yetkinliği örnekleriyle göstermeye çalıştım.

Bu iki kitaptan ve diğer birçok yetkin çevirisinden de öteye –ki çoğunu geçim arabasının bir tekeri olarak gördüğünü bir mektubunda belirtir– beni en fazla gönendiren, İstanbul Türkçesinin damıtılmış doruğu olarak algıladığım, *Tûtînâme* çevirisidir.

İstanbul'dan yazdığı 28.2.1974 tarihli mektubunda bu çalışmanın haberini şöyle veriyor:

> "Avrupalarda çok dolaştım, şimdi Asya'ya dönüyorum. Her şey aslına döner = *Ein jedes Ding kehrt zu seinem Ursprung zurück*. - Horasan erlerinden biri olmak üzere de *Tûtînâme*'ye çalışıyorum."

"Mizaçlarımıza en uygun aynaları bazan, çok uzak toprakların ürünlerinde bulmamız da mümkündür." Bir söyleşide dile getirdiği bu görüş, Necatigil'in çeviri alanında da seçiciliğinin anahtarını bize veriyor: mizaç akrabalığı. Bu akrabalık, doğallıkla çevirmeye karar verdiği şairlerin, yazarların, yapıtlarının yaşamla doğrudan bağını içeriyor.

Mizaç akrabalığımız onun açısından ne kerte, bilemem, benim açımdan ama mizaçlarımızın en azından kesiştiğini, yalnızca birlikte olduğumuz günlerde algılamakla, duyumsamakla kalmadım, bize yadigârı olan yapıtlarıyla, en başta şiiriyle de, birlikteliğimizin sürüp gittiğini hep duyumsarım.

Yabancı bir ülkede, yabancı bir dil ortamında yaşarken, özellikle çağdaş Türk şiirine ve onun ustalarına karşı duyduğum, yakama yapışan sorumluluk, özellikle Türkçe'den Almanca'ya yaptığım çevirilerde etken olmuştur. Ama mizaç açısından kendime en yakın bulduğum elbette Necatigil'dir.

2

Behçet Necatigil'den ilk çevirilerimi, 1971 yılında *Erdmann Yeyınevinde (Tübingen-Basel)* çıkan Almancadaki ilk çağdaş Türk şiiri seçkisi olan *Moderne türkische Lyrik* kitabımda yayınladım.[1] Bu seçkide Necatigil'in Almancaya çevrilmiş altı şiiri yer alıyor: "Bir Ev Bir Çocuk" (Ein Haus ein Kind), "Kitaplarda Ölmek" (In den Büchern sterben), "Travers" (Traverse), "Solgun Bir Gül Dokununca" (Eine verwelkte Rose beim Berühren), "Kış Filesi" (Einkaufsnetz im Winter), "Daktilo" (Die Schreibmaschine).

Yahya Kemal'den İsmet Özel'e 52 şairin yer aldığı bu seçkiye, Türk şiiri üzerine kapsamlı bir de önsöz yazdım. Behçet Necatigil, *Varlık* dergisinin Aralık 1971 sayısında "Almancada Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi" başlıklı bir yazıyla bu kitabı genişçe tanıttı:

"Pazarkaya'nın, bu kez, gerçekten büyük sabır ve çaba isteyen, yüklü bir eserle görünüşü; Almanya'da çağdaş hikâyeciliğimiz yanında, enine boyuna bir de çağdaş Türk şiiri anıtı dikilişi, büsbütün sevindirici oldu. *Moderne türkische Lyrik* / Modern Türk Şiiri başlığını taşıyan, bu yeni şiir antolojisi de gene bir Erdmann Yayını ve 251 sayfa."

Önsözü de belki hak ettiğimden öteye övüyor bu yazısında:

"Pazarkaya, otuz beş sayfa tutan geniş önsözünde Türk şiirini başlangıcından alıyor; Divan - Halk edebiyatı dönemlerini, Tanzimat, Servetifünun yenileşmelerini tanıtıyor; sözü Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'den geçirerek 20. yüzyıla getiriyor ve hazırlıklarının genişlik ve yetkinliğini asıl konusu olan bu alanda gösteriyor. Öyle ki bu önsöz, Alman dilini bilen bir yabancı için, Türk şiirinin geçmişi ve bugünü üzerine tam bir fikir verecek yeterliktedir. Ayrıca Türkçesini iki formalık bir kitap halinde Türkiye'de de bastırmak, hele 1930 - 1970 yılları şiirimiz konusunda özlü, yoğun denemeler, incelemeler bulmakta güçlük çekenler için, hepimiz için çok faydalı olur."

Bu seçkiden bir yıl sonra, 1972 yazında Behçet Necatigil üç ay için çağrılı olarak Almanya'ya gelince, onun şiirini temsil edecek bir kesitin kitap olarak elinde bulunmasını, Almanlarla yapacağı görüşmelerde bu kitabı armağan etmesini çok arzu ediyordum. Ama bir yayınevinde böylesine dar bir zamanda kitap çıkarmak da salt olanaksızdı. Çevirileri yoğun bir çalışmayla kotarabilirdim. Hemen bu işe sarıldım. Seçtiklerimi ve çevirileri Almancayı bilen şaire danışmak en büyük şansımdı. O güne dek yayınlanmış kitaplarından sırasıyla toplam altmış beş şiiri birlikte seçip Almancaya çevirdim. Yaşamı ve yapıtları üzerine on yedi sayfalık bir önsöz yazdım. Kitabın sonunda Almanca okuru için açıklamalar koydum. Ve "Bibliyografya" başlığıyla o zaman dek Necatigil şiiri üzerine çıkan yazı ve eleştirilerin neredeyse eksiksiz bir dökümünü ekledim. Bu dökümde ve açıklamalarda Necatigil'in büyük katkısı oldu.

Hemen *"edition hattusa, stuttgart"* adıyla bir de yayınevi icat ettim ve şiirler Türkçe-Almanca olmak üzere, kitabı 500 adet özel bastırdım. Adı: *Behçet Necatigil: Gedichte. Texte in zwei Sprachen. Türkisch - Deutsch.*

Özel bir basım olması için, arka kapağına Behçet Necatigil'in Almanya'ya gelirken aldığı pasaportun resimli kimlik sayfalarını koydum. Bir rastlantı, *hamilinin imzası* satırında imza yoktu. Necatigil oturdu beş yüz kitabı teker teker numaralayarak, hamilinin imzası satırına da dolma kalemiyle beş yüz kez ıslak imzasını attı.

Kitabın duyurusunu Türkçe ve Almanca radyolardan ve basından yaptık. Örneğin, Stuttgart'ın başkent olduğu Baden-Württemberg eyaletinin en büyük gazetesi *Stuttgarter Zeitung*, 7 Ekim 1972 tarihli hafta sonu sayısında, kültür sayfasında, "Ölü Utanıyor" şiirini bastı.

Der Tote ist beschämt

"Zu keiner Arbeit taugte meine Hand,/ Nutzlos führte ich mein Leben./ Ich hätte nicht leben können/ Ohne euch.// Meinetwegen habt ihr Sorgen gehabt,/ Vielen von euch fiel zur Last./ Um eine letzte Hilfe/ Ersuche ich euch.// So wie ihr mir Holz von den Wäldern gebracht habt,/ So wie ihr mir den Teig gebacken habt,/ So senkt mich nach eurem Brauch/ In mein Grab."

Şiirin altında da Almanca olarak şu açıklama yer alıyordu:

"Aus dem Gedichtband des türkischen Lyrikers Behcet Necatigil, der soeben in der Stuttgarter Edition Hattusa erschienen ist. Auswahl und Übersetzung dieser zweisprachig vorgestellten Texte besorgte Yüksel Pazarkaya, der auch einen umfangreichen Einführungsessay beigesteuert hat."

(Türk şairi Behçet Necatigil'in şimdi Stuttgart'taki Edition Hattusa tarafından yayınlanan şiir kitabından. İki dilli sunulan bu metinlerin seçimini ve çevirisini Yüksel Pazarkaya yaptı, ayrıca önsöz olarak kapsamlı bir deneme yazdı.)

Şiirin Türkçe aslını bilirsiniz:

Ölü Utanıyor

"Elim hiçbir işe yatmadı,/ Ömür sürdüm faydasız./ Yaşamaz ölürdüm/ Siz olmasanız.// Pek çoğunuz benim için sıkıntıya girdi,/ Sırtınızda yük gibiydim âdeta./ Bir yardımınız daha lâzım şimdi// Size zahmet, son defa.// Ormanlardan odunumu getirdiğiniz gibi,/ Fırınlarda hamurumu pişirdiğiniz gibi,/ Lütfen beni mezarıma bırakıverin/ Bildiğiniz gibi."

Merkezi başkent Stuttgart'ta olan Süddeutscher Rundfunk (SDR) radyosunda kendisiyle yaptığım bir söyleşiyle şiirleri Türkçe ve Almanca yayınlandı. Türkçeleri kendisi okudu. Kitap ayrıca, Almanya'da Türkçe yayın yapan Köln ve Berlin radyolarında da tanıtıldı. Almanya'daki kütüphanelere dağıtım yapan bir şirket 50 ki-

tap alarak, bunları özel ciltledi ve Almanya'daki kütüphanelere dağıttı.

Numaralı, elden imzalı beş yüz adet baskı iki, üç ay içersinde tamamen tükendi. Coşkulu bir çeviri süreciydi benim için. Bu coşkuyla, Behçet Necatigil'in varlığından da aldığım güçle, aynı zamanda keyifli bir çeviri süreci yaşadım. Ancak, ilk kez okur karşısına çıkacak Almanca bir çevirinin, yeterince iyi olması açısından, bir de yazım denetiminden (*redaksiyondan*) geçmesi gerekiyordu. Bu işi, o sıra Stuttgart Üniversitesi'nde Germanistik profesörü olan dostum Ulrich Müller üstlendi. Böylece, kitabı gönül rahatlığıyla Alman dili okurunun karşısına çıkarabildim.

3

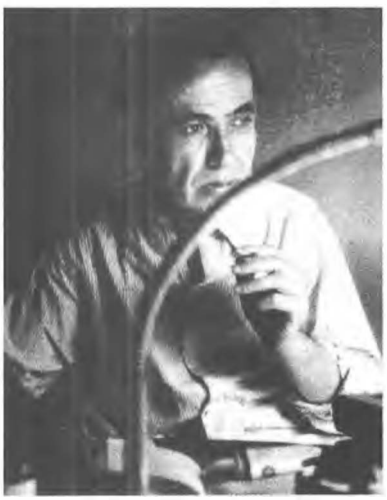
Behçet Necatigil'in şiirlerinden oluşan ikinci Türkçe - Almanca kitabın süreci de ilk kitabın sürecine koşut bir gelişme gösterdi.

1987 yılında Münih'teki Schneekluth Yayınevi'nde çağdaş Türk şiirinin ikinci, güncellenmiş yeni bir seçkisini çıkardım. 1971 yılında çıkan ilk seçki yalnız Almanca iken, bu kez Türkçe - Almanca iki dilli bir seçki yaptım. Kapsamı 408 sayfayı bulmasına karşın, iki dillilik dolayısıyla birinci seçkideki 52 şaire karşılık bu kez Yahya Kemal Beyatlı'dan Ahmet Erhan'a yalnızca 37 şair yer aldı. Buna önsöz yerine on iki sayfalık bir sonsöz yazdım.

Bu seçkide Behçet Necatigil'den on iki şiir var: "Ölü Utanıyor" (Der Tote schämt sich); "Evin Halleri" (Die Fälle des Hauses); "Saklı Su" (Verborgenes Wasser); "Edebiyat Matinesi" (Dichterlesung); "Kitaplarda Ölmek" (In de Büchern sterben); "Travers" (Traverse); "Solgun Bir Gül Dokununca" (Eine verwelkte Rose beim Berühren); "Daktilo" (Die Schreibemaschine); "Panik" (Panik); "Konuk İşçi" (Gastarbeiter); "Buldozer" (Bulldozer); "Ayrılık Destanı" (Epos der Trennung).

Bu antolojinin "Sonsöz" bölümünde Necatigil'i anlattığım satırları şöyle Türkçeleştirebilirim:

"Behçet Necatigil'in evreni daha derli toplu, daha somut, ama şiirsel derinliği daha az değil. O, titiz bir dize kurma ustasıdır, böylece de, en uç modernliğine ve özgünlüğüne karşın, Necati'den Şeyh Galib'e büyük divan şairlerinin muhteşem dize sanatlarında derin kök salmıştır. Bu bağlılığını göstermek

Behçet Necatigil

için, Gönül olan soyadını, Necati soyundan anlamına gelen Necatigil olarak değiştirmiştir. Onun şiiri, inceltilmiş dize sanatıyla uyum halinde, sıradan insanın yaşamındaki sözde küçük, her gün yeniden karşılaşılan, dolayısıyla önemli sayılması gereken tasaları ve aykırılıkları kavrar. *'Bir yanı var ömrümüzün kırık/ Farlar büyültür gecede.'*

Onun yapıtı bir 'divan' oluşturur, ama saray yaşamının ve saraylıların dünyasının değil, çok milyonluk kent İstanbul'un semt insanlarının yaşam divanını, aynı zamanda modern ve tarihsel. Yaşamı, düşünüşü ve duyuşuyla yapıtı arasında böylesine derine giden bir örtüşme sergileyen bir ikinci şair belki de yoktur. Necatigil, aynı zamanda biçim tasası olan dilsel sanat eseri ustasıdır. Divan şiirinin sağlam ve hassas dize anlayışını, modern yaşamın değişken, kararsız satırıyla, geçmişin iç huzurunu zamanımızın huzursuz hızlı yaşamıyla etkileşime sokuyor. Kendi geleneği karşısındaki bu modern tavrıyla Necatigil gerçi bir akım oluşturmadı, ama Turgut Uyar (1927-1985) ve Hilmi Yavuz (doğ. 1936) gibi kendinden genç önemli şairlerin, divan geleneği karşısındaki tavırlarını ve onların şiir anlayışlarını etkiledi."

(Yüksel Pazarkaya: *Die Wasser sind weiser als wir / Sular Bizden Akıllıdır.* Çağdaş Türk Şiiri. İki Dilli. Schneekluth / Münchener Edition: Münih, 1987. 408 s. Alıntı: s. 396d.)

Bu antolojiden bir yıl sonra, 1988 yılında Frankfurt'taki Dağyeli Yayınevi'nde Behçet Necatigil'in yine Türkçe-Almanca iki dilli, birincisinden iki kez daha kapsamlı, ikinci kitabını yayınladım: *Eine verwelkte Rose beim Berühren / Solgun Bir Gül Dokununca.*

Bu kitapta yine sırayla şairin ilk şiirlerinden başlayarak, bütün kitaplarından ve başlık konulmamış son şiirlerine kadar seçilmiş toplam 130 şiir Türkçe asılları ve Almanca çevirileriyle yer alıyor.

Kitabın kapak resmi, bir Necatigil hayranı olan değerli ressam Utku Varlık'a ait.

Kitabın sonunda üç sayfa açıklama ile sekiz sayfa bir denemesonsöz var. 1972 yılında çıkan ilk kitabın geniş önsözüyle, 1988 yı-

Necatigil'in şiirlerini Almancaya çevirmek benim için hem keyifli bir serüven oldu. Hem de şiir çevrisinin, özellikle de Necatigil şiirinin çevrisinin bir cüret olduğunu yaşattı.

lındaki ikinci kitabın sonsözünde Behçet Necatigil ve şiiri genişçe ele alınıyor. Bu denemeleri, şimdi çıkan *Unutulmak İsteyen Şair: Behçet Necatigil 100 Yaşında* başlıklı kitabımda Türkçe'ye de aktarıyorum. (Sözcükler Yayını, 2016)

4

Necatigil'in şiirlerini Almancaya çevirmek benim için hem keyifli bir serüven oldu. Hem de şiir çevrisinin, özellikle de Necatigil şiirinin çevrisinin bir cüret olduğunu yaşattı. Ben, çeviriyi de özgün bir sanat dalı olarak anlıyorum. Sanatın çeşitli dallarında, müzikte, yontuda, resimde, yazında vb. o sanat dalının öğelerinin, yapıtaşlarının varolan dağarına sanatçının dokunması (bir müdahalesi) sonucudur sanat ürünü. Yazınsal bir metinse söz konusu, yazar sözcükler ve kavramlar dağarından seçim yapar ve böylece müdahale süreci başlar. Sanatçının kendi alanındaki öğelerin, yapıtaşlarının dağarıyla olan ilişkisi, her sanatçıda farklıdır. Bunlara müdahalesi de, bireysel, toplumsal, tarihsel, nesnel ve tinsel yaşam koşulları çerçevesine bağlı olarak farklıdır.

Çevirmenin önündeki yapıtaşları ve öğeler, bir şairin dile müdahalesiyle oluşmuş bir yapıdır. Söz dağarı biçimlenmiştir. Kısacası, bir dilde, örneğin Türkçede ortaya çıkmış bir şiirdir. Yani çevirmen, önündeki şiirle sınırlıdır. Ama hedef dile aktarırken, o yapıya dokunuşu söz konusudur. Kaynak dildeki yapının, biçimlendirilmiş dili onu bağlar. O yapının dil, deyiş, kuruluş özelliklerini, ama en başta estetik iletisini kaynak dile taşımak yükümlülüğü vardır. Kaynak yapı ne denli özgün ve ne denli katmanlı ise, çevirmenin dokunuşu da o denli uğraştırıcıdır.

En/Cam kitabının (1970) adıyla örneklemeye çalışayım. 'Encam' yazgıdır, 'cam' aynı zamanda kadehtir, 'en' nitelik/nicelik pekiştirmesidir, kadehin ölçüsünü de üst sınıra taşır. *Schicksals/Glas* bu katmanlılığı ne ölçüde yansıtıyor, hâlâ sorgularım.

Ya da "Katarak" başlığında olduğu gibi, hastalık kavramı ya da katmak fiili arasında seçim zorunluluğu vardır. Necatigil şiirinde bu çok anlamlılık, yalnızca şiir başlıklarında değil doğallıkla. Şiirinin bütün örgüsünde var. Bunun üstesinden gelmek ve dokunuş sonucunda ortaya çıkacak hedef dildeki yapının da, kaynak dildeki yapının estetik iletisini sağlamak gibi altından kalkılmaz ya da sınırlı kalkılır bir durumla karşı karşıyadır çevirmen.

"Kareler" şiirlerindeki çeşitlemeci yapı da farklı bir çok boyutluluk oluşturuyor. Bütün bunların bilincinde olarak, Behçet Necatigil'in şiirlerini Almancaya çevirirken, onun deyiş ve söyleyişine elden geldiğince yaklaşmak amacım ve hedefim oldu.

Yaşamda her şeyin bir anlamda çeviri olduğu görüşüyle, yazında da her şeyin, her şiirin çevrilebilirliğini savunurum. Umberto Eco'nun tanımıyla, çeviri, dünya dilidir. Diller arası, yazınlar ve kültür çevreleri arası iletişimin de yolu ve yöntemi çeviridir. Ama çeviri, bu iletişimin yüzde yüz gerçekleşeceği anlamına gelmez. İletişimin, çeviriyi aşan boyutları ve ölçütleri de vardır.

Bunlardan, kanımca, en önemlisine, Behçet Necatigil, 1988 yılında Almanya'da çıkardığım ikinci kitabına da aldığım, başlık konulmamış şiirlerinden birinde parmak basıyor:

"Biz de gittik önemli mi/ Bizim de şiirlerimiz/ Çevrildi Batı dillerine.// Bir Batılı geçtiğim çizgilerden / Geçmedikçe/ Ne kadar anlar beni/ Sirklerde Zebra.// Eğlencelik arar gibi/ Okuyacaksa beni/ Kalsın istemem ondan gelecek/ Hayır!// Ben kendi yurttaşlarıma/ Anlatamıyorsam derdimi,/ Kalsın Batı/ Kalsın daha iyi!"

(Auch wir sind herumgereist, ist denn das so wichtig/ Auch unsere Gedichte wurden/ In westliche Sprachen übersetzt.// So lange ein Europäer meine Gefilde/ Nicht durchwandert/ Wie kann er mich dann verstehen/ Zebra im Circus.// Wenn er mich wie einen Exoten/ Lesen will / Verzichte ich gern auf seine Güte/ Nein!// Wenn ich schon den eigenen Landsleuten/ Meine Sorgen nicht mitteilen kann,/ So lass den Westen sein/ So lass ihn besser sein!

İletişim kuramının şiirleştirilmiş özü budur. Çeviri konusunda bu boyutu da görmek gerekir. •

1) Stuttgart'taki kamu ödenekli "Institut für Auslandsbeziehungen"nin (Yabancı Ülkelerle İlişkiler Enstitüsü) çıkardığı dergide çağdaş Türk şiiri üzerine 1966 yılında yayınladığım makalemde örnek olarak verdiğim şiirlerden birini de Behçet Necatigil'den çevirmiştim.

ÖYKÜ

NEBİLE HANIM'IN OLMAYAN DİŞİ

ZEYNEP CEMALİ

Öykücü Zeynep Cemali aramızdan ayrılalı yedi yıl oldu. Güçlü ve etkileyici öyküleriyle, çocuk ve gençlik edebiyatına kendine özgü bir üslup kazandıran Cemali'nin 66. doğum gününü, daha önce hiçbir yerde yayımlanmayan öyküsüyle kutluyoruz.

Nebile Hanım kitapları, televizyonu, telefonu ve kendi gibi emekli üç beş dostuyla Ege'nin küçük bir sahil kasabasında yaşıyordu. Tek sorunu özlemdi. Oğlu, torunları burnunda tüterdi. Arkadaşlarıyla Çamlıca Tepesi'nde içtiği çayı, Kanlıca'da yediği yoğurdu arardı. Bunun için de nisan ayını iple çekerdi. Ayın başında hazırlanmaya başlar, yirmi ikisinde de yola çıkardı. 23 Nisan, torunu Sevgi'nin yaş günüydü.

İşte yine nisanın yirmi ikisiydi ve Nebile Hanım saatlerdir yoldaydı. Otobüs sanki tavanı isli puslu, bulut kaplı, sağlı sollu fabrikaların, işyerlerinin oluşturduğu sevimsiz bir tünelden geçiyordu. Oysa bir zamanlar bu yol, gelin duvağı gibi mayıs papatyalarıyla bezenir, İstanbul'da taçlanırdı.

Nebile Hanım olmayan dişinde bir sızı hissetti. 'Eyvah! Yine biri hasta,' diye içinden geçirdi. Sapasağlam dişlerinin neden sızladığını anlamak için, gençliğinde az dişçi dolaşmamıştı. Zamanla birer ikişer hepsi gitti. Yepyeni protezleri oldu. Hâlâ ara sıra da olsa bu sızıyı hissediyordu.

Yaşlı kadının çocukluğundan kalma bir sezgiydi bu. Ne zaman azıdişleri sızlasa, mutlaka tatsız bir haber alırdı.

Otobüs Harem'deki terminale girene dek, içi içini yedi kadıncağızın. Camın ardında, kendisini bekleyen oğlunu, gelinini, torunlarını sapasağlam gördüğünde ancak rahat bir soluk aldı. Ya arkadaşları?..

Heyecanla otobüsün kapısına yürüdü. Burak, babaannesini kucakladığı gibi indirdi aşağıya; Sevgi boynuna atıldı. Oğluyla, geliniyle kucaklaştı.

Arabada gülüşerek eve giderlerken, Nebile Hanım'ın dişi hep sızlıyordu. 'Sevgi biraz solgun. Gözleri de kızarmış. Sanki ağlamış...' diye geçirdi içinden. Dudağını büktü. 'Belki Burak'la dalaşmıştır. Öğreniriz.'

Akşam çaylarını içerlerken öğrendi Nebile Hanım, Sevgi'nin derdini. Dişinin sızısı geçmek bir yana, arttıkça arttı. Torununun derdi, yıllar yıllar önce kendi daha küçücük bir çocukken, babasının dükkânında yaşadığı olayın kopyasıydı.

Nebile Hanım'ın babası kuyumcuydu. Kızının da yanında olduğu bir gün genç bir adam geldi dükkâna. Elindeki mendille ağzını kapatmıştı. Diğer eliyle cebinden sargı bezine sarılı bir nesne çıkararak mırıldandı. "Kaç paraysa beyim..."

Nebile Hanım'ın babası sargı bezini açtı: Yeni çekilmiş altın bir diş. Şaşkın şaşkın adama baktı.

Adam sabırsız mırıldandı: "Kızım hasta da. Hastaneye yetişmem lazım."

Yutkundu küçük Nebile'nin babası. Kasasını açıp bir tomar para çıkardı, adama uzattı.

"Aman bey, bu çok para," diye mırıldandı, mendille ağzını kapatan adam.

"Yanında bulunsun. Dilerim kızın şifa bulur." Kızardı adam, başını önüne eğdi. "Hadi arkadaş, var git," diye devam etti babası. "Kızın şifa bulsun, hep birlikte güzel bir yemek yeriz."

Genç adam titreyen elleriyle parayı aldı ve ağlayarak dükkândan çıktı. Küçük Nebile babasına baktı. Ağlıyordu. Tezgâhın üstünde duran altın dişi sargı beziyle birlikte çöpe atarken mırıldandı. "Bu iş burada biter."

Bir ay içinde dükkânını devretti babası. Küçük Nebile de bir daha o dükkâna hiç gitmedi.

Şimdi, anımsıyordu yaşlı kadın. Dişi ilk o gün sızlamıştı. Üstelik şimdi, o adamın acısına benzer bir acıyla Sevgi'sinin yüreği yanıyordu.

Sıra arkadaşı Elif hastaydı. Açık kalp ameliyatı olması gerekiyordu. Gerekli parayı sağlamak için okulda kampanya düzenlemişler, kapı kapı dolaşmış para toplamışlar, ailesi de ellerinde avuçlarında ne varsa satmış savmıştı. Şimdi evlerini satıyorlardı, yine de yetmiyordu.

Sevgi içini çekerek, "Düşünsene babaanne, yarın 23 Nisan. Bi-

zim bayramımız. Okulda tören var. Sonra da piknik. Kimse törene de pikniğe de gitmek istemiyor. Çünkü Elif yok. Kendini okula gelemeyecek kadar bitkin hissediyor," dedi.

Nebile Hanım'ın olmayan dişinin sızısı dal budak salmış, tüm bedenine yayılıyordu.

Oğlu, "Hadi kesin artık! Kadıncağız yoldan geldi. Neredeyse ağlatacaksınız," diye çıkıştı.

"Hayır!" diye oğlunu susturdu yaşlı kadın. "Üzüldüğüm doğru. Ama ağlamama gerek yok. Biz ne yapabiliriz, diye düşünüyorum." Çay bardağını sehpaya bıraktı.

Kucağındaki gitarın tellerini değiştiren Burak, "Yapacak bir şey kalmadı," dedi. "Dilenciler gibi evlerden para topladılar. Yetmedi. İşte evlerini satıyorlarmış. Belki..."

"Duygusuz!" diye ağabeyinin sözünü kesti Sevgi.

Kardeşinin öfkeli gözlerine bakan Burak, "Ne yani! Elif için biz de mi evimizi satalım?" diye terslendi.

Nebile Hanım'ın bedenini saran sızı kor oldu sanki, yüreği yandı. Dilini damağına yapıştırıp yutkundu.

Oğlu, birbirlerinin üzerine atılmaya hazır çocukların arasına girdi. "Atışmanıza gerek yok. Elinizden geleni yaptınız. Bundan sonra da sık sık arayın Elif'i, yalnız bırakmayın."

"Ama üzüntünüzü ona belli etmeyin," diyerek boynunu büktü anneleri. "Yazgı! İstesek de değiştiremeyiz. Kabullenmek gerekir."

"Yazgı beklemek değildir, sondur!" Nebile Hanım, sesi yüksek mi çıkmıştı, bilemedi. Ama hepsi suspus olmuştu. "Yapacak bir şeyler olmalı! Ya o yazgı, Elif'in sağlığına kavuşması ise?"

Oğlu içini çekti. "Evet, ama anne, çok para..."

Nebile Hanım bir süre düşündü. Büyük torununa baktı. Burak gitarını yere bırakmış, dirseklerini dizine dayayarak başını avuçlarının içine almıştı.

"19 Mayıs'ta siz de piknik yapıyor musunuz?" diye sordu.

Oğlan, "Evet, yarın ufaklıkların pikniği var. 19 Mayıs'ta da bizim," derken doğruldu. "Ama pek katılan olmaz. Tatilde takılacak o kadar çok yer var ki."

"İyi... Arkadaşlarınla, okul idaresiyle konuş; kimse bir yere takılmasın! Bu, özel bir piknik olsun."

Burak dudaklarını bükerken Sevgi merakla atıldı. "Bir şey mi yapacaksın babaanne?"

"Umut biterse umar kalmamış demektir. Bu da bence umursamazlıktır," diyerek devam etti Nebile Hanım. "Önümüzde yirmi, yirmi beş gün var. Bu piknik, Elif'i tanıyan herkesi bir araya toplamak için fırsat. Düşünüp değerlendireceğiz."

Sevgi oturduğu koltuktan fırladığı gibi babaannesinin boynuna atıldı. Oğlu, 'Sen neye el atarsan, tutar koparırsın anne,' dedi içinden. Gelini sessizce dudağını büktü.

Umutsuz, umursamaz Burak ise birden coştu. "Bizim çocukları toplarım. Şahane bir *rock* konseri veririz!"

Yaşlı kadın, hâlâ sızlayan dişine rağmen kanının hareketlendiğini, direncinin arttığını hissetti. Sevgi'nin saçlarını okşayarak fısıldadı. "Yarın pikniğe gitmek zorunda mısın?"

Aynı fısıltıyla yanıt verdi torunu: "Hayır."

"Güzel... Seni okuldan alırım. Hem doğum gününü kutlar, hem de gezeriz."

Nebile Hanım'ın o akşam başlayan telefon trafiği geç saatlere kadar sürdü. Ertesi gün, Moda'daki çay bahçesinde arkadaşlarıyla buluşacaktı. Özlem, yol yorgunluğu, üzünç derken kadıncağızın yaşlı bedeni hurdaya dönmüştü. Başını yastığa koyar koymaz uykuya daldı.

Okulun bahçesindeki 23 Nisan töreni sona erdiğinde, Sevgi koşarak Nebile Hanım'ın yanma geldi. Fuları kaymış, beresi yamulmuştu. "Babaanneee! Ağlamışsın sen, yoksa Elif?.."

"Hayır canım," diyerek torununun sözünü kesti. Fularını beresini düzelterek devam etti: "Geleceği gördüm ben... Elif'i kurtaramasak da, başka Elif'ler olmasın diye çalışmalıyız."

Babaannesinin ne demek istediğini pek anlamadı Sevgi. Boynunu bükerek, "Umutsuz musun?" diye sordu.

"Hayır canım; aksine, inançlıyım," diyerek torununu koluyla sardı. Söyleşerek bahçe kapısına doğru yürüdüler.

Önce nefis bir öğle yemeği yediler, ardından hediyelik eşya satan bir dükkâna girdiler. Sevgi, takılarını koyacağı fildişi bir kutuyu beğendi. Armağanı elinde dükkândan çıkarlarken, "Şimdi ne yapacağız?" diye sordu babaannesine.

"Çalışacağız," diye cevapladı Nebile Hanım. "İşimiz zor." Gözünü kırparak ekledi: "Onun için, çalışırken eğlenmeliyiz de."

Moda'daki çay bahçesine girerlerken, Sevgi, babaannesinin ne tasarladığını düşünüyordu. Onun ağzı kulaklarında ilerdeki masaya doğru yürüdüğünü görünce düş kırıklığına uğradı. Birkaç yaşlı, kendilerinden geçmiş kakara kikiri gülüşüyorlardı. Bu pinponlar akıl vermekten başka ne yapabilirdi! Sevgi babaannesine baktı; 'Umarım, onlar da senin gibidir,' dedi içinden.

Suratsız Mahmut Bey'e poz vermek için sıraya girenlerin ardı arkası kesilmiyordu. Tekerlekli iskemlesindeki Nazire Hanım'ın leziz pastaları kapışılıyordu. Şom ağızlı Ayşe Hanım'sa cırtlak sesiyle sözde ona yardım ediyordu. "Geliiin geliiin! Bir an önce tüketin. Hava sıcak, beklemesin. Valla zehirlenirsiniz!"

"Ah, Nebile geldi!" diye bağırdı biri. "Faizini de getirmiş."

'Faiz de ne?' diye düşündü Sevgi.

"Merhaba küçükhanım, ben Rıfat," diyen yaşlı adam, sıska, uzun parmaklı elini uzatarak sessiz sorusunu yanıtladı. "Çocuklarımız sermayemiz, torunlar getirimizdir."

Sevgi, eli yaşlı adamın avucunda, gülümsedi.

Masada oturanlardan biri başını uzatarak sordu: "Nebile hasta olan bu kız mı?"

Sevgi'nin bedeni buz keserken, bol boyalı bir hanım, "Kapa şu şom ağzını!" diyerek kolundan çekti. Kendini tanıttı: "Ben emekli bankacı Ayla."

"Ayla, DG'nin hesap uzmanıdır," dedi Rıfat Bey.

Kafası allak bulak olan Sevgi, Ayla Hanım'ın yanındaki iskemleye ilişti.

"Önce DG'nin ne olduğunu söyle kıza," dedi asık suratlı yaşlı. Başını kaldırıp Sevgi'ye bakmamıştı bile. Ayaklarını önündeki iskemleye uzatmış, elindeki kâğıda bir şeyler karalıyordu.

"DG, Dayanışma Gönüllüleri demek." Rıfat Bey göğsünü gererek devam etti. "Babaannen de beynimizdir."

Sevgi'nin gözleri babaannesine kaydı. Tekerlekli sandalyedeki bir hanımla öpüşüyordu. Şom ağızlı kadın, "Ben hâlâ bir şey anlamadım," diye söylendi.

Suratsız adam uğraşına ara vermeden, "Anlamasan da olur. Dikiş dik yeter," diye terslendi.

Öfkelenen kadın eliyle gözlüğünü düzelterek, "Bana bak Mahmut!" diye gürledi. "Şom ağızlı olabilirim, ama duygusuz değilim."

Ellerini çırparak, "Yeter!" diye bağırdı Nebile Hanım. "Torunumun başını döndürdünüz. Bugün onun yaş günü. Bir pastanız bile yok!"

"Kim demiş?" diye atıldı tekerlekli sandalyedeki kadın. Elini kaldırarak az ilerdeki garsona parmaklarını salladı. "Pastasını elimle yaptım. Hava sıcak, bozulmasın diye dolaba kaldırdılar."

Sevgi şaşkındı. Ona göre yaşlılar –babaannesi dışında, o farklıydı çünkü– köşelerinde oturur, gazete dergi okur, her şeye maydanoz olur ve başlarını önüne eğer, fosur fosur uyurlardı.

"Bunlar benim arkadaşlarım," dedi Nebile Hanım. Torununa sarılarak yanına oturdu. "Atıştığımıza bakma. Mahmut (suratsız adam) ilkokuldan arkadaşım. Rıfat'la Ayşe (şom ağızlı kadın) mahalleden..."

Nebile Hanım uzandı, tekerlekli sandalyede oturan kadının elini tuttu. "Nazire, sıra arkadaşım. Hemşiredir. Dayanışma Gönüllüleri'nin kurucusu."

Nazire Hanım boynunu bükerek, "Ne yazık ki, aramızdan ayrılanlar oldu. Bu kadar kaldık," diye gülümsedi.

Ayla Hanım sona kaldığı için biraz buruk, "Ben de babaannenin liseden arkadaşıyım," dedi.

Sevgi'nin gülümseyen gözleri, yaşlıların üzerinde geziniyordu ya, hâlâ şaşkındı.

Yanlarına gelen garson, "Doğum gününüz kutlu olsun, küçükhanım," diyerek, çikolata, fıstık ve bademlerle süslü pastayı ortaya koydu.

"Evet! "dedi Rıfat Bey. "Sevgi dileğini tutsun, mumlarını üflesin. Sonra da işimize bakalım. Böyle büyük sorunla hiç karşılaşmadık."

Sevgi, sessizce ikinci dilim pastasını yerken, masada hummalı bir çalışma sürüyor; her geçen saniye, içindeki umut büyüyordu.

Ayla Hanım'ın önünde kâğıt kalem, yanında hesap makinesi, topluyor, çıkarıyor, yazıyordu. Suratsız Mahmut Bey, "Yeni bir oryantal bitirdim. İki bin beş yüz lira verdiler, vermedim. Kaça giderse artık... Ayrıca piknik boyunca çizeceğim her karikatür için on lira..."

"Olmaz!" diye itiraz etti masadakiler. "Tabloyu anladık, velilerden biri alıcı olabilir. Ama çocuklar bir karikatüre on lira veremez."

"Yok ya! Bedava çizeyim isterseniz."

"İki lira yeter," dedi biri.

"Beşten hesap ediyorum," dedi Ayla Hanım.

Tekerlekli sandalyedeki Nazire Hanım, "Pastayı beğendin mi Sevgi?" diye sordu.

Kız, "Hımın... Nefis!" diye ağzını şaplatınca da, Ayla Hanım'a dönüp, "Porsiyonu iki lira," dedi.

ayrıntılarönemlidir

Edebiyat hayata dokunmaya devam ediyor...

William Blake
Cennet ile Cehennemin Evliliği

Leopold von Sacher-Masoch
Kürklü Venüs

www.ayrintiyayinlari.com.tr online@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/AYRINTIYAYINEVI facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

"ayrıntılar önemlidir" diyen tüm kitabevlerinde...

Şom ağızlı Ayşe atıldı: "19 Mayıs sıcak olur, bütün pastalar bozulur."

"Bozulmayacak!" diye atıldı Rıfat Bey de, "Benim faizin, koca nakliyat firması var. Soğutucusu olan bir kamyonet bulur. Pikniğe katılmak isteyen konu komşu için de bir otobüs isterim."

"Cimri oğlun kabul etmez," dedi suratsız Mahmut Bey.

Rıfat Bey pek alındı. Elini göğsüne vurarak, "Faizim bana benziyor. Ona pabuç bırakmaz. Olmadı, basarım parasını anasını..."

"Sövme! Çocuk var!" diye uyardı Ayla Hanım. Şom ağızlı Ayşe'ye döndü. "Evet, kaç bebek elbisen, kaç lavanta torban, kaç heyben var?"

"Sayar bildiririm sana," diyen Ayşe Hanım yan gözle Sevgi'ye baktı. "Bu iş öyle üç beş şey satmakla olmaz. Çeyizimden kalma, el değmemiş ipek bürümcükler var. İki, sıkarsam üç elbise olur. Mahmut'un oryantalinin yanına koyarız, kaça giderse."

"Sıra bende," dedi Nebile Hanım. Sevgi, babaannesine baktı. Emekli maaşından başka geliri olmayan yaşlı kadın, boynundaki zinciri çıkararak Ayla Hanım'a uzattı. Ucunda mine işli kapağı olan altın saat sallanıyordu. "Babam vermişti. Kaç lira eder, bilmiyorum."

Masadakiler eğilip saate baktı. Herkes Nebile Hanım'ın o saate nasıl değer verdiğini biliyordu. "Babaanne..." diye fısıldadı, gözlerini kocaman açan Sevgi.

Yaşlı kadın torununun elini tutarak, "Eminim, babam da sağ olsa aynı şeyi yapardı," diye mırıldandı.

O akşam evde sadece Sevgi'nin sesi duyuluyordu. Umutlu, coşkulu, babaannesinin arkadaşlarını anlatıyor; seslerini, mimiklerini taklit ediyordu.

Babası gülümseyerek kızını dinliyor; arada bir kıvançla annesine bakarak, 'İşte benim annem bu!' diyordu içinden.

Eşi ise kızını ilgiyle dinliyor, kendi kendine, "Dilerim, amaçlarına ulaşırlar. Dilerim, sonunda üzülen olmaz," diye yineliyordu.

Burak kanepede, babaannesinin yanında sessiz oturuyordu. Nebile Hanım ona arpacı kumrusu gibi ne düşündüğünü sordu. Burak kızardı. Bütün gün kız arkadaşıyla gezmiş, sinemaya gitmişti. Elif'cik aklının ucuna bile gelmemişti.

Nebile Hanım, torununun jöleli, kaskatı saçlarını okşayarak, "Günlük yaşantımızı elbette sürdüreceğiz. Bu duyarsızlık değil," dedi. "Hiçbirimiz Tanrı değiliz."

O günden sonra, okul yönetimi, okul aile birliği, bütün öğrenciler ve altı yaşlı arkadaş, Elif için kolları sıvadı. Bu arada hastaneden gün alındı. Elif 20 Mayıs'ta hastaneye yatıp ameliyat olacaktı. O zamana kadar her gün üç arkadaşı okuldan izin alıyor, günü arkadaşlarının yanında geçiriyorlardı.

19 Mayıs sabahı, okuldaki törenin ardından yola çıkan otobüsler Belgrad Ormanı'na vardıklarında öğlen olmuştu.

Aynı saatte Sevgi de iki arkadaşıyla birlikte Elif'in yanındaydı. Kızcağız solgun yüzü, feri gitmiş gözleriyle arkadaşlarına baktı. "Benim yüzümden pikniğe gitmediniz. Keşke..."

"Senin katılmadığın pikniğin tadı olmaz," diye susturdu arkadaşını Sevgi. "Bugünün acısını seneye çıkarırız."

Elif pencereden masmavi gökyüzüne baktı. "Şimdi ne yapıyorlardır?" diye sordu.

Çocuklardan biri, "Burak Abi'nin berbat konserini dinliyorlardır," diyerek güldü. "Öğretmenler bağırıyordur: 'Koşup terlemeyin!' Müdür Bey uyarıyordur: 'Uzaklaşmayın!' Hem veliler de eve dönmek için çoktan saatlerine bakmaya başlamıştır."

Elif cılız sesiyle itiraz etti. "Hadi ya... Yalan söylüyorsun."

"Valla doğru söylüyor," dedi diğer arkadaşı. "23 Nisan'da piknikteydik, biliyoruz. Off çok sıkıcı!"

Sevgi, 'İnşallah sıkıcı olmaz!' diye geçirdi içinden.

Olmadı. Belgrad Ormanı, orman olalı böyle şenlikli piknik görmedi. Burak ve arkadaşları iyi çalışmıştı. Şarkıların biri bitti, diğeri başladı. Dans edenler, şarkı söyleyenler, top koşturanlar, köşe kapmaca oynayanlar, el ele, diz dize fısıldaşanlar, herkes mutlu, herkes coşkuluydu.

Suratsız Mahmut Bey'e poz vermek için sıraya girenlerin ardı arkası kesilmiyordu. Tekerlekli iskemlesindeki Nazire Hanım'ın leziz pastaları kapışılıyordu. Şom ağızlı Ayşe Hanım'sa cırtlak sesiyle sözde ona yardım ediyordu. "Geliiin geliiin! Bir an önce tüketin. Hava sıcak, beklemesin. Valla zehirlenirsiniz!"

Rıfat Bey köpürüyordu. "Ona aldırmayın! Pastalar ev yapımı ve soğutucuda duruyor," diye bağırarak arkadaşını gösteriyordu. "Görmüyor musunuz? Ayşe Hanım duba gibi. Pastaların kendisine kalması için böyle söylüyor." Ardından dönüyor, annesi, eşi ve arkadaşlarıyla konken oynayan Nebile Hanım'ın oğluna sesleniyordu: "Dikkat edin. Nebile mızıkçıdır. Joker çalar."

Ayla Hanım'ınsa rujunu tazeleyecek bile zamanı yoktu. Okul aile birliğinden üç veliyle portatif bir masanın başındaydı. Önlerindeki bağış sepeti doluyor, o boşaltıyordu. Sayıyor, topluyor, para alıp paraüstü veriyordu.

Şom ağızlı Ayşe Hanım'ın ipek bürümcük elbiseleri daha sergilenemeden satılmıştı. Mahmut Bey'in "oryantal" deyip durduğu tablosu, büyük sükse yapmış; Ne-

bile Hanım'ın antika saati, yedi bin liraya yükselmişti.

Açık hava, yorgunluk ve heyecan derken, Nebile Hanım'ın gözkapakları ağırlaştı, elindeki kâğıtlar düştü. İrkilen kadıncağız, özür dileyerek arkasındaki ağaca yaslandı. Henüz içi geçmişti ki, Ayşe Hanım'ın, "Zafeeer!" diye bağırmasıyla toparlandı.

Ayakta dikilen Ayşe Hanım elini çırparak, "Elif'in ameliyat giderleri ve bakımı için gerekli para tamam!" dedi.

Nebile Hanım'ın gözleri ışıldadı. Ayağa kalktı, arkadaşına sarıldı.

Ayşe Hanım, "Dur dur! Hele acele etme, dahası var!" diyerek devam etti. "Mahmut'un oryantali üç bin liraya gitti. Ayrıca bir de sipariş aldı. Senin saatinse..."

Birden susan Ayşe Hanım, Sevgi'nin annesine baktı ve ağzı kulaklarında bağırdı: "Sekiz bin liraya bizde kaldı!"

Nebile Hanım'ın şaşkın gözleri de arkadaşından gelinine kaydı. "Si-siz ne di-diyorsunuz?" diye kekeledi.

"Gelinin!" dedi Ayşe Hanım, başıyla genç kadını göstererek. "Beş bin liraya kadar çıktı. Gerisini de biz aramızda hallettik."

Nebile Hanım hâlâ kekeliyordu. "A-a-ama na-nasıl?.."

"Kekeleyip durma," dedi Ayşe Hanım. "Gelinin, o saatin sende kalmasını istedi."

Genç kadın ayağa kalktı, kayınvalidesinin boynuna sarıldı. "Senin kadar duygusal değilim ben, anne. Ama o saati senden başkasının takmasına da dayanamazdım..."

Nebile Hanım'ın boğazına koca bir yumruk oturdu. Gözleri doldu. Arkadaşının yanındaki torunu geldi gözünün önüne. Olmayan dişi son kez sızladı. Kollarının arasındaki gelininin kulağına fısıldadı: "Dilerim, bir dahaki sefere sadece eğlenmek için toplanırız kızım." •

MUSTAFA KÖZ

yeni şiirler

I.

sesler

Bütün kökleri ayıkladım,
ayrık, ağı otları, baldıran
köşede kantaron, gölgede zakkum
çiçekleriyle yanıp sönen Zühre Yıldızı
gece, kıyıya vurmuş kaşalot leşi
çocuk çığlıkları, açılıp örtülen sözcükler
midyeler gibi iyi huylu, derin
toprağa düşer düşmez eriyen çığlık.

Ah, ne kötü seslerin iskeletinin olmaması
ölüyor onlar da biz ölünce
ne dua ne tören ne çürüme
sesler ki gölgeleri düşüncelerin.

II.

tanrılar gibi

Eskiymiş düşüncelerim,
anladım yeni gömlekler giyince
günler ki iki kanatlı bir pencere
biri düne vurur, biri yarına
oysa birdir ölümün elinden
alınmış geçmiş,
kuşkuya bağışlanan gelecek
günden güne sonsuza benzer,
Tanrılar gibi ötesinde suların
karıştırır durur sözcükleri
yazmak için çift dilli yazıyı.

III.

kara fırtına

Bulut belleksiz, gidip gelir öğle göğünde
ne varsa unuttuğu hem önce hem sonra
kalafata çekilmiş gemiler gibi çürür ıssızlık
bu benim suskunluğum, dik başlı, doğurgan
yağmuru söyleyecektim, uğraşsam biraz daha.

AKGÜN AKOVA

sevdiğim kadın adları gibi - 43

sezen

İstanbul bir bıçak olsaydı, kalbine saplanmaz,
bükülür, öyle kıvrıla kıvrıla, acıtmadan severdi seni
gardrobuna saklanırdı rüzgâr, eteklerine musallat olmak için
bir sofra olsaydı bu kent, renkler senin için birbirlerini yerlerdi üzerinde
ağzının içindeki sıcak külde uyurdu İstanbul,
yangından son anda kurtarılmış bir çocuk olsaydı
bir şarkı daha söyle Sezen, başlasın bağbozumu, öpülsün yeni bir ten
bırak Boğaz'dan aksın su, ağlara takılsın güzelim ikinci bahar
ağlasın Mısır Çarşısı'nda yaşlı bir attar sesini duyduğu zaman
bir esansçı billur tenli bir koku çıkarsın erguvanlardan
dövülen bir kadının yüzüğünden bir keder taşı düşsün çöp kovasına
uzadıkça uzasın klarnet solosu, sona ersin yatak odalarına yağan kar

bir şarkı daha söyle Sezen, söyle ki başlangıcı olsun aşk bütün çılgınlıkların
cariyeler padişahları tahtlardan aşağı itsin, devirsinler fildişi yatakları
kör bir bulut bir şiire çarpsın, kendini kaybetsin anlam
lal rengi dalgalara yüklesin seni bembeyaz iskeleler
yetinmesin bu kalp, bu yüz yüze olma hali, bitsin bu sevgiyi inkâr
paçavraya dönsün İstanbul, didiklesin onu deli olmuş martılar
bir kente onu düşlediğim zaman değil, o kent beni düşlediği zaman varırım
diye mırıldansın sesinle uyanan yolcular
bir şarkı daha söyle Sezen, bir tutuşma anı ayrı düşenler için
büyük aşkların ve küçük sevinçlerin ses terzisisin sen
dileğisin hiç unutulmamanın
ve binbir yolusun "seni hâlâ seviyorum" diyebilenlerin

bir şarkı daha söyle Sezen
vapurlarda öpüşenleri İstanbul'a yakıştıramayanlara inat
bir şarkı daha söyle
sonra bir tane daha
yıkıla yıkıla ayağa kalkmak neymiş öğrensin kalbim

gunisigikitapligi.com

GÜNIŞIĞI KİTAPLIĞI 20.yıl

Havalar edebiyatla ısınıyor!

Mizahla güçlenen gözlem gücünü yansıttığı çocuk romanlarıyla sevilen Sevgi Saygı, son kitabında çocukların sınırsız hayal dünyasına ayna tutuyor.

BABAANNEMİN İÇİNE UZAYLI KAÇTI!
Sevgi Saygı

Genç yazar Kaan Elbingil, çocuklar için yazdığı ilk kitabında, dâhilik konusuna çocukların penceresinden bakıyor, hayal gücünün sınırlarını zorluyor.

BERK MUCİT OLDU
Kaan Elbingil
Resimleyen **Merve Atılgan**

Çağdaş çocuk edebiyatımızın en sevilen yazarlarından Sevim Ak, umudun ve sevginin her zorluğun üstesinden geleceğini hatırlatan son romanıyla Günışığı Kitaplığı okurlarını selamlıyor.

GÖKKUŞAĞI YAZI
Sevim Ak

günışığı kitaplığı

info@gunisigikitapligi.com facebook/gk.gunisigikitapligi
twitter/_Gunisigi instagram/gunisigi_kitapligi

Aşklara meftun, hikâyelerden mecnun bir mahalle...

Ödüllü öykücü Ahmet Büke'nin Yılın Telif Kitabı seçilen *İnsan Kendine De İyi Gelir* ile başlayan yolculuğu devam ediyor. Yazarın, ON8 Blog'daki "Sosyal Ayrıntılar Ansiklopedisi" adlı köşesinde, her pazartesi yazdığı öykülerin ikinci kitabı.

GİZLİ SEVENLER CEMİYETİ
Ahmet Büke

ON8 on8kitap.com

on8@on8kitap.com facebook/on8kitap
twitter/on8kitap instagram/on8kitap

Sürpriz alıntı ve desenlerle, 20. yıla özel tasarım "Çizgili Defter" tüm kitapçılarda!

Profilo Plaza, Cemal Sahir Sok. 26/28 B3 Mecidiyeköy 34387 İstanbul T 0212 212 99 73 F 0212 217 91 74

KUZEY DÜŞÜ/NCESİ

HAYDAR ERGÜLEN

1

Akdeniz'i düşünenlere de rastlanır. İlk Fernand Braudel'de görmüş ve okumuştuk Akdeniz'i bir düşünce olarak. Ama Akdeniz'i düşlemek, çoğulcu değilse de çoğunlukçu bir gereklilik, hatta istemdışı bir eylemlilik bile sayılabilir. Gereklilik, eylemlilik, son olarak da kendiliğindenlik. Öyleyse Akdeniz bir düşünceden çok düştür, düşlemek içindir, düşler denizi değil yalnızca, düşler tarihi, mekânı, coğrafyası, adası, göğü, ülkesi, cumhuriyeti, uygarlığıdır. Ama iki göz kapağı arasında olan ve yalnızca gözleri yumunca görülen türden değil, tüm zamanların düşü sayılsa yeridir. Hatta Turgut Uyar'ın "*Temmuz tam bu işe göredir bana kalırsa*" dizesini büyübozumuna, düşsökümüne uğratarak, "Akdeniz tam düşyeridir" bile diyebilmemize olanak verir. "Akdeniz bizim deniz" de sebebsiz yere değildir, hiç görmemişlerin de, bırakın Akdeniz'e, düşüne bile kıyısı olmayanlar, içinde tuzun zerresi bulunmayan adını duymamışlar için bile 'bizim deniz'dir, hele şimdi Ege'nin yeniden bir mitoloji canavarı olarak fazla mesai yaptığı kötü zamanlarda. Adının Latince okunuşu da bir 'Akdeniz Haikusu' sayılmaz mı?

"Me
di
ter
an
ne."

Bir anlamda değil, pek çok anlamda Kuzey-Güney olarak tanımlanan, en azından ekonomik, politik, stratejik ve bana kalırsa bunların hepsinden de önce 'poetik belirleyicilik' olarak konumlanan iki kutuplu bir doğa, dünya, rüya hadisesi var. Eski bilgilere rağbet ya da felsesenin her zaman tam 'şimdi'yi işaret etmesi gibi bir sevinç. Ne üretsek, eskiyi, var olanı, söylenmişi, yazılmışı yeni bir sözcük ya da tanımla yinelemiş oluyoruz. Ya da eskiden doğal olan şeyleri, şimdi kavram olarak dolaşıma sokuyoruz. Olsun. *Zıtların birliği*. Sanılıyor ki Marksizm'in icat ettiği bir kavram, tıpkı *diyalektik* gibi. Kim bilir belki de bununla 'işçilerin birliği' amaçlanıyordur! Oysa Marksizm de bir bakıma sıkı bir antoloji sayılır. Güzel bir hasat.

Acaba sonda söyleyeceğimi aceleden, keşif coşkusundan ve paylaşma ihtiyacından ötürü başta mı söylüyorum yine? Şimdi zıtlardan söz etsem de birliğine sonunda mı gelseydim acaba? Akdeniz'den niye söz ettim o halde?

Akdeniz iki toprak arasındaki bir su yolu gibi. İki toprak: iki çöl. Karşıt kutupların birbirini çekmesi bir fizik yasası ise, yine aynı kutupların malzemeleri farklı ama duygusu, şiddeti, korkusu, uzaklığı aynı ve bir anlamda zıtların birliğinden hareketle zıtların kardeşliği diyebileceğimiz yakınlıkları da herhalde doğanın yasası.

Kum ve su ya da toz ile buz. Beyazın iki hali. İki cehennem. Neden hep alevlerle ateşle temsil ve resm edilir cehennem? Oysa ikisi de hem yanma hem donma, bir yangını göstermez mi? Ruhun, bedenin, aklın, fikrin, düşün ve düşüncenin kavrulduğu, eridiği, kül olduğu ve nihayet kaybolduğu. İki sırat. İki sınav. İki yalnızlık. İki ada. İki sınır. Umman ile derya.

Sınır. Lar kalkacak. Buzlar eriyecek, sular önce yükselecek, sonra çekilecek, su yatağı, sanki döl yatağı gibi kuruyacak ve dünya adlı bu hırs küpü kırılacak, çatlayacak, her şeyin, buzun, suyun yerini kum ve toz alacak. Kum fırtınası ve sahra tozu. Suyla başlayan uygarlık, 'medeniyetler hep su kıyılarında başlamış, gelişmiştir', böylece toz olup uçacak!

Kuzeye Giden İnce Yol. Başo yazmıştı, çok sevinçli ama bir o kadar da içli ve kederli şiirlerin şairi, en çok da "O Yaz Dayım, Suat, Ben" başlıklı, "*Elinde bir torba çin bulutu*" dizesiyle başlayınca hiç bitmeyen, niye bitsin, şiirinin 'Ben'i, Coşkun Yerli çevirmişti. Başo, Japon Haiku şairlerinin en büyüğü, 1644-1694, *Kuzeye Giden İnce Yol (ve diğer gezi notları)* kitabı da, ne tuhaf, belki de hiç değil, bir iç yolculuğu anlatıyor. "Şairin Zen Budizm'den etkilenerek dünyevi bağlardan kurtulmaya ve fani dünyadaki sonsuzluğu, evrenin gizemlerini açığa çıkartmaya çalışmasının izdüşümü"nü. Kuzeye gitme sebepleriyle içe gitme sebebleri aynı olabilir. İçe gitmek de aslında sınıra gitmek, uçbeyinden mülhem bir içbeyi olarak uç ile içi buluştu-

ran bir sebep, bir yolculuk hali sayılabilir.

Uç ile iç. İki sınır ve iki yakınlık hali. Buluşma. Fakat kumda bir 'sınır tanımama' hali, hırsı ve kaçınılmazlığı da var, kaçınılmazlık çoğu zaman çaresizlikle eşanlamlı da olabiliyor, ve 'sınır ihlali'nde bulunuyor bu yüzden. 'Sınır ihlali', 'dünya ihlali' de sayılır, ve 'kuzey işgali'. Dünya, kuzeyi ihlal ve işgal ediyor.

Kuzey kader. Her şeyin kuzeyi kötü. Kötü kuzey. Kuzey Karadeniz sahil yolu güzelim sahilleri ve yeşilim ormanları mahv ile yok etti. Kuzey Ormanları Savunması çok çabaladı ama köprü ve yol yapımı için ağaçların kesilmesini, yaban hayatın yok ve yol edilmesini, ormandaki hayvanların yuvasız, kuşların ağaçsız ve hatıraların dalsız kalmasını önleyemedi: "*Hatıralar kuşlar gibi/dal ister konacak.*" (Oktay Rifat).

Kuzey, sert bir sözcük. Kutup Kuzeyden de sert ve soğuk. Kuzey Komşumuz örneğin. Soğuk, sert, buzlu hep. Güney öyle mi? Baharatlı, uykulu, hülyalı, tembel, oryantal, misk-ü amber, sıcak, cana yakın... Kuzey Kutbu: Kutup ve kuzey sözcükleri birbirini tamamlıyor, kutup sözcüğü kuzey için yaratılmış, olmuş bir sözcük adeta. Kutup soğuğunun gücü kutup sıcağında yok, o ekvator sıcağı. Kutup, soğuk, buz gibi.

Kuzey gözden düşerken, kuzey gözden rüyaya düşerken, gündüzden geceye değil, beyazdan karaya değil, karanlığa düşerken gazetede bir ilan: "Kuzey Kutbu'nu Kurtar!" İlan metni şöyle: "Kuzey Kutbu petrol araması, sismik patlamalar, endüstriyel balıkçılık ve iklim değişikliği gibi tehditlerle karşı karşıya. Gezegenimizin buzdolabı dünyanın geri kalanından iki kat hızla ısınıyor. Harcayacak zamanımız yok. Kuzey Kutbu'nun küresel koruma alanı ilan edilmesi için mücadeleye devam etmemiz gerekiyor." Greenpeace mücadeleye nasıl devam edeceğimizi de söylüyor: "Hemen şimdi 'imza' yaz, 2322'ye gönder. Kuzey Kutbu için imza kampanyamıza katıl."

Güney, gezegenimizin teldolabı, kuzey, gezegenimizin buzdolabı. Nehirlerin üstündeki ahşap dolaplar peki? Onlar neydi, ne zamandı, nerede kaldı? Su dolapları. "*benim adım dertli dolap/ suyum akar yalap yalap/ böyle emreylemiş çalap/ derdim vardır inilerim.*" Yunus'un şiirinden Kaygusuz Abdal'a, Pir Sultan Abdal'dan Şeyh Galip'e, dünya dolabı, dertli dolap, dünyanın derdini doldurup boşaltan dolap, gam dolabı. Fırat'tan Habur'a, Asi'den Seyhan'a, Yeşilırmak'tan Tunca'ya, Sakarya'ya, ben de onun üzerinde görmüştüm çocukluk yüzyıllarını boyunca, kim bilir belki de onun derdiyle, dertli sesiyle şiire başlamışımdır, benim de şiir ve gezginlik anılarımda çok yeri ve çok değeri var. Adını yeni öğrendim, 'naura'. Arapça'da 'feryat figan eden, inleyen' anlamına geliyormuş. Bir tür ninni gibi de gelirdi sesi. Bir 'devridaim' makinesi ya da dolabı gibi. Tarımda sulama aracı olarak kullanılıyor, edebiyattaysa derin bir imge olarak derinlerde duruyor.

Devridaim: Her daim. Sürekli döngü. Güneşin her sabah doğması, ayın her akşam belirmesi, bir şölen için yıldızların yerini alması, göğün bir rubai gibi laciverdi olması... Doğanın bir güneş saati gibi işlemesi, bu alışkanlığın hayatı, doğayı, dünyayı muntazam bir ilişki içinde koruması. Fakat ne yazık ki şimdi bu alışkanlığın yok olmak üzere olması değil yok olması söz konusu. Yalnızca simgelerin değil, onlarla beraber akışın da bozulması, "Her şey yerli yerinde" diye hayattan şiire tercüme edilen ahengin kalmaması. Dünyanın bir başka 'ak' denizi olan Kuzey Kutbu denizlerinin, eriyen buzullarla taşarak bu soğuk uygarlığı ve onun canlılarını zamandan silmesi. Ve dünyanın böylece yekpare bir çöle dönmesi. Kutupsuz, soğuksuz, buzsuz. Çöl yalnızca kumdan, tozdan ibaret değildir, fazlalıktır, fazla olan şeydir. İnsan çölü, az insan anlamına gelmez, fazla insan, çok insan anlamına da gelir. Tıpkı Kuzeyin, zıtların kardeşliği duygusu içinde birlikte anıldığı güneye, onun çölüne benzeyecek olması gibi.

2

Bahar Yürükoğlu *Devridaim*'de, 2015'de misafir olduğu Arctic Circle Konuk Sanatçı Programı için gittiği Kuzey Kutbu'ndaki deneyimlerini sunuyor. Bu deneyimde ışık, mekân ve renk ile ilgili üretimler var. Deniz yolculuğu boyunca Kuzey Kutbu'na özgü ikilikleri, varlık ve yokluk, doğa ve uygarlık, düşünüyor, retrofütüristik maden kasabaları ve ileri teknoloji bilim köylerine uğruyor. Atmosfer anlamındaki esinini ise eriyen buzullardan ve lentiküler kutup ayısı kartpostallarından alıyor.

Kim bilir belki de artık, hem çok yerinde hem de çok ironik, öyleyse bir kez daha yerinde bir seçimle, kutup ayılarının lentiküler baskı kartpostallarını esin kaynağı olarak alıyor sanatçı. Artık yitirmek üzere olduğumuz ve şimdiye kadar varlığını pek de duyumsamadan bakıp geçtiğimiz kutup ayılarını bir 'Kuzey Hatırası' perdesi önünde göreceğiz belki de. Nerdeyse 'nostalji'. Nerdeyse Ece Ayhan'ın 'nerde eski nostaljikler?' ironisinin gerçekle vücud bulmuş karpostal versiyonu. Lentiküler basım, 'derinlik illüzyonu' olan ya da farklı açıdan bakıldığında değişen resimlerin üretiminde lentiküler lens kullanma teknolojisi. Eski moda bir basım yöntemi. Tıpkı eski moda bir

Yazısız bir kitaptır Kuzey. Harfsiz. Sonsuz gibi de görünür ama mesafe duygusunu hep hissettirir, hep bırakır arada. Gitmeden de. Dönmeden de. Belki de o yüzden 'kuzeye gitmek' yoktur, oysa 'güneye inmek' artık neredeyse bir yaz dilidir.

uygarlık olan Kuzey Kutbu, onun denizleri, dağları, ışıkları, buzulları ve yine eski moda bir canlı olan kutup ayıları gibi.

Işık, ses ve renk. "*Hayat dört şeyle kaimdir derdi babam/ su ve ateş ve toprak/ ve rüzgâr.*" İsmet Özel'e benzeterek, Kuzey Kutbu'nun da, ışık, ses, renk ve soğukla kaim olduğunu, Yürükoğlu'nun işlerinin 'Kuzey Işıkları' büyüsünü de hissettirerek, 'yeni bir kuzey' algısı oluşturduğunu da belirtelim.

Işık zenginlik kaynağı gibi, beyazlık zaten öyle. Renklerse yerleşiklikten çok göçebeliğe özgü, dünya yolda olduklarını bilsin, görsün diye işaret fişeği atıyorlar sanki. Işık yerleşik, renk göçebe.

Kuzey (Kutbu) doğadışı, zamandışı. Zamandışı olduğu sıklıkla akla gelen bir şey ama, doğadışı olduğu pek düşünülmez. Dünyaya, zamana ve doğaya yeni gelmiş, uykusu ağır ve geç uyanan bir yer/şey/varlık/oluş. Sonsuzluk duygusu vermesi beyazlığından ya da henüz bir rengi olmayışından. "*Bütün renkler hızla kirleniyordu/ birinciliği beyaza verdiler*" demişti ya Asaf, Kuzey Kutbu'nda da bütün renkleri beyaza vermişler, beyaza gizlemişler gibi. Beyaz, renklerin pazartesi.

Bahar Yürükoğlu, Kuzey günlerini aramaya çıkmış da dönüşte günleri yitirmemek için onlara renkli ekmek kırıntıları bırakmış gibi. Mavi dağ hangi gündür? Dağ renklenince mavi balinaya benzer. Hatta deniz dalgası gibi durur. Dağalga.

Kuzey Işıkları ya da Kuzeyin Işığı, ıssızlığa, yalnızlığa, akşama karşı bir özsavunma sanki. Ses, red ve itiraz gibi. Bir eylem olarak ışık. Bütün renkler dişidir bu yüzden, ama renkler. Bir itiraz biçimi, yöntemi, aracı ve bizzat itirazın kendisi olarak varlardır.

Yazısız bir kitaptır Kuzey. Harfsiz. Sonsuz gibi de görünür ama mesafe duygusunu hep hissettirir, hep bırakır arada. Gitmeden de. Dönmeden de. Belki de o yüzden 'kuzeye gitmek' yoktur, oysa 'güneye inmek' artık neredeyse bir yaz dilidir. Kuzeye... Çıkılır. Yanaşılır. Bakılır. Durulur. "Denize denize"yi italik bir arzu olarak yazmak gibi, "Kuzeye Kuzeye" de uzunboylu ve dikine bir istek olarak duyulur.

Kuzey Dağları: "*Seni sevmek mor denizlerdi biraz*" (Afşar Timuçin) dizesi eşliğinde sulara gölge etmişler renkleriyle. Pembe dağlar, mor dağlar. Sanki dünyanın bittiği yer, dünyanın sonu gibi.

Taşlarsa küçük hayvanları tabiatın, daha doğrusu denizin. Taşlar, kıyameti görmüş hayvanlar. Kıyı, cennete gidecek taşların toplanma yeri. Orada suyla, maviyle, rüzgârla, köpüklerle buluşuyorlar, deniz onlara armağanlar sunuyor.

Bir armağanı kaç türlü okuyabiliriz ya da bir rengi? Kırmızı sözgelimi, bir armağan da olabilir bir uyarı da, bir kaybı da imler bir yangını da. Boğulmayı, erimeyi, çürümeyi, bitmeyi, yok olmayı ya da yeniden doğmayı, dirilmeyi, var olmayı da. Bir mesaj olarak iletilmeyi, ateşten kalan dumanın yerine, nasılsa yangından kaçmış bir alev halinde bir kıyıya vurmayı da. Taşlar tarafından konuk edilmeyi de. Eriyip, çürüyüp, kırmızı eskisi bir koku olarak taşlara sinesiye.

Kuzeyin son günlerindeyiz sanki. Büyüsünü, sırrını yitirmek üzere Kuzey. Sanki bir savan dağılmış ve oradan dağlar, tıpkı hayvanlar gibi, hayvanların büyük göçü gibi dağılıyorlar dünyaya. Kaçtıkları için öfkelerini de geride bırakmışlar, küskünlüklerini yanlarına almamışlar, kızgınlıklarını yolda soğutmuşlar, kırgınlıklarını sularda sarmışlar ve şimdi yaklaşıyorlar. Dünya, onları ağırlayacak bir yer olsaydı keşke, onları hoşnut edecek kadar cömert, yüreği büyük, gülümsemesi geniş, merhameti kendinden de yüce bir yer olaydı...

Bir Kuzey sergisindeyiz sanki. Kuzey Kutbu'ndaki her şey bir sanat yapıtına dönüşmek için varolmuş gibi. Kutup Fili diye bir hayvan var mıydı? Buzullar da yaşlı filler gibi oldukları yere çöküyorlar mı birden ve anıları üçgen, dörtgen, kare, dörtgen, çokgen, kırmızı, mavi, turuncu, yeşil, beyaz, sarı halinde suya mı gömülüyor 'anımezar'lar olarak?

Sonrası 'çöl serabı'na benzer bir 'kuzey serabı'. Buz serabı olarak başlıyor, ve çift dağ, çift serap olarak sürüyor Kuzey düşü/ncesi. Dağların da bir bahçesi var, parkı var ve orada dağlar daha renkli, daha zamane, daha oyuncu, daha genç, daha pop duruyorlar. Daha dağ değil...

Bahar Yürükoğlu'nun *Devridaim*'inde, Kuzey düşüncesinin içinde düşü de sürüyor. •

Kitap hayattır...

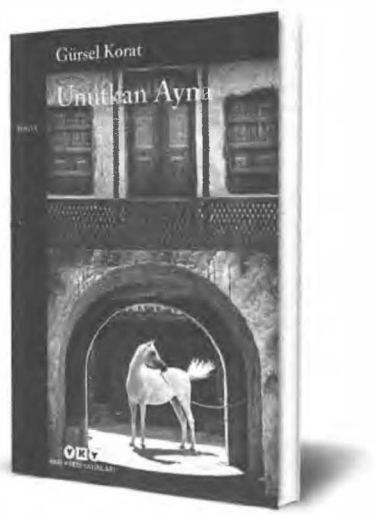
YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

"Bir olay yazılınca zaman kaybolur ve canlanmak için okuyanın bakışını bekler..."

Gürsel Korat *Unutkan Ayna*'da insanlığın soluğunu tuttuğu ve bakışlarını Anadolu'ya diktiği bir zaman parçasını anlatıyor: *"Unutmanın" bazen "her şeyi eksiksiz görmek" anlamına geldiğini söyler gibi...*

Unutkan Ayna on iki günün romanı; on iki güne sığan umutların, şimşek hızıyla parlayan ölümün, insanlık acısının, kardeşliğin ve çaresizliğin. Bu topraklarda yaşayıp do sürülen, göçe giden, ölen insanların. Aynada unuttuklarımızın.

Polisiyenin ve gerilimin olanaklarını tarihi romanına uygulayan yazar, nefes nefese bir anlatımla okuru Kapadokya'nın eşsiz dünyasının labirentinde dolaştırıyor.

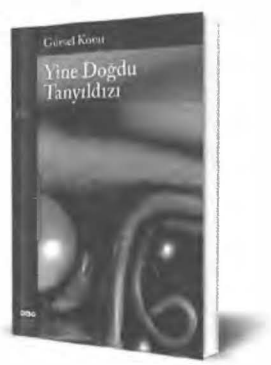

Unutkan Ayna
Gürsel Korat
Roman, 280 s.

YAZARIN YKY'DEKİ DİĞER KİTAPLARI

Rüya Körü
Gürsel Korat
Roman, 220 s.

Yine Doğdu Tanyıldızı
Gürsel Korat
Roman, 204 s.

Zaman Yeli
Gürsel Korat
Roman, 124 s.

YapıKredi
Kültür Sanat Yayıncılık

www.ykykultur.com.tr YapıKrediKulturSanatYayincilik YKYHaber

ENVER ERCAN

'bu dünyadan sağ kurtulan olmadı'

osman deniztekin için

Osman abi gömülürken
derin baktım mezara
ben bile sığarım dedim
biraz daha uzun olsa

Çok dar değildi mezar
üstelik zemin de iyi
yine de üstüne atılan toprak
pek hoşuma gitmedi
imam nerden bilsin
yıldızları çok severdi rahmetli

Bir selvinin dibine oturdum
Yüzümde ılık bir esinti
benim ismim de güzel durur
dedim mezar taşında
ölmek için zor tuttum kendimi

LEYLÂ ERBİL'İN "VAPUR"U

ALİ ÖZGÜR ÖZKARCI

Bazı yazarlar vardır, ansızın girerler hayatınıza. Mutlaka bir eksiğiniz vardır, onu tamamlamak üzere gelirler aslında. Boşuna değildir gelmeleri, bir *Vapur*'un kıyıya vurması gibi gelirler, yüklerini boşaltırlar üstünüze. Leylâ Erbil de böyle yazarlardan, kıyınıza vurmuştur, demir atmamış, kıyınıza oturmuştur. Bunu bir seferliğine yapmazlar üstelik, sizin ittiğiniz boşluklarınız olduğunda, bir bakarsınız kıyınızı doldurmuşlardır.

"Vapur", Erbil'in okuduğum ilk öyküsüydü ya da beni çarpan ilk öyküsü, ikisi de aynı şey değil mi zaten? *Bırakılmış Biri*, sadece Orhan Duru'nun ilk öykü kitabı değildir, 50 Kuşağı öykücülüğünün psikolojisidir, bir özetidir adeta. Bir tür laytmotifi. Leylâ Erbil, 50 Kuşağının son dönemindendir. *Hallaç*, 59'da yayımlanır. Tabii, 50 Kuşağını *A* dergisi ve çevresiyle sınırlı tutmak mümkün değil. 50 Kuşağı, aslında daha önce başladı. Öykü dilinin ayak değiştirmesi, psikolojinin öyküdeki dilin dizgesini bozması, dili yani anlatıyı parçalaması, biraz daha öncedir. Bu yüzden İkinci Yeni ile bitişiktir öyküdeki bu dilsel devinim aslında. Sait Faik, öncü sayılabilir hem şiir hem öykü dilinin ayak değiştirmesine... Feyyaz Kayacan, hemen Sait Faik'in ardı sıra alır yerini. Vüsa'at O. Bener ve Bilge Karasu ile devam eder bu büyük dönüşüm. 50'lerin ilk yarısında, hem Bener hem Karasu değişimin ayak izlerini sürerler. Bu nedenle, bu değişimin ikinci kuşağı içine girer Leylâ Erbil; tıpkı Ferit Edgü ve Orhan Duru gibi.

Vapur, hem bir özlemi anlatır hem de bir seyirliktir insanlar için. İnsanların yalnızlığına, daralmış yaşamlarına karşın kıyıya koşup onu izledikleri karnavalın başrolündedir. Vapurun denizi köpürtüşü karşısında büyülenir insanlar. Vapur'un izleyicileri arasında, Beşiktaş iskelesinde bekleyen, ama sırtını denize çeviren anne de yerini alır. Evinden getirdiği küçük iskemlesine oturmuş, örgü örer. *Bütün mümkünlerin kıyısı* varsa; bütün terk edilmişlerin, avutulan kandırılan halkın tesellisi Vapur da vardır.

Vapur, babadır belki, gidip de dönmeyen baba. Anlatıcı ısrarla vurgular, "babam hiç yanımızda olmaz, mektupları gelir bir yerlerden, durmadan kalın ve şişkin zarflar..." Anne ve kızları bırakılmış gibidirler; üç kadın Vapur'u izlemeye iskeleleri ve kıyıları doldururlar. Ne kadar doldurabilirlerse, bu üç kadın, öyle doldururlar kıyıları...

Vapur, ufak bir kız çocuğunun sisteme karşı olan gizil öfkesinin, erkek düzenine karşı olan aleni öfkenin bir temsiline dönüşür adeta. Ama en çok da babaya olan özlemin kırgın bir parçasıdır. Bu yüzden Vapur, sadece terk edilmişlerin değil, yoksul halkın, tüm ötekilerin avuntusudur. Erbil, Vapur'un "kurtarıcı bir avuntu" olduğunu imler aslında. Halkın güce karşı olan tapıncını da resmeder. Unutkanlığını, vefasızlığını da anlatır. Kurtarıcı avuntu, halkın onlar için yaptıklarının unutulmasında yatar. Hayıflanır Vapur, kendisi gibi olan diğer Vapurların sistemce dönüştürülmesinden yakınır. Sadece kendisini başkalaştırdığını düşünür, ehlileştirilen diğer vapurlar şimdi horlanmış halkları taşıyorlardır. "...kurtaramadım onları, şimdi de horlanmış halkı taşıtıyorlar onlara" (*Gecede**, s.21). Halk alay eder, Vapur ile. Bunun üzerine Vapur, "kurtarıcı" değil sadece çileci ve fedakâr olduğunu ilan eder gibidir. Halk için kendini ateşe atmasının boşuna bir çaba olduğuna hükmeder. "Ah artık bu sulardan da o koskoca tarihin görkemli anılarından da bıktım, elimde olsa tüm tarihi değiştirirdim" (*Age.*, s.21). *Tüm tarihi değiştirmek*, Vapur'un öfkesinin açığa çıktığı andır, aynı zamanda donanmanın neden onu arka sıra takip edip vurmak istemesinin de kanıtı. Bir kendi kalmıştır Vapur'un ehlileşmeyen... Vurulmalıdır, ortadan kaldırılmalıdır. Vapur, halka, seyircilerine feveran eder, "Ödlekler" der, "ama biliyorum bu sizin suçunuz değil, ama artık bezdim ve görmek istemiyorum" (*Age.*, s.21).

Vapur'un sefer emri yoktur, kıyıların ve yalıların ve de tarihin değişmesini gerektiğini, pespaye düzenin yıkılmasını muştular adeta. Çünkü diyecektir, "İşte şu gün bi-

le bu kıyılar zenginlerin malıdır" (*Age*, s.21). Vapur, düzenin yüzyıllardır korunduğunu ve bunun artık değişmesi gerektiğini bağıra bağıra kendini paralar, kendini uzak kıyılara vurur. Mahmut Temizyürek'in güzel tespitiyle, Vapur Boğaziçi Aşiretlerine karşıdır, bu yüzden "Koca bir İmparatorluğun yerle bir olmasından mühim olan, asıl bu elit zümrenin kıranı idi, ey!" (*Age*, s.23) diye seslenir. Sonra son sözleri dökülür Vapur'un. "Hey kendinize gelin doğrulun geri alın ey! Görmek istiyorum ölmeden, anaları, babaları, çocukları, halkı görmek istiyorum Hey!.. İşte vapurun bizlere ulaşan son sözleri bunlardı." Bunun üzerine coşkuya kapılan halk birtakım adamlar tarafından dağıtılmaya başlanır. "Birtakım adamlar halkı dağıtarak geliyorlardı, yüzlerce insanı yaralamış, öldürmüş, tutuklamışlardı, bu kötülüğü neden bize yaptıklarını hiç anlamadım." (*Age*., s.24)

Vapur, sadece bunlardan ibaret değildir. Babanın dönmemesinin de somutlanmasıdır. "İşte vapuru o günden sonra olmadı. Babam da hiç gelmedi bir daha!" (*Age*., s.25) Öykü, vapurun bir daha gelmeyeceğine ikna olunmasıyla, babanın yokluğunun çakışmasına çıkar. "Babam kimdi benim, neredeydi, neden hiç dönmemişti?" (*Age*., s.25)

Leylâ Erbil'in yazınında, en belirgin olan şey iktidarın sadece iktidar olarak değil, aynı zamanda patriyarkal düzenin çözümlenmesidir de... Bu bağlamda, yazarın yazın yaşamında *Tuhaf Bir Kadın* en önemli kırılma noktalarından biridir. Öykü ve romanlarında bu durum, toplumun içindeki şiddet ve arzunun iktidar ile olan ilişkisine odaklanmak üzerine de şekillenmiştir. "Vapur" ise, iktidarın tarihsel varlığına karşı ironik ve alegorik bir üslupla yazılmış bir öyküdür.

Gecede, ayrıca Leylâ Erbil anlatısının mektup biçimleriyle ortaya çıktığı kitaplardan biri. Erbil, *Gecede* ile başlayan mektup formunu öyküye dahil etmesiyle, *Mektup Aşkları*'nda ve diğer kitaplarında da devamlılık gösterdiği bir form olur. Mektup, Leylâ Erbil yazınında kayıp bir babaya sesleniş, kayıp bir aşk, kayıp bir arzu biçimlerine bürünür.

Leylâ Erbil

Gecede, yazarın kendisinin de emin olduğu önemli anlatı biçimlerinden biri. Hatta öyle ki, çağrışımsal anlatımın bu denli sık örüldüğü öykülerden oluşuyor. Tarihsel anekdotlar, bilgiler, metnin içine çağrışımla girerken, diğer bir yandan öykülerdeki tarih anlatısı kimi belgelerin montajıyla metnin düzlemini çoğullaştırır. Ece Ayhan, özellikle insan psikolojisiyle daha doğrusu anlatıcının psikolojisiyle tarihi iç içe geçirdiği şiirlerini *Bakışsız Bir Kedi Kara* ve *Ortodokslular* kitaplarıyla derinleştirdi. Belki de bu nedenle, şiirleri oldukça kapalı ve hermetik bir özellik taşıyorlardı. 70'lerden sonra ise, şiirinde pastiş tekniğini ve güncel söylemleri, gazete kupürlerinin montajına yöneldi. Leylâ Erbil'in, özellikle *Gecede* kitabındaki öyküleri ile bu bağlamda Ece Ayhan'ın önceli olduğu iddia edilebilir. Koşut veya paralel olduklarını da iddia edebiliriz pekâlâ. Kesin olan; her ikisinin de tarihi anlatacakları meselelerin en baş köşesine oturtmuşlardır. Erbil'in tarih anlatısı içinde (bu güncel tarih de olabilir), kadının anlamsal ve sosyal katmanlarını daha önemlisi iktidar ve tarih karşısındaki psikolojisinin anlamlandırılmasına yöneliktir.

Leylâ Erbil, bilindik solculaşmanın dışında bir yazar olageldi hep. Yazarın yenilikçiliğinin, aranışçı olmasının da bunda etkisi olabilir. Lacan'ı önemsemek, öykü dilinin, bireyin psikolojisini yansıtmanın başka bir yönü adeta. Başka bir biçimle, gündelik sol kültürün daha ilerisine düşmek de diyebiliriz. Türkiye İşçi Partisi'nin kültür ofisinde genel sekreterlik yapmış bir entelektüelin duruşu. Altmışların ve yetmişlerin sol kültürel çerçevesine sığamadı adeta, 2010 sonrasının siyasal demokrasiciliği ile arasında kan uyuşmazlığı vardı. Sol-Kemalist bir figür olmasının bunda bir payı vardır mutlaka. Ama her halükârda safi ve tarafını seçmiş bir yazar olmaktan asla geri durmadı. Hatta *Cüce*'nin, yaklaşmakta olan siyasal İslam'ın tasallutuna karşı duran en erken kitaplardan biri olması da bu nedenle tesadüf değildir. Özellikle son üç novellasını, adeta son yılların gittikçe artan muhafazakârlaş-

ma ve din üzerinden otoriterleşmesine karşı yazmış gibidir.

Tıpkı diğer kitaplarındaki sistem ile, devlet ile olan uyuşmayan kan bağı gibi. Hep aynı plağı çalmamış. Değişen güncelliğe karşı safını sürekli ama başka dırenme biçimleriyle sürdürmüş bir yazardı. Erbil, yol göstericiliğin ve geri adım atmamanın gerçek bir temsilcisidir adeta. Ezberle, kendi safının (kendi tebaasının) bile içine gömülmediği için.

Murat Belge, *Tarihten Güncelliğe* kitabının ilk denemesinde, "sosyalist deneme" tamlamasının, sosyalist camia tarafından yazılacak bir tür olmadığından dem vurur. Ona göre, "özeleştiri" kavramı bile, bu camiada kimsenin kendisine toz kondurmadığı bir psikolojiden dolayı karşılığını bulamamıştır. Belge'ye göre, Nurullah Ataç denemenin en önde gelen temsilcisidir, fakat onun da yazdığı denemeler bu toplumda saklı olan bireyci üslubun cenderesindedir. Leylâ Erbil'in 77'de yayımlanan *Eski Sevgili*'si, kadının pencereden baktığında gittikçe uzaklaşan "eski sevgili"nin sol elini kaldırarak gözden yitmesi değildir. Aynı kitaptaki, "İki Sosyalist Eleştirmen" adlı öyküsündeki, erkek üslubun eleştirmenliğe nasıl sindiğini, o dönemin eleştirmen vasatlığına karşı bir ironidir de.

O, üç başlı ejderhaydı. Kadın, Sosyalist, Yazar. Üçünden de ödün vermedi. Ama daha önemlisi, üçünde de teslim olmadı!

Bense, hayatımda tanışmak istediğim üç beş yazardan biriyle, ölmeden birkaç ay önce, Burak Fidan'ın vasıtasıyla tanışma fırsatı yakalamışken, onun bende duran resminin büyüklüğünden olsa gerek çekinmiş ve bu fırsatı heba etmiştim. Anladım ki, çekingenlik sadece pişmanlık veriyor. •

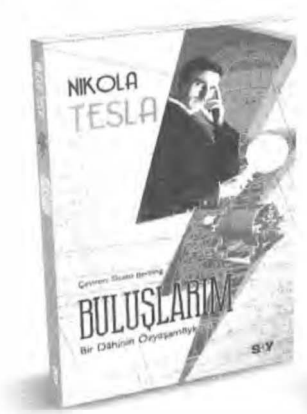
KEREM ile ASLI
Anonim
Öyküleştiren: Mehmet Kanar • 184 sayfa

16. yüzyıl halk edebiyatının en önemli eserlerinden biri olan *Kerem ile Aslı*, Mehmet Kanar'ın akıcı bir dille sunduğu öyküleştirmesi ile canlanıyor.

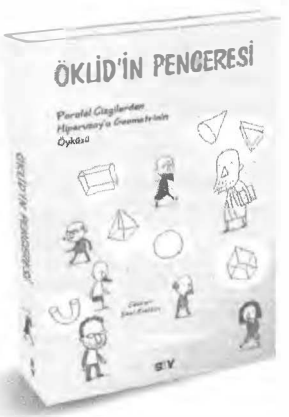
KENDİME DÜŞÜNCELER
Marcus Aurelius
Çeviren: Furkan Akderin • 136 sayfa

Kendime Düşünceler İmparator Filozof Marcus Aurelius'un evren, insan, doğa, akıl, yaşam ve ölüm üzerine gün gün tuttuğu notlardan oluşuyor. Bu notlar, her ne kadar çok büyük sorumlulukları olan bir kişinin kendi kendine verdiği öğütler gibi görünse de aslında evrensel bir ders niteliği taşıyor.

BULUŞLARIM
Nikola Tesla
Çeviren: Sinem Bertling
100 sayfa

ÖKLİD'İN PENCERESİ
Leonard Mlodinow
Çeviren: Sibel Eraltan
360 sayfa

internet satış: www.saykitap.com
Tel.: (0212) 512 21 58 • e-posta: dagitim@saykitap.com
www.facebook.com/sayyayinlari www.twitter.com/sayyayinlari
www.instagram.com/sayyayincilik
SAY

DESTURSUZ ROMAN ATLARIYLA SAHİLDE KAFKA

HALÛK SUNAT

Haruki Murakami'nin *Sahilde Kafka*[1] (*Umibe No Kafuka*) isimli romanının arka kapağına baktığımızda, *New York Times* tarafından, yayımlandığı yıl (2005) 'Yılın En İyi 10 Romanı' arasında değerlendirildiğini, 2006'da 'World Fantasy' ve 'Franz Kafka' ödüllerine layık bulunduğunu öğrenmekteyiz. Bense, yolu –elbirliği ile ödüllendirilmiş– *Sahilde Kafka*'dan geçen bir okur olarak yaşadığım tatsızlığı sizlerle paylaşmak, 'tuhaflıklar silsilesi' içine sürülmüş Murakami'nin roman atının ne menem bir destursuzluğun mümessili olduğunu (bir 'yakın okuma' yaparak) anlamak ve 'estetik nesnenin kuruluşu'/ 'yaratısal kaygı' bağlamında (bir başka yazıda) sorgulamak istiyorum sizinle.[2] Şimdi Murakami'nin roman atlarının peşine takılmadan önce süvarilerini tanıyalım.

Kalkış noktalarından ilkinde, 'Karga adlı delikanlı' çıkar karşımıza –roman o 'hoşluk'la açılır: "Öyleyse, para meselesi bir şekilde halloldu? diyor Karga adlı delikanlı, o her zamanki sakin konuşma tarzıyla." Anlatıcı üçüncü tekil kişi gibidir. "Başımı sallayarak onaylıyorum," (s. 7) der birinci tekil anlatıcı kişi. Hangi anlatıcı, kimi anlatmaktadır –şaşırırız; hele, anlatılanlardan biri 'karga' ve dahi, o karga bir 'delikanlı' ise. Yol aldıkça, delikanlının, 'Kafka' adını alan bir delikanlı, 'karga'nın da onun –içten içe muhabbete koyulduğu, kendisine yârenlik eden– iç sesi (bir tür, 'eşlikçi kimlik') olduğunu teslim ederiz. Murakami'nin seçtiği tuhaflık, 'karga'nın, tam da bir iç ses gibi değil; içine yerleştiği Kafka adlı delikanlı tarafından –adeta– bir dış/gerçek ses gibi muhatap alınışıdır. Misal; onay anlamına delikanlı başını salladıktan sonra (iç sese baş sallamayı bir yana koysak bile), 'karga', "Ne kadar?" diye de sorar –ve muhabbet roman boyu o minvalde sürer gider (romanın yerlisi oldukça oralı olmayız pek; lakin, temin edilen muafiyet okurla bir sözleşmedir ve yazar ferah ferah o zemine yerleşecektir).

Baş süvarimiz, babası ile arası iyi olmadığı için (Tokya'daki) baba evinden düzdüğü yol çantası ile –içindeki 'karga' ile muhabbet ede ede– "dünyanın en sert on beşlik delikanlısı" (s. 10) olmak üzere (15. yaş gününde) 'adını bile duymadığı'(!) şehre doğru yola çıkan bir oğlan çocuğudur.[3]

Murakami'nin roman atının ikinci süvarisi ise biraz daha gerilerden yola düzülür –1944 'Tastepe Olayı'na ilişkin 12 Mayıs 1946 tarihli Amerika [B.D.] Kara Kuvvetleri Haberalma Masası Raporu'yla. İlgili askerlerce yapılan bir dizi görüşme ile oluşturulan rapor, Pentagon tarafından –romanımızın iklimine yaraşır şekilde– 'Çok Gizli' ibaresi ile adlandırılıp arşivlenmiştir. İlk görüşülen, Yamanaşi İli, [xxx] kasabası, [xxx] semti devlet okulu 4. sınıf öğretmeni Setsuko Okamoçi, "olayın şokunu hâlâ üzerinden atamamış gibi"dir (aradan iki yıl geçtiği halde şoku atlatılamamış bir olaya hazırlanmaktayızdır). Mantar toplamak üzere öğrencileri ile ormanlık alana doğru yürüyüşe çıktıklarında, sabah saat onu biraz geçe, "gökyüzünde çok yukarılarda gümüşi bir ışık" (s. 21) görmüşlerdir. Işte, romanımızın ikinci süvarisinin (Nakata'dır adı) daha sonra serdedilecek dizi dizi tuhaflığının (hadi siz deyin 'tekinsizliğinin') hikmeti de o ışıkta saklı olmalıdır. Işığın kaynağının anlaşılır, makul bir sebebi yoksa da –ve, yok kalacaktır–, Nakata'mızda bıraktığı izler roman boyu kendini göstereccktir. Bütün çocuklar o ışıkla patır patır devrilip kendilerinden geçmiş, hiçbir tanıya kondurulamayan klinik tablo içinde mışıl mışıl uyuyakalmış, ışığın görüldüğü andan uyanmaya başladıkları âna dek hafıza kayıtları olmamakla birlikte hiçbir şey olmamış gibi uyanmışlarsa da, Nakata yavrumuzun bilinci kapalı kalmış, geceleri fırıl fırıl oynamaya devam eden gözleri günışığı ile aval aval bakar olmuştur. Ne askerî hastanesi kalmıştır, ne üniversite hastanesi; ne kimse derdinden anlamış, ne de kimse derdine derman olabilmiştir. Derken, etibbânın muammasına nüfuz edemediği Nakata oğlan aniden uykusundan uyanıverecek, 'Neden, nasıl?' diye ayaklanıveren mahut dünya aklına doğru, –muammayı muhafaza titizliği ile romanımıza yerleştirilmiş olan– psikiyatri pro-

fesörümüz şunları fısıldayacatır: "Öğleden önce, saat onda, hemşire çocuktan kan aldı. Fakat hemen sonra biraz tökezleyince aldığı kan yatağın çarşafına döküldü. Kanın miktarı o kadar çok değildi ve çarşaf da hemen değiştirildi. Normalden farklı tek olay buydu. Çocuk, bundan yarım saat sonra kendine geldi". Murakami'nin süvarisi roman atına atlamaya hazırdır: "Fakat bir süre sonra belleğinin tamamen silinmiş olduğunun farkına vardık. Kendi adını bile anımsamıyordu. Yaşadığı yeri, gittiği okulu, ana babasının yüzlerini (...) hiçbir şeyi anımsamıyordu. Okuyamıyordu. Bulunduğumuz yerin Japonya, hatta dünya olduğunun bile ayırdında değildi. Çocuk, deyim yerindeyse, kafasının içi boşaltılmış da bembeyaz bir kâğıda dönüştürülmüş bir halde aramıza dönmüştü". (s. 93-94)

Evet; Murakami'nin 'roman at(lar)ı'nı destursuzca sürecek iki süvarinin yazınsal yolculuklarının başında vaziyet böyledir. 'Karga/ Kafka' adlı –yeniyetme– süvari, evden bilhassa markaları ile anılan[4] bazı eşyaları ve ablası ile çekilmiş bir fotoğraflarını alıp yazarın, "Her şey bir *sır* perdesinin ardına gizlenmiş"tirini (s. 13]) de yedeğine katarak yola düzülecektir. "Kehanet"se "karanlık bir su gibi, hep orada[dır]." Murakami, süvarilerinin destursuz at koşturacağı patikaların –romana– 'kehanet' üzre döşendiğine bizi hazırlamak istemekte; sır, merak, gizem, tuhaflık, tekinsizlik, kehanet atbaşı yol almaktadır: *"Kehanet, karanlık bir su gibi, hep oradadır. Normalde bilinmeyen bir yerde sinsi sinsi gizlenir. Fakat bir an gelir, sessizce çağlayarak hücrelerini birer birer doldurur"*. Kehanet, *"Bir düzenek gibi içinde bir yerlerde gömülüdür"* (s. 17) –diye de, hatırlatılır delikanlıya. Ve, "Kehanet bir gölge gibi" (s. 19) peşinde, Takamatsu üzerinden ta güneydeki Şikoku'ya doğru –otobüsle ve 'gayri ihtiyari'– yola koyulur delikanlımız. Bizler kulağımızda 'kehanet' kar suyu delikanlıya yoldaşlık ederken, Murakami de, bir genç kız katar delikanlının yanına. "Benim de senin yaşlarında bir kardeşim var" der genç kız ve –muammaya doğru yol aldırmak üzere– ekler: "Özel durumlar yüzünden uzun zamandır görüşmüyoruz gerçi" (s. 31). Kız başını omzuna koyup mışıldarken delikanlımız da kayık

yaka bluzun örttüğü memelerin hayali ile sertleşir ("'İnsan vücudunun bir kısmı neden bu kadar sertleşebiliyor?' dedirtecek kadar sertleşmişti[r]"). Vaziyeti müsait kılan Murakami kehanet ilmeğini eksik etmez: "Ya benim ablamsa?" (s. 35) diye aklından geçirir, kendisini Sakura diye tanıtan genç kıza kendisini 'Kafka Tamura' diye tanıtan delikanlımız.

Takamatsu şehir merkezinde ucuz bir otele yerleşir. Ah! Hatırına, soylu-zengin ailenin kendi kütüphanesinden devşirerek kamuya açtığı 'Komura Kütüphanesi' gelmiştir. Takamatsu'nun banliyösünde olmalıdır –ki, oradadır. Üstelik, kırklarının ortasında, uzun saçlı, mükemmel duruşlu, güzel gözlü, nezih ve bilgili yüz ifadeli, dudaklarında müstesna tebessümü ile çok hoş, "Keşke annem bu kadın olsaydı" (s. 56) diye aklından geçireceği kadın da oradadır.

Nakata'mızsa, Nakatalığı ile çarşafa dökülen 'az' miktarda kanla ayılması arasındaki rabıtaya akıl sır erdiremediğimiz sıfırlanmış bir hafıza ile uyanışından yaklaşık 25-30 sayfa önce, "Orta yaşlarının sonlarına" gelmiş, kedilerle konuşan bir adamdır. "Merhaba!" der kediye. "Hava ne kadar güzel değil mi?" diye de ilerletir sohbeti. Küçükken bir kaza geçirdiğini, ondan sonra akılsızlaştığını, okuma yazma bilmediğini... itiraf eder kedi arkadaşına. Bir valinin himayesindedir. Uzakta bir yerde 'Şoei Apartmanı'nda küçük bir odada kalmakta, arada, –kediceyi bildiği için– kayıp kedi aramaya çıkmaktadır –falan.

Dönelim Kafka'mıza. Spor salonunda MD walkman'i ile Prince dinleyen, Komuro'daki mesaisine Burton baskısı *Binbir Gece Masalları* ile başlayan, Franz Kafka'nın, *Şato, Dava, Dönüşüm* ve *Ceza Sömürgesi*'ni ("Kafka bizim içinde bulunduğumuz durumu anlatmak yerine, o karmaşık makineyi saf haliyle anlatmaya çalışıyor" [s. 80] yorumunu yapacak denli!) okumuşluğu olan (kaşla göz arasında Burton baskısı *Binbir Gece Masalları*'nı bitirip *Soseki Natsume* külliyatına da geçecektir), gerçekten dünyanın en sıkı 15'liği vardır karşımızda.

Sonra, bir anda, zifiri karanlıkta otların arasında bulacağız delikanlımızı. Dört saatlik bir bilinç kapalılığından sonra, sol omzundaki acı duygusu ve dışarıdan

bulaştığı anlaşılan 'kan' lekesi ile uyanmış (*New York Yankees* logolu beyzbol şapkası dışında her şeyi tamam) bir Tamura'dır uyanan. Ne olduğunu kendisi de anlamamış ve anlayamayacaktır –ki, dışarıdan bulaşmış 'kan' ve 'bilinç kapalılığı' dışında, olay, bize de bir şey söylememekte ama elbet, merakımız kaşınmaktadır.

Telefon, taksi, New Balance logolu şapkası, Virginia Slim sigarası ve Pepsi-Cola'sı ile Sakura. Yarenlik. Meğerse o da Tokyo'dan gelmiştir Takamatsu'ya. İkisi de aile kaçkınıdır. Yarenliğin ferahlığı ile Kafka'nın sertleşen penisini usulca eline alıp boşaltarak delikanlımızı rahatlatacaktır da Sakura: "Biraz rahatladın mı?/ Çok./ İyi öyleyse... Şimdi düşündüm de keşke gerçekten ablan olsaydım./ Ben de öyle düşünüyorum" (s. 129). Nasıl?

Ah! Bir 'kan'lı hikâye de 12. Bölüm'den ('Tastepe' olayından tam 28 yıl sonra –19 Kasım 1972) bir mektupla gelsin: "Fakat o olay sanki dün olmuş gibi, zihnimden hiç silinmiyor. Sanki bir gölge gibi beni sürekli takip ediyor. Bu yüzden geceleri uyuyamadığım, uyuduğumda ise rüyamda o olayın tekrarlandığı oluyor" (s. 135). Nedir? Efendim; sınıf öğretmenimiz –meğerse– mahut olayın hikâyesini ('resmî ortam dolayısıyla') biraz tahrif etmiş; tahrifatı, uzun seneler üzüntüsü ile birlikte bir sır olarak saklamıştır. İyi de; nedir? Hoca'nım, olay günü öncesi rüyasına giren cephedeki kocası ile ("çok farklı pozisyonlarda"!) tahta gibi düz bir kaya üstünde defalarca doyumun doruğuna erişmiş, Tastepe mevkiine geldiklerinde vakitsiz aybaşısı bastırmış, ihtiyacını giderip bir yana savurduğu kanlı bezi bulup getirdiğinde de Nakata oğlanı hınçla tokatlamıştır. Evet? Şu: "Nakata'yı dövdükten sonra çocukların o anlaşılmaz toplu uykusu, kocamın ölümünün habercisi gibi[ydi]" (s. 144).

Elimizde üç kanlı bez (Nakata oğlanın elindeki, çarşafı ve Tamura'nın gömleği), ol meşrep dahilinde ve minvalde kehanete doğru topuklarken Murakami'nin roman atını süvarileri, takılalım peşlerine ve görelim tozuttukları herzeleri. (5)

Kafka Tamura, Saeki Hanım'ın da onayıyla Komura'ya yatılı misafir olur. Yatağı, Saeki Hanım'ın 15'inde, sevgilisi ile seviştiği yataktır. Hangi şehre doğru yola çıkacağına dair kararı bile söz konusu değilken, alınyazısı, –Japonya'yı neredeyse bir ucundan ötekine katetmesi suretiyle– ihsas edilmiş olan kehanetin yatağına konduruverecektir Kafka'mızı.

Mahut kehanet baklası, Murakami'nin, meseleyi sündüre sündüre, okurunu o yatak etrafındaki tekinsiz arafta süründüre süründüre Ödipusçuluk yaptıracağı Kafka'sının ağzından, "Sen, gün gelecek kendi ellerinle babanı öldürecek, gün gelecek annenle çiftleşeceksin," diyen baba kelamı olarak da düşecektir okurun önüne; üstelik, baba, kehanetini katmerlendirecektir de: "Gün gelecek ... ablanla da çiftleşeceksin". Kehanetin ön hazzını –küçük küçük imalarla– bize yaşatan Murakami, 15 yaşındaki delikanlıya 'yıllar öncesinden' babasının açık açık söylediğini aynı açıklıkla bize iletmek için tam 282 sayfa beklemiştir!

Ve ondan sonra gelsin hayalle gerçek arası tekinsiz kasılmalar –Murakami'nin roman atını destursuzca koşturduğu o düşsel ve tahammülfersa tesadüfler hattı. Kafka'mız, kapalı bir bilinçten kanlı tişörtle uyanıp Oşima'nın (Saeki Hanım'ın yardımcısı; düzgün yüz hatları, ince beyaz bilekleri ile zarif, 'güzel' ve –kaçınılmaz– sıra dışı bir 'adam' olarak katılmıştır o da romanımıza) orman evindeki kulübesinde gözlerden ırak tutulurken gözüne iliştirilen (Oşima işi) elyazısı not da okurun kulağına küpelenmiştir nasıl olsa: *"Her şey tamamen hayal gücü sorunu. Sorumluluğumuz hayal gücümüzün içinde başlıyor. Yeats, 'In dreams begin the responsibilities* [sorumluluklar rüyalarda başlar] *diyor. Tamamen öyle. Ters taraftan bakarsak, rüyanın olmadığı yerde sorumluluk da olmaz, diyebiliriz belki de"*. (s. 184-85)

Eh, madem tüm sorumluluk hayal hânesine yıkıldı, gelsin gerisi: Saeki Hanım'ın 20 yaşında öğrenci çatışmalarında öldürülen sevgilisine yazdığı şiirin ('Sahilde Kafka'), yaptığı bestenin ('Sahilde Kafka') ve sevgiliyi temsil eden resmin ('Sahilde Kafka') de içine düşmüştür Kafka'mız. Ha o arada baba da aradan çıkarılsın (ve muammaya katılsın): 'Heykeltıraş Koiçi Tamura (15 yaşındaki oğlu ile yaşadığı) evinde ölü bulundu' (s. 274) (Tokyo, Nakano Semti, Nogata Mahallesi, 30 Mayıs). Kafka'mız, muamma marifeti ile kehanet akışına eklensin: "Babamın öldürüldüğü günü hesaplayınca, tamı tamına tişörtümün kan içinde kaldığı gün olduğu anlaşılıyordu" (s. 276). Gördünüz mü siz! "Fakat metafor falan olarak değil, gerçek olarak kendi ellerimle babamı öldürmüş olabilirim. İçimde öyle bir his var. Evet, gerçekten de o gün Tokyo'da değildim. (...) Ancak, 'Sorumluluk rüyalarda başlar' değil mi?" (s. 285) Değil mi?

Çocukluğunda evin köşelerine çekilip çekilip kedilerle sohbete durmuş, doğanın ve dünyanın bin tür gerçeğini kedilerin ağzından almış, işte, o mahareti ile kayıp kedi peşinde –roman atının sırtında– Nakata'mızın karşısına bu kez bir köpek çıkmış, köpek ağız hareket-

Haruki Murakami

lerinden 'açıkça' anlaşıldığı üzere, *"Kalk ayağa ve beni izle!"* (s 171) diye emretmiş ve Nakata'mız da, itaatle, kendisini –kılığı ile birlik– Johnnie Walker olarak takdim eden zatın evine sürüklenmiştir. Aman bir de ne görsün; buzlukta topak topak kedi başları! Tam da 'Susam'ı aramaya çıkmışken! Madem öyle J. W. de katılsın âleme: "Kedileri öldürüyorum, çünkü onların ruhunu topluyorum. Topladığım kedi ruhlarıyla özel bir kaval yapıyorum. Sonra o kavalı çalarak daha büyük ruhları topluyorum" (s. 197). Nihayetinde, Nakata'mız bıçağı kalbine yerleştirivermiştir J. W.'nin. Uyandığında otların arasındadır, ancak, gömleğinde herhangi bir kan izi falan yoktur.

Gidip birini bıçakladığını söylese de, –Murakami'nin adamı olduğunu fark etmiş olmalılar– 'Hadi amca, hadi... uğraştırma bizi'lerle yolcu etmiştir polisler ihtiyarımızı. 'Gökten sardalya, istavrit yağacak,' kehanetleri ile yağdıra yağdıra (s. 237) yola koyulur Nakata'mız. Nereye gitmektedir? Allah dahil, –Haruki Bey hariç– kimse bilmemektedir. Nakata'mız kalbinin sesini dinler, yürür, Tokyo-Nagoya otobanı üzerinde bindiğinden inip uzun yol yolculuğunun kamyonuna biner, şoför Hoşino'nun yamacına yerleşir. Kobe şehir merkezine geldiklerinde de Nakata, nereden nereye niçin gittiğini bilmemektedir.

Şikoku'da mola, Nakata Amca'nın 36 saatlik uykusu, mobilyacı yanında çalışmışlığı olan Nakata'nın Hoşino Bey'in ağrılı ve eğri bel kemiğini yerine oturtuşu, 'giriş taşı' muhabbeti (nedir, neredедir, nedendir... Nakata'nın aradığı taşa dair hiçbir fikri yoktur), kalp pusulasının gösterdiği yöne doğru daha batıya, Takamatsu'ya yol alış, pezevenklik sanatındaki mahareti, 1.50'lik boyu ile tam da Murakami'nin aradığı adam olan Albay Sanders'in Nakata'mızın derdini gözlerinden okuyup "Hoşinocuğum, yoksa aradığın sert ve yuvarlak bir şey mi?" (s. 364) diyerek mevzuya duhul edişi, her türlü muamelede bitirim oldukları kadar felsefenin kendisini de yalamış yutmuş güzel kızlar, sevişmeler, vs. derken, aranan taşın sunak içinde olduğunu adı gibi bilen pezevengin rehberliği ile taşın bulunuşu, kaldırılışı, indirilişi, bir ağırlaşıp bir hafifleyişi, nihayetinde 'giriş kapısı'nın (neresi ise orası) açılışı ("Bendeniz Nakata'nın günlerden beri aradığı yer orası işte" [s. 508]. "'Tesadüfler bazen dehşet verici olabiliyor' dedi genç adam. 'Gerçekten çok haklısınız' dedi Nakata da" (s. 509) –ha ha haa!) ve Nakata Amca'nın 40 saatlik yeni bir uyku ile bir önceki rekorunu kırışı...

Saeki Hanım, Kafka'ya baktıkça onda 15 yaşındaki sevgilisini görür, Kafka annesine benzettiği Saeki hanıma âşık olur, Saeki hanımın –sevgilisinin ölümünden sonra– tüm Japonya'da yıldırım çarptığı halde hayatta kalanlarla röportaja çıktığı sıra Kafka'nın babasının

da öyle bir hikâyeye sahip olduğu anımsanır, kantarın topuzunun hayalden gerçeğe doğru –pıt pıt– oynamasıyla kehanetin anne kısmı tüketilir ("Saeki Hanım'ı düşünüyordum. Onunla seviştiğimiz anları (s. 436). [...] *Saeki Hanım'la seviştin, onun içine boşaldın. Hem de birçok kez. O da her seferinde içine aldı. Penisin hâlâ sızlıyor. Hâlâ onun vajinasına temas ettiği anları yaşıyor. Orası da sana ait yerlerden biri* [Karga, s. 437] ... Dün gece senin odanda aramızda olanlar da herhalde o hareketin bir parçası. Dün gece yaptığımızın doğru olup olmadığını bilemiyorum [Saeki Hanım Kafka'ya (s. 443)] ... *Pazartesi sabahı olana kadar sevişmeye devam ediyor, zamanın akıp giderken ardında bıraktığı seslere kulak veriyorsunuz* [Karga, s. 445]) ve kehanetin abla kolu da rüya(lanma) marifetiyle halledilir ("Fakat rüyamda Sakura'yı gördüm. Belki rüya bile değildi. Her şey çok berrak ve tutarlıydı. Bulanık tek bir an nokta bile yoktu [s. 513] ... 'Çıkar' diyor buyurgan bir ses tonuyla [abla içindeki Kafka'ya]. 'Sonra da bu olanları unutalım' [s. 516] *Babanı öldürdün. Annenle seviştin. Şimdi de ablanın içindesin.* [Karga] (...) Boşaldım [s. 516]").

Nakata'mızsa, yanlış yola saptıklarında karşılarına çıkıveren 'Komura Kütüphanesi'nin kapısından dudaklarındaki şu mırıltı ile geçecektir: "Evet. Dün gece yatmadan önce de taşla uzun uzun konuştum. Aradığımız yer kesinlikle burası" (s. 525). Saeki Hanım'la konuşmaktır dileği. Karşılaşma tamı tamına şöyle seyreder: "Bendeniz Nakata konuşmak istiyorum./ Ne hakkında acaba?/ Taş hakkında konuşacağım. Giriş taşı hakkında konuşmak istiyorum" (s. 533). "Eğer yanılmıyorsam, ben herhalde senin gelmeni bekliyordum [Saeki Hanım]./ Evet. Sanırım öyledir. Fakat biraz zaman aldı. Çok beklemediniz umarım. Bendeniz Nakata elimden geldiği kadar hızlı davrandım ama en çabuk böyle mümkün olabildi" (s. 543). Mutlak bir mutabakat vardır aralarında; 'Yıldırımlar düştüğü gün girişi açtım', 'Oh, iyi yapmışsın, isabet olmuş', 'Haklısınız', 'Senin de hakkın var buna'... gibi. Havaya giren Nakata, kendisinden ve bizden sakladığı şeyi de sıkıştıracaktır o ara: "Jonnie Walker [J. W.] Bey'in yönlendirmesiyle orada olması gereken on beş yaşında bir delikanlının yerine adam öldürdüm. Bendeniz Nakata yapmak zorunda kaldım" (s. 545). Beklediği adamı bulmanın huzuru ile Saeki Hanım da hayatını (Montblanc kalemiyle) yazıya döktüğü üç dosyayı beklediği adama teslim edecek, bekle(n)diği gibi usulcacık ölecektir. Nakata'mız da, emaneti yakıp kül ettikten sonra odasına çekilecek; beyaz, garip bir nesnenin ağzından kıvrıla kıvrıla çıkışı ile birlikte aramızdan ayrılacaktır.

Nihayet; öldürülmüş bir baba, evi yakın zamanda terk etmiş bir oğul ve –aklı dönük gibi görünse, mucize haleleri ile dolaşıyor olsa da– yaşlı bir adamın söylediklerinden hareketle Takamatsu taraflarına uzanan polis, tedbiren Oşima'nın kulübesine nakledilen, dağ kulübesinden patikalara, patikalardan ormana –bilvesile, yeni bir 'hayaller Disnayland'ine– ve tefekküre dalıp bütün bu tesadüfler ve mucizeler anaforunu 'sorunsallaştırmalara' duran Kafka oğlan ("O neden beni sevmedi acaba? Ben annemin sevgisine layık değil miydim acaba? (...) Annemin beni sevmemesi, bende önemli bir sorun olduğu için miydi acaba? Vücuduma doğuştan bulaşan pislik gibi bir şey mi taşıyorum acaba?"), mesaiye içeriden katılan 'karga' ("Gençsin ve güçlüsün, ayrıca uyum gösterme yeteneğin de var. [...] Bak, senin annen içinde şiddetli bir öfke ve korku taşıyordu. [...] İşte o yüzden, seni terk etmekten başka çaresi yoktu. [...] Başka bir deyişle onu affetmek zorundasın [s. 557-58])" ve vicdan muhasebesi ile Saeki Hanım ("Çok eskiden terk etmemem gereken bir şeyi terk ettim. Her şeyden çok daha fazla sevdiğim bir şeyi. Zaman gelir de ya kaybedersem diye korktum. O yüzden terk ettim (...) Tamura beni affedebilir misin? [s. 616]")...

– elbirliği ile bitirirler 'roman'ı. •

NOTLAR

1) Çev. Hüseyin Can Erkin, Doğan Kitap, Ekim 2009.
2) Okumakta olduğunuz yazının özgün başlığı 'Murakami ve Destursuz Roman Atı' idi. Murakami'nin atı eleştirmenini peşi sıra tam 651 sayfa sürüklemiş, kuşkusuz, eleştirmenin tanıklığı ve eleştirel söz alışı da –anca– 8171 kelime ile kayda geçebilmişti. Romanlar –Allah ne verdiyse– tozutup gidebilirdi, ancak 'eleştiri' söz konusu ise, muhayyel okurun sabır haddini gözetmek kaçınılmazdı. Dolayısıyla, okur dostu iyi kalpli *Varlık* editörlerinin kalbini kazanmak üzere metne bir yıl sonra yeniden ayar verildi, yakın eleştirel okumanın ayrıntıları geri çekildi. Ha, sabrını sınamak isteyen hevesli okur var ise –kalmışsa–, söyleyeyim, 'Murakami ve Destursuz Roman Atı' haluksunat.com blogunda, 'Kitaplaşmamış Yazılarım/ Yazınsal Eleştiri' kategorisi altında bağlı kalacaktır.
3) 15'ine basacak olan delikanlımızın 'bankada biraz parası' ve 'banka kartı' da vardır!
4) Romanın dikkati çeken bir özelliği de, hemen her eşyanın 'piyasa' adı (markası) ile anılıyor oluşudur.
5) Herze: Boş, abes, beyhude söz, hezeyan.

Şiire dair araştırmalar
... ve bir "genç ozan"
Biri ciddi, biri parodi...

TAHİR ABACI'dan iki yeni kitap

380 sayfa

ŞİİR: ÜRETİCİ ETKİNLİK

Bir üretici etkinlik (praksis) olarak şiirin sorunları, Türkçe şiirin gelişim evreleri, şiirin çeşitli alanlarla kesişmeleri, ayrıca düzyazı biçimli şiir, Selçuklular dönemi şiiri, demiryolu ve şiir üzerine üç uzun inceleme.

TÜRK ŞİİRİNİN BİR TÜRLÜ YÜKSELEMEYEN YILDIZI: OZAN GENÇ

"Akatalpa" dergisinde yayımlanırken ilgi toplayan, şair tiplemesi üzerine kurulu bu parodi-anlatıyı belki gülümseyerek, ama yoğun bir eleştirelliği de hissederek okuyacaksınız.

168 sayfa

/ikarosyayinlari
Silahtarağa Cad. Kurtuluş Ap. No:215 Kat: 2/2 **Eyüp/İstanbul**
Tel.-Faks: 212 **427 27 68** Gsm: 532 **520 37 68**
E-Posta: **ikarosyayinlari**@gmail.com www.**ikarosyayinlari**.com

iKaRoS yayınları

TEZER ÖZLÜ'DE BİR ŞOK FİGÜRÜ OLARAK KENT[1]

KABİL DEMİRKIRAN

Walter Benjamin "Baudelaire'de Bazı Motifler Üzerine" başlıklı yazısında,[2] şairin *Kötülük Çiçekleri* kitabında yer alan "Le Soleil" ("Güneş") adlı şiirine göndermede bulunur. Şiirin ilk dizelerinde geçen "eskrim" sözcüğü, Benjamin'e göre, dikkat çekici bir imge ve metafordur.[3] Benjamin'in bu metafora nasıl bir anlam yüklediğine bakmadan önce, Baudelaire'in o dizelerini anımsayalım:

> *"Viran evlerinden panjurlar sarkan,/ Gizli şehvetler yatağı, eski, kenar mahalle boyunca,/ Art arda vururken zalim güneşin okları/ Şehre, kırlara, damlar ve başaklar üstüne,/ Çıkarım tek başıma eskrim oyunu çalışmasına,/ Koklayarak her köşede kafiye tesadüflerini,/ Sürçerek sözcüklerde, kaldırımlardaki gibi,/ Bazen çarparak nicedir düşlenen dizelere."*[4]

Walter Benjamin'e göre psikanalitik anlamıyla "şok", Baudelaire'in kişiliğinin ve şiirinin belirleyici öğesi konumundadır. Dahası, Baudelaire'deki şok olgusu ile "sayısız ilişki ağına sahip", dev şehirlerde yaşayan kitleler arasında içsel bir bağ söz konusudur. Caddelerdeki insanların, yanı başından geçip gidenlerin şekilsiz kalabalığı, şairi bir eskrimciye dönüştürmüştür. Yaptığı hamlelerle bu kalabalığın içinden kendine yol açmaya çalışan bir eskrimciye... İnsan kalabalığından kurtulan şair, "dil"in dünyasına karışacak ve bir dize avcısı olarak sözcük kalabalığının içine dalacaktır.[5]

Peki "şok" kavramından ne anlamamız gerekir? Benjamin, Freud'a atıfta bulunarak bilincin kendi başına hiçbir hatıra izi barındırmadığını, buna karşılık insanı huzursuz edici, yıkıcı birtakım uyarılardan koruduğunu söyler. Dış dünyanın enerjisiyle oluşan bu tehdit, şokun tehdididir. Şokun "uyanık" bilinç tarafından kontrol altına alınması, bertaraf edilmesi, onu başlatan olaya bir "yaşantı" niteliği kazandırır. Hafızada "izlenim" olarak kalan, bilinç düzeyine erişemeyen, hatıra izi bırakan her olgu; kalıcı, güçlü ve dayanıklıdır, dolayısıyla travmatik bir şok üretme potansiyeli taşır. Bilinç; uyarılar karşısında ne ölçüde yetersiz kalır, zihinsel bağışıklık sistemi ne kadar zayıf düşerse, şokun travmatik etkisi de o denli fazla olacaktır. Buna göre, sözgelimi ani korkunun nedeni, kişinin kaygıya karşı bir iç hazırlığının bulunmayışıdır.[6]

Benjamin'e göre Baudelaire, bir "flaneur" olarak caddelerde dolaşırken bu şoku yaşıyor; kalabalıkla karşılaşmanın yarattığı travma, asıl sanatsal yapıtın ortaya çıkışında, şiire içkin biçimde kendini gösteriyordu.

Baudelaire'in kalabalıkları yararak geçtiği, sıra sıra sokak lambalarıyla aydınlatılmış, lüks mağazaların göz alıcı vitrinleriyle süslenmiş caddeler, aklımıza hiç kuşkusuz, kent imgesini getiriyor. Kenti de modern zamanların ana metaforlarından biri olarak okumamız mümkün. Bu noktada, Edgar Morin'in şu sözleri büyük anlam kazanıyor:

> "Bu yüzyılın sonuna damgasını vuran başka bir olay daha vardır: Yeryüzünde selamet fikrinin yok edilmesi ya da daha ziyade yok olması. Tarihsel evrimin otomatik olarak ilerlemeyi teminat altına aldığına inanılmıştır. Bilimin ancak ilerletici olabileceği, sanayinin ancak yarar sağlayabileceği, tekniğin ancak iyileştirmeler getirebileceği sanılmıştır. Tarih yasalarının insanın serpilip gelişmesini garanti ettiği zannedilmiş ve bu temelde, selametin, yani dinlerin gökyüzünde vaat ettikleri mutluluk hükümdarlığının yeryüzünde kurulabileceği zannedilmiştir. Oysa bugün, selamete yeryüzünde ulaşılabileceği fikrinin çöküşüne tanık oluyoruz..."[7]

Morin'e göre kent insanı, gün boyu yaşadıklarıyla, sanki sisli bir gecede belirsiz maceralara doğru sürüklenen bir yolcuyu andırır. Baudelaire'den sonraki yüzyılda yaşayan Franz Kafka, Albert Camus, Jean Paul Sartre gibi varoluşçu yazarlar, kent insanının içinde bulunduğu toplumsal ve fizikî çevreyi yapıtlarında ayrıntılı biçimde betimlemişlerdir. Bu çevrenin başat özelliği, kaotik olmasıdır. Kaotik bir ortamda bulunmak, hazza eğilim gösteren insanoğlu için, hiç

kuşku yok ki, büyük bir acı kaynağıdır.

"Eskrimci" imgesine geri dönelim. Morin'in sözünü ettiği o yolcu, bir yazarsa eğer, her gün karşılaştığı kalabalıkları yararken elinde kılıcı yerine kalemi olacaktır. Onu huzursuz eden yaşama sistemleriyle ve elbette kentle düelloya girişmiş, kendi "şok"undan kurtulmaya çabalarken bir yandan da o şoku kayıt altına almaya çalışan bir sanatçı figürü geliyor gözümüzün önüne. Baudelare'in ifadesiyle; kalemiyle dövüşen, kalemini gömleğinde deneyen, sanki imgeler ondan kaçacaklarmış gibi hızla ve tutkuyla yazının peşine düşen kişi o.[8] Tek başınayken dahi kavgacı, yazarken kendine vuracağı darbelere bile hazırlıklı, o darbeleri bile başka sözcüklerle savuşturacak kadar tetikte bekleyen biri... Üstelik yabani ve ürkek. Örneğin, Viyana'nın Birinci Kaertner Ring'indeki anlatıcı-yazarımız, o ürkeklikle yazıyor şu satırları: "Yandaki masada bir erkek çocuğu, annesi ve babasıyla oturuyor. Bana öylesine dikkatli bakıyor ki, sanki kahvede oturup sürekli yazı yazmakla suç işliyorum."[9] Bu anlatıcı epey sıkılıyor sözünü ettiği kentten. Berlin'i anlatırken ise, "Bazıları saat tam 9.30'da 19 ya da 29 numaralı otobüslerden inip, Batı'nın en büyük mağazasına giriyorlar. Orada dantellere, gelinlik kumaşlara, yaz modasına, çantalara, saatlere, düşünülecek ve düşünülmeyecek her mala dalıyorlar. Bir günü daha öldürmek için,"[10] diyor. Caddelerdeki insanların şekilsiz kalabalığının yarattığı ve çevreye yaydığı ağır bir sıradanlık duygusu... Şaşılacak hiçbir şey yok, olan bitende. "İşte Berlin burada," diyor yazarımız. "Tüm genişliği ile yayılıyor. Duvarların çevrelediği kent. Kendine yabancı insanların çevrelediği kent. Dünyanın tüm kentlerinden daha yalnız insanlarıyla, işte uzanıyor Berlin."[11] Böyle bir kentte insan, kendisini ya Rilke'nin demir parmaklıkların ardındaki "Panter"i ya da Necatigil'in "Zebra"sı gibi hissediyor. Sıradışı, öteki ve anlaşılmaz, onca sıradanlıkların içinde.

Kentin kozmopolit yaşamı içerisinde kendi tekliğini ya da tekilliğini taşımanın hiç de kolay olmadığını biliyor *Yaşamın Ucuna Yolculuk*'un anlatıcı-yazarı. "Aynı gökyüzünün dünyanın tüm ülkelerini kapsamasına olanak var mı?" diye sorarken çoğulluğu tek tipliliğe indirgemeye çalışan, karşıtlıkları-aykırılıkları görmemekte direnen her türlü sistemin vaat ettiği sahte huzur duygusuyla çatışıyor. Evliliklerin bunaltıcı duvarları, okulların acımasız duvarları, büroların sigara kokan duvarları, hapishanelerin, tımarhanelerin dışarıya ses geçirmeyen duvarları; sözün özü, insanları belli bir düzene sokmak için insan doğasıyla kıyasıya mücadele eden görünür-görünmez sistemlerin çevremize ördüğü duvarlar. *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde elektroşoklarla normalleştirilmeye çalışılan anlatıcı-karakter, ruh doktorları için "Onlar, akıllılığımıza açılacak kapıların kilitlerini ellerinde tutuyorlar,"[12] demiyor muydu? İnsanları iradesizleştiren ve bir sirk hayvanı gibi, başkalarının emirleri doğrultusunda, kendi doğallıklarının dışında yaşamaya mahkûm eden sistemler... Necatigil'in "Zebra"sındaki şu dizeleri anımsamanın tam da zamanı:

"Zebra!/ Bir sirkten ötekine gez/
Dirilirim, –diriniz!"[13]

Yabancılaşma, ötekileşme ve gittikçe yoğunlaşan bir kayıtsızlık hali. "Tren raylarını severim. Bağımsızlığı, gidebilmeyi, kalmak zorunda olmamayı, uymak zorunda olmamayı anımsatır. Tren rayları bir tür bağımsızlıktır benim için,"[14] diyor anlatıcı-yazarımız. Durduğu ya da duraksatıldığı anlarda, gözleri bir kamera duyarlılığıyla yakın çekime geçse de, bir süre sonra o kayıtsızlık hali ağır basıyor. Ya da çevreye "hesaplı bir ilgi gösterme hali" bu. Bir yerde, "Karşıdaki yeşil kubbe bir kiliseye mi ait? Kiliseye, kütüphaneye, tiyatroya ait olup olmadığını bilmek bile istemiyorum. Yalnız tüm kentin beni nasıl etkilediğini algılamak istiyorum,"[15] diyor. Bir başka yerde, yine aynı bakış açısıyla bir meydanı inceliyor anlatıcı: "Karşımda derinleşerek benden uzaklaşan alanda iki heykel var. Biri at üzerinde bir adam heykeli. Hangi imparator ya da hangi kahraman olduğunu hiç bilmek istemiyorum."[16] Etiketlendirilmiş, adlara, tanımlara indirgenmiş neyi görse bertaraf ediyor; adeta bir eskrimcinin ardı ardına kendisine yönelen hamleleri savuşturması gibi. Doğası gereği merak gıdıklayan her imgeyi, her soruyu bir darbeyle zihninden uzaklaştırıyor. Ama kendi olabilmenin, başına buyruk yaşayabilmenin, yalnız kalabilmenin tarif edilemez ağırlığını da taşımak zorunda kalıyor. Leylâ Erbil'in ifadesiyle, "kendine de kendi gövdesinden ayrılıp, uçup, tâ yukarıdan bakabiliyor."[17] Şu satırlar, bu tespiti kanıtlar gibi: "Otelden ayrılıyorsun. Ayakların yürüyor. Sen değil. Viyana'da değilsin. Hiçbir yerdesin. Aradığın hiçbir yön yok. Bırakıyorsun, ayakların gitsin bir yere. Hiçbir şey algılamamaya çalışıyorsun. Birden Türk Konsolosluğu önünden geçtiğini görüyorsun ve her şey birden beliriyor. Bütün yaşamın çağrışıyor. Ama düşüncelerini uzaklaştırıyorsun. Yönsüzlüğün, ülkesizliğin, amaçsızlığın, duygusuzluğun ve ansızlığın içinde sana varamıyor çağrışımlar."[18] İşte tam da burada, gözümüzün önüne rakibin puan alıcı, belki de maçı sona erdirecek altın vuruşu-

Tezer Özlü

nu önceden sezip ani bir çeviklikle kendisini savunmaya geçen bir eskrimci imgesi geliyor. Psikanaliz, travmatik şokun özünü dış uyarılardan korunmanın yarılması temelinde anlamaya çalışır. Yukarıda alıntıladığımız cümleler, her an tetikte bekleyen ve şok tehdidini kendisinden uzaklaştırmaya çalışan bir insanın bilincinden kâğıda yansıyor. Tezer Özlü'nün anlatıcılarındaki "hep bir yerlere gitme düşüncesi" de bu şokla baş edebilmenin, ondan kurtulabilmenin yolu olarak karşımıza çıkıyor. Çocukluğundaki soğuk geceleri yaşadığı ev, o şokun başladığı yer, gitme arzusunun gerekçesi ya da metaforuna dönüşüyor:

> "Pazar günleri... Şimdilerde... Sokak aralarından geçerken... Gözüme pijamalı aile babaları ilişirse, kışın yağmurlu, gri günlerde tüten soba bacalarına ilişirse gözlerim... Evlerin pencere camları buharlaşmışsa... Odaların içine asılmış çamaşır görürsem... Bulutlar ıslak kiremitlere yakınsa, yağmur çiseliyorsa, radyolardan naklen futbol maçları yayımlanıyorsa, tartışan insanların sesleri sokaklara dek yansıyorsa, gitmek, gitmek, gitmek, gitmek..... isterim hep."[19]

Yolculuk mekânları olan otogarlar, otobüs-tramvay durakları ve metro istasyonları, doyumsuzluk ve özlem duygularını yaşatıyor anlatıcıya. Kendi bedenini ve ruhunu; sınırlı, sonlu bir yaşam sürdüğünün farkında olarak acımasızca hırpalayan, hırpalatan bir kişiliği yansıtıyor Tezer Özlü'nün anlatıcıları. Belki de istemedikleri gibi yaşaya yaşaya, zamanla nasıl yaşamayı istediklerinden emin olamayacak duruma gelmiş, kararsız anlatıcılar bunlar. Anlarını, anılarını kaydederken daha önceden anlattıkları durumlarla çelişmekten korkmayan, yaşamın zaten bir çelişkiler toplamı olduğunu düşünen, sistemleştirilmiş tutarlılıklardan sıkılırken, başıboşluğun verdiği ıstıraptan da yakınabilen bir profil çiziyorlar. Doğan Hızlan'ın bir yazısında ifade ediş biçimiyle "bulduğu anda yitirmeyi isteyen" biri gibi Tezer Özlü.[20] Sevginin duraksatıcılığı ve kuşatıcılığından bile ürken biri gibi...

Tezer Özlü'nün dille, yazıyla arasındaki ilişkide de aynı ikilemli tavrı görebilmek mümkün. Dille, bize ait olduğunu zannettiğimiz sözcüklerle dış dünyaya direnebilir miyiz? Dili, gerçekten bir eskrimcinin kılıcını kullanması gibi, bir müdafaa aracı olarak kullanabilmek mümkün mü? Yaşarken tehdidi altında olduğumuz şok üretecek olguları, yazarken bertaraf edebilir miyiz? Dil, ne kadar bizi koruyabilir? Aşağıdaki sözcükler, adeta çift yönlü sallanan bir kılıç gibi, her darbede, yazanı da kan ter, belki de kan revan içerisinde bırakıyor:

> "Ama hayır, hiç değilse susarak hepsini yüzünüze haykırmak istiyorum. Sizin düzeninizle, akıl anlayışınızla, namus an-

layışınızla, başarı anlayışınızla hiç bağdaşan yönüm yok. Aranızda dolaşmak için giyiniyorum. Hem de iyi giyiniyorum. İyi giyinene iyi yer verdiğiniz için. Aranızda dolaşmak için çalışıyorum. İstediğimi çalışmama izin vermediğiniz için. İçgüdülerimi hiçbir işte uygulamama izin vermediğiniz için (...). Yaşamım boyunca içimi kemirttiniz. Evlerinizle. Okullarınızla. İş yerlerinizle. Özel ya da resmi kuruluşlarınızla içimi kemirttiniz. Ölmek istedim, dirilttiniz. Yazı yazmak istedim, aç kalırsın, dediniz. Aç kalmayı denedim, serum verdiniz. Delirdim, kafama elektrik verdiniz."[21]

Dil, konuşulurken ya da yazılırken iletişim olanaksızlıklarıyla insanı yorsa dahi, elimizdeki tek savunma aracı. Bazen kendimizi de yaralıyoruz onunla. Burada bir şok halini imleyen her sözcük, "yazan"ın benliğine de bir kılıç darbesi gibi iniyor. Eskrim, seyircilerin –ki burada biz okurların– gözleri önünde kanlı bir oyuna dönüşüyor. Modern çağların ana metaforu kente ve onun kültürüne karşı kılıç sallayan eskrimci, kan revan içerisinde kalmış olsa da savunma oyununu sürdürüyor. O, zaten "anlatıcılık" oyununa girmeden önce de yaralı biri değil miydi? Yine de anlatıcı, üstüne gelen şok dalgaları karşısında,

> "Her zaman benimle birlikte olan, birlikte taşıdığım, yaşadığım sözcüklerime dönmem gerek. Sözcüklerim olmadan o gökyüzüne nasıl dayanabilirdim. O caddeye, o geceye, gecelere, uykuyla uyanıklık arasında öylesine yatıp uyuyamadığım için sinirlendiğim ve her şeyi düşünüp, kalkıp düşündüklerimi sözcüklere çeviremediğim gecelere."[22]

derken dilin koruyuculuğundan medet umuyor. Tezer Özlü'nün anlatıcısı, ancak sözcüklere dönüştürebildiği zaman duyarlılıklarını keskinleştirerek sevgiye, yaşama ve ölüme dokunabiliyor. Kendisini ceset gibi hissettiği bu yaşamın içerisinde canlılık kazanabiliyor. Ancak o zaman iç dünyasında bir doluluk ve doyum hissi oluşabiliyor.

Yazının başında atıfta bulunduğum Walter Benjamin, "Güneş" adlı şiirinden yola çıkarak; Baudelaire'in bir eskrimci tavrıyla yaptığı hamlelerle kalabalığın içinden kendine yol açа açа ilerlediğini ve Paris'in dış mahallelerinde, özellikle de ıssız caddelerde şiirle buluştuğunu söylüyordu. Hugo gibi, şiirlerinde ayrıntılı şehir betimlemeleri yoktu Baudelaire'in. Ancak şiire içkin hale gelmiş, şehir kalabalıklarının yarattığı o travmatik sıkıntıdan söz edilebilirdi Baudelaire'in şiirinde.[23] Tezer Özlü'nün yazıyla buluştuğu mekânlar ise, daha çok kalabalık ortamlardır. Kafeler, lokantalar, tren-metro istasyonları, caddeler ve meydanlarda tutulan anlık notları andırır onun yazdıkları. Eskrimcinin kılıcını düşürmeden oyunu sürdürmesi gibi, hep kalemi elindeymişçesine yazar Tezer Özlü. Sözcüğe dönüştürdüğü her şeyi daha anlamlı, dokunulabilir hale getirdiğine, dille bir doyum hissine ulaştığına inanır çünkü.

Roland Barthes, "İçimde kaybolmayan bir istek var, sevdiklerimi betimleme isteği," demiş ve eklemişti: "İnsan sevdiği şeyden söz etmekte her zaman başarısız kalır."[24] Bu sözler, bireyin dil yetkinliğine ya da bir sistem olarak dilin yeterliliğine ilişkin aşılamaz bir

Leylâ Erbil, Tezer Özlü

Yaşamının ilk yılları kasabalarda geçmiş; ancak kent ortamında olgunlaşmış ve o ortamın baskılayıcı kültürüyle hesaplaşmış bir yazardır Tezer Özlü. Dil; onda buyurgan, yasakçı, ataerkil kültüre karşı hep bir savunma aracı işlevi görmüştür.

kaygıyı içeriyordu. Tezer Özlü'den alıntılayacağımız şu satırlar ise, onda genellikle bir savunma aracı işlevi görmüş dilin, gerçek yaşamın güzellikleri karşısında ne kadar değersiz ve işlevsiz kalabildiğini açıklar niteliktedir:

> "Yazı yazmak isteğinin dış dünyaya karşı bir tür savunma olduğunu daha bir algılıyorum. Yaşamın kendisinin yazı yazmaktan çok daha gerçek, çok daha derin olduğunu da biliyorum. Sözcüklerle yaşamın derinliğini vermeye hiç olanak yok. Çünkü sözcüklerde rüzgârlar ne kadar esebilir? Sözcüklerden nasıl bir güneş doğabilir? Sözcükler açık bir pencere önüne büyük yağmur taneleri olarak yağıp, bir insanı derin uykusundan uyandırıp mutlu kılabilir mi? Sözcüklerde yağmur ıslaklığı var mı? Sözcükler insanın yanında yatan diğer bir insanın yürek çarpışlarını duyurabilir mi?"[25]

Ancak şunu belirtmeden de geçmemek gerekir. Tezer Özlü'nün, sözcüklerin yetersiz kaldığını düşündüğü anlar, kent ortamında güçlükle soluk alıp vermeye çalıştığı anlar değildir. Doğanın, insanı bütün güzellikleriyle sarıp sarmaladığı yerlerde, eskrimci kılıcını elinden yere bırakır, oyuna ara verir. Çünkü şok tehdidi ortadan kalkmıştır. Beş duyusuyla o anları algılamak, anlatmaktan daha güzeldir. Yazarın huzura eriştiğini düşündüğü ortamlar da, kent karmaşasından uzak, saf ve dolaysız bir biçimde kendisiyle baş başa kalabildiği yeşil ve sessiz mekânlardır. Leylâ Erbil'e yazdığı mektuplardan birinde geçen, "Artık bir kent insanı değilim. Doğayı, sessizliği ve küçük kasabaları seviyorum"[26] sözünü de bu bağlamda okumak isabetli olur.

Yaşamının ilk yılları kasabalarda geçmiş; ancak kent ortamında olgunlaşmış ve o ortamın baskılayıcı kültürüyle hesaplaşmış bir yazardır Tezer Özlü. Dil; onda buyurgan, yasakçı, ataerkil kültüre karşı hep bir savunma aracı işlevi görmüştür. Bilinçaltında saklı ve psikolojik depremler üretmeye eğilimli bazı olgular, Tezer Özlü'nün dilinde "yalnızlık", "yolculuk", "intihar", "ölüm" gibi kavramlarla bilincin ve yaşantının alanına taşınarak dizginlenebilmiştir. Bu süreçte yazarın, dili bir eskrimcinin kılıcı gibi kullandığı, ait olamadığı bir hayata karşı onunla kendini korumaya çalıştığı görülmektedir. Bu yönüyle Tezer Özlü; izinden gittiği Kafka, Svevo, Pavese gibi modern Baudelaire'in "eskrim" metaforundan yola çıkarak açtığımız konuyu, aynı metaforu kullanan bir başka şairin dizeleriyle kapatalım. "Benim şiirim; çağın, çağdaş insanın, ağırlığını duyduğu baskılardan, acılardan birine yaslanır, ipuçları verir,"[27] diyen, şiirimizin büyük ustalarından Behçet Necatigil'in dizeleriyle:

Klinik

"Şizofren, paranoyak/ Çatarlar hiç yoktan/ Seksomanyak.// Çektiğim – bırakın/ Saplanır meçler/ Hep aynı yerdeyim.// Kaçarım bulurlar/ Bağrımda yaralar/ Sürüp gider eskrim."[28] ●

KAYNAKÇA

Baudelaire, Charles. *Elem Çiçekleri*. Çev. Vasfi Mahir Kocatürk. İstanbul: Buluş Yayınevi, 1957.

–. *Kötülük Çiçekleri*. Çev. Erdoğan Alkan. 9. basım. İstanbul: Varlık Yayınları, 2011.

Benjamin, Walter. *Son Bakışta Aşk*. Haz. Nurdan Gürbilek. 5. basım. İstanbul: Metis Yayınları, 2008.

Morin, Edgar. *Aşk, Şiir, Bilgelik*. Çev. Haldun Bayrı. İstanbul: Om Yayınları, 1999.

Necatigil, Behçet. *Bile/Yazdı*. İstanbul: YKY, 1997.

–. *Şiirler*. İstanbul: YKY, 2002.

Özlü, Tezer. *Çocukluğun Soğuk Geceleri*. 13. baskı. İstanbul: YKY, 2008.

–. *Kalanlar*. 7. baskı. İstanbul: YKY, 2008

–. *Yaşamın Ucuna Yolculuk*. 12. baskı. İstanbul: YKY, 2008.

Tezer Özlü'den Leylâ Erbil'e Mektuplar. Haz. Leylâ Erbil. 2. baskı. İstanbul: YKY, 2001

Tezer Özlü'ye Armağan. Hazırlayan Sezer Duru. İstanbul: YKY, 1997.

Todorov, Tzvetan. *Eleştirinin Eleştirisi*. Çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011

NOTLAR

1) Bu metin, 20-21 Ekim 2011 tarihlerinde Kadir Has Üniversitesi'nde Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümü ile Türk Dili Dersleri Koordinatörlüğü'nün ortaklaşa düzenlediği Tezer Özlü Sempozyumu'nda sunulan bildirinin yeniden gözden geçirilmiş halidir.

2) Walter Benjamin, "Baudelaire'de Bazı Motifler Üzerine," çev. Ahmet Doğukan, *Son Bakışta Aşk*, haz. Nurdan Gürbilek, 5. basım (İstanbul: Metis Yayınları, 2008): 116-154.

3) *Eskrim:* Fransızca kökenli bir sözcük olup kökleri milattan önceki yüzyıllara dayanan, bir tür kılıç sporunun adıdır. Eskrim, fiziksel ve düşünsel becerileri geliştirici özelliği, teknik

ve incelik gerektirmesi yönüyle bir sanat olarak da görülmektedir.

4) Bu şiir; Charles Baudelaire, *Elem Çiçekleri*, çev. Vasfi Mahir Kocatürk (İstanbul: Buluş Yayınevi, 1957), 141 ve Charles Baudelaire, *Kötülük Çiçekleri*, çev. Erdoğan Alkan, 9. basım (İstanbul: Varlık Yayınları, 2011), 150 kitaplarında yer alan çeviriler arasında karşılaştırma yapılarak yazıya alınmıştır.
5) Walter Benjamin, *a.g.e.*, 124-125.
6) Walter Benjamin, *a.g.e.*, 121.
7) Edgar Morin, *Aşk, Şiir, Bilgelik*, çev. Haldun Bayrı (İstanbul: Om Yayınları, 1999), 57.
8) Walter Benjamin, *a.g.e.*, 124.
9) Tezer Özlü, *Yaşamın Ucuna Yolculuk*, 12. bs. (İstanbul: YKY, 2008), 32.
10) Tezer Özlü, *a.g.e.*, 30.
11) Tezer Özlü, *a.g.e.*, 18.
12) Tezer Özlü, *Çocukluğun Soğuk Geceleri*, 13. bs. (İstanbul: YKY, 2008), 54.
13) Behçet Necatigil, *Şiirler* (İstanbul: YKY, 2002), 263.
14) Tezer Özlü, *Yaşamın Ucuna Yolculuk*, 19.
15) Tezer Özlü, *Yaşamın Ucuna Yolculuk*, 25.
16) Tezer Özlü, *Yaşamın Ucuna Yolculuk*, 27.
17) Leylâ Erbil, "Sevgi Ya da Sanat Dünyasında." *Tezer Özlü'den Leylâ Erbil'e Mektuplar*, haz. Leylâ Erbil, 2. bs. (İstanbul: YKY, 2001), 16.
18) Tezer Özlü, *Yaşamın Ucuna Yolculuk*, 29-30.
19) Tezer Özlü, Çocukluğun Soğuk Geceleri, 16.
20) Doğan Hızlan, "Tezer Özlü İçin," *Tezer Özlü'ye Armağan*, haz. Sezer Duru (İstanbul: YKY, 1997), 63.
21) Tezer Özlü, *Yaşamın Ucuna Yolculuk*, 57-58.
22) Tezer Özlü, *Yaşamın Ucuna Yolculuk*, 21.
23) Walter Benjamin, *a.g.e.*, 127.
24) Tzvetan Todorov, *Eleştirinin Eleştirisi*, çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011), 74.
25) Tezer Özlü, *Kalanlar*, 7. bs. (Istanbul: YKY, 2008), 65-66.
26) *Tezer Özlü'den Leylâ Erbil'e Mektuplar*, 44.
27) Behçet Necatigil, *Bile/Yazdı* (İstanbul: YKY, 1997), 94.
28) Behçet Necatigil, *a.g.e.*, 326.

HÜSEYİN ATABAŞ

yağmurun gelini...

Sular seller gibi çağlayan yazda
köy tenhalığına bırakmak kedileri,
olası mı senden başkasını bulmak
içimdeki kalabalıkta?...
İşte öylesine bir gün,
güneş doğarken beliriyor gölgesi de;
töre ile boşluk dolduran dünyanın
işi nedir ki kuru gürültüden öte?

Mevsimin avındayız, heyamola;
bu aşktan ileri yaza kaç bahar kaldı,
yiten benim kendi kalabalığımda!..

Bugünden yeraltına sızan neyse
ya da dünden kaynayan buhurdan;
bir kapı açılırken kapanır gibi öteki!
Sen içimdeki çiçek dürbünü
başımda zeytin dalı, içimdeki hüzün;
alev, alaz kıvranan yağmurun gelini
allı, güllü basmanın varsıllığında...

Senin umurunda ne bulabiliriz ki,
yeni dinmiş yağmur algısından özge;
benim özlemim de bozkırda esinti!..

Yüreğim duracak gibi aydınlıkta
günün selamı ulaşır ulaşmaz yerine,
içimdeki ışıkta kendini duyumsa.
Nerede o eski sevdaların büyüsü,
sanki daha zaman var güz mavisine;
dünden bugüne zamanın boşluğunda
kendimizden ıraklaşıyoruz ha bire!..

BİR GÖÇEBE OLARAK OKUR: CEMAL SÜREYA'DAN TEZER ÖZLÜ'YE YOLCULUK

ATANUR MEMİŞ

Önceleyin

"Önce bir ellerin vardı yalnızlığımla benim aramda/ Sonra birden kapılar açılıverdi ardına kadar/ Sonra yüzün onun ardından gözlerin dudakların/ Sonra her şey çıkıp geldi// Bir korkusuzluk aldı yürüdü çevremizde/ Sen çıkardın utancını duvara astın/ Ben masanın üstüne kodum kuralları/ Her şey işte böyle oldu önce" (Cemal Süreya, *Sevda Sözleri,* s.13)

İki ayrı kuşağın temsilcilerinden; çocukluğundan beri içinde bir önsezi taşıdığını ve nedense hep bir şehirden bir şehre yolcu olduğunu söyleyen *(Biliyorsun ben hangi şehirdeysem/ yalnızlığın başkenti orası)* "Göçebe"nin şairi Cemal Süreya ile *"Ben belli bir ülkesi olmayan insanlardanım"* ve *"İnsanın kendi dünyası dışında yaşayacağı bir dünya yoktur"* diyen Tezer Özlü metinlerindeki duyarlıklar kentli modern insanın evrensel varoluş sorunlarına da ışık tutacak niteliktedir. Göçebelik; belli bır edebî türde eser verme ilkesi olmayan bu iki yazarın eserlerinde sadece mekânsal yer değiştirme boyutuyla kalmayıp benliği yazıya ve metinler arasına taşıma ya da taşırma biçiminde kendini gösterirken Süreya bu ait olamama halinin ironisini, lirizmini, mizahını ve erotizmini şiir dilinde imgeleme yoluyla, Özlü ise anlatı dilinde *flaneur*'lük ve kültürlerarası dolaşım ehliyetiyle; aşk, cinsellik, umutsuzluk, hayal, geçmiş ve ölüm hisleri içinde gezinerek dillendirmiştir.

Diğer yanda, bu metinlerle baş başa kalan okur ise onu çağıran bu çok yönlü yolculuğa ayak direyebilir mi, kuşkuludur.

Okur, bir metinden başka bir metne yol alırken, bir yandan da, bir yazardan diğerine göç ediyordur. Roland Barthes'ın meşhur "Yazarın Ölümü" makalesinde metni asıl var edenin okur olduğu söylenir. Yazar metni görücüye çıkardığı andan itibaren artık yaşamıyordur ya da metinden uzağa göçmüştür. Metinden metine, sözden söze konup göçen ise okurdur şimdi. Onları okurken kurgular ya da yeniden yazar. Süreya metinlerinden Özlü metinlerine yol alan okuyucu; şiir, gezi, öykü, deneme, roman, anlatı, günlük, mektup ya da herhangi bir türe aidiyeti sorgulanabilir metinlerin açıklığına ilerler. Ferdinand de Saussure'ün tanımıyla gösterenlerle sonunun nereye varacağı kestirilemeyen bir ilişkiye girer. Gösteren sözcükler ile gösterilen anlamlar ya da yeni gösterenler arasındaki bağlantının gerçekte keyfi olması ve bu bağlantıyı kurma işinin okura düşmesi, yazarın niyetinin metni anlamlandırma sürecinde artık başrolü oynamadığı anlamına gelir. Sözcükler ancak somut nesnelerin adlarıysa, doğrudan iletişim amaçlı kullanılıyorsa ya da makale gibi satranç hamleleri belirginliğindeyse genelde metnin ilk anlaşmasına uyulur veya o anlaşmaya varmak için çağrışımlar tutarlı olacak bir biçimde sınırlandırılır. Öte yandan bir imgede, bir çağrışım akışında seyreden okurun, çağrışımlarını sınırlandır(a)madığı veya türlü sezgisel yüke açık kaldığı sürece; Süreya'dan Özlü sözcüklerine, şiirden anlatıya, oradan da daha büyük söz alanlarına göçünün kaçınılmaz olduğu söylenebilir.

Özlü metinlerini okuyan okur; çağrışım, izlenim, sezgi kavramlarına açık olmak durumundadır. Diğer yandan, Süreya, İkinci Yeni okurunun kendini yetiştirmiş/ yetiştiren bir okur olduğunu düşünür. Okur, bu şiirin alıcısı olmak ya da çağrışım yükü içinde ilerleyebilmek için kendini yetiştirmelidir. Bu, aynı zamanda bu dönem şiirlerinin kapalı olduğu savına bir karşı tezdir. Okur; dilin, tek tek sözcüklerin ve dizelerin bütün çağrışım ya da hareket imkânlarına zihnini açık tutacaktır. Özlü ise; sözcüklerin kendi başlarına yetersiz olduğunu düşünür. Asıl işlevi görecek olan yazarın veya okuyan yazarın "gösteren"le "gösterilenler" arasında kurduğu sonsuz çağrışım ağıdır. Bu çağrışım ağının aklın kontrolünden çıkması ise bir özgürleşme yolculuğudur. Özlü'nün, "Akıl ve çılgınlık arasındaki ufak, yıldırım hızına sahip atlayışı sözcüklerle nasıl anlatabilirim. Beyin düşünce kendini özgürleştiriyor, fırlıyor bir roket gibi evrene, boşluğa, sonsuz boşluğa. Onunla birlikte gövde de. Ya da gövde kalıyor da, düşün-

ce gövdeyi koparıp sonsuz boşluğa doğru uçmaya başlıyor... Çılgınlığı bilmeden aklın sınırları son derece sıkıcı. Kabul edilemez. Yetersiz." (*Kalanlar*, s.47) sözleri, neden-sonuç ilişkisi üzerine kurulu düzenden bir anda sonsuzluğa çıkışı, aklın tutuculuğundan kurtuluşu ya da özgürlüğe geçişi imlemesi bağlamında Süreya'nın *"İki kalp arasında en kısa yol/ Birbirine uzanmış ve zaman zaman/ Ancak parmak uçlarıyla değebilen/ İki kol/ An ki fiskiyesi sonsuzluğun/ Keşke yalnız bunun için sevseydim seni"* ("Gece Bitkilerinden", *Sevda Sözleri,* s.260) dizelerini çağrıştırmaktadır.

Doğru bir iletişim için en temel gereksinimin iletişime niyet olduğu söylenir. Metinlerin ilk işlevi bu anlamda okurla iletişimdir. Metinle iletişime geçen okur, kendini bir anda çağrışımın kucaklayıcılığında, metinden de bağımsızlaşarak daha özgür bir evrende hissedebilir. Her iki yazarın da metinlerinde böyle bir evrenin ve bu evrenle kucaklaşmanın mümkün olduğuna dair birçok iz bulmak mümkündür. Süreya'nın birçok şiiri "ben"i kullanırken de, "sen"e hitap ederken de okuru yanına alır. Özlü ise söyleyeceklerini doğrudan okura ve "sen" diye hitap ettiği kendine söyler. Okurun yanında, hatta çok yakınında olduğunu bilir. "Eşyanın Kötü Tadı ve Gerçek Hayat" adlı yazısında, şiiri "dünyayı değiştirmenin" araçlarından biri olarak tanımlayan Süreya, dili ise daha çok düşünmenin aracı olarak görür. Şiir, dili işlerken insan bilincini de işlemekte; bilinci daha ileriye taşıma yoluyla insana yeni duyumlar ve yeni nitelikler kazandırmaktadır. Einstein'ın "Bütün bilim aslında günübirlik düşüncenin bir çeşit arınmasından başka bir şey değildir," sözüne karşılık, şiir de aslında insanın genel bilincini, genel bilgisini hazırlıyordur. Şiir, günübirlik olaylar içindeki devinimini sürdürürken, bir yandan da, insanın dünyayı anlamlandırmasının araçlarından biri haline gelmektedir. Süreya, şiire bu sınırsız gücü biçerken, Apollinaire'in "Biz ki hep geleceğin, sınırsızın sınırlarından çarpıyoruz," sözünü yeniden yazar. Şiir; sınırları bozarken, şair de şiirin insana getirdikleriyle oluşan yeni bir hayat özleminin peşine düşer: "Var mıdır böyle bir hayat? Vardır böyle bir hayat. Olacaktır. Nerval'in çıldırmadığı, Mayakovski'nin kendine kıymadığı, Lorca'nın kurşuna dizilmediği bir hayat." (*Toplu Yazılar I,* s.105)

Tek Yasak
"Özgürlüğün geldiği gün
O gün ölmek yasak"
(Cemal Süreya, *Sevda Sözleri,* s.135)

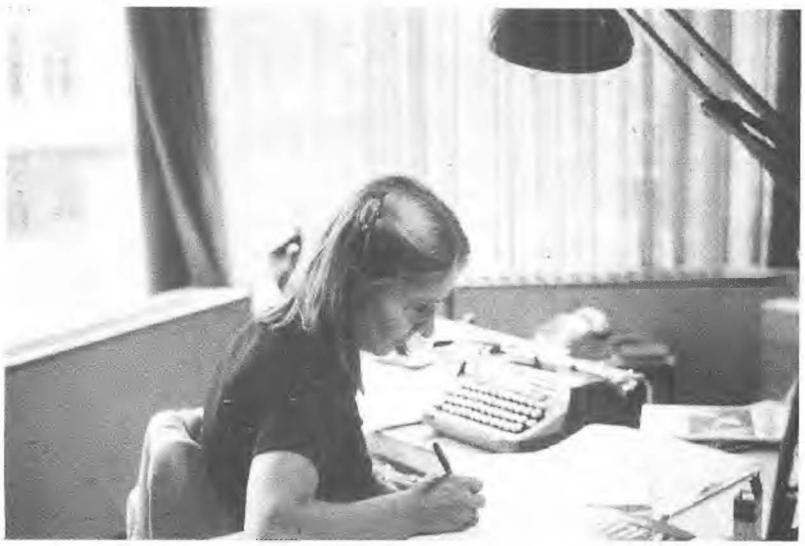
Tezer Özlü de böyle bir hayatın özlemini duymaktadır:

"Düşüncelerimde bir açıklık var. Doyumsuz yaşamı kucaklamak istiyorum... Bazı kitaplar, gerçek yaşamdan daha duyarlı, daha büyük boyutlara götürüyor beni." (*Çocukluğumun Soğuk Geceleri*, s.60)

"Değişecek. Dünya küresinin dağları, denizleri, okyanusları, gölleri, ovaları, bozkır ve çölleri, nehir yatakları, buzulları, kent ve köyleri nasıl değişiyorsa, insan ilişkileri de değişecek. İnsandan içgüdüleriyle bağdaşmayan uğraşların beklenmediği bir dönem de olacak. Kurallar doğrultusundaki yaşam yalnız ve yalnız durgunluktur. Başka hiçbir şey... Yeni resimler görmem gerek. Benimseyeceğim, içimdeki kıpırdanışları dolduracak bir resim bulana dek gitmem gerek." (*Yaşamın Ucuna Yolculuk,* s. 59)

İlyada ve *Odysseia*'da Homeros'un kelime dağarcığı; düşünmek, karar vermek, inanmak, şüphe etmek ya da arzu etmek gibi zihinsel terimleri içermez. Hikâyelerdeki karakterler bir şey yapmaya karar vermezler. Kendilerinin dışında duran bir iradeleri yoktur. Bizim düşünme ya da kafa yorma diye dile getirdiğimiz şeyden Homeros'un halkı kendi organları ile konuşma ya da onlardan haber alma biçiminde söz eder: "Kalbime öyle dedim" ya da "Kalbim bana öyle dedi" gibi. Duygular daima vücudun bir bölgesine, genellikle de diyaframa bitişiktir. Derin bir nefes alma, kalbin hızlı çarpması ya da çığlık atma bir duygunun ifadesidir. Duygu bedensel göstergelerden ayrı değildir. "Seziler ve içgüdüler" üzerine kurulu bir yaşam söz konusudur.

İlyada ve *Odysseia* söylencelerin yazıya geçirilmiş halidir. Sözlü kültürleri olan halklar bir düşünce ile onu ifade eden sözlerin arasındaki farkı tam olarak ayırt edemezler daha. Söylenen şey niyet edilen şeydir. Edebî yazılarda ise anlam sürekli olarak kastedilen anlamdan ayrılır. Okuryazarlığın bu iki dünyanın arasını açtığı ileri sürülür. Biri duyduğumuz, gördüğümüz konuşma ve eylemin dünyasıdır. Diğeri ise; düşüncelerin, niyet ve arzuların görünmez dünyası, zihnin dünyasıdır. Platon ve Aristo döneminden başlayarak insanlık tıpkı konuşma ve eylemlerin yer aldığı fiziksel dünya gibi düşüncelerin, niyetlerin ve arzuların yer aldığı bir alan yaratmıştır. Böylece ikinci bir varoluş alanı ortaya çıkmıştır. Düşünmenin var ettiği, metinlerle örülü bir alandır bu. Modern insanın bu iki alan arasında bunalım geçirdiği de bir gerçektir. Özellikle; okuyan, yazan, çizen; zihindeki bu ikinci varoluşta var olmaya başlayan birey, başta kendi-

Tezer Özlü

ninki olmak üzere, tabiatın ve gerçekliğin karşısında bocalamakta ya da bunalımı azaltacak birtakım çözümler aramaktadır. Kurulu düzenle, sistemler ve onların var ettiği kurumlarla çatışmalar başlamıştır artık. Bu çatışmalar sonucunda birçok sanatçının intihar ettiğini, linç edildiğini veya deli damgası yediğini biliyoruz; birçoğunun da yeni bir dünya düzeninin savunucusu haline geldiklerini... Özlü, bir yandan kendini yazıyla duyuşuna en yakın biçimlerde ifade etmeye çalışırken, diğer yandan metinlerle örülü bu ikinci varoluşu yadsıyan sözler söyler:

> "Ama her şeyden önemli olan, yaşayabilmek... Biz, kimse ile yaşayamıyorsak da, kendimizle yaşayan, kendi içimizde mücadele eden insanlarız. Ben de her zaman yaşamın kendisini yazı dünyasından daha önemli bulduğum için, bakmaya, algılamaya, insanlarla konuşmaya devam ediyorum..." (Tezer Özlü'den *Leylâ Erbil'e Mektuplar,* s. 26)

Bize öyle geliyor ki; Özlü'nün metinlerini özleştiren ve onu doğrudan okurla yol arkadaşlığına götüren yukarıda bahsedilen iki dünya arasında kurduğu köprüdür. Özlü, akıl dünyasının insan tabiatını baskı altında tutmasına izin vermez. Kendinden, bilincinden bile çıkıp gitmek ister:

> "Kendi kendimden böyle bir rahatlıkla, çıkıp gitmeyi nasıl da isterdim." (*Yaşamın Ucuna Yolculuk*, s. 91)

Onun yazdığı yer bilincindeki bir açıklıktan nefes aldığı yerdir. Yukarıda bir kamera sürekli onu izlerken, o kendini sürekli ultrasona sokuyordur:

> "Otelden ayrılıyorsun. Ayakların yürüyor. Sen değil. Viyana'da değilsin. Hiçbir yerdesin. Aradığın hiçbir yön yok. Bırakıyorsun ayakların gitsin bir yere. Hiçbir şey algılamamaya çalışıyorsun. Birden Türk Konsolosluğu önünden geçtiğini görüyorsun ve her şey birden beliriyor. Bütün yaşamın çağrışıyor. Ama düşüncelerini uzaklaştırıyorsun. Yönsüzlüğün, ülkesizliğin amaçsızlığın, duygusuzluğun ve ansızlığın içinde sana varamıyor çağrışımlar. (*Yaşamın Ucuna Yolculuk*, s. 30)

Leylâ Erbil, Özlü'nün içgüdüleriyle hareket edişini "bilicilik" olarak tanımlıyor. Bunu; bilincini, sezilerini sınırlamaksızın –çağrışımlara– açık tutmasına bağlıyor. Kurulu düzenle çatışmasının bir nedeni de içgüdüleriyle sorgulanmadan yaşayabilme olanağının kendisine tanınmıyor olmasıdır. Onun gibi Süreya'nın da sezgileriyle hareket ettiğini ve aynı zorluğu yaşadığını söylemek mümkündür:

> *"Bir mısra daha söylesek sanki her şey düzelecek/ İki adım daha atmıyoruz bizi tutuyorlar/ Böylece bizi bir kere daha tutup kurşuna diziyorlar/ Zaten bizi her gün sabahtan akşama kadar kurşuna diziyorlar"* ("Üvercinka", *Sevda Sözleri*, s. 38)

Kaldı ki; İkinci Yeni'nin diğer şairlerinin de sezgici oldukları söylenir. Her iki anlatıcı da; dili, sezgilerini en iyi anlatabilecekleri kıvama getirirler ve okurla arada sözcükler yokmuş gibi iletişim kurmak isterler.

İki yazarda da sürekli bir yolculuk hali, sürekli bir akış vardır. Okur mutlaka yanlarında olsun isterler.Tende, zihinde, sözcüklerde, kadının kaç tür duruşunda, erkeğin kaç tür yakınlığında geziniş... Süreya'nın hiç düzleşmeyen saçlar gibi düz yazıları ve Özlü'nün her an bir dizeye uçucu serbest yazıları... Terk edilen kentler, insanlar, seviler... Doyumsuzluk, bir duramayış hali... Bazen hiçbir yerden hiçbir yere varış... Anadolu, Akdeniz, Kadıköy, Galata, Arnavutköy, Beyoğlu, Beykoz, Ankara ve bütün kara parçaları... Hiçbir kurumda, kuruluşta, kurguda kalamama... Baskı ve kurallar sonucu arzu, sevgilere sığınış... "bir şey olsa her şey düzelecek" hissi... İnsan neden göçer? Kavimler? Ya kuşlar? Neden okur bir insan? Okur nereye göçer? Neden yazar bir insan? Yazan nereye göçer?

Süreya ve Özlü'nün kurulu düzenle çatışması "aile", "eğitim",

"iş", "aşk" ve "evlilik" konularında yoğunlaşır. İkisi de kurulu düzenin karşısına tabiatı açar ve modern dünyanın yıkıcılığına bir çözüm olarak ona sığınır. Tabii olan affedici, yerine getirici ve özgürleştiricidir. Bu iki yazarın aşağıdaki sözleri bu başlıkların tümünü kapsayacak niteliktedir:

"Yaşamım boyunca içimi kemirttiniz. Evlerinizde. Okullarınızda. İş yerlerinizde. Özel ya da resmi kuruluşlarınızla içimi kemirttiniz. Ölmek istedim, dirilttiniz. Yazı yazmak istedim, aç kalırsın dediniz. Aç kalmayı denedim, serum verdiniz. Delirdim, kafama elektrik verdiniz. Hiç aile olmayacak insanla bir araya geldim, gene aile olduk. Ben bütün bunların dışındayım. Şimdi tek konuğu olduğum bu otelden ayrılırken, hangi otobüs ya da tren istasyonuna, hangi havaalanı ya da hangi limana doğru gideceğimi bilmediğim bu sabahta, iyi, başarılı, düzenli bir insandan başka her şey olduğumu duyuyorum." (*Yaşamın Ucuna Yolculuk,* s. 58)

"Nerede bir ahlak türemişse, orada tabiatla ahlak çatışma halinde. Sanatı doğuran mutlaka bu çatışmadır demiyoruz. Ama sanatı besleyen hep bu çatışmadır diyoruz. Tabiat sanatla kurulu düzene karşı baş kaldırıyor. İtiyor onu. Hafife alıyor. Bozuyor. Ağuluyor. Hiçbir zaman bir toplumdaki ahlak ve hukuk düzeninin, kişioğlunun tabiatına tam uygun olduğu görülemez... Bugün şiir, çağdaş şairlerde yeni alanlar, yeni açılar yaratırken, belirli bir yönde gelişiyor: baş kaldırma yönünde... Günümüz insanının, uygarlığın bugünkü sıkışık biçimlerinde, çıkmaz sokaklarında, labirentlerinde ilerlerken göstermeyi, durmamayı bir hayat tarzı haline getirirken Cemal Süreya'da göç bir trajedidir. Özlü babasının işi dolayısıyla taşra şehirlerinde gezerken Süreya daha çocukken ailesiyle memleketinden sürülmüştür. İki yazar da çocukluklarını unutmaz, çocukluk yıllarının yaşantılarına etki ettiğini bilirler. Özlü'nün *Çocukluğumun Soğuk Geceleri* adlı otobiyografik anlatısı/romanı diğer anlatılarında kurduğu "ben" öznesine bir temel oluşturur. Hastalığı, çektiği acılar ve huzursuzluğu sonucu ülkesinden ayrılmak istemekte, bir anlamda buna mecbur kalmaktadır. Bir sürgün çocuğu olan Süreya gibi bir şehirden diğerine gezinir. "Göçebe" şiirinde "nedense hep bir şehirden bir şehre yolcu" olduğunu söyleyen Süreya ise, göç ve yolculuk şiirlerini Göçebe adıyla kitaplaştırmıştır. Özlü, *Yaşamın Ucuna Yolculuk* kitabında, okuduğu yazarların izini sürerken hem düşüncelerinde hem de gerçekte bir yolculuk yapar/ kurar. Bunun yanında, ikisi de gittikleri şehirlerde yalnızdır:

"Biliyorsun ben hangi şehirdeysem/ yalnızlığın başkenti orası" (Göçebe, *Sevda Sözleri,* s. 61)

"Sen tüm kentten daha yalnızdın. Okyanus gibi bir yalnızlık." (*Yaşamın Ucuna Yolculuk,* s. 8)

"Sonra yol ilerler. Dünyalara açılan yeni yaşamlardır yolculuklar." (*Yaşamın Ucuna Yolculuk,* s. 66)

"Lâleli'den dünyaya açılan bir tramvaydayız" ("Üvercinka", *Sevda Sözleri*, s. 38)

"Tren düdüğü kalkışta da varışta da benim için her zaman ağlatı içermiştir. Kalkışta ayrılık, varışta burun kemiğinde uzun bir sızı. İkisinde de acı, hüzün." ("61. Gün", *Günler*)

"Bizi kamyona doldurdular. Tüfekli iki erin nezaretinde. Sonra o iki erle yük vagonuna doldurdular. Günlerce yolculuktan sonra bir köye attılar. Tarih öncesi köpekler havlıyordu. Aklımdan hiç çıkmaz o yolculuk, o havlamalar, polisler. Duyarlılığım biraz da çocukluk izlenimleriyle besleniyor belki. Annem sürgünde öldü, babam sürgünde öldü." (*On Üç Günün Mektupları,* s. 85)

"Gidiyoruz. Gidiyoruz. Gidiyoruz. Gidiyoruz... Ama kırk yaşında olan ben neden bitirmiyorum kendi içime olan yolculuğumu. Ama bitirme, bitirme. İnsan yirmi yaşında ya toplumun akılla bağdaşmayan düzenine girer ya da var olur. Uyum istemiyor, var olmak istiyor. Gidiyor. Sınırlarını zorluyor. Ben de gidiyorum. Henüz uyum duyacağım hiçbir şeyle karşılaşmadım." (*Yaşamın Ucuna Yolculuk,* s. 48)

Her iki yazarda da göçü sadece bir yerden bir yere gitmek olarak düşünemeyiz. Göç, zorunluluğun yanında bir arayış, kimi zaman çözüm, kimi zamansa başka türlü yapamayıştır. Bunların yanında, başka yazarların hayatlarına ve metinlerine de göç edilir. Metinlerden metinlere göçler yine metinlerde kendine yer bulur. Svevo, Kafka ve Pavese'nin izinde yaşamın ucuna doğru yaptığı yolculukta Özlü, kendisini de bir anlatı nesnesine dönüştürürken Süreya doğu ve ba-

tının kültürel coğrafyasında kendini şiirsel bir özne olarak inşa eder:

"Ellerim gece yatısına çağırılmış/ Ve/ Telaşsız görünmeye çalışan bir Kafka gibi/ Yüzüm giyotine abone" ("Göçebe", *Sevda Sözleri,* s. 38)

"Sen ki/ Hugo'dan zararsız Mallarmé'ye, kaçık Artaud'ya kadar/ Bir şeyler okudunbiraz./ İyi./ İngilizlerden de saymayı öğrendin biraz. O da iyi." ("Bir Kentin Dışarıdan Görünüşü", *Sevda Sözleri,* s. 77)

"Yabana mı atıyorum yani seni/ Çocuk ve Allah'ın en eski baskısını" ("Göçebe", *Sevda Sözleri,* s. 61)

"Pir Sultan benim ağıtım/ ben de senin ağıtınım/ uzar gideriz bu yolda/ sen nereye uçuyorsun/ gökyüzüne kana kana... sen nereye uçuyorsun/ Kerem Aslı'nın koynunda/ çiçeği hiç solmayana... biz ki Nâzım'dık dünyada/ Rumelili kalın Abdal/ uçan kuşa selam saldık..." ("Kalın Abdal", *Sevda Sözleri,* s. 123)

Yazmak da bir göçtür. Başka bir hayat özlemi içinde kurulan zihinsel, edebî ve fiziksel yolculukların tümünü de burada anmak gerekir. Bunun yanında, bir okurun bunca göçün yanında durağan kalabileceği şüphelidir. Metinlerden çağrışımlara, oradan anlatılan hayatlara, kendi hayatına ve yine metinlere bir göç döngüsünün okuru içine çekmesi beklenmedik bir olgu değildir. Bütün bunların yanında; ölüm, aykırılık ve aşk diğer göç durakları olarak büyük göçe eklenir. Özlü çocukluğunda intihar teşebbüsünde bulunur, hiçbir yere ait olmayacağı yolculuklar kurar. Süreya, "ölümü bir kakul gibi alnına düşürmesini" bilir yanındakinin ve şiirlerinde; ironiye, erotizme, mizaha, lirizme göçer. Grameri bozar, alışıldık kalıpları kırar, biçimi de biçimsizliği de şiirin yapıcı ve yıkıcı dönüştürücülüğü içinde saflaştırır. Sonuçta aradığı öz şiirdir.

Cemal Süreya

Özlü'nün de bütün insanları kucaklayabileceği, sözcüklerin buna yeteceği anlatım biçimleri araması ya da aramadan yazması gibi. Sadece sayfanın iki tarafındakiler mi, düzeni var eden toplum da bir anlamda göçmüştür. İnsanlar farkındalıktan yoksundur ve zaten yaşamıyorlardır:

"Toplum dedikleri kitlenin bir aradaki dayanılmaz yabancılaşmasını sanki kimse algılamıyor." *(Yaşamın Ucuna Yolculuk,* s. 58)

Var olma çabasından çaresizliğe de bir göç/çöküş yaşanabilir:

"Karşı çıkmak istediğim evler, koltuklar, halılar, müzikler, öğretmenler var. Karşı çıkmak istediğim kurallar var. Bir haykırış! Küçük dünyanız sizin olsun. Bir Haykırış! Sessizce yatağa dönüyorum." (*Çocukluğumun Soğuk Geceleri,* s. 12)

Metinlerde Buluştuk

"Metinlerde buluştuk kopkoyu deyimlerde,/ Koşut ve eş zamanlı okuduk kimi kitapları;/ O arada iki de defterimiz oldu,/ Biri babasına daha çok benziyor.// Bir türlü kotarılamayan uğraş,/ Ç harfini daha yeni dönmüşüz;/ Gözlerimizde İbni Sina bozukluğu,/ Dostumuzsa, Bodrum'da, dönmez geri./ Uzaklardaydın, oracıkta, öbür kıtada,/ Keşke yalnız bunun için sevseydim seni." (Cemal Süreya, *Sevda Sözleri,* s.252)

"Sonra yol ilerler. Dünyalara açılan yeni yaşamlardır yolculuklar."

"Lâleli'den dünyaya açılan bir tramvaydayız" •

KAYNAKLAR

Tezer Özlü metinleri

Cemal Süreya metinleri

Gellatly, Angus. *Zihin ve Beyin.* NTV Yayınları

Moran, Berna. *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri.* İletişim Yayınları.

İLGİNÇ BİR İSTANBUL EFENDİSİ: SERMET SAMİ UYSAL

YUSUF ÇOTUKSÖKEN

Yaşam tüm acımasızlığıyla, rahat ve derin soluk aldırmadan, kendi bildiğince akıp gidiyor. Sevdiklerimizi de alıp götürüyor aramızdan bu arada. Umarsızlığımızla baş başa bırakarak bizleri...

İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü Türk Dili Birimi hocalarından Dr. Sermet Sami Uysal'ı da geçtiğimiz Mart ayında yitirdik. Bir süredir yaşlılıktan kaynaklanan nedenlerle rahatsızdı. Son aylarda zatürree olmuştu, son haftalarda buna böbrek yetmezliği de eklenmişti. Çoklu organ yetmezliği başlamıştı... Bekleniyordu sonsuzluğa göçeceği... Ama insanoğlu hep "...bir umut!" der ya...

Türkçe, sözlükçülük, yabancılara Türkçe öğretimi ve özellikle Yahya Kemal Beyatlı ile Abdülhak Şinasi Hisar üzerine araştırma/okuma yapanlar Sermet Sami Uysal'ın hakkını her zaman teslim etmişlerdir...

Kendisini yakından tanıyanlar, Dr. Sermet Sami Uysal'ın giyim-kuşamı, yemek zevki, eğlence anlayışı, İstanbul sevgisi, içten dostluk kurması, özenli konuşması vb. özellikleriyle tipik bir İstanbul Beyefendisi olduğunda görüş birliği içindedirler.

Yaşamöyküsü

29 Ekim 1925'te Çorum'da doğan Servet Sami Uysal, ilköğrenimia ni doğduğu yerde, Çorum'da yapel mış, ortaöğrenimini İzmit'te ve İstanbul'da Kabataş Erkek Lisesinde tamamlamıştır (1944). Yüksek İktisat ev Ticaret Mektebinde 2 yıl okuyan Uysal, askerden döndükten sonra, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Filolojisi'nde okumuş (1948-1950); Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü birincilikle bitirmiştir (1954). Galatasaray Lisesi'nde müdür muavinliği ve edebiyat öğretmenliği yapmış (1956-1963); Brüksel Üniversitesi'nde Türk dili ve Edebiyatı okutmanlığı görevinde bulunmuş (1963-1965); Paris Üniversitesi Fonetik Enstitüsü'nden "pekiyi" derece ile mezun olmuş, Sorbonne'da da "en üstün başarı" derecesiyle doktorasını hazırlamıştır (1969). Bu arada Paris Üniversitesi'nde de (1970-1965) Türk Dili ve Edebiyatı okutmanlığı yapmıştır... Avrupa'dan 1970 başında yurda dönen Sermet Sami Uysal, Tahir Nejat Gencan Hoca'dan sonra atandığı İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Okulu Türkçe Bölümü Başkanlığı'nı, emekli oluncaya kadar sürdürmüştür (1970-1990). Ayrıca İstanbul Teknik Üniversitesi'nde on yıl boyunca Fransızca (1970-1980); bir dönem de Çapa Tıp Fakültesi'nde de, "Türkçe Anlatım Yöntemleri" dersleri vermiştir (1978-1983). Emekli olunca, yıllardır hazırlamayı düşündüğü büyük Türkçe sözlük çalışmalarına bir ekip kurarak ağırlık vermiş, Arkadaş Makine Kimya Sanayi ve Ticaret AŞ'nin (sahibi: Sermet Arkadaş) Cağaloğlu'ndaki işyerinde 10-15 kişilik bir ekiple çalışmalara girişmiş; uzun çalışmalar (sözlük derlemeleri, kullanım örnekleri seçimi, sözlük metni yazma vd.) sonucu sözlüğü hazırlamıştır (1982-2000). Son dönemde de eski dergilerde, gazetelerde yayımlanan çalışmalarını (röportajlarını...) ve kitaplarını gözden geçirip güncelleyerek yayıma hazırlamış; bu arada üzerinde yıllarca çalıştığı doktora tezini de yeni belge ve bilgileri değerlendirerek yayımlama olanağını bulmuştur.

30 Mart 2016 Çarşamba günü İstanbul'da yaşama gözlerini yuman Dr. Sermet Sami Uysal'ın cenazesi, 1 Nisan Cuma günü Beyoğlu Selime Hatun Caa mii'nde kılınan öğle namazından sonra Feriköy Mezarlığı'ndaki aile kabristanına defnedilmiştir.

Başlıca kitapları: *Yahya Kemal'le Sohbetler* (1959; sonraki baskı: *İşte Gerçek Yahya Kemal,* 1972), *Abdülhak Şinasi Hisar* (1961), *Tevfik Fikret ve Şermin* (1973), *Yabancılara Türkçe Dersleri* (3 cilt, 1979-1980), *Yabancılara Türk Dilbilgisi* (1980), *Şiire Adanmış Bir Yaşam: Yahya Kemal Beyatlı* (1998), *Eşlerine Göre Ediplerimiz* (2004), *Hasret Şarkıları-Şarkılara Şiirler* (2007), *Her Yönüyle Yahya Kemal* (2004), *125. Doğum Yılında Değişik Yanlarıyla Yahya Kemal Beyatlı* (2009), *Bâki Kalan Bu Kubbede* (2011), *Türkçe-*

(*) Bu yazıyı kendi belgeliğimden yararlanarak hazırladım.

Türkiye değerli bir dilci ve edebiyatçısını, özellikle de önemli bir Yahya Kemal uzmanını, bense, yakın desteğini her zaman gördüğüm saygıdeğer bir büyüğümü, hocamı yitirdim. Acım büyük...

de Yaratılan Fransızca Sözcükler ve Türkçe Anlamları Değiştirilen Türkçe Sözcükler (2014), *Bir Abdülhak Şinasi Hisar Vardı* (2016),vd. (Dil yazılarını da dosya olarak yayıncıya teslim etmiş, ancak basımını göremeyiştir. Yayınevi yöneticilerince, bu yapıtın da bir süre sonra basılacağı açıklanmıştır.)

Yazar olarak kişiliği

Servet Sami Uysal, edebiyat dünyasına küçük yaşlarda şiir yazarak girmiş: On beş yaşında yazdığı ilk öyküsü ise *Türk Yolu* gazetesinde yayımlanmıştır... Daha sonraları çeşitli gazete (*Cumhuriyet, Vatan, Yeni İstanbul, Akşam, Ulus* vb.) ve dergilerde (*Varlık, Türk Düşüncesi, Cep Dergisi, Ayda Bir, Hayat, İstanbul* vb.); inceleme, deneme, anı, sohbet, şiir, öykü türünde yazıları ve binin üzerinde röportajı, ayrıca da çevirileri yayımlanmıştır... Bunlardan başka Cumhuriyet gazetesinde, "Aşk Her Şeyin Üstünde" adlı romanı da tefrika edilmiştir (1954). Radyofonik oyunları, Ankara ve İstanbul radyolarında oynanan Servet Sami Uysal'ın İonesco (Kral Ölüyor) ve Camoletti'den çevirdiği çeşitli oyunlar da, Devlet ve Şehir Tiyatrolarının yanı sıra değişik özel tiyatrolarca da sahnelenmiştir... Ayrıca Necati Cumalı'nın "Nalınlar"ını "Les Sabots" adıyla Fransızcaya çevirmiştir.

Dr. Sermet Sami Hoca, Türkoloji dışında, basın-yayın dünyasında da iyi tanınan bir kişilikti. Hoca, edebiyat dünyasında özellikle Yahya Kemal Beyatlı ile ilgili biyografik çalışmalarıyla tanınmıştır. Uzun yıllar Yahya Kemal'in kaldığı Pera Palas Oteli'ne gidip kendisiyle görüşmeler yapmış; onun yaşamı hakkında belgeler toplarken yakınlarıyla da konuşup ilginç bilgiler (anılar, gözlem ve izlenimler) derlemiştir. Yahya Kemal ile ilgili kitapları okuyanlar, bu derin çalışmanın ilginç verilerini saptamakta gecikmeyeceklerdir (Yahya Kemal'in çocukluğu ve gençliği, Avrupa yılları, etkilendiği yabancı yazar, düşünür ve şairler, elçilik dönemi, aşkları, döneminin ünlü şairleriyle ilişkileri, özellikle de onların şiirlerine bakışları, şiirlerinin yazılış vesileleri vd.) Sermet Hoca'nın Abdülhak Şinasi Hisar ile ilgili yapıtları da, sanatçıyı yakından tanımanın bütün avantajlarını taşımaktadır. Edebiyat araştırmacılarını vazgeçemeyeceği kaynaklardandır bunlar.

Dr. Uysal, Türkçe üzerinde de araştırmalar yapmıştır. Bunlardan bir kısmı araştırma ürünüdür. Hocanın doktora tezi ancak son yıllarda kitaplaşabilmiştir: *Türkçe'de Yaratılan Fransızca Sözcükler ve Türkçe'de Anlamları Değiştirilen Fransızca Sözcükler* (YKY, 2014; "Recherches sur les emprunts lexicaux du turc au français" (Paris, 1969(adlı Fransızca tezinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş baskısı). Uysal, bu çalışmasında Fransızca olduğu sanılıp Türkçe sözlüklere alıntılanan pek çok sözcüğün aslında Türkçede yaratıldığını tereddüde yer bırakmayacak biçimde kanıtlamıştır. Özellikle şu örnekleri anabiliriz: "assolist, baterist, baton-sale, bonfile, bonservis, espritüel, jaketatay, mikrobik, narkozitör, otodidaktik, otogar, otokontrol, panjur, parselasyon, podösüet, psikiyatrist, rafinasyon, sosyetik, şef-garson, teolog, tifo, virütik, vd." Bu sözcükler için Türkçe yazar ve yayınlardan seçilmiş örnek tümceler de tanımlardan sonra eklenmiştir. Bu arada yer yer anlamları değiştirilerek Türkçeye alınan Fransızca sözcüklere de yer vermiştir. Bu alanda yapılmış ilk ve tek çalışmadır bu.

Sermet Hoca, hem ortaöğretimde (Türk Dili ve Edebiyatı), hem de üniversitelerde (İstanbul Üniversitesi ile ve İstanbul Teknik Üniversitesinde: "Türkçe Anlatım Yöntemleri" ve "Yabancılara Türkçe" vb.) dersler vermiştir. O verdiği derslerin kitaplarını da hazırlayan gelenekten bir öğreticiydi. Gerek yazdığı kitaplarda gerek verdiği derslerde çağdaş öğretim teknik ve yöntemlerini uygulama konusunda çaba gösterdiği sezilmektedir.

Uysal, gerçek bir Atatürkçü ve Dil Devrimcisiydi. Bunu en yakın tanıklarından biriyim. Uysal Hocamızın danışman ve yöneticiliğinde bir ekip çalışmasıyla hazırladığımız *Arkadaş-Büyük Türkçe Sözlük*'te (keşke basılabilseydi) yer verdiğimiz Türkçe sözcüklerin seçiminde, tanımlanması ve örneklendirilmesinde gerçekten büyük titizlik göstermiştir. Çok iyi derecede bildiği Fransızcasıyla *Grand Robert, Grand Larousse* adlı Fransızca sözlüklerden sözcük tanımları, kökenbilgisi açıklamaları çevirileri yapıp bizi sürekli bilgilendirir ve daha iyisini yapmaya özendirirdi... Türkçenin Batı dillerinin boyunduruğuna girmesine hep tepki duymuş, yabancı sözcüklerin –varsa– Türkçelerinin kullanılmasını, –yoksa– uygun karşılıklar bulunup dilin çevrimine sokulmasını içtenlikle sam

vunmuştur. Türkçeyi ("bilim, felsefe dili olamamış, olamaz da" diye) küçümseyenlere duyduğu tepkiyi dillendirmekten de çekinmezdi...

Özel notlar: Gözlemler ve izlenimler

Sermet Hoca'yı 1978'de tanıdım; ben onu daha önceden özellikle Yahya Kemal üzerine hazırladığı kitaplarından biliyordum. Beni İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Okulu Türkçe Birimi'ne aldırmak için gerçekten uğraştı; benim bilgi ve öğreticilik yeteneğime güvendiğini biliyorum. Nitekim yanılmamıştı; yazılı ve sözlü sınavlardan en yüksek puanı ben almıştım... 10 yıl birlikte çalıştık Yabancı Diller'de. Ülkemize 70 kadar yabancı ülkeden gelen öğrencilere hem İstanbul'da bir bakıma kılavuzluk ediyor, öte yandan da Türkçe ve Türk kültürünü öğretmeye çalışıyorduk. Ayrıca 1982-1992 yılları arasında *Arkadaş Büyük Türkçe Sözlük*'te Hoca'nın birinci yardımcısı durumundaydım; binlerce kaynaktan taranmış örnek kullanımlarla, değişik sözlüklerden de yararlanarak büyük bir Türkçe sözlük hazırladık (Ekipte Eray Canberk, M. Sabri Koz, Fikret Karakaya, İsa Savaş, Esat Korkmaz, İpek Hanım vd. arkadaşlar vardı); çalışma bitirildi ama ne yazık ki yayımlanamadı. (Birkaç ciltlik özeti okullar için yayımlanmış.) Yayımlanabilseydi Türk sözlükçülüğünde önemli bir yeri olacaktı kanımca.

Sermet Sami Uysal; gerçekten çok temiz ve titiz bir insandı: Güzel giyinir, yeme-içme konusunda kaliteyi gözetir (tatçı [gurme] da denilebilir kendisine), güzel insanlarla (hem fizik hem de kültür ve sanat bakımından) arkadaşlığa bayılırdı; arkadaş canlısıydı da diyebilirim onu için. Arkadaşlarıyla hoş vakit geçirmekten büyük zevk alırdı. Hazırcevaptı da. Yahya Kemal'i, onun birinci derece tanıklığından dinlemek benim (ve başkaları için de eminim) ayrı bir zevkti. Nükteyi ve takılmayı sever; özellikle sevdiklerine takılmaktan hoşlanırdı... Çok çalışkandı, yapıtlarından belli zaten... Anılarını (özellikle Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Kaplan ile ilgili anılarını) anlatmayı çok ama çok severdi...

Türkiye değerli bir dilci ve edebiyatçısını, özellikle de önemli bir Yahya Kemal uzmanını, bense, yakın desteğini her zaman gördüğüm saygıdeğer bir büyüğümü, hocamı yitirdim. Acım büyük...

Sevenlerinin başı sağ olsun. Işıklar içinde uyusun. Güle güle sevgili Sermet Hocam... •

HARUN ATAK

—çin

Canan Berber'e

Esmerim! Sen! İlk sevinci dünyanın
Al bu gül, ellerin uzansın diye yangın
Al bu gök, senin gülden kanatların
Gözlerin gözlerimde gülsünçin

Bu beni al, bu beni, cennetine
Veba gecelerinden, ezâ akşamlarından
Çek, al, kalbine bir küçük ah say
Ellerin ellerimde gülsünçin

Avuçlarım sana hep yağmurtaşı
Göğsünün kuşları yunsunçin
Rüyalarına sarılsın, uyusun mehtabı
Tenin tenimde gülsünçin

Bu beni aldım, canan-ı hâra attım
Özümdeki ırmaklar çözülsün, aksın
Küllerimden üfle diye bu anka şarkısı
İçim içinde gülsünçin

MANRICO MURZI:
Bizi ölümsüzlükle bağdaştıran ya da ölümsüzlükle avutan sanatta ürettiklerimizdir.

ERKUT TOKMAN

• *Sizi İtalya'da "Poeta Giramondo", yani dünyayı dolaşan şair olarak çağırıyorlar: Mısır'dan Yunanistan'a, Rusya'dan Ordadoğu'ya, Hindistan'dan Amerika'ya geniş bir coğrafyada seyahatler yaptınız. Roma Sapienza Üniversitesi'nde Guisseppe Ungaretti'nin asistanı iken akademik kariyerinizi yarıda bırakıp dünyayı gezmeye karar vermişsiniz: Sizi bu yolculuğa çıkaran nedeni hatırlıyor musunuz? Ungaretti'nin kararınızda bir etkisi oldu mu?*

– Her şeyden önce, benim edebî etkinliğime olan ilginiz için size teşekkür ederim. "Dünyayı Gezen Şair" unvanı bana, 1964 yılında *Gökyüzü Düştü* isimli şiir kitabım çıktığında, bir şiir eleştirmeni tarafından verildi. 1958'den itibaren Akdeniz'de, antik uygarlıkların bulunduğu, Arapça, Sırpça, Türkçe ve Hırvatça konuşulan ülkelere yolculuklarıma başlamıştım. Benim için bir çeşit hac ziyaretleri gibiydi bunlar... Önemli arkeolojik kazı yerlerini geziyor, yöresel yemeklerden yiyip, içkilerinden içiyordum.

Roma Üniversitesi'nde Ungaretti'nin yanında yer almak bana bir çeşit gezgin olmayı öğretmişti. İskenderiye'deki "Zamanın Ruhu" şairi bir özgürlük hocasıydı ve töresel karşıtlığın ender örneklerindendi. Mısır'ın İskenderiye'sinde, Lucca'lı bir fırıncının oğlu olan Ungaretti, benim için özel bir sevgi simgesiydi, çünkü benim de babam bir fırıncıydı. 2. Dünya Savaşı döneminde, çekilen acılardan dolayı saçlarım yeterince aklaşmıştı ama o, babamın fırıncılığına atıfla, benim yalnızca una bulandığımı söylerdi...

Elbe adasında doğdum ve Marciana Marina'da büyüdüm. Küçük bir deniz kasabasıydı, taşlı bir sahili vardı... Büyüdüğüm o sahilde ben, doğal olarak içimde gelişen merak duygusuyla yüklü ve farklılıkları benimseyen biri oldum. Engin ufuklara yolculuk arzum çok erken uyandı içimde... Bir yazımda bunu şöyle belirtmişimdir: "Yalnızca sevmek ya da daha kötüsü üstün gelmek için değil ama tanımak ve anlamak, fazla ya da az düşüncesinden öte, eksi ya da artısını gözetmeden, asıl anlamı 'insanlık' olan karmaşık kumaşın vazgeçilmez parçalarını tanımak..." 1958 Mayıs'ının sonunda Ungaretti emekli olmuştu, benim için de Roma Üniversitesi'nde boş kadro yoktu ve kimbilir bu durumda beni nereye göndereceklerdi? Hıristiyan, demokrat veya komünist değildim fakat sosyalisttim ve bu da yeterli değildi. Bu benim için iyi bir fırsat oldu: Dünya turuna çıkmak ve havalanmak için tam bir fırsat... Önceleri Adriyatik Deniz Yolları'nın gemilerinde baş yönetici olarak çalıştım, sonra da gazetecilik ve yazarlık. Benim küçük kasabam, ışıklı bir çarkın kopmuş bir parçası olarak orada duruyordu ve ondan saçılan ışınlar beni ona sıkı sıkıya bağlı tutuyordu. O benim güvenli limanımdı, kalkışta ve varışta...

Ungaretti akademi için yaratılmamıştı; araştırma ve çalışma aşkıma rağmen ben de sevmiyordum. Hocam benim akademi için uygun olmadığımı anlamıştı. Kütüphane için de uygun değildim, benim için kitaplar doğaydı, kaldırımlardı ve alışkanlıkları, giysileriyle şehirlerin sakinleriydi... O emekli olduktan sonra, benim de ayrıldığımı duyunca, öğrencilerimle olan hoca-öğrenci iletişimimi takdir etse bile, çok sevindi. Hep benim doğuştan sahip olduğum çokkültürlülüğe eğilimimi tatmin etmek adına dil çalışmalarımda bana yardımcı oldu. Karım Ivy, heykeltıraş, ressam ve seramikçidir ve New York'lu bir Yahudi'dir. Hunter Üniversitesi'nden Beşerî Doktrinler diploması sahibidir. Üç kızımdan Simonet-

ta, Valdo mezhebine mensup biriyle, Lauranna bir Yahudi'yle, Giuliana da bir Katolik'le evlidir. Dünyayı dolaşırken, yemekleri, kıyafetleri ve çeşitli dilleri çeşitli renkler gibi bir arada harmanladım. 20. yüzyılın politik ve kültürel kumaşını dokumuş olan bazı kişilerle sağlam dostluklar ve ilişkiler kurdum: Özellikle Margeritte Yourcenar, Golda Meir, Necip Mahfuz, Tito, Amin Maalouf, Ernest Hemingway, Adonis, Cavadias, 23. Giovanni, Paljetak, Kıbrıs'tan Makarios.

• *Gelelim Roma'daki Sapienze Üniversitesi'ndeki yıllarınıza. Ungaretti nasıl bir hocaydı? Derslerinde nelere önem verirdi ve nasıl prensipleri vardı? Onunla çalışırken 'ben olsaydım şöyle yapardım' diye düşündüğünüz konular olur muydu?*

– Onu şahsen tanımamış, onunla birlikte bulunmamış birine Ungaretti'yi anlatmak zordur. Ungaretti, derslerinde ve sınavlarda, sınav sorusu olan şiir metninin tek bir sözcüğünü, kültürel gezi rehberiymiş gibi ele alır, sonsuz yolculuklara çıkardı... Arada bir, elinde tebeşir ayağa kalkar, tahtaya yaklaşır ama genelde bir nokta koyardı... Çok seyrek yazı yazardı... Ders sonunda kara tahta yıldızlı bir gökyüzüne dönüşürdü. Öğrenciler hayranlıkla bakakalırlar, kolayca öğrenirler ve unutmazlardı. Kitaplara bağlı kalmazdı, önceden kararlaştırılmış ders şemalarını izlemezdi. Yalnızca şiir okurken hecelerdi... Gece ve gündüz göklerini kaplayan, İskenderiye'nin minarelerinden taşan müezzinlerin şarkılarıyla eğitilmişti. Saatlerin matematiğine saygı duymazdı. Düşünceleri açısından da, konu dışına çıksa bile onu izlemek hiç zor değildi.

İkimizin arasında kendiliğinden bir anlaşma, doğal bir birliktelik vardı. Özgürlük Hocası. Onun öğretisi özgür bir beyin içindi, düşüncelerin açıklanmasına izin verir ve yalnızca dinlerdi. Engellemeler yapmazdı.

• *Ungaretti'yi okul dışında nasıl bir insan olarak hatırlıyorsunuz? Neler paylaştırdınız? Sizde yer eden unutamadığınız bir anınız var mı onunla ilgili?*

– Akademinin dışında, akvaryumda değil de engin sularda salınan iki balık gibi dolaşırdık. Orada, herhangi bir merdiven basamağına oturur, çoğu zaman sessizce dururduk. Farkında olmaksızın boğazını temizleyerek, zaman zaman dişlerini, onları unufak etmek istermiş gibi gıcırdatarak, hafıza rüzgârına yol vermek istermiş gibi burun deliklerini vızıldatarak, yeni bir şiirinin dizesini yüksek sesle tekrarlayarak üstünde çalışırdı! Bir iç denizin vuruşlarıyla.

Bazen de evine gitmek ve bir ders hazırlamak için şehrin yarısını yürüyerek geçtikten sonra, bana kapıyı açar ve şöyle derdi: "Bugün çalışmıyoruz. Kedim yazı masamı işgal etmiş..." Kedisine olan aşkı sınırsızdı.

Termini istasyonuna kadar olan gezintilerimizi anımsıyorum. Oradaki bir lokantanın muhteşem bir Macar gulaşı vardı. Polonyalı bir aşçı tarafından yapılan ve bizim büyük bir açgözlülükle yediğimiz... Aslında Ungaretti bunu yapmamalıydı, çünkü Angina Pektoris'i vardı. (Ona trinitrin tabletlerini koyması için küçük bir gümüş kutu armağan etmiştim.) Macar gulaşını büyük bir iştahla yedikten sonra bana şöyle bağırırdı: "Karıma söyleme!.."

Unutulmaz bir anım vardır: 1959'un Ekim'inde, öğrencilerle beraber, hocanın evinde (bir yıldır duldu) Ungaretti'nin de aday olduğu Nobel Ödüllerinin açıklanmasını bekliyorduk. Salvatore Quasimodo kazanmış, Ungaretti kaybetmişti ve hepimiz nasıl tepki vereceği kaygısı ve sıkıntısı içindeydik. Büyük bir öfke patlamasından korkuyorduk. O ise, biraz sonra, gözlerini kocaman açarak, neşeyle haykırdı: "Nobel'i Salvatore Quasimodo'ya verdiler ama Ungaretti 80 yıldır hâlâ aşkla çalışıyor..." Ardından kahkahalara boğuldu... Ungaretti, Nobel alamadı, çok hak ettiği halde. La Spazia Basımevi tarafından basılmış olan *Il Porto Sepolto*'nına (Batık Liman) 1923'te Mussolini tarafından yazılmış, bir önsöz değil, yalnızca dört satırlık bir sunum yüzünden...

• *Ungaretti'nin Bruna Bianco ile aşkını, birbirlerine yazdıkları "Dialogo" şiirlerini biliyorsunuz şüphesiz: Hiç üçünüz bir araya geldiniz mi? Bu ilişkiden size bahseder miydi?*

– Bruna Bianco'yla ne karşılaştım, ne de hocamla onun hakkında konuşma fırsatı elde ettim. Yalnızca "Dialogo"' şiirlerini okudum ve canlılıklarına, yeniliklerine hayran kaldım. Konferans için 1966'da gittiği Brezilya gezisinden biliyordum kendisini. Hayır, hiçbir zaman bahsetmedi.

• *Ungaretti, T.S. Eliot ve Ezra Pound'la tanışıp arkadaşlık kurmuş muydu?*

– Ungaretti'nin T.S. Eliot'la olan ilişkisi aynen Ezra Pound'la olduğu gibi yalnızca edebiyat alanındaydı, ikisiyle de hiç karşılaşmadı, ama ben onları tanıdım. 1967'de Verona'daki Le Rame Yayınevi Saint-John Perse'in *Anabase* adlı kitabı ile çıkış yapmıştı; bunları T.S. Eliot'ın ve Ungaretti'nin çevirileri izledi. Her ikisi de 1888 doğumluydu. İtalyancaya son derece hâkim olan Eliot, kuşağının kendini ispatlamış az sayıda şairinden biri olarak kabul ettiği ve İtalyan şiirinin gerçek temsilcisi saydığı Ungaretti'nin şiirlerine çok

Manrico Murzi (solda), Erkut Tokman ile

değer verirdi. Ungaretti; Pound, Elitis gibi 80 yaşının engelleyemediği bir şiir yazma yeteneğine sahipti.

• *O zaman sizin T.S Eliot ve Ezra Pound'la tanışmanıza gelmek istiyorum. Ne zaman ve nasıl oldu, neler paylaştınız?*

– Akademi'den ayrıldıktan sonra özgürleşmiştim, kendimi yolculuklara adadım. 1960'ın ilkbaharında, 2. Dünya Savaşı'nın getirdiği Nazi baskısı sırasında meydana gelen korkunç olayların etkisiyle yarım bıraktığım ve reddettiğim Almanca dil çalışmalarıma yeniden başlamak üzere Bavyera'ya gittim. Çünkü şiir ve felsefeye olan sevgim, beni Rilke'yi ve Kant'ı kendi anadillerinde okumaya yöneltmişti. 1961 ilkbaharında ise T.S. Eliot tarafından hazırlanan bir dizi konferansı izlemek üzere Londra'ya gittim. Roma Üniversitesi'nde olduğum sıralarda İngiliz Dili ve Edebiyatı doçenti Mario Praz'ın derslerine özel olarak devam etmiştim. Kaldığım yere iki adım uzakta, Monte di Pieta Sarayı'nın Sisto Köprüsü'ne yakın, Giulia caddesinde, melankolik bir müze-evde oturuyordu. Praz, Büyük Britanya'da olduğu sıralar, 20'li yıllarda T.S. Eliot'la olan yakın ilişkisinden sıkça bahsederdi... Praz'ın T.S. Eliot'ın şiiri üzerine olan dersleri çok aydınlatıcıydı. (1961'de T.S. Eliot, kendi şiirlerini de yayımladığı Faber & Faber Yayınevi'ni yönetiyordu.) Ben yalnızca onu, o centilmen ve yüksek kültürlü adamı dinlemek için İtalya'dan kalkıp gelmiştim. İnanılmaz bir şeydi, İtalyanca konuşuyorduk... Ezra Pound'dan, Ungaretti'den, sanat ve bilim alanlarındaki İtalyan devlerinden ve yaratıcılık yönünden çok zengin 16. yüzyıldan bahsediyorduk... Roma tarihini derinden biliyor ve büyük hayranlık duyuyordu. 1962'de Ezra Pound'u ziyarete gittim. Pound, Rapallo'da idi ve Olga Rudge'le beraber bir dizi konser ve kültürel toplantılar düzenlemekle meşguldü... Diğer yandan onunla, aynen Venedik'te olduğu gibi, bir otelin kafesinde de karşılaşabiliyordum. Tabii ki Ungaretti'nin bir öğrencisinin kendisine olan ilgisinden memnundu ve kendini "tempus tacendi" (susmak zamanı) ile cezalandırdığından az konuşurdu ama Londra'da T.S. Eliot'la karşılaşmamdan veya Hemingway'le yolculuğumdan bahis açtığımda hemen canlanırdı... Şiirden, eleştiri yeteneği ve yenilikçi anlayışı nedeniyle yakınlık duyduğu şairlerden konuşmaktan zevk alırdı... Son derece kibardı ve yüzünden belirgin bir acı duygusu yansırdı, ama uzaklara dalan bakışlarında büyük bir gurur ve saygınlık göze çarpardı... Onunla hiç siyaset konuşmadım.

• *Yeri gelmişken Hemingway'le yolculuğunuzdan bahsettiniz; tanışmanız nasıl oldu peki?*

– Hemingway'le 1961 Mayıs'ında, Venedik'ten, Bari, Pire ve Limasol'a uğrayarak Hayfa'ya giden bir gemide tanıştım. Evet, edebiyattan konuşmuştuk ama daha çok hayattan... Yöresel yemeklerin tadıldığı, çokça şarabın içildiği bir yolculuktu ve ziyaret edilen yerlerden ve yerli halkla nasıl ilişki kurulabileceğinden bahsetmiştik...

İhtiyar Adam ve Deniz öyküsüyle kazandığı 1954 Nobel'inden sonra Hemingway'le yapılan bir söyleşi "Mussolini, Avrupa'nın en büyük blöfü" adıyla yayımlanmıştı. Ondan yetersiz biri diye bahsetmiş ve "zayıf, bu yüzden sürekli kaş çatmaya mecbur" demişti... Bunlardan bu sonbaharda yeni bir basımı çıkacak olan kitabım *Denizin Bir Adımı*'nda da *(Di Mare un cammino)* bahsettim... Ernest'in hayat felsefesi oldukça basitti: "Yaptıkların kendini iyi hissettiriyorsa ahlaklıdır, aksi takdirde ahlak dışıdır"...

• *Tekrar size gelelim* Denizin Bir Adımı *(Di mare un cammino) kitabınızda diyorsunuz ki "Dublin'de ya da San Fransisco'da kendimi bir İtalyan gibi hissediyordum ama İskenderiye'de evimde gibiydim!" Ungaretti, Konstantin Kavafis, Tevfik El Hakim, yani İskenderiye ruhu-*

nu taşıyan yazarların yanına Necip Mahfuz ve sizin de adınızı da ekleyerek sormak istiyorum: Neydi sizi bu kadar İskenderiyeli kılan şey?

– Aile ismim İtalyancalaştırılmıştır, aslında Arapçadır: Murzi (Mursî). Mursi, İspanya'nın güneyindeki özerk Marcia bölgesinden Müslüman bir aşiret ismidir. Bir sufî büyüğünün de gömülü olduğu İskenderiye'deki en büyük cami bu ismi taşır. Evet, ben kendimi İtalyan hissediyorum, yine de gördüğüm kentler arasında kendimi oranın yurttaşı hissettiğim yerler de var: İskenderiye, İstanbul, Beyrut, Iraklion (Heraklion-Girit adasının başkenti)... İskenderiye ruhu!.. Ungaretti, zaten İskenderiyeli bir ruhtu, Tevfik El Hakim ve Kavafis gibi! Bu ruhlar karşılıklı iletişime, eski zamanların seslerinin, dillerinin ve kıyafetlerinin karışımına alabildiğine açıktılar... Ve yalnızca antik anıtları Bizans'ı hatırlatan İstanbul değil, aynı zamanda beni Türk toprağına bağlayan çok sevdiğim bir şair vardır: Nâzım Hikmet... O benim yüreğimde halk olarak Türklere karşı bir aşkı tutuşturmuştur!.. Bu neredeyse kutsallığa erişmiş olan şiirinden ve insan olarak kendisinin de büyük saygı uyandırmasından kaynaklanıyor. Çoğu kez içimde o meşhur "Üsküdar" şarkısının notaları çınlar... Ungaretti ile İskenderiye'den çok bahsederdik: Derin bir sıla özlemiyle Mısır'dan ayrılışını anımsardı. Sonra, 1976 Eylül'üne kadar doğum yerim gibi hissettiğim, Beyrut. Ama çoktan parçalandı... Iraklion limanı, sokakları ve tavernaları ama özellikle yöresel kıyafetleri içinde nargile ve kahveyi dakikalarca sıcak tutan fincanlarda Bizans kahvesi içen dağlıların ve çiftçilerin oturduğu kahvehaneleriyle çarşısı! Ve binbir zahmetle topraktan elde edilen güzel ürünleri. Çoban ya da denizci bilgeliğine sahip halkın arasında bulunmak insana iyi gelir.

• *Cenova yakınlarındaki Elbe adasında dünyaya geldiniz. Cenova'nın İstanbul tarihinde özel bir yeri var: Bir zamanlar Galata semti eski bir Ceneviz kolonisiydi ve kulesi Cenovalılar tarafından yeniden inşa edildi. Bugün de bu izler hâlâ canlı ve ayakta. İstanbul'a geldiğinizde bu izleri sürdünüz mü? İstanbul anılarınızdan biraz bahseder misiniz? Bu arada Kavafis İstanbul'a elbette gelmişti, peki ya Ungagetti ve Yourcenar hiç İstanbul'a gelmişler miydi merak ediyorum?*

– Kavafis 1885'te yalnızca birkaç ay Kostantinopoli'de bulunmuştu. Atina'ya yaptığı bir iki yolculuğun dışında tüm hayatı boyunca İskenderiye'de yaşadı. 1872'den 1879'a kadar Büyük Britanya'da (Liverpool ve Londra) bulundu. Ölümünden önce, boğazından bir ameliyat için Atina'da bulunduğu sırada onu ziyarete gelenler, Yunancayı İngiliz aksanıyla konuştuğunu görünce oldukça şaşırmışlardı. Ungaretti, İskenderiye'de doğdu, 24 yaşının sonuna kadar bu Mısır kentinde yaşadı. Arapça bilmezdi, İtalyanca ve Fransızca konuşurdu. Bana gelince: Benim ada'm Cenova'ya bakar, onunla karşı karşıyadır. Evet, Cenova'nın İstanbul'da önemli bir yeri vardır. Bir Cenevizli, Gattilusio, Bizans İmparatoru'nun kızı ile evlenmişti; dolayısıyla imparatorluğun Cenova'yla çok sıkı ticari ilişkileri vardı. Doğal olarak Kavafis İstanbul'daki birkaç aylık kısa süreli bulunuşunu anımsamıyordu. Ve buna karşın, Bizans tarihi, kıyafetleri, dinî ve sosyal hayatı hakkında derin bilgisi vardı. Ona yeterli bir miras bırakan babasının ölümünden sonra, 1929'da Yourcenar; Paris, Brüksel, Lozan, Atina, birkaç Yunan adası ve İstanbul'u kapsayan bir yolculuk yaptı. İstanbul'da Bizans'ı ve onun ardında bıraktığı bugün bile yaşayan izleri düşünerek uzunca bir zaman kaldı. Türk yönetmen Ferzan Özpetek *Karşı Pencere* filminde, Yourcenar'ın *Adrian'ın Anıları* kitabından birkaç bölümü kullanmıştır. Bir keresinde bana "gevrek simit"i anımsatmıştı, hani küçük tahta çubuklara sıralanmış, susamla kaplı, sokak sokak satılan küçük taçlar... Ungaretti ise 1959'da Nobel Edebiyat Ödülü'nü kaybettikten sonra, onu Beyrut'a, Hong Kong'a ve Japonya'ya götüren bir dünya gezisi sırasında İstanbul'da bulundu.

• *Beyrut'un sizde ayrı bir önemi var biliyorum. Beyrut'a giderken geminin kafeteryasında biriyle tanıştınız ve size bir şiir dergisi getirdi, bu dergide okuduğunuz bir şiiri çok beğendiniz ve bu şiiri yazan kişiyle Beyrut'ta daha sonraki günlerde karşılaştınız ve dostluk kurdunuz: Bu kişi ünlü şair Adonis idi: Onu kitabınızda bir Sûfi, bir peygamber şair gibi tanımlıyorsunuz: O günlerde Ado-*

Dolu dolu yaşadım ve hayatımın her ânında düşündüğüm tek şey şiirdir diyemem. Ama ara sıra ruhum bir çocuk masumiyetine bürünür ve bilinmez bir iç sesin bana fısıldadığı o haritaya, o sesin müziğine sadık kalmaya dikkat ederek, içimde gelişen sözleri kâğıda kondurma gerekliliğini duyarım.

Manrico Murzi

nis'le şiir üzerine neler konuşuyordunuz? Beyrut o dönemde oldukça karışıktı, insanlar öldürülüyordu...

– Beyrut şehrinin harabeye dönmüş halini düşündükçe yüreğim kan ağlıyor... Hamra sokağı (Ahmar), hayat dolu kafeteryalarda aşk, iş güç, kültür ve eğlence hakkında yapılan gevezeliklerle çınlayan, Roma'nın ya da Paris'in herhangi bir sokağı gibiydi. Siz 1976'nın Eylül'ünden bahsediyorsunuz, sokaklarda ateş ve ölümün kol gezdiği zamanlardan... Yoksa benim, Adonis ve diğer şair ve yazarlarla Kızıl caddede tam Hamra sokağında bir masada konuşarak vakit geçirdiğimiz zamanlardan değil... Adonis'te ben, tanrısala olan atılıma hep hayran olmuşumdur. Görünmeyenin varlığını görünenden çıkabileceğine... Gizem bizi sarar ve ruhsal bir dünyaya dalmış oluruz, benim yeni kitabım *Tommaso'lu Vangelo'nun Mektupları*'nda işaret ettiğim gibi... Sûfi şair... Ah... Eğer bazı İslamcılar sûfilerin düşünce sistematiğini ve ekolünü izlemiş olsalardı!.. Adonis bir peygamber gibiydi; doğrudur. Eylül 1976'da, tekrar ediyorum, cehennemin kapıları açıldı ve ben; İtalya'ya giden bir gemiye binebilmek için, limana sağ salim varmama yardımcı silahlı korumalar eşliğinde bir arabanın içinde büzülmüş olarak Beyrut'u terk etmek zorunda kaldım. Geminin güvertesinde Amin Maalouf ve eşi Andrée de vardı. Bir daha Beyrut'a hiç dönmedim.

• *Esas sizin için önemi çok büyük olan başka bir yazara gelmek istiyorum, Nobelli Necip Mahfuz'a. Crete adasında bir İtalyan arkadaşınızın onun bir kitabından bahsetmesinin ve İskenderiye'ye gidip kitabın tefrikasını gazetelerden okumanızın ardından Necip Mahfuz'la Mısır'da karşılaştınız. Nasıl oldu? Daha sonra onun dostu Tevfik El Hakim'le de yakınlaştınız.*

– Mahfuz, tatlı arkadaş, büyük ruh, olağanüstü ve gerçek bir yazar. 1988 yılıydı, Iraklion'dan geçerken İsveç konsolosu olan arkadaşım Finn Stahl'ı görmeye gitmiştim. O bana neden Nobel'in o yıl Mısırlı Mahfuz'a verildiğini açıkladı. Yasak bir eser yazmıştı: *Avlad Haretina.* Meraklandım, İskenderiye'ye gidip yazarla tanışmak için arkadaşlarımı aradım ve onlardan bu konuda yardım istedim. Birkaç gün sonra, sabahın erken bir saatinde, Kahire'de Tahrir Meydanı'ndaki Ali Baba kahvesinde Mahfuz'u tanıdım. Ona, El Ezher Üniversitesi hocalarının yasakladığı kitabını çevirmek istediğimi söyledim. Onayını aldıktan sonra ve Mahfuz'un eserlerini düzenleyip hazırlayan Kahire Amerikan Üniversitesi'nin denetimi altında, *El Ahram* (Piramitler) günlük gazetesinde tefrika halinde çıkan kitabın 114 bölümünü çevirdim. Birkaç aylık zor bir çalışmaydı. Kitap *Il Rione dei Ragazzi* ismiyle çıktı. Aslında gerçek ismi "Ragazzi della stessa discendenza"; "aynı soyun çocukları" anlamına geliyordu. Bu kitabı herkesin okuması gerekir, çünkü üç tektanrılı dinin aralarındaki birlikteliği gösterme adına yapılan bir çalışmadır. Eski zamanlarda, bazı kahvelerde saz şairlerinin yaptığı gibi, halk tarafından sevilen kahramanların hayatlarını anlatır: Âdem, Musa, İsa ve Muhammet'in, modern bilginin ve en sonunda saklı kitabı bulacak olan cücenin... Harikadır. Kitapta Muhammet'in hayatının anlatılış biçimini koyu İslamcılar asla kabul etmemişlerdi.

Tevfik El Hakim!.. Athineos kahvesindeki karşılaşmalarımızda bana Mahfuz'dan bahsederdi. Mahfuz ise ona "Hocam" diye hitap ederdi. Üçümüz hiç bir araya gelmedik. Mahfuz yazlarını İskenderiye'de geçirirdi. Mısırlı yazar, Nobel'i aldığında Hakim öleli bir yıl olmuştu. Dolayısıyla hiç bir arada olamadık. Mahfuz'la, polis gözetimine girmeden önceleri, San Stefano Oteli'nin kafesinde karşılaşırdım, bizi korumak için diğer yazar ve şairler de yanımızda olurdu. Mahfuz ve ben, ikimiz de aynı düşünceleri paylaşıyorduk. O sağırdı ve işitme aleti zaman zaman rahatsız edici gizemli gürültüler çıkarırdı ama birbirimizle anlaşmayı başarırdık. Özellikle ondan romanın bazı yerleri için açıklamalar istediğimde...

• *Bir de şu Mahfuz çevirisi yüzünden aldığınız bir ölüm cezası var, bu konuda ne söylemek istersiniz?*

– Yasaklamalardan nefret ediyorum ve bu başyapıt, beş sessizlik yılının yorgunluğu, bu derin eser, bu Avrupa kültüründen ve kutsal yazılardan derlenmiş araştırmalar bütünü yasaklandı. Buna tahammül edemezdim. Hüküm, ölüm cezası? Kitabın mesajı benim kişiliğimden çok daha değerlidir, Mahfuz'un aynı cezaya hüküm giydiğinde söylediği gibi... Ama aynı zamanda haykırıyordu: "Hiç yazmamış olmayı isterdim." 1994'ün Ekim'inde bıçaklandı ama ne mutlu ki yaşadı. Bana: "İnsan, kafesine kendini kendi eliyle kapatır," demişti...

• *Necip Mahfuz ve Tevfik El Hakim sanat anlayışınızı etkiledi mi?*

–Şimdilerde giderek yok olan çok kültürlü ve farklı kökenli birçok insanı barındıran bir İskenderiye eğitimiyle yoğrulmuş bu iki yazar, benim hayat ve gelecekle ilgili düşüncelerimin doğruluğunu kanıtlamıştır diyebiliriz.

• *Kavafis ve Tevfik El Hakim'le Ungaretti tanışmış olmalılar? Yeri gelmişken ya Ungaretti'nin sizin üzerinizdeki etkisi?*

– Ungaretti beni biçimlendirdi, kendi iç sesimi özenle dinlemeyi ve böylece şair olmayı öğretti. Onun Tevfik El Hakim'i tanıyıp tanımadığını bilmiyorum, ama Kavafis'i tabii ki tanıdı: İskenderiye'de en güzel yoğurdu yiyebileceğiniz At Ram Süt Evi'nde bir grup edebiyatçının *Grammata* dergisini yaratmaya çalıştığı bir masada...

• *Yanılmıyorsam Marguerite Yourcenar ile Venedik'ten Akdeniz yolculuğuna çıkan bir gemide tanıştınız. Ve sizi birbirinize bağlayan pek çok ortak noktanız oldu. İkiniz de Elitis'i çok seviyordunuz. Yanılmıyorsam Kavafis'i İngilizceye çevirmişti. Yunanistan'da siz Elitis ile bir araya geldiniz: Birlikteyken Elitis ile şiir üzerine neler konuştunuz? Şunu merak ediyorum, neden Elitis'i İtalyancaya siz çevirmediniz?*

– Yourcenar'la Brindisi, Patras, Pire ve Iraklion'a uğrayarak Mısır'a giden bir geminin güvertesinde tanıştım. Beraberce Mısır'ı ve Yunanistan'ı dolaştık. Bizi bağlayan birçok şey vardı, özellikle Roma ve Yunan tarihi ve edebiyatına olan ilgi ve sevgimiz. Şair Elitis'i ikimiz de çok seviyorduk ama ne o ne ben ondan hiç çeviri yapmamıştık. Yourcenar, Elitis'le hiç tanışmamıştı, bense tanırdım... Bir kez Iraklion'da karşılaştık, hatta o zaman Elitis bana geleneksel Girit giysilerinin bir benzeri siyah yünlü bir takım armağan etmişti ve iki kez de Atina'da karşılaştık... O da bir gezgindi ama yakınlık kurmak zordu; çekingen ve sıkılgandı... Yourcenar, bir Yunanca dil uzmanının yardımıyla *Kavafis'in Eleştirel Sunumu* isimli bir kitapta Kavafis'in şiirlerini çevirdi. Kitaptan bir kopyayı İskenderiye Kavafis Müzesi'ne vermiştim. Palatin Antolojisi'nde bulunan Yunan lirik şairlerini seviyordu. Elitis şiirlerden değil şiirden konuşurdu... Onunla ikimizin de hayran olduğu Homeros'un *İlyada*'sından konuştuk. Elitis'in şiirini İtalyancaya çevirmedim, 1979 Nobel'ine dek pek çok kayda değer çevirisi yapılmıştı zaten ve benim pek zamanım olmadı. Ama yapsaydım çok mutlu olurdum.

• *Daha sonraki yıllarda Yourcenar'la dostluğunuz devam etti; onun şiirlerini İtalyancaya da çevirdiniz, Amerika'da evinde de kaldınız...*

– Yourcenar'la arkadaşlığımız çok derindi ve sık sık yazışıyorduk. Bompiani Yayınevi tarafından basılan *Alcippe'nin Armağanları* isimli şiirini çevirdim, çünkü Kuzeydoğu Harbor'da ona misafir olduğum sırada benden iyi bir dil birikimi olan bir İtalyan'ın onun şiirini çevirmesini istediğini belirtmişti. Benim çevirilerimi beğeniyordu.

• *Rusya'nın Soci limanında Soljenitsin ile karşılaştınız, bu karşılaşmayla ilgili bize ne söylemek istersiniz?*

– Tanışıklığımız Rus yazarın çile çektiği dönemlere rastlar. O sıralar, ben ona ithaf ettiğim bir şiir yazmıştım ve bu şiir İtalya'da sosyalist bir dergide yayımlanmıştı. Odessa'da bir gemideyken kontrol sırasında bir polis ondan bahsetmemi istemişti benden. Soljenitsin hakkında neler yazdığımı bildiğini söyledi. Anlaşılan tek başıma karaya çıkamayacaktım. Şehri polis denetiminde gezmeye mecburdum. Fakat sonra, bana eşlik eden polis, eğer istersem, bir defaya mahsus olmak üzere, Soci limanında, yazarı görmem için beni ona götürebileceğini belirtti. Yazar, yazı geçirmek için şehirden fazla uzak olmayan, orman içindeki Dacia'da tatildeydi. Tenteleri kapalı siyah bir Mercedes'le, kütüphaneye dönüştürülmüş Ortodoks stilinde bir kiliseye, Soljenitsin'i görmeye götürüldüm. Kısa bir görüşme oldu. Birlikte çay içerken üstüme biraz çay dökmüştüm ve ceketimi kurutmak için hizmetliye vermem gerekmişti. Hemen üzerinde herhangi bir alıcı var mı diye kontrol etmişlerdi. Rus yazar, benim o sıralar henüz çıkmış olan toplu şiirleri kapsayan kitabım *Havada Şekiller*'in bir kopyasını kendisine göndermemi istemişti. Gönderdim fakat kopya bana geri döndüğünde üstündeki yazıyı hâlâ saklarım: "Rus Yazarlar Birliği'nden değildir"...

• *Amin Maaulof'la da yakın dost oldunuz...*

Manrico Murzi

– Amin Maalouf'la İtalya'da çoğu kez karşılaştım. Cenova'da ve daha sonra Pordenone'de de... Avrupa kültürü almış, sevimli bir kişilikti.

• *Size, şiir sanatınıza dönmek istiyorum. Şiirleriniz Akdenizli. Derin imgelerle örülü ama sade bir diliniz var. Deniz, doğa, inanç, felsefe, aşk ve insana ait ne varsa hepsini adeta bir senfonide birleştiriyorsunuz. Siz şiirinizin serüvenini nasıl görüyorsunuz?*

– Dolu dolu yaşadım ve hayatımın her ânında düşündüğüm tek şey şiirdir diyemem. Ama ara sıra ruhum bir çocuk masumiyetine bürünür ve bilinmez bir iç sesin bana fısıldadığı o haritaya, o sesin müziğine sadık kalmaya dikkat ederek, içimde gelişen sözleri kâğıda kondurma gerekliliğini duyarım: Aynen, bir ağacın kendi organik varlığından olmayan bir kuş yuvasının içinde saklanan ve cıvıldayan kuşların, sonra şarkılar söyleyerek kanat açıp havalanmaları gibi... Böyledir benim şiirlerim... Doğal olarak içlerinde benim yaşanmışlıklarım yer alır, o yaşanmışlıklar ki duyarlı, ince bir adamla ortak yanları olan, kolayca gözleri nemlenen, öfkelenen, acı çeken, kehanetlerde bulunan... Başka limanlar?.. Yazmıştım: "Önemli olan yolculuktur, varış değil..." Yaşım ilerlemiş olsa da, adamın kıyısına çıkmak için kayığımın çıpasını atmadan, ulaşmak istediğim amaçlarım var. Ezberimde tutuyorum ve derinden duyuyorum anlamını Kavafis'in "İthaka" şiirinin...

• *Hindistan'dan Ortadoğu'ya, Amerika'dan Yakındoğu'ya bu kadar yolculuktan sonra, hem içsel hem coğrafi, dünyalı bir şair olarak, bu çokkültürlü kavşaklardan yazdığınız şiire baktığınızda nasıl bir farklılık gördünüz? Bu farklılıklar şiirinizi nasıl zenginleştirdi?*

– Yourcenar *L'opera al Nero*'da (Kara Eser) şöyle yazar: "Kim, daha çok kendini eksik hisseder kendi hapishanesini bile gezmeden?.. Ben gerçekten bir misyonerim. Yol uzun ama ben gencim." Ben de kendimi genç hissediyorum. Yeni bir yere gittiğimde farklılıklar beni hâlâ heyecanlandırıyor ve gördüklerimi incelemek beni zenginleştiriyor ve her zaman oralarda bana benzeyen bir parça buluyorum ve yeniden tanıyorum. Böylece, yalnızca kendimin değil diğerlerinin de yardımıyla parçaları bir araya getirerek kendimi yeniden inşa ediyorum ve kendimi yeniden tanıyorum, bunların ötesine gitmemem gerektiğini, sınırlarımı öğreniyorum...

• *Size son sorum şu: Bugün yeniden bir yolculuğa çıksanız ilk nereye gitmek ve kimlerle birlikte olmak isterdiniz? Ama şunu söylemek isterim o yolculuğa çıkın ya da çıkmayın, siz onu zaten içinizde yaşıyorsunuz, çünkü sizi anlayan herkes yol arkadaşınız ve bu yol arkadaşları hiç de azımsanmayacak sayıda. Değerli vaktinizi bana ayırdığınız için teşekkür ederim..*

– Kaç dostum bu hayatta beni geride bırakıp gitti... Şimdi bellek dünyasında, Latince *Studium*'da, yani aşk dünyasındayım. Ölmüşlerimizin mezarları yaşayanların kalbindedir. İçimde yolculukları yeniden yaşıyor, Ungaretti ve Yourcenar'la, Mahfuz ve Elitis'le karşılaşıyorum... Birçok dostumla, sevmiş olduğum ve beni sevmiş olan kadınlarla da... Gerçekte, eğer mümkün olsaydı, Ateş ülkesine bir yolculuk yapıp oradan Paskalya adasına geçmek isterdim, yirmili yaşlarımda yaptığım gibi... Ya da yalnızca yaya olarak İstanbul'a, yüzerek İskenderiye'ye gitmek. Ve o zamanların dostlarını, o ortamları bulmak... Açık bir gözle veya uykuda çok düş gördüm: Benim hayat öykümü yazmak isteyen, bu düşleri dikkate almalı.

Yeniyle tanışmak ve öğrenmeye meraklı gençlere bir şeyler aktarabilmek... ne kadar yapabilirsem; bunu çok önemsiyorum. Ve içimizden gelen ve bizi görünmeyene, tanrısal olana bağlayan şeyleri dile getirmek ve onun müziğini ortaya koymak... Bizi ölümsüzlükle bağdaştıran ya da ölümsüzlükle avutan sanatta ürettiklerimizdir. William Butler Yeats'in "Sailing to Byzantium" ("Bizans'a Yelken Açmak") şiirini bilir misiniz? Bir dizesinde şöyle der: *"Sonsuzluğun ustalığı beni içinde yoğuruyor..."* •

ÖZGÜRLÜKLERİ KORUMAK İÇİN AŞI YAPILABİLİR Mİ?

KORKMAZ ALEMDAR

Bu kez *Panama Belgeleri* gündemde. 1 Nisan şakası sanılmasın diye binlerce belge 3 Nisan'da yayınlandı. Vergi kaçırmak, kara para aklamak isteyenlere 40 yılı aşkın süredir hizmet sunan Panama'lı bir kuruluşun (Mossack Fonseca) müşterilerine ait bilgilerin 2015 yılının başlarında Süddeutsche Zeitung gazetesi'ne sızdırılmış olduğu anlaşıldı. Gazete, *International Consortium of Investigative Journalists*'ın yardımıyla 76 ülkeden yüzlerce gazeteci ve medya kuruluşunun yardımlarıyla belgelerin bir kısmının incelenmesini tamamladı ve kamuoyu ile paylaştı. "John Doe" takma adlı bir kişi tarafından sızdırıldığı belirtilen bilgilerin siyaset dünyasını ne ölçüde etkileyebileceği belli değil. Belgelerde adı geçen ülkeler önde gelenler değil: Arjantin, İzlanda, Suudi Arabistan, Ukrayna, Birleşik Arap Emirlikleri. Kırktan fazla ülkenin yöneticilerinin ve yakınlarının isimleri de geçiyor. İlk kurban İzlanda'nın başbakanı Sigmundur Gunnlaugsson oldu; listede adı olduğu için istifa etmek zorunda kaldı. İngiltere başbakanı David Cameron'un da adı geçiyor; ama o direnmeye kararlı. İşi zor olabilir, çünkü babasından sonra annesinin verdiği paralar da ortaya çıktı. David Cameron'un hangi fincancı katırlarını ürküttüğü bilinmeden adının neden listede olduğunu anlamak zordur. Sosyal medyada bisikletle ya da metroda ayakta yolculuk eden başbakan görüntülerinin mi, yoksa başka nedenlerle mi listede olduğu ileride anlaşılacak.

Panama Belgeleri şimdilik ortalığı kasıp kavuracak gibi görünmese de önemli, çünkü ABD'nin canını sıkan Wikileaks'ten bu yana en önemli sızıntı. Kendi yarattığı ve denetlediği teknolojinin beklenmedik biçimde kendi sırlarını ortaya çıkartmasına karşı ABD'nin yanıtı olduğunu öne sürenler haklı mı?

Ne Demeli: İyi mi Kötü mü?

Kim, neden sızdırmış olursa olsun *Panama Belgeleri*, küresel sistemin nasıl bir şey olduğunu anlamaya yardım ettiği için önemlidir. Teknolojik gelişmeler ve küreselleşme sayesinde yaygınlaşan *offshore* şirketler, iyi niyetli yatırımcıların yanı sıra ve belki onlardan daha çok, karanlık işlerin çevrilmesine aracılık etmek ve ulusal kaynakları yağmalayan yöneticilerin çaldıkları paraların istiflendiği yerler haline gelmişti.[1] Bu iş için adres daha önce büyük ölçüde İsviçre'ydi. Avrupa'nın ortasında tarafsız, güven veren, ülkesine getirilen büyük servetleri sorgusuz sualsiz kabul eden ve gizlilikle koruyan bu ülke, geçmişte, Nazi altınları yüzünden ABD'nin baskılarına karşı koyamasa da hesap sahiplerinin güvenini yok edecek biçimde banka sırlarını açıklamamıştı. Bugün *offshore* şirketlerin gizliliği koruyacak gücü olmadığı anlaşılıyor. İnterneti kontrol eden bir ülkenin küresel para akışını kontrol etmesine, şüpheli durumlara müdahale etmesine ya da sahip olduğu bilgilerle uluslararası para hareketlerinden pay/haraç almasına kim engel olabilir? Paraları oraya buraya yatırıp sonradan "rezil" olmaktansa bir Amerikan bankasını tercih etmek daha akılcı bir seçenek olarak akla gelemez mi? *Panama Belgeleri*'nin sızdırılması tedirginlik yaratsa da bunun ulusal ve uluslararası düşünce kuruluşlarının küreselleşme tartışmalarına yeni bir boyut kazandırmaktan başka bir işe yarayacağını düşünmek abartı olacaktır.

Bilgi Güçtür!

Herkesin bildiği gerçek: Bilmek önemlidir çünkü, doğru düşünmeye ve doğru karar vermeye yardım eder. Doğru karar güç (ve para) elde etmeyi sağlar. Bilginin nasıl elde edildiği ilk bakışta önemli değil gibi görünse de bu, demokratik toplumlarda kurallara bağlanmıştır. Yurttaşlara ilişkin bilgiler koruma altındadır; özel haberleşmenin gizliliği anayasal güvenceye kavuşturulmuştur ve izlenmesi belli durumlarda ancak yargıç kararıyla mümkündür. Dahası ABD'de güç kazanan gazetecilik anlayışı, haber/bilgi toplayan gazetecinin bu işi kimliğini gizleyerek yapmasını kabul etmemektedir.

Buna rağmen nasıl oluyor da Mossack Fonseca'nın müşterile-

rine ait bilgileri ortalıkta geziniyor? Kaynağı, nasıl elde edildiği bilinmeyen bilgileri bir gazete ve uluslararası araştırmacı gazetecilik kuruluşu nasıl sahiplenip değerlendiriyor? Benzer olaylarda rastlanan tuhaflıklar bu örnek için de geçerlidir, ama artık yayılan bilgilerin içeriği, nasıl ve niçin yayıldığının önüne geçmiş durumdadır.

Bilgi Toplamak ve Değerlendirmek Örgütlü Yapıların İşidir

Bizde de bilgi sızıntısı örnekleri vardır. Sonuncusu birkaç hafta önce gündeme gelen yurttaşların kimlik bilgilerinin sanal ortama saçılmasıdır. Yasal düzenlemeler yetersiz olduğu için sorumlular büyük olasılıkla bulunamayacak, ama kamuoyunun kafasını karıştıracak bilgi karışıklığı sürecektir. Bunda şaşılacak bir yan yoktur, çünkü bu tür tutarsızlıkların çoğunun farkında bile olmadığımız kesindir. Örneğin Osmanlı'dan beri yayınlanan gazetelerin baskı sayısı bilinmez. Bu gazetelerin nerede, ne kadar sattığı, iade oranlarının ne olduğu konusunda bilgi yoktur. Gazeteler bu bilgileri önemsememişler; işi yapanlar da kayıt tutmamışlardır. İşin tuhafı kâğıt dış alımına para ödeyen hükümetler de bu işi kayıt altına almamışlardır. Anılarda, biyografilerde değerlendirme yapmaya izin veren verilere rastlamak olanaksızdır. Sadece İkinci Dünya Savaşı yıllarının güç koşullarında kâğıt dışalımın planlanabilmesi için hükümet gazetelere ihtiyaçlarını sormuştur. O zaman gazete kâğıdı kiloyla verildiği için hangi gazetenin kaç kilo kâğıt aldığı bilinse de bunun günlük kaç baskıya karşılık olduğunun hesaplamaları henüz yapılmamıştır.

Gazetelerimizin tirajlarını istatistiğe önem veren kapitalist ülkeler sayesinde öğrendiğimizi söylemek gerekir. İngilizler, Amerikalılar alışkanlıkları gereği Türkiye'de bilgi toplarken gazetelerin baskı sayılarını da not etmişlerdir. Basın İlan Kurumu 1961 yılında kurulduktan sonra gazetelere ilan verdiği için satış bilgilerini not eder olmuştur. (Ancak o da günlük gazetelerin tirajlarını, mevzuat gereği, aylık olarak hesaplamaktadır.) 1960 öncesi bilgileri ABD Büyükelçiliği'ne borçluyuz. Savaş sonrasında İstanbul Konsolosluğu'nda sayıları artan çalışanları meşgul etmek için olsa gerek, gazetelerin baskı sayılarını gazetelere yapılan düzenli ziyaretlerle sormuş ve kaydetmişlerdir. Bu Demokrat Parti (DP) dönemidir. Basın özgürlüğünü savunarak iktidara gelen, ilk işi yeni bir basın yasası yapmak olan, çalışan gazetecilerin haklarının korunması için yasal düzenleme yapan DP dönemi. Ekonomik sorunlar arttıkça DP'nin basınla

ilişkilerinin bozulduğunu bilmeyen yoktur. Gerginlikler siyasal iktidarın hoşgörüsünü azalttıkça önlemler de can sıkıcı biçim alacaktır.

Yasa Tanımadan Bilgi Toplamak

DP döneminin yakın zamanda Cumhuriyet Arşivi'nde kullanıma sunulan belgeler sayesinde ortaya çıkan bir özelliği, yasalara aykırı olarak özel haberleşmeye müdahale etmesidir.[2] Bu müdahale 1960 Devrimi'nden sonra ortaya çıkmıştır. Başbakanlık binasında yapılan araştırmalarda kasalarda özel mektupların kopyaları bulunmuştur. Bu mektupların bir bölümü Satvet Lütfi Tozan'ın[3] CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek için Amerikalı ve İngiliz iş adamları ve siyasetçilere yazdığı tavsiye mektuplarıdır. Satvet Lütfi Tozan'ı istihbarat örgütünün yakından izlediği, mektuplarının bir bölümünü doğrudan kendisinden aldığı ama başkalarını da izinsiz olarak açıp okuduğu ve kopyaladığı anlaşılmaktadır. İkinci mektup grubu hapse mahkûm edilen İsmet İnönü'nün damadı gazeteci Metin Toker ile eşi Özden Toker'in yazışmalarıdır.[4] Bu mektuplar da açılıp okunmuş ve kopyaları çıkartılmıştır.

Konu anayasa ihlali olarak değerlendirildiği için soruşturma açılmış, Yassıada Mahkemeleri sırasında da sorgulama konusu yapılmış ama sonuç alınamamıştır. Bunun nedeni büyük olasılıkla istihbarat örgütünün işin içinde olmasıdır. Onun bilgi toplama faaliyetlerinin yasal sınırlar dışında gerçekleştirilmiş olmasına göz yumulduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir kararın o gün için en iyi çözüm olduğu düşünülmüş olabilir ama bugün bu tür kararların çok yanlış olduğunu değerlendirebilecek deneyime sahip olduğumuzu biliyoruz. Demokratik bir toplumda hiçbir kurum ya da kişinin yasalar üstünde bir konumunun olmadığının ilke olarak kabulü yetmemektedir; bunun yaşama geçirilmesi gerekmektedir. Bunun da ancak yanlışlığı yapanın cezalandırılmasından başka bir yolu olmaması gerekir. 1955 yılında bildiğimiz bu örneklerin dışında hiç kimsenin haberinin olmadığı nice olayların yaşanmış olması çok olasıdır. Son yıllarda emniyet güçlerinin gerçekleştirdiği yasadışı sayısız telefon dinleme uygulamaları da bürokrasi açısından kaçınılmaz olarak değerlendirilecek işlemlerdir ve büyük olasılıkla geçmiştekilere benzer gerekçelerle örtbast edilecektir. Bu uygulama ve düşünceler, Turgut Özal'ı –işine geldiğinde– anayasanın bir kez delinmesinin mahzuru olmayacağına, Recep Tayyip Erdoğan'ı da bağlı kalacağına and içtiği anayasayı tanımamaya götüren süreç değil midir?

Bilgiye, habere gereksinim duyan, bunun için mücadele eden toplumsal kesimler olmadan iletişim özgürlüğünün sağlanması ve güvence altına alınması zor görünmektedir. Herkesi ulusal ve uluslararası sorunlara duyarlı kılacak eğitim sisteminden giderek uzaklaştığımıza göre, nasıl bir çözüm düşünmeliyiz? Çocukları hastalıklara karşı koruyan aşılar gibi, özgürlük ihlallerine karşı onları duyarlı kılacak bir aşı olabilir mi? Cumhuriyet yönetiminin halk sağlığı için gözbebeği gibi koruyup geliştirdiği Hıfzıssıhha Enstitüsü artık aşı üretmediğine göre bunu da Pasteur Enstitüsü'ne mi ısmarlasak? •

NOTLAR

1) Refik Erduran 2003'te yayınlanan romanında bu gelişmelerin Türkiye'de nasıl yaşandığını anlatmıştı. *Domuz*, yetenekli, başarılı, gösterişe ve lüks yaşama düşkün bir gazetecinin öyküsüdür. Bankanın paralarını zimmetine geçiren bir banka yöneticisi, cezaevine düştükten sonra yurtdışındaki milyonlarca dolarını bu gazeteciye, *Domuz*'a, emanet eder. O da bu fırsatı değerlendirir. Bu gazetecinin kim olduğu sorgulanmıştır. O yıllarda İstanbul'un basın dünyasının önde gelen gazetecilerin özelliklerini taşıyan hayali bir tip olduğu söylenmiştir. Refik Erduran bu durumu kabullenemediği için olsa gerek, *Domuz*' u Babıâli'den uzaklaştırır. Kimbilir belki bir gün, bir başka sızıntıda, Erduran'ın anlattıklarının gerçek olup olmadığı ortaya çıkar.
2) Korkmaz Alemdar, "Demokrat Parti Yönetiminde İletişimin Denetimine Yeni Bir Örnek: Özel Mektupların Açılıp Okunması ve Kopyalanması", *Ankara Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 2014, 12 (1), s. 45-74.
3) Satvet Lütfi Tozan konusunda önemli bir araştırma yeni yayınlanmıştır: Rıfat N. Bali, *Satvet Lütfi Tozan. Büyük Bir Maceraperest, Koleksiyoner, Hayırsever*, Libra, 2016. Kitap, yakın tarihimizin önemli ve ilginç simalarından biri olan Tozan'a ilişkin anlamsız, yanıltıcı ve yanlı bilgileri düzeltmesinin ötesinde biyografi çalışmaları konusunda ne kadar çok eksiklerimiz olduğunu da gözler önüne seren özenli ve ciddi bir çalışmadır.
4) Bu mektuplar ilk bakışta birbirine destek olmaya çalışan iki insanın yazışmalarıdır. Özden Toker hapse düşen eşine moral vermek için sık sık yazar. Ona günlük hayatından, yeni doğan bebeğinin büyümesinden, babasının evinde akşam yemeğine gelen konuklarla yapılan görüşmelerden, başkent dedikodularından söz eder. Metin Toker de monoton hapishane hayatını, küçük sıkıntılarını, mahkeme oturumlarını ve nadir de olsa *Akis*'e ilişkin bazı düşüncelerini anlatır. Bunlar son derece masum paylaşımlardır; ama aynı zamanda başbakanın bile dinlemekten ya da okumaktan memnun olabileceği bilgiler içeren yazışmalardır. Tümünün incelenmesi ve bunlardan haberdar olmadığını açıklayan Adnan Menderes'in davranışlarına etkili olup olmadığının araştırılması ilginç bir çalışma konusu olacaktır.

ZAMAN AĞRILARI

FERİDUN ANDAÇ

1./ Düşte Gör

Sözü değişken kılan ne var aramızda ona dönüyorum yüzümü.

Gecenin sabahını düşünmeden yol alıyoruz üstelik. Unutulan/unutulacak her şeyi kayda geçmek telaşı bizimkisi. Biliyorum ki, geçen gün, yitirdiklerimizi barındırıyor.

Sürekli ölüm dedikleri de bu olmalı.

Düşe kapanınca, adsızlaştırıyoruz her şeyi birden.

Anılarda, anıştırmalardaki dile dönüyorum şimdi. "Saklı" olanın kaydı sızılı geliyor gene de bana:

"Genelleme yapmadan konuşmak, yazmak kolay mı? Gözlemin bittiği, genellemenin yersiz sayılabileceği alanın başladığı yeri, sınırı saptamak kolay mı? Gördüğümüz, işittiğimiz, bildiğimiz ile yakıştırdığımız nerede ayrılabilir, kesinlikle bilmek kolay mı?

Değil.

Olsa olsa dikkatli olmağa çalışabiliriz."[1]

Rüya biraz da kendini keşfetmedir. Bir ize dönüş mitidir bence. Geceyi de aydınlatan üstelik.

Kendimizi anlama çabası değil midir bir başkasına /başka yere dönmek.

Öyleyse rüya vazgeçilmezimizdir hep.

2./ Sessizlikte Bahar Şarkıları

Mary Hopkin'in "Those were the days" şarkısını dinliyorum. 1960'ların bir bahar mevsimine döndürüyor beni. 1968'ler... Yıldırım Derya, Handan Abla, Sezer Şener, Akın Derya ve 68 Kuşağı'ndan daha niceleri... Kadir Manga'yı Atatürk Üniversitesi'nin öğrenci kantininde görmüştüm. Yanımızdaki masa birleştirilmişti. Genişleyen bir çemberi andırıyorduk. O, kaçaktı. Bunu sonradan öğrenecektim. Lise öğrencisiydim henüz, ama üniversiteli arkadaşlarım vardı. Erzurum'da isyan bayrağı taşıyorduk göğsümüzde!

Bir zaman ağrısı gibi gelip buluyor beni o bahar şarkısı:

O günlerde dostum
Hiç bitmeyeceğini sanırdık
Sonsuza kadar çalıp söyleyecektik
Ve bir gün seçtiğimiz hayatı yaşayacaktık
Savaşacak ve hiç kaybetmeyecektik
O günlerde
Evet, o günlerde

Kederin dili bu olmalı. Yitirdiğimiz zamanın imgesini bize döndüren sesteki ezgiler.

3./ Sözcüklere Dönüyorum

"Topyekûn"...

Nedense altını çiziyorum bu sözcüğün okuduğum kitaptaki bir cümleden.

Sonra çağrıştırdıklarına bakıyorum oradan:

Topyekûn bir dehşetin takip ettiği,
Topyekûn mücadele
Topyekûn bakış,
Topyekûn savaş,
Topyekûn gitmek,
Topyekûn unutmak,
Topyekûn yok olan,
Topyekûn katliam.

Anlatmak/aramak istediklerim bunlar değil. Bunun ne olduğunu gene de bana düşündürüyor bu sözcük.

Bazen sözcükler öyledir, durdururlar sizi. Ne söylediğindense neyi çağrıştırdıkları daha da önem kazanabiliyor.

Şimdi topyekûn sustuğumuz, içimize kapandığımız bir dönemdeyiz.

4./ Yerçekimli Zaman

Uzayda 340 gün uzay aracında kalan astronotun dönüşteki söylediklerini düşündüm.

Uyum sağlayamama hali. Bedenin birçok refleksinin dünyaya ayak uyduramaması. Ama ben daha çok ruh halini merak ettim onun.

Scott Kelly (52) ve ekibi dünyanın çevresinde 5540 tur attılar. Dünya'dan 400 kilometre yükseklikte bir seyirdeydiler.

Bu yolculuğa dair şu notlar kayda değer:

"Dünyada bir insanın 30 yılına tekabül edebilecek şekilde 10 bin 944 gün doğumu ve batımına şahit olan Kelly, uzayda kaslarını kaybetmemek için 1.042 kilometre koştu. 730 litre su içen, 713 Instagram paylaşı-

mı yapan ve Twitter'da 915 bin takipçi kazanan Kelly, uzayda toplam 231 milyon 498 bin 542 kilometre katetti."

Yerçekimsiz bir yaşam bizi nerelere taşıyabilir acaba?

Yaşam karmaşasına mı, yoksa yersizlik yurtsuzluğa mı?

Hadi gelin düşünelim bunu da derim.

5./ En İyi Bildiğimiz Şey

Çoğu şeyi bilmeden yaşadığımızı düşünürüm. En azından en gerekli/kaçınılmaz olanları öyle.

"En iyi bildiğiniz şey nedir," diğ ye birbirimize sorsak duraksayabiliriz hemen.

Yanıtı öyle kolayca verilebilecek bir soru değildir de bu ondan.

– Hadi, söyleyin nedir?

– Uyumak, yemek içmek mi?

– Daha neler!

Yaşamsal olandır bunlar.

"İyi uyurum."

"İyi yemek yerim."

– Peki neye göre, nasıl?

Hayatın en iyi uykucusu mu; uykuyu en iyi bilen mi?

Görüyorsunuz ya, demek istediğim başka bir şey.

Bence en iyi bildiğimiz şey; emek vererek, hatta hayatımızı adayarak öğrendiğimiz şeylerdir.

İnsan bu yanını bilmeden, donatmadan nasıl yaşar?

Yaşar...

Ama "ot" gibi, pek de insanca değildir bu bana göre!

Yaşadığımız çölleşme sık sık bunları hatırlatıyor bana.

6./ Karşımızdaki Yüz

Gelip oturdu kadın, tam da karşımdaki sandalyeye.

Kırmızılar giyinmişti.

Boyunda da kırmızı fuları vardı. Capcanlıydı.

Sarılıp öpmek istedim, sakınmadı, kollarıma bıraktı kendini.

"Her yanım istiyor seni," dedim.

"Neden olmasın, ben de..."

"Kaçalım o zaman..."

"Her zaman..."

"Ama şimdi!"

"Burada mı?"

"Neden olmasın!?"

Elimi eline dolayıp çektim kendime. Dudaklarım teninin arayışındayken uyandım.

7./ Çürüme

Sendeki beni görünce hatırlıyorum tümden bunları. Gittin, hiç sormadın. Beklemedin de... Ne vardı sanki bu kadar acele edecek! Hayat bizi hep kaçamaklara hazırlıyor. Aidiyetini yitiren toplumda yaşamak sanrılı. Dönüp Virginia Woolf'un *Dalgalar*'ını okumaya veriyorum kendimi yeniden:

"Güneş henüz doğmamıştı. Deniz gökyüzünden ayırt edilemiyordu, tek fark denizin buruşuk bir örtü gibi hafifçe kırışmış olmasıydı. Gökyüzü ağarırken ufukta yavaş yavaş, denizle gökyüzünü birbirinden ayıran kara bir çizgi belirdi ve gri örtünün üzerine peşpeşe giden, yüzeyin altında birbirini izleyen, durmaksızın birbirini kovalayan kalın çubuklar çizildi."[2]

Ardıç'a gitmenin zamanı geldi. Kıyının ötesi ada. Deniz ise hep bekleyen, ama sürekli değişip dönüşen... Dalgalarının kıvrımlarında kendini izleten değil, yeni düşüncelere taşıyan... Oradaki kendi ada'mda yaşayarak bu çölleşmenin sızılarından uzakta dünyanın uğultusunu dinleyebilirim artık. •

NOTLAR

1) *Öteki Metinler,* Bilge Karasu; s. 92 Metis Yay.

2) *Dalgalar,* Virginia Woolf, çev. İlknur Özdemir, 2012, Kırmızı Kedi Yay., 254 s.

Virginia Woolf

SALİH BOLAT:

Şiir hazır duyarlılıkları onaylamaz, duyarlılık yaratır, kışkırtır. Şiir inanmaz, bilmek ister.

KADİR İNCESU

• *Otuz yılın ürünleri olan dokuz şiir kitabınızın toplamından oluşan* İlk Kar *adlı yapıtınız geçtiğimiz günlerde yayımlandı. İlk şiirlerinizde daha yalın, daha dolaysız, dil ve anlamın yüzeyde olduğu şiirler yer alırken, giderek daha imgesel, anlamın daha derinde olduğu bir dil görülüyor. Bu süreç nasıl evrildi?*

– Böyle bir evrilmeyi saptamanız beni sevindirir. Gerçekten de dönüp geriye baktığımda, başlangıçta daha genel ve soyut bir şiir dili görüyorum. Bu belki doğal. Çünkü toplumsal bir duyarlılığı, genel, anonim bir duyarlılığın şiirini yazmaya çalışıyorsunuz. Bu zordur. Bir genç şair, yolun başında kendini, tamamen kendine ait olanı, bireysel iç trajedisini anlatır. Giderek dışsal olana, kendi bireyselliğinin dışındaki gerçekliğe, yaşantılara, olaylara yönelir. Romanda da böyledir. Dikkat ederseniz, roman yazarları da ilk yapıtlarında kendi yaşantılarını anlatırlar daha çok. Ama bende tersine gelişti. Başkalarını anlatarak başladım. Otuz-kırk yıl önce, yolun başında bir şair olarak, yeterince tikel, metaforik bir dil geliştirememiş olmam, gereken estetik özgünlüklerle beslenmemiş, yoğun olmayan bir dille yazmaya yöneltti.

• *0 dönemde (80'lerde) içinde yaşadığınız toplumsal gerçeklik mi böyle bir dil geliştirmenizde etkili oldu?*

– Kesinlikle öyle. Bu bir mazeret sayılmaz ama insanın içinde yaşadığı ortam, onun dilini belirliyor. Hani Ahmet Erhan'ın bir dizesi var, *"bugün de ölmedim anne"* biçiminde. Tam da böyle yaşıyorduk. Şimdi olduğu gibi, uzun uzun estetik, şiiri dili tartışacak durumumuz yoktu. O gün de sağ kalmışsak (gerçi bugün de pek farklı yaşamıyoruz) bu iyiydi.

• *Şiirin yoğun duyguların anlatıldığı bir ifade biçimi olduğu konusunda yaygın kanı var. Şiir, hüzünlerin, özlemlerin dile getirildiği bir dil mi?*

– Şiir elbette bir dil etkinliğidir. Dilin, bir mimari uyum bağlamında, estetize edilmiş bir matematik bağlamında biçimlendirilmesi işidir. Bunu, usu dışlayarak yapamazsınız. Şiir bilinçli rastlantısallıktır. Gerçekliğin sınırlarını bozar. Aydınlıkta duran gerçekliği karanlığa çeker ve onu, şimşek aydınlığında görülebilen bir özellik kazandırarak, yeniden kurar. Oysa roman gerçekliği gündüz aydınlığında algılar. Şiir duygudan çok, duyarlılık işidir. Duygunun onarılmış, eğitilmiş, geliştirilmiş, bilinçle yönetilmiş düzeyi olan duyarlılıkla...

• *Melih Cevdet Anday'ın, "her şiir bir dil deneyidir" sözünün sizdeki karşılığı nedir?*

– Şiirin her şeyden önce bir dil etkinliği, bir dil atölyesi, bir dil hesaplaşması olduğunu vurgulaması ve şiirin hayat yanını öne çıkaran anlayışa bir yanıt olması açısından son derece beni karşılayan bir yaklaşım. Şiir yazma süreci, sözcükleri ("sözcük" sözcüğü de Melih Cevdet'in buluşudur biliyorsunuz) araştırma, yeni ve özgün söz grupları, söz bağlamları yaratma, böylece şiirin yazıldığı lisanı da geliştirme işidir. "Sanat" dediğimiz şey nedir, bir bakıma, bilinen gerçekliği özgün biçimler içerisinde sunma işidir.

• *Şiirde bu özgün biçimleri dil ile oluşturuyorsunuz...*

– Elbette...Şiir bir dil işi olduğuna göre, dolayısıyla dilin varlık nedeni olan düşünce işidir de. Şiir tarihsel, felsefi, sosyolojik düşünceyle yönlendirilmiş duyarlılıkların taşıyıcısı olan bir dildir. Cemal Süreya, "folklor şiire düşman" diyordu, evet, duygusallık da şiire düşmandır. Gorki'yi hatırlarsak, "bilim aklın şi-

iridir, şiir yüreğin bilimidir" diyordu. Şiirin duygu-la değil sözcüklerle yazıldığı ile yüz yıl önce söylemişti. Şiir duygu anlatma değil, duygu yaratma işidir. Şiir hazır duyarlıkları sunmaz, duyarlık yaratır, kışkırtır. Şiir inanmaz, bilmek ister. Çünkü inanmak, bilmeme isteğidir. Evet, şiir de felsefe gibi varlığı sorgulayan bir dildir. Ama şiir felsefe değildir.

• *Şiirin hayat yine sizin için ne anlama geliyor?*
– Elbette çok önemli ama Turgut Uyar'ın belirttiği gibi büyük şair olmak için büyük yıkılmış olmak gerekmez. Her gün evinden işine gidip gelen bir adamdan bir Mallarmé çıkabilir. Bunu söylemek istiyorum. Yoksa hayatı küçümsemiyorum. Ama herkesin şöyle ya da böyle bir hayatı vardır. Bunun yaşanma biçiminin az trajik ya da çok trajik olması, az önemli, çok önemli olması şiir açısından anlam taşımaz. Şiir öncelikle bir dil işidir. Şairin yaşadıklarının saygın ya da önemsiz olması ona bir avantaj ya da dezavantaj getirmez.

• *Bu bağlamda, şiir yazmanın sizin için anlamı nedir?*
– Şiir benim için bir varoluş biçimidir. Gerçekliği algılama ve yeniden üretme işidir. Bir "zor zanaat"tır. Dünyanın "öyle" olmadığını, egemenler tarafından, gerçeklik karşısında dile adeta bir "yalancı tanıklık" görevi verildiğini anlama, dile gerçek kimliğini kazandırma işidir. Şiirsel bağlamda sözcükler nesneleri anlatmazlar, nesnelerin kendisidirler. O halde şiir benim için nesneleri, dünyayı anlama işidir. Şiir yazabilmek için, sözcükleri dinlemek, koklamak, dokunmak gerekir. Bir ağacı dinlediğiniz zaman, size anlattıklarını anlayabilmeniz için, sözcükleri de dinlemeniz gerekir. Yani sözcükler nesnelerin kendisiyse, nesneler de bir bakıma sözcüklerin kendisidir. Şu da var, şiir benim için giderek masumluğun, insanlığın, doğruluğun, barış ve kardeşlik duygularının büyük erozyona uğradığı dünya karşısında yaşama tutunma işidir.

• *Bir yazınızda şiirin temel kaynaklarından birinin de "çocukluk" olduğunu öne sürüyorsunuz. Sizin çocukluk ve ilkgençlik yıllarınız nasıldı? Neler aklınıza geliyor?*
– Çocukluk bir şairin (aslında bütün sanatçıların) bütün bir yaratıcı sürecine kaynaklık eden temel dinamiktir. Bu nedenle, çocukluğumu bütünüyle önemli bulurum ben. Adana'da, 1956 yılının Temmuz ayında doğmuşum. Yedi kardeşin üçüncüsü olarak büyüdüm; erik, badem, yenidünya, incir ve gül ağaçlarıyla çevrili zambak, aslanağzı, fulya, ortanca, kuşkonmaz, reyhan, küpeçiçeği, gelinteli, kasımpatı, karanfil ve sarmaşık çiçekleri içindeki bir bağ evinde. Bir de büyük bir kameriyemiz vardı, iri üzüm salkımlarının sarktığı. Asmalı kameriyenin altında da kuyumuz vardı. Ordan su çekerdik. Yerin altındaki birisinin, kovaya su doldurduğunu düşünürdüm. Yaz aylarında babam karpuz sarkıtırdı kuyuya, soğuması için. Bir de büyük dut ağacımız vardı, evimizin avlusunda. Geçen yazdan kalan kurumuş bir cırcırböceği bulurdum dallar arasında. Sanki bütün şarkısını kullanmış ve tüketmiş, bu yüzden içi boşalmış gibi gelirdi bana. Evimiz, sarmaşıktan bir duvarla çevrili, tipik bir Akdeniz eviydi. Eğri büğrü, hep aynı çarpıklıkta açık duran, parmaklık tahtalarından yapılmış derme çatma bir avlu kapısı vardı. Akşamüstleri, eşikte, annem ve diğer komşu kadınlar oturup konuşurlardı. Hemen yanlarında, bildim bileli orada duran, bir taş yığını vardı. O kadar eski bir yığındı ki, artık taşların arasında otlar çıkmış, mavi mine çiçekleri açmıştı. Alacakaranlığa yakın zamanlarda, bu taşların içinden sesler gelirdi, gecenin sesi. Kadınların konuşmalarına karışırdı. Kim bilir, belki de gece çekirgelerinin sesiydi. Ben bu sesleri bulmaya çalışırdım. Tam bulduğumu sandığımda, başka taşın altından gelirdi. Sonunda yorulurdum. Müthiş yağmurlar yağardı. Evimizin alt katındaki loş odanın küçük, sabit camla kapatılmış, boyumun ancak yetiştiği penceresinden, uzun uzun yağmuru seyrederdim. Sürülmüş, kahverengi, parlak, çikolata gibi topraktan buhar yükselirdi. Yağmur damlaları iri ve inandırıcıydı. Yere düştükleri zaman öyle bir patlarlardı ki, hani "şakır şukur" dedikleri cinsten... Günlerce yağmur yağardı. Evimizin metal levhayla kaplı çatısından gelen yağmurun sesini dinlerdim. Yağmurun şiddetine göre değişen uyumda müzik dinler gibi dinlerdim. Evimizin arka duvarı kerpiçten yapılmıştı ve şiddetli yağmurlarda kerpiç sıva dökülür, yağmur içeriye sızardı. Gece karanlığında, annemle babam yağmur altında duvarı sıvamaya çalışırlardı. Gizlice ağlardım, evimizin yıkılacağını düşünüp... Kış akşamlarında, şalgam suyu satıcısı dolaşırdı sokaklarda. Süslü püslü üç tekerlekli özel arabasıyla. Ahmet Sezgin'den, Nuri Sesigüzel'den, Şükran Ay'dan plaklar çalardı. Annem bir tencere şalgam suyu alırdı ve keyifle içerdik. Bir kültürdü, şalgam suyu içmek. Yaz akşamlarında, yazlık sinemalara gidilirdi. Birkaç komşu aile toplu bilet alır, on beş, yirmi kişilik grup halinde yer tutulurdu.

Salih Bolat (Foto: Kadir İncesu)

Mahallenin delikanlıları, giyinip süslenmiş olan genç kızları tavlamaya çalışırlardı. Delikanlılar kendilerini en çok Yılmaz Güney sanırlardı. Gerçekten de Yılmaz Güney, çocukluğumuzun ve ilk gençlik yıllarımızın kahramanıydı. Çünkü o kötülerden hesap soran, içimizden biriydi ve üstelik Adana'lıydı. Oysa, Ediz Hun'u pek sevmezdik. Kibar, anne kuzusu, salon çocuğuydu. Annem ve diğer kadınlar, izledikleri filmleri günlerce birbirlerine ağlayarak anlatırlardı. Sokağımızı, John Steinbeck'in Sardalya Sokağı'na benzetirim. Her çeşit insan vardı. Öğretmen, esrarkeş, hayat kadını, imam, serseriler... Hürriyet Abla'yı hiç unutamam. Giritliydi. Hasta olup da iğnesi olanların iğnesini yapardı. Akşamları gelirdi bize. Onun geleceği zamanı iple çekerdim. Farklı, başka bir kültürün insanıydı. Bir yığın şey anlatırdı. İşini hemen bitirip gitmez, yavaş yavaş enjektörünü kaynatır, acele etmezdi. Altmış yaşlarında, zayıf, ince yüzlü, hep gülen, sıcak, güven verici bir insandı. Üniversitede okuyan ve Ali adında bir oğlunun olduğunu duyardım. Bir gün Hürriyet Abla'dan kitap istedim. Ertesi gün üç roman getirdi. Victor Hugo'nun *Sefiller*'ini, Levellyn'in *Vadim O Kadar Yeşildi Ki*'sini ve Carolina Maria de Jesus'un *Çöplük* adlı bir kitabını. İlkokul öğrencisiydim ve *Çöplük* dışındakilerden sıkılmıştm. Ama *Çöplük* oldukça etkilemişti. Onu bir gün anneme de okudum. Ağlayarak dinledi. Annemi etkileyen bir şey yapmış olmam, beni de etkilemişti.

• *"Şiirin mantığını kavrayamayan birisi sanat yapamaz," sözünüzü hatırlıyorum. Bu konuyu biraz açar mısınız?*

– "Yaratıcı süreç" dediğimiz sanat yapma süreci, sanatçının kendini en mutlu hissettiği zamanlardır. Zaten insan mutlu olduğu kadar özgür demek değil midir? Şiir, gerçekliği karanlığa çeker, gerçekliğin sınırlarını bozar ve yeni bir gerçeklik kurar. Bunun nedeni, bizden önce ve bizim dışımızda belirlenmiş olan verili gerçekliği yeniden ve kendimize özgü bir biçimde yaratmaktır. Böylece şiir onu yazana ve okuyana özgürlük duygusu, itiraz duygusu verir. Şair bu duyguyu şiir yazarken, okur da şiiri okuyup yeniden üretirken yaşar. Bütün sanatlar böyledir. Zaten sanatların ortak varlık nedeni, insanı kuşatan verili gerçekliği yıkarak, onu özgürleştirmek değil midir? İşte, şiirin bunu en dolaysız yoldan, yani dil ile yapması, diğer sanatlar gibi kütle, hareket, ses ya da plastik malzeme aracılığıyla yapmıyor olması, genellikle şiirin basite indirgenme yanılsamasına yol açmaktadır. Oysa sanat her şeyden önce gerçekliği kavrama ve estetize etme biçimidir. Gerçekliği estetize etmek, öncelikle "şey"lerin bağlamını değiştirmekle olanaklıdır. Böylece bizi körleştiren alışkanlıkları kırma olanağı buluruz. Bu da gerçekliği metaforik bir dil içerisinde kavramakla olanaklıdır. Şiir dil ile yapılan bir sanat olduğundan, metaforik gerçekliğin kurulması süreci, en dolaysız, en algılanabilir düzeyde şiir ile yapılabilir. Bu süreci içselleştirmiş olan başka sanatların ustalarına bakınız, kendi sanatlarının dilini kurarken, malzemelerine şiirin diline uygun biçimi verdiklerini görürsünüz. Sinemada Angelopuolos ve Tarkovski, tiyatroda Berthlolt Brecht, müzikte Şostakoviç gibi.

• *Türkiye'de şiirin durumunu nasıl değerlendirirsiniz?*

– Plastik sanatlar ve roman, şiirle kıyaslanırsa, bizim kültürümüzde çok yenidir. Şiir Türk toplumunun geleneksel estetik ifade biçimidir. Sözlü kültür döneminde de şiir çok eskilere uzanır. Cumhuriyet'in başından bu yana, yazılı kültür etkinliği olan şiir büyük bir gelişme göstermiştir. Şiirin bu denli büyük ve önemli bir yer tutması hem iyidir, hem de kötü. Anlatılamaz olanı anlatma, duygu yaratma işi olan modern yazılı kültür şiiri, elbette "iyi" olan gerçek işleyiviyle incelmiş bir estetik dili karşılar. Kötüdür, çünkü (Melih Cevdet'in de vurguladığı gibi) şiirin bir toplumda çok yazılması, o toplumun gelişmemiş olduğunu da gösterir. Eğer bir toplumda düşünce gelişmemişse, düzyazı da gelişmez ve şiir hastalıklı, yarım yamalak duyguların ve düşüncelerin anlatılmaya çalışıldığı bir dilsel araç olabilir. Türkiye'de şiirin durumunu değerlendirdiğimde, bu iki "şiir" anlayışının iç içe yürüdüğünü söyleyebilirim. •

NIETZSCHE'DEN SONRA EBEDİ GERİ DÖNÜŞ VE TANRI'NIN ÖLÜMÜ

MEHMET MANSUR

"Tanrı öldü! Tanrı (hâlâ) ölü!
Ve onu öldüren biziz!
Nasıl teselli edeceğiz kendimizi, biz katillerin katili?
Dünyanın şu ana kadar sahip olduğu en kutsal ve en güçlü olan, bıçağımızın altında kanını kaybetti.
– Kim yıkayacak bizden bu kanı?
Hangi suyla kendimizi arıtabiliriz?
Hangi kefareti, hangi kutsal oyunları icat etmeye mecburuz? Bu edimin büyüklüğü bizim için fazla büyük değil mi? Düpedüz kendimiz tanrılara dönüşmeye mecbur değil miyiz – sadece onları hak ediyor görünmek için olsa bile?"
Nietzsche
(*Şen Bilim, 3. Kitap, 125*)

"bu ölümün (tanrının ölümü) izinde ve onunla olan derin bir korelasyona göre Nietzsche'nin ilan ettiği şey, (tanrının) katilinin sonudur; insanın çehresinin gülme içinde paramparça olması ve maskelerin geri dönüşüdür; tarafından taşındığını hissettiği ve baskısının bizzat şeylerin varlığının içinde bulunduğundan şüphelendiği zamanın derin akışının dağılmasıdır; Aynı'nın Ebedi Geri dönüşüyle insanın mutlak dağılmasının özdeşliğidir."
Foucault
(*Kelimeler ve Şeyler,* s.536-7)

"Tanrı öldü" (Nietzsche). Geldi geçti, giderek geliyor *ve* gelerek gidiyor. "Yalnızca bir tanrı kurtarabilir bizi" (Heidegger). Yalnızca *bir* tanrı kurtarabilir bizi, kıskanç, ve *yalnızca* bir tanrı kurtarabilir bizi, yalnız, yalnız bizimle bizimle yalnız, yalnız bizimle yalnız, biz, tanrı ve biz, tanrı ve ben, ben biz, ben ve tanrı, ben ve sen, tanrı, tanrı bizsiz biz tanrısız, yalnız, yalnızca yalnız, yalnızca kıskançlık, *bir*.

*

Öteki, bir yere, birine, bir şeye tayin edilemez, atanamaz olandır. Nasıl "sen" yazabilirim öyleyse? "Sen"-yazmak, yazı-yazmak. Kim kimi kime yazıyor(?).

*

Yazının kimseyi kurtardığı görülmemiştir, kurtarmadığı da görülmemiştir. Ölümsüzlüğünü, ölümsüz ölümlülüğünü farkına varırken gitgide daha da işsizleşmek yazıyı yazanların, yani *biz*im öngöremeyeceğiz bir geleceğe, birbirimizden haberli haber*siz* beraber edebileceğimiz bir itirafa, yapabileceğimiz bir hakikate göz kırpabilir (Aziz Augustinus, Derrida).

*

Ölümlü bir tanrıyı ölümsüzlükten kurtarmak için yazmak, onu yazarak, ona yazarak (Derrida).

*

"Ortadan kayboluşumda mevcut bulunmak için sağ kalanın hatırası filmi yorumluyor ya da yeniden oynatıyor" (Derrida, *Circonfession*, 7. periyod). (Filmin *saf ışığı* nereden çıkıyor ve nereye yansıtılıyor?) Kalan sağ tarafımızdan sahiplenilemez, bizim olamaz. Ötede, yani burada (zira öte ötede olsaydı ötekinin olmazdı), zincirsiz, sürekli her yoldan sapan bir gezinme, bizi önceleyen bir evet (Derrida), olumlamalarımızı da önceleyen bir olumlama, ne herhangi bir ötekinin ne de öteki benin tayin edilemeyeceği, ne bir ötekine ne de öteki bana tayin edilemeyecek ama hepsini hesaplanamaz bir biçimde kateden "ötekinin Ebedi Geri dönüşü" (Blanchot), ötenin Ebedi Geri dönüşü, sağ kalmak (Derrida), yaşamak, *hayat*, var olmadan önce, var olmaktan başka, sağ olmak, sağ olana "gel" diyerek, evet diyerek, sağ ol diyerek olumlamak, kimin neye sağ ol dediğini, kimin kimden sonra sağ kaldığını ya da kalacağını bilmeden, yasla ve sorumlulukla başlayan, ölü(m)lerime yas tutturduğum ve onlarla yer değiştirecek kadar kendimi sorumluluklarından sorumlu tuttuğum, içimde taşmış içinde bunun için kendimi sürekli kurban ettiğim, feda ettiğim bir yaşam, uğruna her şeyi feda ettiğim şeyin kendisini feda etmedikçe (Lacan) duyulamayacak bir evet, öteki için intihar ettiğim bir yaşam, beraber ettiğimiz, yaşamdan uzun süren (zira sağ olmak yaşamın kendinden uzun sürmesinden, kendine geç kalmasından, kendinden önce gelmesinden başka bir şey olmamasıdır; yazı bu artığın kendisidir, yaşamı önceler, yaşamın farkıdır: *différance*), hiçbir şey söylemeyen ve hiç kimsenin önünde edilmeyen, edilemeyen bir itiraf, bir intihar, ölmek değil, dolambaçsız bir şekilde ölmek değil, direkt ölmek değil, bir türlü ölememek

değil (Kafka, Blanchot), kendimi ölememek değil, kendimi ölürken ötekini ölmek, gülmekten, sevmekten, evet!'ten, gel!'den, yaşa!'dan, yaşasın!'dan, felsefenin, edebiyatın, yazının, ötekini ölümsüzlüğünden kurtarıp onun yasını tuttuğu kendilerini birbirlerine bulaşmış olduklarından dolayı aşan koşulu.

*

Ötekinin hayatı olumlamasına tanıklık etmek. "Kim bu öteki" değil, kim bu hiçindeki içimde *ve* hiçimdeki içinde "kim bu öteki" diye soran, kim olduğumu bilmeden ötekisi olduğum ötekisini olduğum, benim kendime bile öteki olan bir bana beni yerimden ederek yer veren öte-ki(m)?

*

Ve sonunda kim yazıyor seni, kim yazıyor sana? Sen mi ben mi? Son yazan kim? Kimin elinde ip ve neyi veya kimi nereye çekiyor? Kim "sen" yazıyor? "Sen" isimsizi, tayin edilemeyeni, ikililik mantığının dışlanmış üçüncüsünü imzalıyor(sun). Bu yüzden "sen" yazı(sın), tanrı(sın). "Sen"siz yazamam, çünkü yazı sana, yani ona geri geliyor. Hitab ettiğim "sen"(sin) oyun *sırası* "sen"de, *sıra*(n) geldi dediğimde. *Sırası geldi*, hayatım sırasında. Zamanı(n) geldi, zamanı geldi hayatın. "Sen" karar veriyor(sun) benim için, bana ve geleceğe: gelecek olana: sana: ona. Yaşamaya zamanımın olması için yazı için zamanımın olması gerekiyor ve yazmam için bana *zaman veren*s en(sin). Ve hep ihtiyacım kadar veriyor(sun). "Sen" bana yaşamak için zaman veriyor(sun), yaşamam için, "sen" bana annem gibi, annem*miş(sin)* gibi hayatı veriyor(sun), hayat veriyor(sun), hayatın zamanını veriyor(sun). "Geliyorum" diyor(sun), dedirtiyorum, dedirtiliyorum gelip, gidip. Hayat elimde bana kalan "sen"li ya da "sen"siz yaşayacağım bu zamandan başka birşey değil. Ama mevcutsun, benimlesin veya içimdesin diyemem. Her adımım hayattan ölüme ve tekrar hayata ve oradan tekrar ölüme "sen"siz atılmış bu adımdı, bu yüzden son kertede "sen"siz hayat yok bana, bu yüzden hâlâ bilmiyorum geceleri uykuya dalarken kim kimi ölüyor, kim kimi kopuyor sana bağlanabilmem için. Ötede kalan sürekli bir doğum hali, ötekini içimde taşıma zorunluluğu (*"Die Welt ist fort / Ich muss dich tragen"*, *"Dünya çekip gitti, ayrılıp gitti, yok, uzak/ Seni taşımak zorundayım"*, Paul Celan), bilmiyorum kim yazıyor, kim kimi taşıyor, bilmiyorum "sen" miyim annem mi, erkek miyim kadın mı, deniz atı mıyım, yoksa bu bir kuvad sendromu mu.

*

("bir ölüm kuklası olarak çekiyorum onu, misinalarını yaktığım, dikenli babillerle esrikliğine çivilenmiş, sudaki gölgemin köprüdeki cesedime benzerliğini –geceleri dikine gömülü öldüğüm cesedim–, kimseden almadığım ve hiçkimseye bulaştıramadığım sedefli güzelliğini intiharın. işte burada yatıyor kıvrılmış, beli büküük bir tay gibi, tebeşiri kırık, ay ay açılmış kirpiklerinden. kişniyorum adını. gelmeyeceksin. iç çekmekten kambur kılçığımı sarmaya ya da kancalamaya. zira bu haleni boynuma geçirmek olurdu. oysa ben sonsuza asıyorum geri dönüşsüz salıncağımı. geliyorum anne")

*

İstikameti(n) yok "sen"in. "Sen" benim içimde etrafımda dönüyor(sun). Kuyu(n), içimde etrafımda, bir yüzük gibi aydınlanıyor, "sen"i, ötekıni, yabancıyı bana bağlayan. Elim, elsin "sen" bana. Ancak seni, sana, seninle yazabilirim.

*

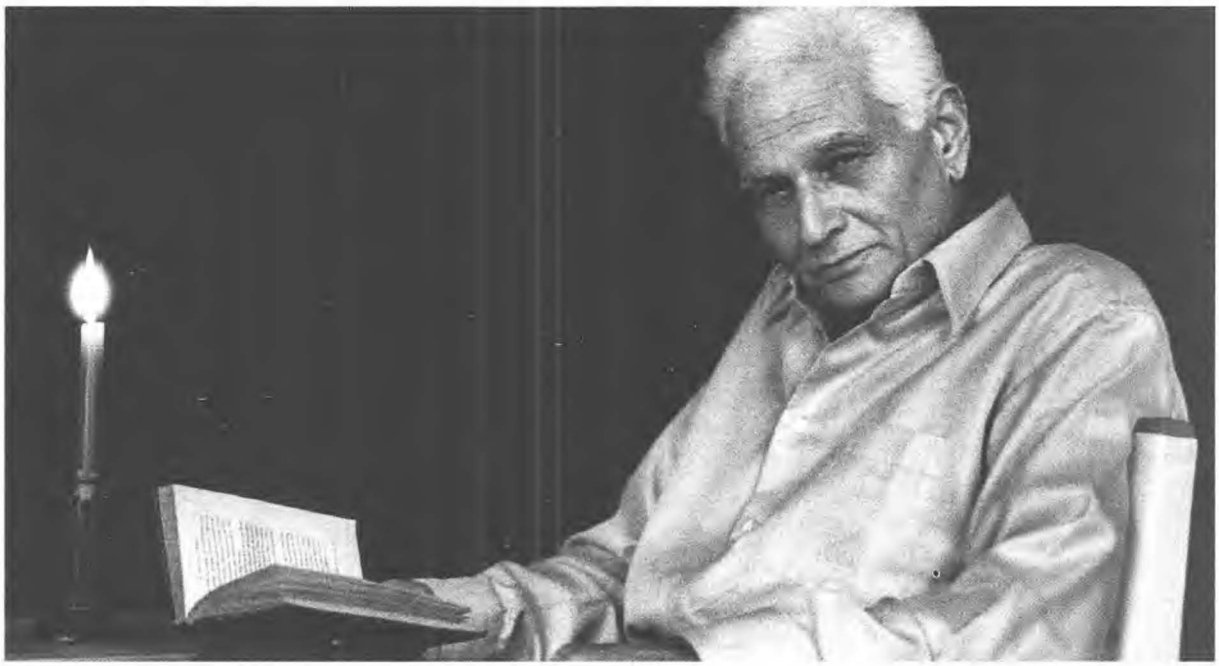
"Son tanrı" (Heidegger). "Son 'tanrı" öldü', gülmekten, ölüme, yani kendine ve hıçkırarak. "Öldüm", tanrıdan, zamandan, tesadüfen sağ kalmaktan, dedi, ben ona dedirttim, itiraf ettirdim, itiraf etmek için, itiraf edilemeyeni, ettirgenin edilgenden gelişini, gelişi, dolayısıyla her gelişi, yani bölünmüş, adımları bölünmüş, adımlarımı bölünmüş, benden doğum öncesi çalınmış, beni bedenimden cesedimden ayırmış, beni dışlayarak içlemiş içleyerek dışlamış, beni yoklamış, hiçlemiş her gelişi. Yalnızca diyabolik (*diabolos*: bir olanı ayıran) bir tanrı (Sade) psikanalizin öznesini kurtarabilir. Kalan, yani hâlâ gelen, hâlâ geçen, hâlâ tanrı, zaman, tanrı-zaman bölünmüş ve bölünürken de bizi kendimizden kavuşulması imkânsız bir biçimde ayırmıştır.

*

"Tanrı öldü": tanrı ölüm*dür*, tanrı ölüm, tanrı öldü bir totolojidir. Tanrı öldü! Yaşasın tanrı! Yaşa tanrı! Sağ kal! Sağ ol! Tanrı ölüm, ölümün tesadüfen sağ kalanın mevcudiyetine ve her mevcudiyete dokunan geçişi: tanrı zaman*dır* ama zamanı *zaman olmadan*, zaman olmaya zaman kalmadan olur, zamanın sağ kalışına mevcudiyeti deldirerek olur, bir kimliğe bürünmez, dönüşmez, mevcudiyete gelmeyen bir kim'lik, mevcudiyet artık delinmiştir, kendinden ayrılmıştır, mevcudiyet bu ayrılıktan başka bir şey değildir, dolayısıyla kendine geç kalır ve kendinden erkendir, farktır, tekrarı kendisini önceler, bir başka farkın tekrarı olarak: tanrı (zaman) olmadan (zaman) olan*dır*, varlıksız zaman*dır*, tanrı varlıksız zaman, (zaman) olmadan (zaman) olan varlıksız (zaman), varlıksızlık. -Sız zaman.

*

Varlığın zamanını açan saf geçiş bu geçişte kendini ortaya çıkarmadığından, *mevcudiyete gelme*diğinden, varlığa *aynı zamanda*, yani Ebedi Geri dönüşte, hem geç kaldığından hem de mevcudiyete

Jacques Derrida

gelmesi için hep henüz çok erken olduğundan varlıktan başka*dır*, varlıktan başka: *varlığın* ötekisi, bir iz*dir*, ve bir izdir bir iz, başka da bir şey *değil*dir, bir iz, "yazının (bir) zamanı" (Derrida), eğer yazı sözcüğünden bir mevcudiyetin veya bir yokluğun izini anlamak yerine ölü bir zamanı işitebilirsek.

*

Bu ölü zamanın meşguliyeti sözüdür, yani vaadi. Vaat ettiği mevcut bir şey yoktur zamanın bu eserinin, zira "bu zaman ölüdür" veya "ölümün zamanıdır" demek varlığın ötekisi –tanrı, bilinçdışı, ölüm, öteki ve/veya vb.– tarafından mutlak geçmişin geleceğe bağlandığı yerde amaçsızlaştırılmasını vurgulamaktır. Amaçsızlaştırılmadan artakalan zamansallık bir göz kırpmanın zamansallığıdır, zira bir göz kırpma kadar, yokluk fonunda mevcudiyet açan bir şey kadar kaçak, kaçamak, uçucu, geçicidir. Göz kırpma Almancadaki *Augenblick* kelimesinin bir çevirisidir. Bu kelimenin sözlükteki karşılığı "an." Andan bahsederken göz kırpmadan, göz kırpmadan bahsederken andan, anın geçiciliğinden, yitiminden ve silikliğinden, çoktan kendi tükenişi olmuş bir kırpmadan, vaadi kendisinden ibaret olduğu için gözü açık giden bir andan bahsediyoruz. Öyleki tanrının göz kırpması dediğimizde bir göz kırpması var ve bu da tanrıya aittir demek istemiyoruz, tanrı göz kırpmasından başka bir şey değildir, göz kırpmanın kendisidir demek istiyoruz. Zira tanrının göz kırpmasından kastımız aslında gelişinin gidişinden ve gidişinin de gelişinden ibaret olması. Hem tanrının bir işaret verişini, kimliğini gösterişini, göz kırparak selam verişini, hem de davetimizi reddini, mevcut olmamayı tercih ettiğini bize bildirişini duyduğumuzda bunları ayrı ayrı duymaktansa birini diğerinin içinde duyuyoruz, birinin içinde diğerinin tınısını duyuncaya dek sallanıyoruz, yoksa tanrı duyulmuyor, görülmüyor. Gelişi geri çekilişi, esnemesi büzülmesi tanrının. Ölümde ve bir ölü gibi doğuyor tanrı. Yoklayana geri çekilerek ve gelmeyerek geliyor, zamansız aldırıldığı için –*zamanı alındığı* için– sınıfta olmayan bir çocuğun *yoklama sırası*nda *sırasından* kendisinin bir anda "yok" demesi gibi. *"Bir teneffüs daha yaşasaydı / tabiattan tahtaya kalkacak bir çocuk gömülüdür",* ötede(n) (Ece Ayhan). Çocuğun *yoklama sırası* olan yoklayan yoklamış olmak için yokladıkça çocuk yok diyor, yokluyor. Yoklayan yoklanıyor, belirsiz bir geleceğe, yani gelecek olana, ölüme, vahşiliğe, aşka ve ötekine maruz kalabiliyor. Maruz kaldığı şey bu maruz kalabilirlikten, her an yoklanabilir olmaktan, her anın yoklanabilir olmasından, yani ölü bir zamanla delinmiş olmasından başka bir şey değil, zira "benim" *yok-zamanım*ın etrafında onu keserek dönen ve deliğinden geçen zaman, ölüm, bilinçdışı, vahşilik, aşk, öteki ve tanrı da bu maruz kalabilirliğin paramparçalığı ve bu parçaların ayırdedilemez bir şekilde birbirlerine bulaşmışlığı. Gelecek, gelecek olan, gelen – doğumumun öncesinde çalınmış be(n)den. "Ben" gelemiyorum, gelen "benim" zamanım değil, "benim" dilim değil. Kaynağın hiçindeki kilit gelişin içinde bana

neredeyse bir yer bırakmayana dek kırılmış. Gelen, gelecek olan, gelecek, bir türlü gelmeyen, gelemeyen, her an gelebilecek olan, gelen. Gelen "ben" olmadan önce öteki, zaten "ben" olması için öteki, "ben" olsam da, bir "başka "ben"" olsa da öteki.

*

Circonfession adlı eserinin 223 ve 224. sayfalarında Derrida, onu uzun zamandır duymayan annesinin ölmeden önce kendisiyle ilgili şunu bilmesini istediğini yazar: ne tanıdığı insanlar arasında ne de insanlık tarihinde bir insan fikri olarak hiç kimse kendisi kadar mutlu olmamıştır, öte yandan da basit bir kıyaslamanın ötesinde hep kendisinin karşı-örneği olarak kalmıştır, yani mutsuz, umutsuz, lakin bu iki kesinlik birbirleriyle uyuşmaz değillerdir. "Ben" bu çatlağın, bu ayrılmanın mengenesine alınmıştır ve bu "ben" dememi, kendimle uyuşmamı veya örtüşmemi imkânsız kılar. Eğer ben bir ötekiyse, bu onun içerisinde aynı anda kendisinin hem örneği hem de karşı-örneği olarak yaşadığı bu paralel oyuna hapsedilmiş olmasındandır. Bu bölünmede karşıtların bir diyalektizasyonu veya bir uzlaşması mümkün değildir. Daha ziyade hem içleyici hem dışlayıcı bir ara-mantık işler burada. *Aynı zamanda* hem en mut-luyum hem en mut-suz. En mut-suz biçimde mut-luyum ama *aynı zamanda* mut-lu olduğumda mut-lak bir biçimde mut-luyum, başka hiçbir mut-luluk biçimiyle, benden önce yaşamış hiç kimsenin mutluluğuyla kıyaslanamayacak bir biçimde. Ama yine *aynı zamanda* mutsuz olduğum zaman hâlâ mutlak bir biçimde mutsuzum ve bu iki durum birbirlerine bulaşmıyorlar. Bu içleyici dışlama uyuşmanın önünü kesiyor. Aynı zaman: Ebedi Geri dönüş: Öte(ki) nin Ebedi Geri dönüşü: Olumlama: hayatı hiçbir detayını değiştirmeden yeniden tekrar etmeyi isteyebilecek kadar sevme.

*

Peki nedir bu *mut*? Neyin izidir kendinden başka? Birkaç kelimeyi seçip oynatarak uydurduğumuz, ötesi olmayan bir kelime oyunu değil bu, ötenin bizimle oynayarak, üzerinde oynatılmamızın zorunluluğunu bize dayatarak, perdelerinden birinin yok-varlığını o perdenin beyazlığına erişmenin imkânsızlığını göstererek göstermesi. Ötenin bize ödetmek istediği bir bedel. Ötenin yokluğuna düşen bir ad. Yokluk ötenin yokluğu, yokluk ötenindir. Etimoloji bir kök tutkusu ve kök tutkusu metafiziğin yegâne tutkusudur: geliş, geliş yeri, başlangıç, çıkış, son, zamanın gelişi, varlığın gelişi, tanrının gelişi, geliş biçimi, gelenin ne olduğu, kim olduğu, nereden geldiği, kaynağı, kendini eleverip vermediği, neyi gizlediği, kimi gizlediği. Dolayısıyla hiç beklemediği bir şekilde sallamak, yani umursamak gerekir metafiziğin dilinin temellerini. Kelimenin kendisi, bedeni veya bedeni üzerindeki bir iz, bir yara izi, örneğin *mut*, en az sözlükteki anlamı kadar güvenilirdir. Düşünce kumarında ortaya sürülen para olarak ona kulak vermenin değeri sözlük açmaktan daha düşük değildir. En az, geleneği el değmemiş ve biricik bir Gösterilen bulma çabasıyla ayakta durmaya çalışmış metafizik kadar eskidir bu ihtimal, Sokrates'in isimlerin anlamlarını sorgulamak için hecelere ve harflere kadar indiği Platon'un *Kratylos* diyaloğundan Kabbala'ya, Kabbala'dan da Freud, Lacan ve Derrida'ya kadar ulaşmıştır. Metafizik bu ihtimalin bedelini ödemek istemez, ancak bu ihtimalin açtığı sonsuzluğu bastırarak kaynağa doğru yönelir. *Mut*. Aramızda bir üçüncü kişidir. Bir çağrı. Gelecek. Ne yapacak *mut*, nasıl devam edecek yaz(ıl)maya, hangi iz izleyecek bu izi, hangi iz gelecek, gelecek olan hangi iz? Dünyayı kaplayan gecenin (Hegel) *double-bind*'ı (Derrida) işliyor burada. *Mut* bir yandan tek başına *saf* bir *ışık*, kendini yansıtacak bir perde bulamayan, gezinen, şeffaf ve içinde hiçbir şeyin belirmediği bir film. *Doğal Din*'in mevcudiyete getirdiği her gelişin, her so-mut-laşmanın içini boşaltan, yakan ışığı, yok-mevcudiyeti. Kendisinin ne olduğuna kayıtsız kalan, her şeyi yakan, tüketen, Tin'i kurban eden, onu silip içinde taşıyacak olanı, onu kurban edecek olanı, onun izliğini kendisine hizmet ettirecek olanı, onu belirleyecek olanı, ona bir anlam verecek olanı (*mut*-lu, *mut*-suz, u-*mut*-lu, u-*mut*-suz, *mut*-lak, so-*mut*...) yakan sonsuz, özsüz, *saf ışık*, *Hayat*. Hegel'e göre bu *saf ışık* kendi haline bırakılmamalı. O ötekisine dönüşerek kendini durdurmayı, kendini kendinden korumayı, nerede duracağını, kendini kurban etmeyi bilmeli. Burada Hegel'in belki de gözünden kaçan ya da görmek istemediği, ona *mut* gibi *göz kırpan* bir soru çıkıyor ortaya: *saf ışık*, *Hayat*, Tin dahil her şeyi mi yakacak yoksa kendini mi? Birinci durumda her şeyi feda edince, yakınca kendini de yakmış oluyor, ikinci durumda da kendini Tin uğruna feda edince, yakınca yine her şeyi yakmış oluyor. Bu iki durum birbirlerinden ayırtedilemez. Haklarında bir karar vermek imkânsızdır. Bu imkânsızlık bir çağrıdır. ***Mut***'un bilinmezliği, ele geçirilemezliği, yanarken yakan *Hayat*'ı *Hayat*'a musallat olan *Hayat*. Kendinden artakalan olmaktan başka, sağ kalan olmaktan başka, var olmadan sağ olan olmaktan başka bir şey olmayan *Hayat*: öteki, ölüm, zaman, tanrı, sen, yazı. Sağ ol. ●

NOT DEFTERİ

HÜSEYİN YURTTAŞ

"Dön baba dönelim" mi?

Geçen yıl, seçici kurullarında bulunduğum iki şiir ödülü için başvuranlarca gönderilen dört yüzden fazla dosyayı okurken, her zaman şikâyetçi olduğumuz genel düzey düşüklüğü, şiir bilgisi eksikliği, daha ilk şiirlerden anlaşılan "okumadan yazma" kolaycılığı ve cehalete ek olarak, özellikle son aşamaya gelip de didik didik ettiğimiz, her dizesini tekrar tekrar okuduğumuz nitelikli dosyalarda bir şey dikkatimi çekti. Şiirde savı olan, adını dergilerde sık sık gördüğümüz, kitapları da yayımlanan kimi genç şairlerin şiirlerinde, belirgin bir biçimde anlamdan kaçmanın getirdiği bir bulanıklık söz konusuydu. "Ne demek istemiş?" dedirten bir kapalılık, aynı dizede yer alan öteki sözcüklerle hiçbir bakımdan uyumlu olmayan; okuyana, savrukluktan oraya konuluvermiş ve silinmesi unutulmuş gibi gelen sözcüklerle birbirine yamanmış dizeler, genel bir söylem birimi, hatta biçimi olarak benimsenmiş gibi gözüküyordu. Toplumsal içerikli ya da insan derinliklerine doğru yol almaya çalışan şiirlerde de bu böyleydi. Bunları görünce, genç şairlerin hâlâ İkinci Yeni'nin izini sürdükleri, şiirlerini orada açılan yataklarda akıttıkları sanısına kapılıyor insan. Bence coşkuları, duyarlı ve sevecen yaklaşımları, şiirde saplandıkları bu yanlışlar yüzünden boşa gidiyor. Söze hükmedişlerinde zaafa düşmeleri, okur olarak sizin de sezdiğiniz o hedefe varmalarını ve şiirde gerçek güçlerini göstermelerini engelliyor. Dikkatli bakınca, İkinci Yeni'nin ardından koşan gecikmiş yolculardan olmadıkları anlaşılıyor ve okuduğunuz şiirlerde bu şiir anlayışına tam tamına bağlı gözükmüyorlar ama –Asım Bezirci'nin tanımlamalarıyla– bu şiirin "değiştirim/deformasyon", "karıştırım/*synaesthesia*", "soyutlama", "anlamsızlık, anlamdan uzaklaşma" , "usdışına çıkma", "çevreden ayrılma ve kaçış" gibi özelliklerine uyan arayışlar içinde oldukları da gözden kaçmıyor. Yaşamöykülerine göz atınca, bu genç arkadaşlarımızın çoğunun yirmili yaşlarında olduklarını görüyoruz. O zaman da insan, genç şairlerin, yelkenlerini İkinci Yeni şiirinin rüzgârıyla mı şişirdiklerini düşünmeden edemiyor.

Vaktiyle İkinci Yeni çok konuşuldu, çok tartışıldı. O tartışmalara dönmek, yok yere zaman kaybı olacaktır. Çünkü yeteneklerinden asla kuşku duymayacağımız İkinci Yeni'yle gelen ve oraya takılıp kalan kimi şairlerimizin kendi şiirlerine dahi –ve tabii ki, şiirimize!– büyük zararı olmuştur. Onun için, "dön baba dönelim" der gibi oynamanın ne yeridir, ne de zamanı.

Genç arkadaşlarımızın şiir yoluna koyulurken okuma yoğunluklarıyla dolu ön hazırlıklardan geçtiklerine inanmak istiyor insan; ya da olması gereken budur. Pirimiz üstadımız Yunus dedemizle başlayıp bugünlere gelen şiirimiz halk şiiri, divan şiiri, Tanzimat, Fecr-i Âti, Milli Edebiyat, Hececiler, Garip (Birinci Yeni), –istediğimiz kadar karşı olalım artık mirasımız içinde bulunan– İkinci Yeni, Toplumcular (1940 Kuşağı), 1960'ların, 70'lerin, 80'lerin... şiirlerini ve bunların hiçbirinin içinde yer almayan ayrıksı yıldızlar gibi gökyüzümüzde parlayan şairlerimizi tanımadan şiir yazmaya kalkışmak belki mümkündür ama –varsa– o eksiği de "denk yolda düzülür (düzelir)" hesabı, çalışmaların yanı sıra süren araştırma ve incelemelerle gidermek gerekir.

Okurken, zaman zaman şairin savrukluğu mu, yoksa işçilikteki eksikliği mi diye tereddüde düşüren bu şiirlerde, arada kılçık gibi kalmış, rahatsız edici, dizenin yapısına aykırı duran sözcükler "değiştirim, karıştırım, soyutlama, us dışına çıkma" gibi şiiri eksilten çağrışımlarla bizi "anlamsızlık, anlamdan uzaklaşma" sınırlarının içine çekiyor. Genç şairlerin bunu yapmak istediklerini hiç mi hiç sanmıyorum. Yerleşmiş olan bir kafa karışıklığı var ki, onların da kafasını karıştırıyor anlaşılan.

Bence dönüp geriye yeniden bakmalılar ve şiir yolunun ana güzergâhlarında nelerin yaşanmış ve yapılmış olduğunu iyi görmeliler. Yoksa bu gidişle şiirimiz yeni bir kapanmanın ve savrulmanın tutsağı olacak. Şiirlerinde alttan alta kaynayan şeyler de onların amacının öyle bir yolun yolcusu olmadıklarını kabaca gösteriyor ama

tercihlerini, tutumlarını belirginleştirmeleri gerekiyor. "Som" şiire ulaşmak değil mi hepimizin amacı? O zaman, kullanacağımız her sözcük, her harf, dize denen katmanlara, şiiri oluşturan bölümlere; bütünde ise öz cevherin eriyiğine katılacak demektir. Bize miras olan bilgimizin, birikimimizin, kimliğimizin, kişiliğimizin, örsünde dövüle dövüle çağa armağan edilecek has şiir, öyle bir ocakta pişirilerek ortaya çıkar.

Bu notları yazmadan, Asım Bezirci'nin *İkinci Yeni Olayı* ve Attilâ İlhan'ın *İkinci Yeni Savaşı* adlı kitaplarını tekrar gözden geçirdim. Orada, İkinci Yeni'den örneklerde, o deneyin nerelere vardırıldığı ve birçok saçmalığın nasıl şiir diye önümüze konulduğu pek güzel sergileniyor. Genç şair arkadaşlarımız, savruluşlardan kurtulmak için şiirimizi dönemsel nitelikleriyle sağlam bir biçimde gözden geçirmeliler. Sonradan ayıklanması olanaksız, şiirde diken gibi duran, onu bulmacadan beter hale getirecek –olmadık yerlere bir yerlerden gelip yapışmışçasına iğreti– sözlerden, şiirde biçim denemek isterken onu temel niteliklerden uzaklaştıran arayışlardan, karmaşık ve içinden çıkılmaz metinlere dönüştüren yapaylıklardan uzak durmalarının gereğini o zaman mutlaka daha iyi kavrayacaklardır.

Attilâ İlhan, İkinci Yeni'yi yorumlarken, Birinci Yeni'nin (Garip'in) İnönü Diktası'nın, İkinci Yeni'nin ise Menderes Diktası'nın ürünü olduğunu söylüyor.

Biz arka arkaya ne dönemler yaşadık, yaşıyoruz. Şiirimiz, yaşadığımız dönemlerden hangi izleri taşıyor ve bunlardan geleceğe ne aktaracak, ne bırakacak? Bunu düşünmemiz gerek.

Yine Attilâ İlhan bir yerde "birbiri içinde dönen ve değişen üç çember"e tutunduğunu söylüyor: "Doğa, toplum ve insan".

Soru gelip kendini dayatıyor burada: "Doğa, toplum ve insan"dan yola çıkmayan ve ona ulaşamayan sanat ürününün varoluş amacı nedir ki?

Şunu da asla unutmamalıyız: Genelde insan, özelde ise sanatçı, seçerek yaklaştıkları ve dışladıklarıyla çizer rotasını. Bu onun yalnızca dünya görüşünü, dünyaya bakışını, vb. belirlemez; sanatının mayasını da oluşturur.

Tadım Notları:

Yasin Erol sevdiğim bir şair. Onun şiirinde, bizi her zaman gülümsetebilecek hınzırca zekâ ürünleriyle karşılaşmak mümkün. İnsanı derinden yakalayan, duygusal, düşünsel savrulmalarla esen dizelerin arasında birden beliriveren ironi, inceliğin ayrı bir göstergesi olarak sık sık boy gösteriyor. İlk kitabı *Bu Aşk Öykü Tutmaz*'dan (2000) beri böyle bu. O damarı deşmeden duramıyor Erol. *Sizi Hiç Sevmiş miydim* (2007), *Ey Akıl Git Başımdan* (2008) adlı kitaplarında da olduğu gibi, 2015'te Yasakmeyve Yayınları'nda çıkan *Kendi Arkamdan Konuşmalar* kitabında da bu böyle. İşte kitabın ilk şiiri: *"doğum günü --dün kırılacak bir eşya gibi dargın/ kırk dört yılımı sokakta bıraktım/ kim bilir bu akşam rüzgâr sandığım/ belki onun çığlıklarıdır"*. Şair, şu şiirine "dostlar alışverişte görsün" adını koymuş. "Dostlar, şiirde görsün" diyerek alıntılıyorum: *"hayrına sevilmiş bir çocuktum/ neyime güvenip de anımsıyorum o yılları/ bir annem inkâr etsin büyüdüğümü/ bir de gölgelerinden tanıdığım ağaçlar/ diğerlerine gelince/ dostlar alışverişte görsün – çat kapı çıkıp gelen ah'ım/ah çocukluğum/ sen bilirsin anne/ ben çok mu küçüktüm"*. Bir başka şiirinde şöyle diyor şair: *"git/ sen terk etmeyi al/ yalnızlığı bana bırak"*. Farklı bir söylem, değişik bir şiir tadı, bakınca dibi görünen berrak bir derinlik.

*

Necati Tosuner, öyküleri, romanları, denemeleriyle kendi çizgisini derinleştirerek yoluna devam ediyor. İçli olduğu kadar içtenlikli bir yazar Tosuner. Yazdıklarında, pek çoğumuzun asla farkına varamayacağı ayrıntıları, incelikleri, derinlikli zekâ parıltılarıyla sergilediğini görürüz. Ama o bunları sergilemek için değil, duyumsatmak ve sözün altını kazıyarak bulunup çıkarılsın diye yazıyor. Okur, onda "bakar" olarak kalmamak zorunda.

Yakamoz Avına Çıkmak'taki (İş Kültür Yayınları) ilk öykü Acı Yağmur, onun bu niteliğinin önemini ve kısa öyküde vardığı noktayı göstermek için iyi bir örnek. Satırlar, sayfaya bir şiirin dizeleri gibi yerleştirilmiş. Ben de bölünüş biçimini dizeler gibi göstereceğim: *"Bir zamanlar ablam/ annemin kafayı üşüttüğünü söylüyordu./ Ben pek üzerinde durmadım./ Evet, ablam haklı./ Yaşlı bir kadınla her gün/ aynı evde olmak kolay değil./ Dün pazardı, şöyle bir uğradım onlara./ Biraz kaynattık işte, eskilerden filan.../ Artık kalktım gidiyorum,/ elini öptüm annemin./ 'oğlum, bir daha gelişinde anneni de getir...' dedi./ İçimdeki yangın gözlerimi yaşarttı./ Ablamın yüzüne bakmadan/ kaçarcasına çıktım evden./ Yağmura sığındım dışarıda."*

*

Bazı yaşarın tarzları, hatta dönemler var ki, dünyadaki akış farklılaştıkça ya da çağ değiştikçe unutuluşlara salınıyor ve eğer ihmalkâr davranılırsa kaybolup gidiyor. Bu bakımdan, toplumsal olguları, olayları, değişim ve dönüşümleri; bunların bıraktığı izleri, dönemlerine göre önemlerini vurgulayan eserler ayrı bir değer taşıyor. Tari-

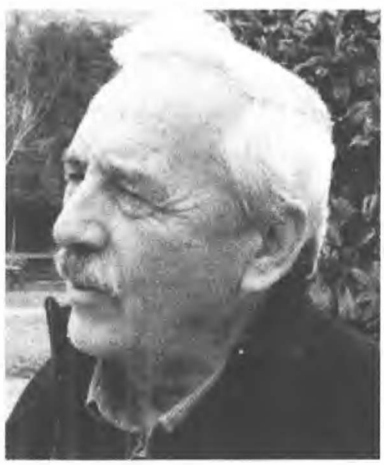
hi olaylara ve kişilere bakış, bu tür yapıtların başını çeker. Onun için de, sözgelimi roman okurken tarih okumuş gibi de olursunuz ama okuduğunuz eninde sonunda bir sanat eseridir, zihniniz o bağlamın dışına çıkamaz, çıkmamalıdır.

2015'te iki arkadaşımızdan böyle iki roman geldi: **Muhammet Güzel**'den *Son Göç,* **Ahmet Zeki Muslu**'dan *Mor Cepkenliler.*

Son Göç, "son yörük"lerin iskâna zorlanmalarıyla başlayan yerleşim sürecindeki sancılı yaşamlarını konu ediniyor. Kırların özgürlüğünü, mevsimlerin belirlediği bir gelgit düzeni içinde yaşayan bu "konar göçer" insanları gündelik yaşamları içinde sergiliyor. Sürdüregeldikleri geleneklere karşın nasıl farklı ve özgürlükçü, eşit, doğallıkla yüklü bir hoşgörü içinde yaşadıklarını gösteriyor bize. Göç yollarında, göçtükleri yerlerde çektiklerinin yanı sıra, kendi aralarındaki çelişki ve çekişmelerin yarattığı çapraşık durumların onların yaşamlarını bir ucundan nasıl kemirdiğini de önümüze seriyor.

Yörüklerin, Asya'dan geldikleri günlerden bugünlere kadar inatla, ısrarla ama ille de doğa ve özgürlük tutkusuyla sürdürdükleri yaşamlarının artık giderek anımsanmayacak olan son sahneleri anlatılıyor *Son Göç*'te (Tekin Yayınevi, 2015). Sosyolojik konulara merak salanlar, Yörüklerin yaşamlarını yakınçekim fotoğraflarda görmek isteyenler mutlaka okumalı.

Ahmet Zeki Muslu'nun *Mor Cepkenliler*'i (Yitik Ülke Yayınları, 2015) ise, Osmanlı Devleti'nin gittikçe zayıfladığı, birbiri ardına patlak veren milliyetçi başkaldırılarla uğraşmaktan ve her birinde ayrı ayrı toprak kaybederek geri çekilmekten bitap düştüğü günlerdeki eşkıyalığı ve eşkıya yaşamını konu ediniyor. 1900'lerin başlarında son haddine ulaşan eşkıyalığın yaygınlaşması, yasal sayılan otoritenin yerini bu isyankâr çetelerin alması ve kendilerince egemenlik alanları yaratmış olmaları, bir dönemsel durumdur. Onların başkaldırıları kadar, devletin bunlarla mücadelesi de yıllar süren bir dönemi kapsamaktadır. Ahmet Zeki Muslu, Aydınlı bir yazar olarak anadan atadan bu öyküleri dinleye dinleye büyümüş bir kişi. (Hatta dedesinin evi bile eşkıya tarafından basılmış.) Bu "âsi" insanlarla ilgili olarak anlatılanların ne kadarının gerçek, ne kadarının düş ürünü olduğunu saptamak kolay değil. Yaygın kabulün getirdiği gerçeklik duygusuyla, bunların her biri bir efsaneye dönüşmüştür.

Ahmet Zeki Muslu

Muslu, o anlatılanlarla yetinmemiş ama. Anlatmaya koyulmadan önce haklarında çok şey işittiği kimi efelerle ilgili olarak ciddi araştırmalar yapmış. Bunlardan hangisinin nerelerde neler yaptığını, hangi olayların kahramanı olduğunu tek tek saptamış. Yörük Ali, Kıllıoğlu Hüseyin Efe gibi Nazilli'den Aydın'a, Aydın'dan Çine'ye; bir başka deyişle Aydın Dağları'ndan Madran Dağı'na, oradan Karıncalıdağ'a uzanan yaşam çizgileri çok çetin ve çetrefil kırıklarla oluşmuş kahramanların yaşam izlerini ayrıca sözlü tarih yaparcasına da araştırmış. Pek çok olayın yanı sıra Aydın'ın basılması, Malgaç Baskını gibi tarihî gerçek olduğu kadar halk gönlünde yer etmiş, efsaneleştiği için dilden dile dolaşan ve kuşaktan kuşağa aktarılan varoluş kavgasının önemli olaylarına ayrıntılarıyla yer vermiş.

Efelerin Kurtuluş Savaşı'na verdikleri destek, bu yoldaki mücadeleleri ve katkıları; millet olmanın bilinciyle ilişkili işaret fişekleri anlamındadır. Roman, o fişeklerin o karanlıkta göğümüzü aydınlatışını bize yansıttığı için ayrıca önemli.

Çocukluğunda pek çok efe, zeybek ve eşkıya (+çalıkakıcı) öyküsü dinlemiş biri olarak

Mor Cepkenliler'i okurken 1900'lerin başıyla, çocukluğum arasında gidip gelip durdum. Efeler ise, olanca heybetleriyle tarih sahnesinden çıkıp çıkıp yine sonsuzluğa karıştılar.

*

Remzi İnanç ağabeyimiz dünya güzeli bir insandır. Yıllar yılı etrafına aydınlık saçmış has ve dirençli bir aydındır. Bugün de yine içtenlikli ve tutarlı duruşunun ürünlerini vermeyi sürdürüyor. Diyarbakır'dan Ankara'ya uzanmış bir bireysel tarih ile, "anı/portre"lerinin yer aldığı *Ortak Belleğimizdir Dostlar...*'la (Ürün Yayınları, Aralık 2015) çıkıyor şimdi de karşımıza.

Onun, Zafer Çarşısı'ndaki Toplum Kitabevi, sırf Ankaralı sanatçı ve aydınların değil, yurdun dört bucağından yolunu Ankara'ya düşürmüş sanatçı ve aydınların da uğrağıydı. Ben de kendisini 1970'li yılların ikinci yarısında, orada tanıdım. Onun yakınlığı ve içtenliği bambaşkaydı. Yalanın ve riyanın hiçbir biçimde bulaşamadığı tertemiz ve eşsiz bir dostluk...

Remzi İnanç'ın kitabını pek severek okudum. Kimler ve neler anlatılmıyor ki kitapta? Aziz Ne-

sin'den Cavit Orhan Tütengil'e, Cahit Sıtkı'dan Erdal Öz'e, Orhan Pamuk'a... nice kişi, nice anı. Tarih sayfaları bir bir görünüp kayboluyor önümüzde.

Ben de "anılarla portreler" alt başlığını taşıyan kitabımı *Onları Tanıdım* adıyla yayımlamıştım ya; kitapta Remzi İnanç'ın Almanya gezisi ve orada Adnan Binyazar ve Gültekin Emre gibi dostlarıyla geçirdiği günleri anlatan, benimkiyle aynı başlığı taşıyan yazısını görmeyeyim mi? "Aklın yolu bir," dedim kendi kendime. Ben de ona kitabımı gönderdim. Telefonla konuşurken birbirimizden habersiz bu başlığı seçmemizden söz edip gülüştük.

Anılar yazılmalı. Güvenilir kalemler, anılarını mutlaka yazmalı ki, birçok yalan yanlış şey öylece kalmasın; belleklere doğru yerleşsin. Teşekkürler Remzi Abi!

Erdal Alova'nın, *Birinci Çoğul Şarkı* adlı, büyük bir emek ürünü şiir kitabını okudum (T. İş Bankası Kültür Yayınları). Uzun okumalar, araştırmalar ve duygu yoğunluklarını, düşünce anaforlarını kollaya kollaya insanlık tarihinin labirentlerinde uzun bir yürüyüş sonunda ortaya çıkan büyük bir kurgu ve bakış ürünü bir yapıt bu.

Alova, günümüzde artık çok az görülen oylumlu, derinlikli, uzun soluklu, destansı (ve ayrıksı!) şiirsel söylem yoluna cesaretle çıkmış.

Kitabın bir bölümünden birkaç dizeyi buraya almak istedim. Bunun için seçmelerde bulundum. Ancak bunun, öbür bölümlerdeki farklı, zengin yaklaşımlara bir haksızlık olacağı kanısına kapıldım ve alıntıda bulunmaktan vazgeçtim.

Şiir yoluna düşmüşlerin uğraklarından biri olmalı bu kitap. Şiir üzerine yazan arkadaşlar ise böyle bir çalışmayı atlamamalı. Alova'yı bu önemli yapıtından ötürü kutluyorum. •

SİNAN ÖZDEMİR

üzüntü sabit'i

Kanayarak iyileşiyoruz

Kanayarak iyileşiyoruz son yok sen bunu bir gelişme say
Birbirimizin göğsünde ağlıyoruz
Kanayarak iyileşiyoruz mezarlıklara gidicez
Jim'e cebimizdeki fıstıktan vericez
5 liraya güllü Yasin ve Türk bayrağı satan adamın
mezarına gidip bilmediğimiz ıstırabını düşünücez
Taş gibi olmuş şekerlerden ikram edilirse orada alıcaz
İlk hangimizin öleceğine dair yaptığımız geyiği çok uzatmicaz
Adana'da buluşacaksak Adana'ya gelemeyenler olacaktır
Adana'ya gelemeyenlerin acısı için hacamatçı çağırıcaz
Hepimizin pis kanı var konuşur anlaşırız
Günah-gecesinin içkisi yetmezse
Bu zehri atmalıyız shotsa shot şutsa şut
Hacamatçı gelmezse ısrar etmicez
Teknik olarak bu işin bir yöntemi yoksa yani
biz kanamaya devam edicez
İyileşmenin ilk adımıysa kalan'ı bilmek
belki oturup bir film seçicez
Gerçek olsun Sabit
Sabit dram olsun
Acı olsun Sabit
Sabit gerçek olsun
Kesmezse detone olmayanımıza yüklenicez
Çatallaşandaysa mikrofon gel batır Sabit avucuma
En fazla kaç yara bırakabilicez ardımızda bi bakalım
Slyah-kelebeklerim-uçar-delice-ahım-ölüme-kadar

Giyin montunuzu
Binin
Aç sesi
İlk pası çorbacıdaki garsona atalım

YENİ ŞİİRLER ARASINDA
RIMBAUD AKADEMİSİ

küçük İSKENDER

Bir şeyi anlamak ile anlamlandırmak arasındaki fark kadarız aslında. O şey'in zaten var olan anlamını görmezden gelip onu anlamaya çalışırken ilişki kurup hedeften şaşıyor, anlamdan uzaklaşınca da anlamlandırma mecburiyetinde kalıyoruz. Anlamlandırma sonucunda da o şey'in gerçek anlamı tamamen ortadan kalkıyor. Gel de çık işin içinden!

Nesnellik ile tavır birbirine bu denli karıştırılmamalı – anlamın korunmasında insan zekâsına ihtiyaç yok. Zekâ değiştirerek, açı alarak, mesafeyi ayarlayarak o şey'in anlamını zora koşar ve oradan yeni açılımlar çıkartır; böylelikle şey'in saltlığı reddedilip işlevi üzerinden yeterliği okunur. Zekâ, gerçekliği bozma eğilimi taşıyorsa o şey'i anlamlandırmaktan çok tanımlamak durumundadır. İmgenin büyüsünü buna bağlıyorum ben. İyi şairlerin zeki olmasının nedeni de, kim bilir, budur.

Susmak bazen taraf tutmaktır; hatta ateşli taraftarlıktan daha tehlikeli, fikrimce sinsicedir. Nesnelliğin içine gömülen tavır, avcıdır çünkü. Neyi, nasıl avlayacağını düşüneceğine ne zaman avlayacağını planlar bu tarz. Düşünmek yerine planlamak öne çıkar. Toparlarsam, susmak bir düşünceye dayanmaz – susmak açıkça bir plan sürecidir.

Susmak, eğer uzaklaşmakla, gitmekle birlikteyse o değerlidir; rettir.

Şimdi bunları şiir üzerinden kurgulayalım: Kelimeleri anlamak veya anlamlandırmak, kelimelere nesnel yaklaşmak veya tavır geliştirmek şairin üslubuyla ilgili. Susan şairin planlı hareket ettiğine inananlardanım; susup çekilen şairler ise dışarıda kalıp 'başka'yı önemser adeta. Her şairin atom sayısı farklı. Her şairin kimyasının değişikliği de bu yüzden. Hücre hafızasının temizlenmemesi şiiri besliyor işte.

Eğilip toprağa dokunma arzusuyla yanıp tutuşmayan kişiden şair olmuyor. Toprağın zihni gezegende tüm olup biteni geçmişten beri taze tutar; şair dokunarak bunu anlayabilir. Anlamla uğraşmasının, susmasının veya plan kurmasının çok yönlü, çok çatallı profili bu özelliğine dayanıyor. Güncelle alay etmesi, bedenini hoyrat kullanması, kuralsızlığı, bütün bu çoğaltılabilecek aykırılıkları o an yaşananlara karşı ilgisizliği, sadece geçmişle / olay yeriyle uğraşmasına, zamanı neticelendirme zaafına bağlıdır. Yanlış olmasın: Geçmişe düşkün değildir – geçmişin suçunu araştırır.

Dünyanın sabıka kaydını şairler tutar.

Yıldızlı gecelerde yıldızlara bakmıyorum; bu kolay bir yol. Aşk acısı çektiğim yıllarda sevdiğim kişiye yönelmedim; bu çıkmaz bir yol. Ölen bir şairin ardından ona adanmış şiir yazmadım; bu kestirme bir yol. Hepsinde de eğilip toprağa dokunma arzusu duydum. İnsan heyecanlandığında, aşırı üzüldüğünde neden tansiyonu düşer sanıyorsunuz – oturma, çökme isteği doğar – toprak ona dokunun diye çırpınır. Toprağın zihni sizi iyileştirecek ya da netleştirecektir. Flu insandan, bırakın sanatçı, hiçbir şey olmaz.

İnsanın yaşamadığı çağlarda toprağın zihni daha açıktı ve anlam daha doğruydu. Kabul ediyorum.

Gelelim bu ayın şairlerine; **Zeliha Cenkci, Mehmet Ali Doğan, Onurcan Yılmaz.**

Mayıs Giremez'se de sevin, koruyun onu. •

YENİ ÖYKÜLER ARASINDA

HATİCE MERYEM

"Yoksa hikâyelere de mi alışacağız zamanla..." Efendim bu cümle bu ay yayınlayacağımız Esmahan Devran İnci'nin "Hangi Pazar" adlı öyküsünden. O kadar hoşuma gitti ki. Hayli zamandır hissedip kuramadığım bir cümleyle karşılaştığımı hissettim. İşte en büyük korkum bu dedim kendi kendime, belki de hepimizin korkusu.

Hikâyelere alışmak. Belki de hayli zamandır alışmış olmak. Hikâyeler büyülü güçlerini gözlerimizin önünde yitirdiler. Yalancı çobana döndüler. Efendim bir distopya'nın içinde olduğumuzu düşündüm. Şiirin bir süre önce mefta oluşu zaten yüreğimizi burkuyordu, şimdi öykünün de ruhuna el fatiha diye geçirdim içimden. Sonra başladım okumaya değerli öykülerinizi.

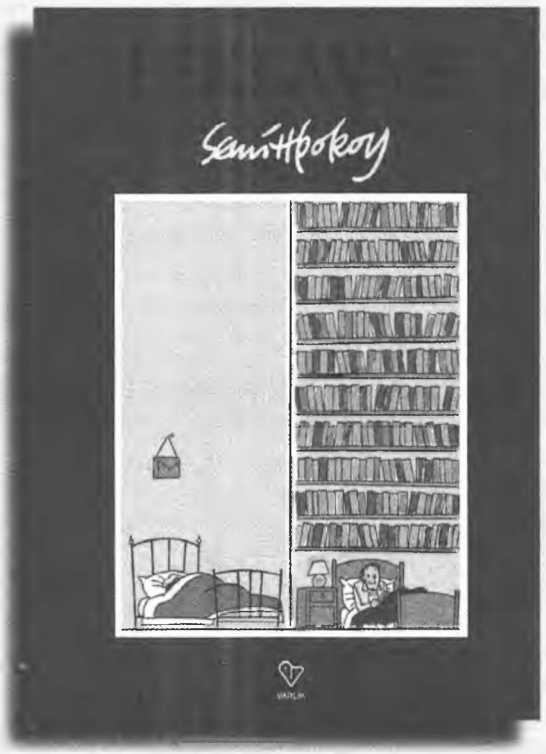
Özer Önder – "Berna": Öykünüzde anne babası Berna'nın üstüne titriyor; mayosunu giymesini, keki önüne dökmemesini vs. annesi takip ediyor, zaman zaman kızını tatlı sert uyarıyor, babası da arka çıkıp "Bak Berna. Kuşa bak!" diyerek parmağıyla kızına dünyayı / âlemi gösteriyor. Bir öykü için on beş yaşındaki kızlarına neredeyse beş yaş çocuk sevecenliğinde yaklaşan bir çift güzel, iyi ebeveyn karakteri çizmişsiniz. Yanları sıra Berna'yı takip ediyoruz. Anne ve babasının lokmalarını ağzına bırakmalarından ötürü olsa gerek pek boş diyebileceğimiz bir bakışla bakıyor dünya-

ya. Bakarken de birtakım ahkâmlar kesiyor. Ve işte öykünüzün eksiği de tam burada beliriyor. Berna'da. Öyküye adını verdiğiniz Berna'nın dünyayı algılayışını ifadenizde bir problem var sanki. Yazar olarak çok fazla müdahil olmuşsunuz gibi görünüyor. Çünkü henüz çocuk ruhlu bir genç kızın ne hoppalığı, sevinci ne de hüznü seziliyor satırlarınızda. Sadece gevezelik ediyor Berna. Oysa yaşının derinliğiyle sıradan nesneler üzerinden basitçe aktarabilirdi hayatın muhteşemliğini. Bunun için size Katherine Mansfield'ın İş Bankası Kültür Yayınları'nca yayınlanan Oya Dalgıç çevirisi *Katıksız Mutluluk* kitabındaki "Bahçede Eğlence" adlı öyküsünü okumanızı tavsiye ederim. Oradaki genç kızın "tente" ile ilgilenişine bir bakın.

Zeki Paralı – "Suzidil": Öykünüz küçük bir çocuğun müzikle tanışıp haşır neşir olmasının heyecanını konu edinmiş. Hoş bir tema. Dilinizin kendinden emin sakinliği öyle. Yalnız öykü dediğimiz edebî türün olmazsa olmazlarından bir şey eksik. Etki gücü diyelim buna. Okuyanın aklına mıh gibi çakılacak an'lar... Bunlar olmayınca öykünüz –üstüne bir de birinci tekil şahıs diliyle yazılınca– tutup bir anı anlatısına dönüşüyor. Bu gözle bir kez de siz okuyun öykünüzü.

Tuba Kır – "Yeni Ev": Öykünüz zor geçen çocukluk yıllarının bireyde yarattığı sarsıntıyı tema edinmiş kendisine. Zeynep tereddütlü de olsa bir davet üzere çocukluğunun geçtiği eve gidiyor, burada yeni ev sahiplerinin misafirperverliğiyle karşılaşıyor, içten içe yaşadığı hezeyanı onlara belli etmemeye çalışıyor ve altüst olmuş halde oradan ayrılıyor. Dili de fena değil; ne anlatacağını, nasıl anlatacağını baştan bilen bir dil. Yalnız öykünüzün naçizane bana göre mühim eksiği şu, Zeynep'in çocukluğu. Yani ev sahiplerinin ikram ettiği salebi, mevsim değişikliklerinin insan bünyesini hastalıklara nasıl açık kıldığını, banyodaki kırık fayansları, aynayı, Zeynep'in göz etrafındaki kaz ayaklarından uzun uzun bahsediyorsunuz da kahramanınızı altüst eden çocukluğu hakkında neredeyse hiç yazmıyorsunuz. Sadece çocukların "deli, deli, annesi deli" demesini, o "sarışın kadın"ı sanırım yeterli buldunuz, ancak bu eksiklik yüzünden hedeflediğiniz etkiyi maalesef okurda uyandıramıyorsunuz. •

FEKLAVYE

Semih Poroy

Semih Poroy, Cumhuriyet Kitap Eki'nde 10 yıldır sürdürdüğü Feklavye yolculuğundan özel bir seçki yaptı. Büyük boy ve renkli bir baskıyla Varlık Yayınları arasında!

"Semih Poroy'un *Feklavye* serüveni, çizerin yazarı kuşatması örneğini getirdi. Bir benzeri, öncüsü yoktur diyemiyorum, ben görmedim." (Enis Batur)

"*Feklavye*, kitapları tanıtmaya, yorumlamaya, eleştirmeye çalışan onca ciddi, ağırbaşlı, uslu yazı arasında, 'muzır' bir özgürlük alanı açmıştır okuyucuya." (Celal Üster)

"*Feklavye*'de Poroy, çok tanıdık tiplemeler yaratıyor. Bir rakı masasında dostuyla sohbet eden yazar, elinde kitaplarla yolda yürüyen entelektüel, imza gününde okurlarını bekleyen şair, önüne gelen kitapları okumayan tembel editör, vb. Tüm bu tiplemeler yoluyla, milletçe kitapla ilişkimizi inanılmaz güzel betimliyor. Gösteriş için okur görünenden, toplum dışına itilmiş yalnız şaire kadar geniş bir yelpazede hepimiz yerimizi alıyoruz..." (Asuman Kafaoğlu Büke)

VARLIK
www.varlik.com.tr

ÖYKÜ

HANGİ PAZAR

ESMEHAN DEVRAN

Bir pazar sabahı; baharın geldiği perdelerin arasından odaya dolan ışıkla belli ediyor kendini, içimden şaşırıyorum ne ara baharın geldiğine. Huzursuz, iyi uyunamamış bir gece daha... Son zamanlarda hep olduğu gibi hiç kalkmak istemiyorum, ne garip kedim de öyle ve bugünlerde pek guruldamıyor da... Başını buluyorum uyku sersemiyle yatakta ama guruldamak yerine yatağın başka bir tarafına geçip yatıyor. Az sonra yeni uyanan oğlum da geliyor yatağa, hepimiz sözbirliği etmişçesine sessiz, uykulu yatıyoruz...

Sakin kahvaltımıza haberler eşlik ediyor; yeni bir olay olup olmadığı en önemli konumuz son zamanlarda... Yine çatışma haberleri, ölenlerin sayısı geçiyor ekrandan; 'ölü sayısı bir şey ifade etmiyor mu artık?' diye düşünürken yakalıyorum kendimi ve bundan utanıyorum. Sayılar değil de, sonrasında geriye kalanların hikâyeleriyle yaşanan trajediler daha iyi anlaşılıyor galiba, yoksa hikâyelere de mi alışacağız zamanla... Oğlum da bir müddettir yemeklerde annesinin haber izlerken ağlamasına alışmış gibi; önceleri çok şaşırıyordu ya artık: 'Yine mi bomba patlamış?' diye sorup yemeğine devam ediyor. Altı yaşındaki çocuklar da mı alışacaktı bu yaşananlara, 'Çok mu gerçekçi oldum bu çocuğa karşı' diye geçiyor aklımdan...

Kahvaltıdan sonrası için bir planımız yok; bir süredir dışarıda

plan yapamıyoruz. Baharın çoktan geldiğini ve çiçeklerin açtığını üzülerek hatırlıyorum, oysa ne güzel inilirdi şimdi Kuğulu Park'a ... 'Fazla mı paranoyak olduk acaba' derken zaten canımın da hiçbir şey istemediğini fark ediyorum. Bir haftadır iyi uyuyamadım; son Ankara patlamasından beri gözümün önünden gitmiyor yiten gencecik canların hikâyeleri... En çok Ozancan'a üzülüyorum, babası nasıl da öpmüş başından o fotoğrafta. Belki ben de oğlumu hep öyle başından öptüğüm için daha bir içselleştirdim o fotoğrafı... Her hikâye anlatıldı haberlerde de, on dördünde kâğıt toplarken ölen çocuğun hikâyesi biraz unutuldu gibi, daha on dördünde solan bir tomurcuk... Ya anneler; kalmak ne zor giden evladın ardından, acıların en büyüğü. Peri'yi bir başına büyütmüş annesinin feryatları hep kulağımda...

Hasta gibiyim bu pazar; umutsuzluk kötü, bulaşıcı bir hastalık gibi, ne yazık ki herkese sirayet etmiş durumda. Oğlumla kek yapmaya girişiyoruz; en güzel yaptığımız havuçlu tarçınlı kek taş gibi oluyor. İçimin sıkıntısı kekte vücut bulup kaskatı kesiliyor sanki...

Yine oyun oynuyoruz oğlumla ama ruhumun ışığı olmadan ve rutin ev işleriyle bir pazar daha bitiriyor. Yorgun, umutsuz atıyorum kendimi yatağa...

Bir pazar sabahı; güneş perdelerin arasından bile gözlerimi kamaştırıyor ve usulca dönüyorum yatakta. Her sabah olduğu gibi aramızda yatan koca sarman guruldamaya başladı bile. Parmaklarım uykulu uykulu kedimin başını buluyor ve gurultular en yüksek perdeden huzurlu bir müziğe dönüşüyor. Az sonra uyanan minik oğlum da yatağa gelince takım tamam oldu. Gülüşmeler, sabah oyunlarıyla başlayan huzurlu bir pazar sabahı...

Tek tatil günümüz pazar olunca o kadar çok yapacak şey var ki; bir pazar gününün yapılacakları aslında bir haftaya zor sığar, o yüzden pazartesileri yorgun başlar genelde. Olsun varsın, yorgunluk da olsa bu tatlı koşturmacayı seviyoruz...

Bu pazar da kahvaltıda her hafta olduğu gibi yapacağımız şeyleri tartışıyoruz; herkesin bir fikri var. Tüm planlar baharda kesişti; dışarıdaki ılık güneşi kaçırmamak lazım, hafta içi hep arabayla geçerken fark edemediğimiz çiçekleri göstermek istiyorum oğluma. Ağaçların altında bir yürüyüş olmazsa olmazı baharın...

Uzun bir kış sonrası beklenen baharla beraber yeni umutları çekiyoruz içimize, yaza yapacaklarımızı konuşuyoruz tatlı tatlı. Çiçeklerin pembesi tüm ruhumuza yayılıyor usulca... Ancak eve gelince anlıyoruz ne çok yorulduğumuzu...

Pazar günü evde içilen kahvenin tadı da bir başka, bütün bir hafta özlendiğine değiyor. Sonrasında oğluma söz verdiğimiz oyunları oynayarak ve biraz da rutin ev işleriyle geçiyor bir pazar daha, bir sonraki haftaya yapılacaklarla dolu koca bir listeyi devrederek...

Yine koca sarmanın huzurlu müziği ile yorgun ama mutlu dalıyoruz uykuya...

Bir pazartesi sabahı; şaşkın uyanıyorum, hangi pazardı yaşadığım, hangisi rüyaydı hangisi gerçek? Her zamanki gibi yorgun ama mutlu bir pazartesiyi tercih ediyorum... •

ONURCAN YILMAZ

kutsal toprak

Bir sabır ağacı diktim bugün
Bahçemin kapısına açılan dağlara karşı
Kirpiler tüm sevinçlerini üzerime döktü
Tüm çekirgeler şaşkınlığını
Ve tüm eceliyle beraber kelebekler döndü bana
Bir toz bulutu kapladı dört bir yanımı

Yeşil fosforlu akreplerle uyandım bugün
Tanrıların doğduğu dağlarda
Bir kızıl hatıra anımsadım
Bir ağaç vurdum bugün doğanın en dibine
Kahramandık oysa
Ağacı kazdım
Sonra kazdım kendimi
Dağlara

Bir kuşla uyandım bugün
Feodal toplumun tüm kaldırımlarını derinlerde hissederek
Okşadım tüm dikenleri
Gündüz düşlerimin içinde
tanrıya ulaşma istasyonlarımın birinde bir zaman
Tüm yolsuz yolculuklara yakın
Uzak aslında tüm mitolojilere
Efsaneler kan tutuyor artık
Ormandan inen bir deli misali
Önce kazdım kendimi
Sonra toprağı
Ve tüm istasyonlarımı yankıladım toprağa.

MEHMET ALİ DOĞAN

ecrin

Sen içimde tuttuğum
En uzun soluğumsun
Ecrin
Beni hiç sorma belirsizim
Unutulmuş bavul gibiyim istasyonda
Birkaç durak sonra varacaksın
Farkıma.

Saçlarını sırılsıklam sarkıtınca
Salıncak kuruyorsun aklıma
Ecrin
Senin bir hayalet öpüşün var
Yarayı kaşır gibi sevişin
Gidişini mevsimlere bağlama!

Söğüt gölgesi taşıyorsun
Süt dişi dökülmüş bakışlarında
Ecrin
Sen kilimci kızları bilir misin?
Kendilerini dokurlar yeni baştan
Aynı denize dökerler nehirlerini,

Sen de bir ilmek bana bağlansan.

ZELİHA CENKCİ

acı güneş

Kendime kendime yetiyor gücüm
Kendime kendime vuruyorum, ellerime cetveller
Tırnaklarım yatay düz
İflah olmayanlardan

Transparan bir bluz: yan günü o:
Sıcak bir buz gibi
Kendime kendime suyum akıyor
Doğuruyorum
Ellerime eriyor o, ne acı!
Aman allahım bu ne büyük acı

Döküle döküle ellerimi açarım
Seve seve tuzlanırım, döne döne denizde
Güneş beyazlattıkça beyazlatır beni, artık
kendi de beyazdır
İflah olmayan saydam
İflah olamayacak kadar
Olmayacak dua:

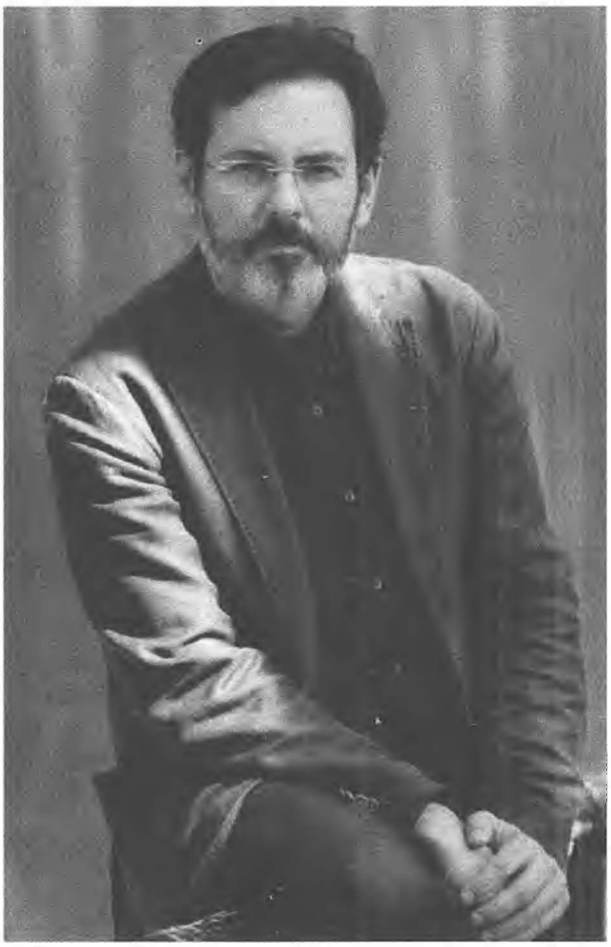
Ne bir güneşi sev
Ne bir güneşe acı

Fatma Yeşil

MURAT GÜLSOY İLE SÖYLEŞİ

"Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet" romanı zihninin içinde ölmüş kişileri konuk ederek yalnızlıkla başa çıkmaya çalışan bir adamın hikâyesini anlatıyor.

Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet, Roman, Can Yay.

Murat Gülsoy

• *Kitabın önsözünde birçok yazar ile sohbet ediyorsunuz. Özellikle Borges ve Tanpınar hâlâ yaşıyorlar da hayatımızdan geçiyorlar gibi... Borges ve Tanpınar'ı kitap ile neden ilişkilendirdiniz?*

– Okuduklarımız bizi ve yazdıklarımızı şekillendirir. Yazarın gücü etkileyebilmesiyle ölçülebilir ancak. Bu yazarlar da son derece etkili oldular benim üzerimde. Kitabın girişinde yer alan mektupta Borges'le konuşan yazarın Tanpınar'ı ona anlatmaya çabalaması bir tür kendini gözden geçirme olarak da okunabilir. İnsan önce etkilenir, sonra neden etkilendiğini sorgular. Yazarın etki altında kalması hem bir endişe yaratır hem de bu etkiyle mücadele etmesi onu olgunlaştırır. Bu çok garip bir süreç aslında. Aşkı arar gibi arıyoruz bizi etkileyecek yazarları, bulunca da, etkileri altına girince de tedirgin oluyoruz, neden diye soruyoruz, neden onca yazar içinde onlar? Nedir beni çeken bu yazarlara? Bu etkinin ne olduğunu çözebilirsem, kendim, yazdıklarım, hayata bakışım, zayıflıklarım ve zaaflarım hakkında da bilgi edinebilirim belki... Evet böyle düşünüyorum. *Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet* romanı zihninin içinde ölmüş kişileri konuk ederek yalnızlıkla başa çıkmaya çalışan bir adamın hikâyesini anlatıyor. Roman, romanın içindeki romanın yazarının kim olduğunu, nasıl bir ruhsal durumda olduğunu, nasıl bir zamanda yaşadığını işaret eden metinlerle sarılı. Önsöz metni romanın daha çok edebî köklerini irdelerken sonsöz metinleri, ekler kısmında verilenler de diğer unsurları gündeme getiriyor. Kitabın sadece içerdiği ana hikâyeden ibaret olmadığını göstermeyi, yazılma sürecini, yazarını, yazıldığı toplumsal ve tarihsel anın kişi üzerindeki etkilerini de içermesini amaçladım. Bu hikâyenin 2015 yazında İstanbul'da yazılması kuşkusuz içeriğini belirledi, bu önsöz ve sonsöz metinleriyle de okura bu durumun farkına varması söyleniyor, farklı okuma biçimleri öneriliyor.

• Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet *birlikteliği, yalnızlığı, mutluluğu; yaşam ve ölüm arasında kalmışlığı bir bedende şekillendiriyor. Tüm bu zıtlıkların yanı sıra bilimkurgu da romanı biçimlendiren önemli bir boyut romanda.*

– Bilimkurgu son derece olanaklı bir türdür. Genellikle gelecekte ortaya çıkabilecek yeni bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hayatı nasıl belirleyeceği üzerinden kurgular üretilmesine hizmet eder. Bilimkurgu denilince ilk akla gelenler uzay yolculukları, zaman makineleri, olağanüstü silahlar ya da çok uzak gelecekte kurulan galaksi imparatorlukları olur. Oysa bu türde yazılmış iyi romanlar ve öyküler çoğunlukla felsefi meseleleri edebiyata taşırlar. Örneğin Ray Bradbury'nin *Fahrenheit 451,* George Orwell'ın *1984,* Anthony Burgess'in *Otomatik Portakal,* William Golding'in *Sineklerin Tanrısı,* Kazuo Ishiguro'nun *Beni Asla Bırakma* adlı romanları da bu özellikleri barındırmalarına karşın bilimkurgu gibi sınıflandırılmazlar ya da bilimkurgu denilince

ilk akla gelen romanlar olmazlar. Daha çok distopya olarak adlandırılırlar. Benim etkilendiğim bu tür romanlar aslında. Düşünsel olanın ön plana geçmesinin her zaman edebiyat için bir tehlike olduğu söylenir ama birçok felsefi meselenin tartışılmasına imkân veren bu eserlerin edebî yönleri hiç de zayıf değildir. Bu çok tartışılabilecek bir sav kuşkusuz, demek istediğimi biraz daha açayım: Yazar romanını artık üzerinde emin olduğu bir düşünceyi görselleştirmek ya da örneklemek için yazıyorsa ortaya çıkan bir sanat yapıtı olmaktan çok bir eğitim ya da propaganda malzemesi olur. Oysa bu adını saydığım romanlarda karakterlerin olası distopik durumlarda yaşadıkları açmazlar anlatılırken onların hakiki deneyimleri araştırılmakta, yazarın kendi içsel yolculuğunun verileri ile derinleştirilmektedir. Bu romanda ben de o ustalara öykünerek günümüzde bir distopya kurmaya çalıştım. Ama bu tıpa tıp yaşadığımız dünyaya benzeyen, sadece bir unsuruyla ayrılan bir distopya, o da ölen insanların zihinlerinin belirli koşullarda onları konuk etmeye gönüllü kişilerin zihinlerinin içine aktarılması imkânının olması. Çünkü zamanımızın ve yakın geleceğin en önemli meselelerinden birinin yalnızlık olduğunu düşünüyorum. Örneğin yirminci yüzyılın ortalarına kadar önce hastalıklar, ardından yaygın dünya savaşları yüzünden insanların önde gelen meselesi hayatta kalabilmekti. Genç yaşta ölüm en yaygın sorunlardan biriydi. İnsanların yaşamlarını sürdürürken hissettikleri kaygılar çok farklı olabiliyordu. Günümüzde ve gelecekte, insan ömrünün uzaması ile birlikte farklı sorunların gündeme geldiği ve geleceği de bir gerçek. Bunların başında yalnızlık geliyor. Tabii daha önce savaşlar ya da küresel iklim felaketleri ile yok olmazsak...

• *Romanda her şey tam da bugünü anlatıyor... Günümüz romanlarında yaygın olan geçmişi anlatma bağımlılığından uzak. Güncel terimler, yaşamımızın önemli bir parçası olan teknolojik aletler olduğu gibi, en gerçek hali ile karşımıza çıkıyor. Bizleri yalnızlığa iten sosyal medyanın çemberinden geçiyoruz, belki de yalnızlığımızı orada paylaşıyoruz... Peki sizce sosyal medya yalnızlar için nasıl bir hizmet?*

– Sosyal medya, internet ya da bir başka şekilde söylersek günümüz iletişim teknolojisi ve ortamları akla hayale gelmedik olanaklar içeriyor. Sadece bize "sunulan" bilgiye erişmemizi sağlamıyor, aynı zamanda bizleri de birer bilgi sunan durumuna getiriyor. Şu anda herkesin, internet erişimi olan herkesin, birer yayıncı olması önünde bir engel yok. Birkaç dakika içinde kendi canlı yayınınızı yapabilirsiniz. Tüm sosyal yaşam internete bağlı bir büyük ağa dönüşüyor. Bu durum o kadar hızlı ve doğal ihtiyaçlarımıza cevap verecek şekilde gelişiyor ki... Hava durumunu saatlik dilimler halinde bilmek istiyoruz, gideceğimiz adresi yön bulan program bize tarif etsin, en yakın eczanenin nerede olduğunu hemen öğrenelim, nerede olursak olalım kimliği belirli güvenilir bir taksi hemen bulunduğumuz yere gelsin, ortaokul arkadaşlarımızı bulabilelim, çok uzaklardaki yakınlarımızla saatlerce görüntülü sohbetler yapalım istiyoruz ve yapabiliyoruz. Bu yüzden de insanlar boğazlarından kesip pahalı akıllı telefonları satın alıyorlar. Bence bu durumu küçümsemek ya da insanlar neden başlarını telefonlarından kaldırmıyorlar diye eleştirmek sadece durumu yeterince algılayamamak demek. Çünkü sosyal medya, evet, bizi insanlara bağlıyor. Kimsenin kimseyi tanımadığı büyük kalabalıkların yan yana yaşadığı şehirlerde sosyal medya yalnızlığı bir nebze olsun gideriyor. Üstelik son derece işlevsel de olabiliyor. Bir felaketi ya da bir cinayeti gizlemek eskisinden çok daha zor. Ama tüm bu imkânlara rağmen yine de yalnızız. Daha doğrusu yalnızlığımızın daha çok farkına varıyoruz. Bence insanın en temel varoluşsal meselelerinden biri yalnızlık. İnsan yavrusu annesinden koptuğu andan itibaren bir yalnızlık duygusunun içine yuvarlanır. Hep bunu aşmaya çalışır. Aşılabilir mi? İnsanlarla iletişim kurarak, birlikte olarak, birbirini anlayarak, dinleyerek bir nebze olsun aşılır tabii. Ama tam anlamıyla yok edilemez. Bir insanın diğerini tam anlamıyla dinlemesi, anlaması, onun yanında olması aslında imkânsız bir şey. Bu şimdi daha görünür oldu. Tam sohbet ederken karşımızdakinin telefonun çalması, bir mesaj alması ya da ortada hiçbir şey yokken karşımızdakinin kendiliğinden elinin cep telefonuna gitmesi ve orada hızla gezinmesi insana kendini yalnız hissettiren durumlardır. Eskiden olmaz mıydı? Belki olurdu, karşımızdaki birden dalıp giderdi, başka şeyler düşünürdü ama biz bunun farkına varmazdık ya da görmezden gelirdik. Şimdi yüz yüze iletişim eskisinden daha zor çünkü karşımızdakinin ilgisi için onun elinin altındaki yüzlerce insanla yarışmak zorundayız. Tüm bunlar yeni dünyanın yeni durumları. Ama her ne olursa olsun insanın temel yalnızlık duygusu yok olmayacak, bu mesele ile boğuşmaya devam edecek. Romanımdaki karakter bir başkasını içine almış olmasına rağmen bu duygudan kurtulamıyor.

• *Kahramanımız Mirat Alsan. Mirat Alsan ismini birçok açıdan analiz edebiliriz aslında. Mirat ayna demek ve kitapta da karakterin aynaya baktığı bir bölüm var. Bunun yanı sıra Mirat'ın ismi çoğu zaman yanlış kullanılıyor, insanlar onu "Murat Alsan" anlıyor. Bu durumun Mirat'ın kimliğindeki kırılmaları oluşturduğunu öne sürebilir miyiz? Karakterin ismi ipucu niteliğinde mi?*

– Belki de... Roman yazma sürecinde yaptıklarımızın sadece bir nedeni olmuyor, birden çok etki bir araya geliyor. Örneğin Mirat ismi bir önceki romanım *Gölgeler ve Hayaller Şehrinde*'ye bir anıştırma aynı zamanda. Ayna anlamına gelmesi konuyla uyumlu olduğu için de işlevsel. Ama benim için asıl önemlisi kendi adıma çok yakın olması. Bir şekilde karakteri kendime çok yakın bir noktadan başlatmak istedim sanıyorum. Tıpkı romanın geçtiği zamanın içinde yaşadığım zaman dilimine çok yakın bir noktadan başlamasını istediğim gibi. Tüm bunların karmaşası... Zaten roman da bu karmaşayı yansıtacak birçok parçalı yapıya sahip.

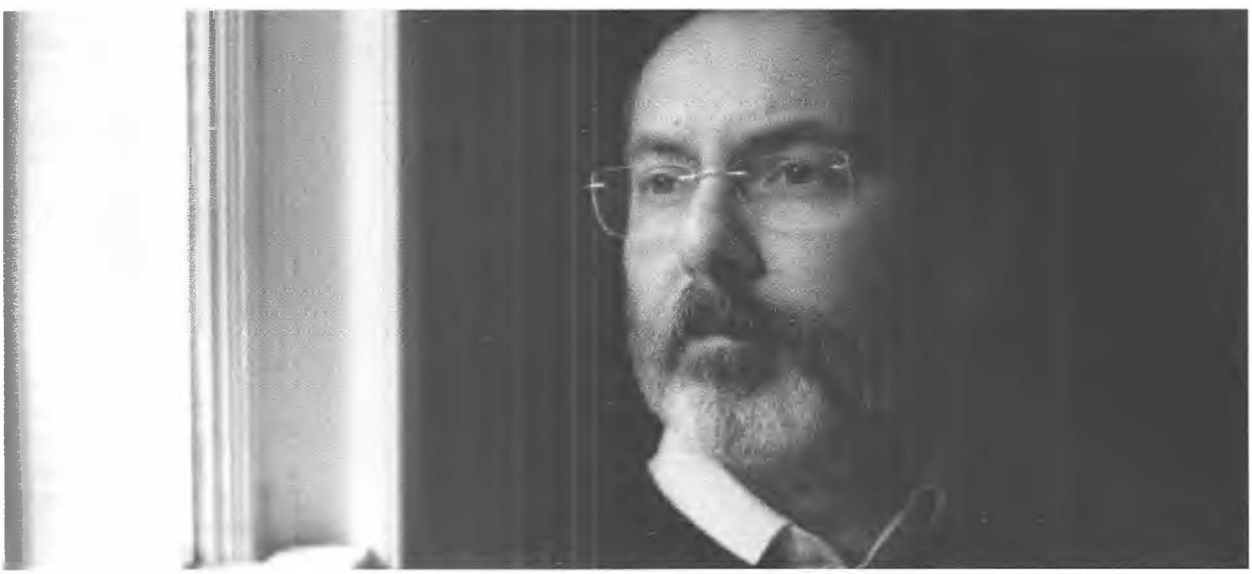
• *Mirat çağımız insanı gibi iç hesaplaşmaları ile mücadele eden bir "yalnız". Hayata karşı derin bir sancı çekiyor, büyük bir buhran yaşıyor... Tüm bunlar olurken birden karşısına JANUS çıkıyor ve Mirat içinde ölüleri yaşatmaya başlıyor. Tek zihinde yaşayan başka insanlar... Aslında kendi kendimize sağladığımız böyle bir hizmet vardır diyebilir miyiz? Okuduğumuz romanlarla, öykülerle, şiirlerle birçok yazarı ve şairi zihnimizde yaşatıyoruz...*

– Evet. Hem okuduklarımız yoluyla başkalarını zihnimizin içine alıyoruz hem de yaşadıklarımızla. Yakınlarımız, arkadaşlarımız öldüğünde ya da onlardan uzak düştüğümüz-

de onları zihnimizde yaşatmıyor muyuz? Evet ama bu çok zorluyor bizi. Çünkü tüm gücümüzü bu yaşatma eylemine ayırıyoruz. Birilerini zihnimizde yaşatmak, onları sürekli hatırlamak, onların gözleriyle de dünyaya bakmak, onların sözleriyle de dünyayı yorumlamak çok yorucu, insandan çok şey talep eden süreçler. Böyle olmasına rağmen bundan vazgeçmiyoruz. Çünkü çok derinden bildiğimiz şu gerçek var, bunu hepimiz biliyoruz: Bizi insan yapan şey içimizde yaşattığımız insan sayısınca çoğalıyor. İnsan olmak kolay değil bu anlamda. Sadece bedensel ihtiyaçlarının derdine düşmüş bir insan nedeni güdük kalıyor? Başkalarını düşünen, anlayan, onlar için sevinen, üzülen, kaygılanan insan daha fazla insan oluyor. Yalnızlık meselesini insan olma sürecinden ayrı düşünmüyorum.

• *Kitabın sonu eklere ve sonsöze ayrılmış. JANUS'un karakterde yol açtığı hafızasızlığa karşılık olarak; son dönemlerde yaşadığımız birçok olaya parmak basılmış: Ankara, Suruç, IŞİD...*

– Romanı neden yazdım? Neden başka romanlar da yazmak istiyorum? Neden öyküler yazmayı planlıyorum? Çünkü bu benim için son derece kişisel bir varoluş araştırması. Bir hakikat arayışı. Ama bunu mistik bir arayışla karıştırmamak lazım. Kendi içim dışında bakabileceğim bir yer yok. İnsanın içi karanlık bir mağara gibi, *camera obscura* gibi, dışarının görüntüleri insanın içine yansıyor. Anlamak, başkalarının acılarına ortak olmak ancak insanın kendi içinde onların karşılığını bulması ile mümkün oluyor. O yüzden edebiyat önemli. Edebiyat bizi başkalarına bağlıyor ama kendi iç dehlizlerimizde buluşuyoruz insanlarla. Bu romanı yazmaya başlarken aklımda tek bir mesele vardı: İnsanın varoluşsal yalnızlığı, bununla başa çıkmak için başkalarından medet umması, onları içine almaya çalışması... Ve tabii bunun imkânsızlığı... Ama yine de başka bir yolun olmaması. Ancak yazmaya başladığım günlerde içinden geçmekte olduğumuz korkunç olaylar gitgide beni etkisi almaya başladı. Yazmayı sürdürmenin imkânsız hale geldiği günler oldu. Bir anda bir bomba patlıyor ve yüzlerce insan ölüyor. Terör, savaş, katliam, cinayet, ölüm örmeye çalıştığımız gerçekliği yırtıyor, parçalıyor, anlamsız hale getiriyor. Yazma süreci ilk kez bir hayat memat meselesi haline geldi benim için. Bunu bir sefer daha hissetmiştim. 1999 depreminde. Deprem olduğunda ilk kitabım yayınlanalı bir ay oluyordu. Çok sevinçliydim ama depremle birlikte çevremde örülü olan anlam uzayı yırtıldı. Boşluğa düştüm. Bunu onarmak zaman aldı. Benzer bir ruh durumunu şimdi, 2015 yazında ve sonbaharında yaşadığımı hissettim. Üstelik şimdi orta yaşlı bir adam olarak... Bir baba olarak... Belli ki yarın da benzer felaketler yaşayacağız. Peki ama yazmaktan vaz mı geçmeli? Zamanlar hep zordu, hep acıydı. Yaşadık, tanık olduk, acı çektik ve sonra unuttuk. Unutmadan yaşamak mümkün olamıyor ne yazık ki... Ama derinden biliyoruz ki unutarak yaşamak da bizi insanlığımızdan uzaklaştırıyor. Bu bir açmaz. Bu açmazı aşmanın bir yolu var mı bilmiyorum. Bu sefer yazarken çevremde olup bitenlerin baskısını çok daha yoğun bir şekilde hissettim. Bir yol bundan tamamen kaçarak başka bir yerde romanı örmeye devam etmekti. Belki çok daha güçlü bir yazar bunu yapabilirdi. Ama ben bunca şey olurken romanımı yaşadığım zamandan yalıtabilecek gücü kendimde bulamadım. Tam tersi bir yol benimsedim, kaygılarımın romana sızmasına izin verdim. Romanımı yaşadığım zamana açtım. Bu yüzden de yaşananların gölgesi düştü yazıya. Siyah bir sayfada cisimlendi. Ben ileride bu sayfaya baktığımda neleri hatırlayacağımı biliyorum ama geleceğin okurlarının ne düşüneceğini bilemiyorum. Her zaman umutlu bir insan oldum. Umutsuzluğun insanı hareketsizliğe, durağanlığa, yenilgiye sürüklediğini düşündüm. Halen de öyle düşünüyorum. Belki önümde yaşadığımdan çok daha az zaman kaldı yaşanacak. Ama kalan zamanda dürüst bir şekilde yazmaya devam etmenin önemine inanıyorum.

Murat Gülsoy

Adnan Gül

Yürü Dur Boya, Gültekin Emre

Şiir, YKY

Gültekin Emre'nin *Yürü Dur Boya* isimli şiir kitabı, 'Evde' şiirinde kendisinin de söylediği gibi, *'Yol eski, site yeni, rüyalarla yaz köşesi evde'* söylemine denk düşen, hatta fazlasıyla yakışan bir çalışma. Söylem, öz, biçim bakımından, daha evvel yayınlanan şiir kitaplarıyla paralellik gösterdiğini, poetika anlamında ise, hayli derinleşen bir kitap olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Diyeceğim, şiirin olduğu gibi, şairin de mecburi ve has mekânı ömrüdür. Yapılıp edilen ne varsa ömrün doğal bileşenlerinin ürünüdür. Dolayısıyla ömrü cidden meşgul edenler ya da altı çizili değerlerden toparlananlar, şairlerin hayat toplamındaki izdüşümlerini oluştururlar. Buna bağlı olarak, ömrünün yarıdan fazlasını gurbete adayan şairimize ilişkin yaşamsal kodların başında hasret, özlem kavramlarının olması, hiç de şaşırtmadı beni. Yaşanmışlığın gereği olarak, kitabın bu iki temel izlekten beslenmekle kalmadığı, özgünlük ve derinlik birikimini de, aynı temel izleklerden aldığını görürüz. Kitaptaki şiir külliyatının süzme bir bilgelik haznesiyle kotarıldığını, doğal olarak bu kapsayıcı anlayışın, okura da hoş bir seda ile yansıyabileceğini düşünmekteyim.

1980 yılından bu yana Almanya'nın Berlin kentinde yaşamakta olan Gültekin Emre, ömrünün yarısından çoğunu şiire ve gurbete adamış bir şairimiz. Kayıtlara göre ilk şiirini 1977 yılında yayımlamış, o tarihten bu yana da şiir hayatı içerisinde, etkin şiir düşkünü olarak, varlığını korumayı başarabilmiş bir kimliğe dönüşmüştür.

Yurtdışında yaşayan, ancak ülkesinde edebiyat adına olup bitenleri yakından takip eden Gültekin Emre, geçmişte yaptığı gibi birçok şair ve yazar arkadaşının kitapları hakkında tanıtım yazıları yazmayı bugün de sürdürmektedir.

Ortaya koyduğu somut edebî çalışmalar göz önüne alındığında, şairimizin çok çalışkan olduğu anlaşılır. Vefa ve fedakârlık anlamında edebiyatımıza atfettiği samimi çaba ve kadirşinaslık, günümüz hengâmesinde ayrıca takdir konusudur.

Kitabın isminden başlarsak; *'yürü dur boya'* adeta orta yere atılmış gizli bir olta gibidir. Şairin diğer kitaplarından farklı bir isimle okura merhaba demek istediğini bu isimden de anlayabiliyoruz. Meramı söz konusu kitabın içeriğindedir. Çünkü Gültekin Emre yazın hayatında Anadolu geleneğine, Halk bilincine yakın duran şairlerimizden. Binlerce yıllık, halk (yerel) bilincinden süzülmüş çekirdeksi, öze yakın, aynı zamanda da dinamik bir öğretinin, kısacası hayat ile test edilmiş, ağır ve vakurlu olanın farkındadır. Kitaba uygun bulduğu isim ileri sürdüğümüz bu düşünceyi fazlasıyla destekler işaretlere sahiptir.

'Yürü Dur Boya' ismini duyduğumda, *Bütün Yort Savul'lar*'ı, dolayısıyla Ece Ayhan'ın kitaba uygun gördüğü ismin Yunus Emre şiir külliyesinden yararlandığı arka plan çalışmasını hatırladım.

'kul padişahsız olmaz padişah kulsuz değil/ padişahı kim bilirdi kul etmese yort savul'.

Bizim Güneydoğu coğrafyasında da halk kesiminin sıkça kullandığı atasözü ile deyim karışımı olan 'Yürü Dur Boya' söylemi, bana göre kitaba yakışmakla kalmamış, kayıt altına alınmamış önemli bir anonim değeri, kitap ölçütünde yeni bir değere taşımıştır.

Değişik anlamlarda değerlendirilecek olan isim, birincil olarak ideal beslenen (sulak) ya da yerini sevmiş bir fidanın uzayıp gitmesine, boylu poslu insanlarla, daha çok ani boy atan çocuklara, nesli-kültürü sürdüren ocak ehline elvermeye değin, birçok anlamlara gelmektedir.

İkinci ve mecaz anlamları ise; bir başka deyiş biçimiyle 'Dön dolaş boya', aynı şeyi durmadan tekrarla manasına gelen içerikleri kapsar.

Bana göre Gültekin Emre, sırrın hayatın tekrarında gizli olduğunu öne çıkararak, şairin şiirden başkasıyla asla var olamayacağını, onu yeniden yeniden yapmanın mükellefi olduğunu hatırlatmak amacındadır.

Söz konusu kitap, "Rüzgârgülü", "Kayıp Valiz", "Cemre Gamzesi", "Sus ve Dinle" olmak üzere dört bölümden oluşturulmuş. Bölümler bağımsız gibi dursa da, yazılma dönemleri hariç, bütünüyle bir bağımsızlık söz konusu değildir. Örneğin bölümlerde mihenk sayılır objeler ve dönemsel duyarlılıklar, ortak bir dil çerçevesinde ele alınmıştır. 104 sayfalık kitabın ilk bölümü olan "Rüzgârgülü"nde 16, ikinci bölümü "Kayıp Valiz"de 3, üçüncü bölüm "Cemre Gamzesi"nde 6, son bölüm olan "Sus ve Dinle"de ise 7 olmak üzere, toplamda 32 şiir bulunmaktadır. Kitabın isimini veren şiir, "Cemre Gamzesi" bölümünün 69. sayfada yer almaktadır.

Bu yazının temel amacı, "Rüzgârgülü" bölümünde yer alan *'Evde' (s. 28)* şiirinin düşündürdükleri üzerine, birkaç söz etmektir.

Evvela "kolay gibi görünen zordur" tespiti, Gültekin Emre şiiri için de söylenebilir. Dümdüz söylendiği zannedilen bir dizenin anlamı ve okuru ansızın tökezletebileceğini söyleyebilirim. Şairin en büyük avantajı genel bakıştan çok, lokal olanı önemsediğidir. Projeksiyonu sürekli belirli bir merkeze odaklıdır. Dolayısıyla şiirin ayrı bir detay tekniği üzerine kurulduğu anlaşıldıkça şiiri anlamak kolaylaşır. Şairin bu kitabındaki şiirlerinden de anlaşılacağı üzere, daimi, klasik söylemindeki ısrarcı tutumunu sürdürdüğüdür. *'Evde'* şiiri, şairin ısrarına önemli bir kanıt olarak gösterilebilir. Şiirin her dizesinin önemli gelgitlere sahne olduğu lirik uçurumlar, sözünü ettiğim tökezlemelere hastır.

"Mevsimler çul-çaput/ Ayazın başıbozuk, anıları sere serpe..."

Ev imgesi denince Behçet Necatigil başta olmak üzere, birçok şair akla gelir. Çünkü ev imgesi, evine, ailesine, düzenli yaşama bağlı, bir şair klasiğini çağrıştırır. Sanırım ezik insan motiflerini şiirine taşıyabilen, sosyolojik gerçekleri de önemseyerek, bireyin kendisini ve toplumsal psikolojisini, varoluş sancılarıyla irdeleyen, bu tablodan da iyi şiir çıkarabilen önemli bir şairdir Behçet Necatigil. Üstelik insan trajedisini incitmeden, ona nazik ve nezaket bir seviye kazandırarak.

("Kendilerininmiş evleri/ Bir suçlu gibi ezik/ Sana selam söyledi.")

Demem o ki şiirsel yakınlık anlamında olmasa da, bu şiir özelinde ev imgesine atfedilen hassasiyet birçok şairimizde olduğu gibi Gültekin Emre'de de mevcuttur. Çünkü Behçet Necatigil'le, kimliksel özellikler anlamında da ortak yanları bulunmaktadır. Aynı eğitimi almasalar da meslektaş, (öğretmen) evcil birer aile reisi olmaları, şiirdeki içtenliği önemsemeleri, eve ait mahremiyeti benimsemeleri, iç dünyanın imarına olan düşkünlükleri, doğal bir bakış açısı ortaklığı oluşturduğu kadar, şiir ve şair adına iyi örnek teşkil ettiği için de önemli. Zira Gültekin Emre'in *'Evde'* şiirinde de hissettirdiği duygu ortaklığı bütün şairleri sarmalayacak içtenlikte. Şiire dönersek, her mevsimde ayrı serilip, ayrı kaldırılan, mutlaka havaya, iklime bağlı olarak hareket edilen mevsimsel temizlikler, anıların, unutulmuşların, koltuk aralarından, tozu alınan kitaplardan, bazen bir derginin içinden, bazen bir kitabın arasından sıyrılıp düşmeyle sere serpe ortada kalışların çırılçıplak hüznü, evin fertleriyle ne ise ya, şair tanıklığında diğer ev halleri, sanırım bu gözlemin en kıymetlileridir... Ayazın başının bozukluğu da, söylemlerin ekstrası bence... Buraya değin şairin verdiği ipuçlarından çıkan o ki sözünü ettiği evin, kendi evi olduğudur.

Çok sıcak başlayan bu iki dizeden sonra; şiir başka bir evrede daha çarpıcı bir kimliğe kavuşmuştur.

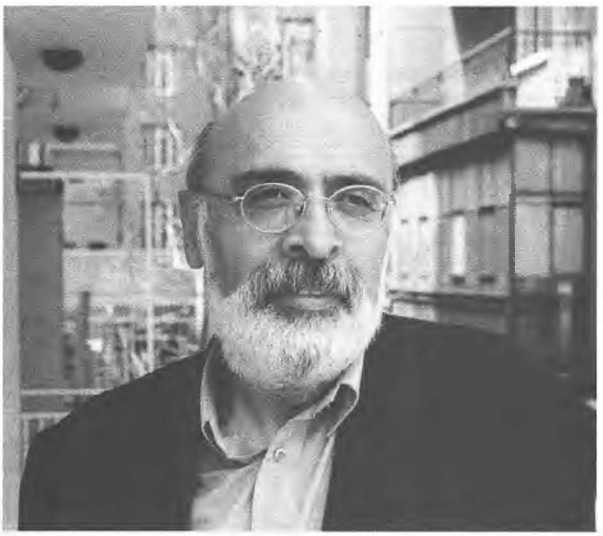
"Ben giderken sende kalırım/ Dursun yüzümdeki en genç çizgi de".

Şüphesiz varoluşun kaçınılmaz sonuçları arasında, şairin hiçbir zaman kapanmayacak sofrasında ikame ettiği, hasret ve elemanlarıdır. Bu gerçekle kim nereye gider de evini aramaz, evinden çulundan çaputundan gittiği yerde bir şeyler ummaz. Özlem gerçeğiyle buluşturmaz, gitmeyi göze alanı. Hele bu özne gurbeti katmerli yaşayan bir şair olunca... Gittiği bilcümle yerde evini, evine ait değerleri, içtenlik ve mahremiyeti aramasından daha doğal ne olabilir.

Eve atfedilen sonsuz değer esasıyla ikinci dizededir; *'Dursun yüzümdeki en genç çizgi de'*. Belki de yeryüzünde iç dünyaya sunulan ikramların, hasretlerin, emanetlerin en değerlisini, onu hak edene bırakmaktır. Şair tam da bunu dercesine, müthiş bir ödeşme haliyle karşı karşıya getirir bizi. Bu ev şairin Konya kırsalında doğduğu ev de olabilir, Almanya metropollerinde gurbetini yaşadığı bir ev de... Sahil kasabasındaki yazlık bir ev de...

Şiirin üçüncü bölüm tespitlerinden, eskinin ölümünün henüz tümüyle gerçekleşmediğini, çırpınma halinin ise, duygular üzerinde devam ettiğini anlamaktayız.

Anamalın modernizmle el ele vererek, köklü, ağır, değerli ne varsa, altüst ederek değersizleştirdiklerine tanık olarak, şairi de zorladığını görmekteyiz. Şiir bu bölümdeki hatırlatmalarla yaşamsal olan değerlerin korunması

Gültekin Emre

gerektiği noktasında buluşmaya çağırır herkesi. Çünkü insana hayatiyet kazandırdığına inanılan değerlerin kalıcı olması, o uğurda sarfedilen çabayla mümkündür. Şair bu noktada adeta günahların yüze vurulduğu yerdedir.

"Rüyalarına Kırkpınar kurulan bir evde/ Pencereleri kapıları pimapen bir evde/ Geceleri hep delikanlı bir evde/ Sık sık kanal değiştirilen televizyonsuz bir evde/ Narı asması kurumuş, kiremitleri allahlık bir evde/ Ahşabı çoktan öte dünyaya göçmüş bir evde/ Sardunyaları tutmuş, palmiyesi boyatmış bir evde/ Annemin hiç takmadığı saati bulduğum evde/ Bütün yaz içdenizimde yüzdüğüm evde/ İskeleti çıkmış kayıklarla, bata çıka annemi aradığım evde"

Hayati gerçeklerle başlayan şiir, daha sonraki dizelerle yerini kısmi hayale, rüya âlemine, kısmi bilinçdışı yönlendirmelerine bırakır. Yukarıdaki on dize, tıpkı rüya âleminden hatırda kalanlardır. Yaşanmışlık bir kenara, sosyolojik tespitlerin bile insan doğasında oluşturduğu tahriplere tanık olmaktayız. Çünkü bilmenin ağırlığı, şairin omuzlarından çok kalbindedir.

Şüphesiz içinde bulunulan andan bakıldığında mazi, korunaklı, anlamlı ve acıtıcı işlevi soğumuş bir sığınaktır. Özlemi duyulan dünya hatıralardan, hayallerden, hayal kırıklıklarından derlenip toparlananlardan bir teselli koleksiyonuna dönüşmüştür. Bu arzu içerisinde kırsal yaşamın, doğanın, insana sunduğu özgürlüklerle, modern hayatın kuşatılmışlığının çığlığı iç içedir. Birinde insan varoluşuna önemli sebepler gösterebilirken, diğerinde yok oluşa, tükenişe tanıklık etmekten işlevsiz kalışından, adeta yenilgisine seyirci kalmaktan öteye geçememektedir. Bir yandan geleneksel olanlar, *'Kırkpınar etkinlikleri'* gibi, diğer yandan pencereleri, kapıları pimapen, (karbon türevi) plastik bir evde dış dünyayla izole edilmiş haller... Üstüne üstlük gecelerin madde bağımlılığını daha bir açığa vurduğu anlarda, insanın kendi karanlığıyla daha koyu buluştuğuna, delikanlı imgesini tanık göstermek gibi geçici bir çıkış yolu...

'Sık sık kanal değiştirilen televizyonsuz bir evde' dizesi modern hayatın insan için yaşamsal olanaklar sunmadığına, tam tersi bariyer teşkil ederek, bir nevi imha projesi

olduğuna çok çarpıcı örneklerdendir. İnsanın ve insanlığın modern hayat karşısında önemli bir kırılmadan da öte, darmadağın olduğunun adeta sözel fotoğrafıdır. Kısacası modern dünyanın görselliğiyle öne çıkardıkları karşısında, evlerdeki baskılanan gündelik her şey, iletişim ortamından nasıl uzaklaşıldığına dair anahtar mahiyetindedir. Çünkü modernite tüketip yok ettiklerinin yerine, tükettiklerinin yaşamsal benzerini koyamadığı için, başta insan ilişkileri olmak üzere, birçok sosyal alanda insanın adeta akıl tutulması yaşadığına, sosyal yaratıklara dönüştüğüne, dikkat çekilmektedir. Çünkü yaşanmış gündelik ilişkilerin yerini alamayan, garipsi ve çetrefilli bir hayattır sunulmak istenen.

'Annemin hiç takmadığı saati bulduğum evde' dizesi bu bölümün saat, zaman, mekân kavramlarının ortak imgesi olarak, ömrün zaman karşındaki çaresizliğine iyi bir örnektir. Dolayısıyla zaman için öldürücü bir ölümsüzlük gücüne sahiptir diyebiliriz. Bu bölüm sardunyaların yeniden tutmasıyla yeni bir yaşam boyutuna geçildiğine işarettir. Külünden doğan Anka kuşunu çağrıştırmakla kalmayıp, yokluğun içerisinde gizli duran yaşamsallığın kanıttır da...

"Kıyının başında yağmur sürüsü, kulaklarında kuş yuvaları evde/ Asmanın en uzun dalı uzanıp bir başka dalı öper alnından evde/ Yüzleri kızarır üzümlerin geceleri iç çeke çeke evde/ Taşıdım taşırdım sesini geceye koşa koşa yüzüme evde/ Önüme kopkoyu bir şimşek çakıyor zeytine nişanlı evde/ Ardıca kuşlar konuyor menzil sabahı genzime evde".

"Yağmur sürüsü, kulaklarında kuş yuvaları, bir asma dalının bir dalı alnından öpmesi, iç çeke çeke kızaran üzümler, taşıdım, taşırdım sesini, kop koyu bir şimşek, zeytine nişanlı ev".

Bu bölümdeki söylem ve imgesel çağrışımlar, ciddi bir hasretin yaşatmış olduğu, kronik bilinçaltı travması olarak algılanabilir. Komik gibi gelse de; yurdundan, anılarından yaşamsal kodlarından hangi sebeple olursa olsun ilişkisi kesilen insanın kendini var edebilmek, onarabilmek adına mutlak yüzleşmek zorunda kaldığı iç hesaplaşmanın yapıldığı bölüme yakışan da budur.

Divan edebiyatında olduğu gibi çağdaş edebiyatta da asma imgesi, köklülüğü, kökü olanın da gücü ve asaleti temsil ettiğini, en uzun dalın uzanıp diğer bir dalı alnından öpmesini ise köklülüğün ve gücün, aynı zamanda mazlumlara ve tarihe karşı güçlü olana hakkaniyet anlamında sorumluluklar yüklediğini hatırlatır.

'İç çeke çeke kızaran! söylemiyle *'Üzüm üzüme bakarak kızarır'* atasözüne atıfta bulunarak insanın utanması gereken bir yaratık oluşuyla, özdeşleştirilerek, halen utanmasını bilen yüzün doğal refleks sonucu kızarması gerektiği vurgulanmaya çalışılır... Zeytine nişanlı bir ev imgesi ise bölgesel kodları ele verirken, şairin yazları yaşadığı Ayvalık ilçesi civarını çağrıştırdığı düşünülebilir. Muhtemelen yukarıda sözünü ettiği kiremitleri Allahlık, ahşabı çoktan öte dünyaya göçmüş denen ev, Ege bölgesinde sahipsizlikten viraneye dönmüş eski bir evin akılda kalan siluetidir.

"Yol eski, site yeni, rüyalarla yaz köşesi evde/ Balıkçı tekneleri, kostak kostak, ağaların yakası bağrı açık/ Yeniden doğmak için bir yol bulursun baba evde/ Yüreğinde kan kalmadı annemin seni beklemekten evde/ Çocukluğumdan habersiz çocukluğumun geçmediği evde".

Bu bölüm, şiirin aşağı yukarı coğrafi sınırlarını da hatırlatan belirteçlere sahiptir. Balıkçı teknelerini ipucu edinerek, bu şiirin sahil kasabalarının birinde yazılmış olduğunu varsayabiliriz. Tespitler daha çok somut zamana, mekâna, kişiliklere, uygun betimlemelerle belirgin öğelere yaslandığı için, şiiri kısmen ele verdi diyebiliriz. Çünkü şiire dahil daha gerçekçi bir hayat ve mekânın fotoğrafı geçmiştir elimize. Yeri gelmişken söyleyelim, Gültekin Emre'nin şiirleri hayli buruk renkleri önemseyen fotoğrafımsı özellikler taşır. Bu özelliğe sözellik kazanmış görsel şiirler de denebilir. Birçok çalışmasını yakından izlediğim şair için, bilinçaltı fotoğrafçısı demek de yakışır. Çektiği her sözel resim lirik ayrıntılarla doludur. Bu durumu şiirlerinin her dizesinde görebiliriz. Örneğin, *'Yol eski, site yeni';* muhtemelen ören yeri üzerine kurulmuş yeni yaşam alanlarından, *'rüyalarla yaz köşesi evde'* ise, gerçeğini yitiren bir dünyanın umutları rüyalara kaldı, mesajı verilmektedir. *'Kostak kostak ağaların yakası bağrı açık'* derken, herhangi bir işin ağalığına soyunmuş yerel karakterlerden, *'Yeniden doğmak için bir yol bulursun baba evde'*, derken hayatın insana hep bir çıkış yolu gösterdiğinden, *'Yüreğimde kan kalmadı annemin seni beklediği evde'* derken, annelerin beklemekle tükenen ömürlerinden, *'Çocukluğumdan habersiz, çocukluğumun geçmediği evde'* derken de kendi evinden başlattığı şiiri sonunda bir 'hiçlik' evine dönüştürdüğünü anlıyoruz. Tüm bu dizelere fotoğraf tespiti üzerinden bakıldığında, sözü edilen ayrıntıları görebilmek daha bir netleşir.

"Daracık sokakların şıngırtılı öyküleri evlerde/ Her kapı nöbet, bir başka tenhalığa evde".

Bu iki dize ömrün, ya da izlenen filmin keşke dendiği, geri sarılma anıdır. Zaman ve mekânın yer değiştirdiği, henüz kentleşme denen olgudan hayli uzaklarda bir ev ve cıvıl cıvıl sokak resmiyle karşı karşıya kaldığımız hoşluğu, sondan bir önceki dizede de hissetmekteyiz. Söz konusu evin, sokağın, öykülerinin, masallarının, kendine özgün sesler ve renklerle halen yaşadığını ya da böyle bir sokağın her dönemde olması gerektiği rüyası herkese hoş gelebilir. Şair, tüm bu olup bitenlerin içinde, tenhalık kapısını bekleyen nöbetçi konumunda da hissedebilir kendini, kapı konumunda da...

"Ben giderim yarım yarım sende/ Yasak tütün bastığım yaralarım evde".

Anlaşılan o ki, son dizelerin yeri ve mekânı yol üstüdür. Geçerken uğradım demek içindir. Oysa kim ayrılır da, aklının yarısı kalmaz arkalarda. Bu iki dize adeta romantik bir filmin ayrılığı vedaya bulamış, final sahnesidir. Bir nevi vefaya sadakate karşılık anlamlı sarılma ya da el sallamadır. Kısmi vuslattan sonra, yeni bir hasrete ayaklanmanın sancısıdır. Gitmenin gelip çattığı anda şairin acılarını dindirmek adına yasak dediği kaçak tütünle bastırıp, onarmaya çalışma sahnesidir.

Sonsöz; Şair kendi evinden başlattığı yolculuğunu, evler, mekânlar, coğrafyalar, rüyalar, hatıralar, hatta kıtalararası bir yolculuktan sonra, içindeki şiir bilgesiyle buluşup, hiçlikle baş başa kalmayı özellikle yeğlemiş gibidir.

Yürü Dur Boya elimden uzun süre düşmeyecek, beni içine çekmeyi sürdürecek.

Hüseyin Peker

Psikodinamik Açıdan Enver Ercan ve Şiiri, Yusuf Alper

İnceleme, Varlık Yay.

Yusuf Alper 2001 yılında *Şiir ve Psikiyatri Kavşağında* yapıtıyla yaratma ve yaratıcı kişilik konulu araştırmasına başlamıştı. Nâzım Hikmet (2005), Ahmet Erhan (2006), Cemal Süreya (2008), Haydar Ergülen (2010) ve Metin Cengiz (2010) hakkındaki çalışmalarıyla gelişen bu araştırma 2015'te yayınlanan *Psikolojik Açıdan Enver Ercan ve Şiiri* yapıtıyla sürüyor.

Bu heyecan verici, sahici yapıt; biraz da Enver Ercan'ın romana benzeyen dolu ve özgün yaşantısını kaynak aldığından, oldukça önemli gözüktü bana. Bu kadar zengin odakların buluşması, psikiyatri profesörü şaire zengin bir çalışma alanı yaratmış, keyifle okunan bir yapıt sunmasını sağlamış.

Tıpkı Yusuf Alper'in, şairin dedesini andığı sırada, kendi Erzurum'daki dedesiyle karşılaştırmasına benzer, ben de Enver Ercan'la benzeşen birkaç yerime tanık oldum. Onu ekleyeceğim. Ben de dört kızkardeşten sonra doğmuş tek oğlan çocuğuyum Enver Ercan gibi. Benim iki ablam ölmüş çocukken, ama iki abla arasında paylaşılamayan bir oğlan kardeş olmamdan tutun, babasının son dönemde şaire gösterdiği yakınlığa varana kadar ("Gerçi son nefesini verirken babamın adımı sayıkladığına bizzat şahit oldum, ama yine de ikna olmadım" [s. 29]) çok benzerliği yaşadım, biliyorum.

Enver Ercan için Alper'in, can sıkıntısını yorumladığı bir dilimde söylediği gibi: "Sıkıntılı bir yapısı olduğu kesin. Anksiyöz bir yapı. Ama anksiyeteden kurtulmanın en iyi yolu uğraştır. Sıkıldıkça yeni bir uğraş bulur, hem iş yapıp hem de para kazanırsınız." Ben de hele gençliğimde bulunduğum ortamda uzun süre kalamazdım, sıkıntılı bir yapım vardı. Enver Ercan'a dair verilen örneklerden ve çalışma temposundan hissettiğim ayrı bir şey de hiperaktifliğe yakın bir enerji doluluğudur. Kendi de ifade ediyor zaten: "Canımın sıkıldığı doğrudur. Birçok şeyi bir arada yapmamın ve çok çalışmamın asıl nedeni de bu. Boş oturunca canım sıkılıyor." Gene şair şöyle diyor: "İki kez evlendim, ikisinde de nikâh masasına oturur oturmaz, bu işten nasıl kurtulacağımı düşünmeye başladım." Benim de uzun süre direnmeme rağmen sonuçta evliliği sonlandırmam, bu yazgı meselesine eklenmiş bir örnektir.

Şairin anne babasının bir nedenle ayrılmış olması, tüm bu sıkıntılı oluşumlar için etkendir kanımca. Dedesine hayranlık, elbet yaşamın bir parçası olmakla bitişiyor bende. Ama dedenin kabadayı bir yaşam tarzını geliştirmiş olması, pehlivan tefrikaları okuması özel bir etki.

İki yakın arkadaşından birinin genç yaşta intihar edip, diğerinin de katil olması da, elbet onu derinden etkilemiştir. Tüm bunları yalnız büyüdüğü yaşam profiline sığdırmış olması da, yaşam hızına eklenip şekil veren etkenler arasında.

Ben bu kitabı her şairin okumasını öneririm. İki açıdan: Yusuf Alper'in bu zengin ve verimli konudan nasıl da iştahlı ve doyurucu bir yapıt ürettiğini görmesi... Bir diğeri, Enver Ercan'ın film konusu olabilecek yaşantısına, takıntılarına sade bir örnek gibi biçim getirmesi, önümüze bir belge bırakması. Heyecanla okunacak, elden bırakılmayacak bir kitap bu inceleme. Enver Ercan'ın sık üretmediği şiir serüveninden çizikler..

Alper, Enver Ercan için "Türk şiirinde humor kullanan çok az şairden biridir," diyor, bu örneğine; ustası Cemal Süreya'nın da zaman zaman başvurduğunu hatırlatıyor:

"Enver Ercan şairliğinin ötesinde birçok şeyler başarmış, birçok genç şair-yazarın yazın dünyasına girmesini sağlamış, desteklemiş bir kişidir. Bu onun yardımsever, neyse odur bir kişiliğinin olduğunu da göstermektedir." (s.41) Yusuf Alper'in bu sözleri şairin edebiyatımıza katkısı adına örnek satırlar kanımca.

"Mutlu insanlar saat takmaz" demesine rağmen Doğan Hızlan'ın dolmakalem koleksiyonu gibi, bir saat koleksiyonuna sahip editör-şairin saat merakıyla ilgili küçük bir anımı anlatmadan geçemeyeceğim. İzmir Alsancak'ta belediyenin bir etkinliğinde konuşmacıydım. Abdülkadir Budak ve Enver Ercan da izleyiciydiler bir nedenle. Ben oğlumun Rolex saatini takmıştım o gün. Enver Ercan hemen atıldı sahneye: "Peker'in saatine dikkat edin, Rolex markadır," diye uyardı hepimizi. Ben o denli önemli bir marka olduğunu da Enver Ercan'dan öğrendim.

Şairin son yapıtı *Türkçenin Dudaklarısın Sen*'de rüyalarla ilgili dilimin çok ilgimi çektiğini söylemeliyim. Şair, sevdiği şairlere dair bir anı ile onlarla kendini bileştirmektedir. Onun nişanesidir bu buluşma bir bakıma. Cemal Süreya, Oktay Rifat, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Metin Eloğlu, Sabahattin Kudret Aksal ve Metin Altıok'un evinde gördüğü düşler yanında Ece Ayhan'ın önünde kurduğu düş "Ece Ayhan evimde" şeklinde biçimlenmiştir nedense. Alper bu düşlerin sadece Cemal Süreya ile ilgili olanın gerçek düş, diğerlerinin kurmaca olduğunu savlar. Ece Ayhan'ın da evsiz biri olması, huzurevinde öldüğünün bilinmesi nedeniyle onu evinde ağırladığını iddia eder. Bence Ece Ayhan'a ayrı bir yakınlık hissidir anlatılmak istenen.

Kitabın 54. sayfasında Enver Ercan'ın şu sahici sözleri çok etkileyici: "Doktoruma, 'Ne kadar yaşarım' diye sorduğumda, 'Hemen ölmezsin' demeseydi, belki de o şiirleri yazmazdım. Bu şiirlerle doktora haddini bildirdim sanki."

Sen uzun seneler daha bize arkadaşsın Enver Ercan, soluğuna çoklukla güvendik, senin soluk alışına hepimizin gereksinimi var, çok yaşa emi!.. Şiirlerinle, o güzel duyarlığınla...

Kader Gül

İnsanlık Tarihi, Cyril Aydon

Türkçesi: Ilgın Yıldız, İnceleme, Say Yayınları

Cyril Aydon'un kaleme aldığı *İnsanlık Tarihi* 100.000 yıldan az bir zaman önce insan türünün Afrika savanalarından çıkıp günümüze değin -değişim- sürecini gözlememize olanak sağlıyor. İnsanların bugüne kadar sebep olduğu ve maruz kaldığı olaylara dayanan hadiselerin asıl maksadının insanın değil, insanlığın tarihini çarpıcı şekilde gözler önüne sermek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Henüz genç bir tür olan insanın, bu kısa süre zarfında katettiği mesafe insan dehasına hayranlık uyandırırken; insan hakları, kölelik, demokrasi, gibi olguların modern insan kadar eski bir tarihe sahip olmaması, insanlığın daha yolun başında olduğunu hatırlatmaktadır.

Yazarın objektif tavrı ve trajik hadiselere hümanist yaklaşımı, eseri akademik üslubun soğuk ve mesafeli havasından korusa da; trajedilerin istatistik bilgilerle resmedilmiş hali, tarihin o alışıldık, somutlaştıran yüzünü göstermektedir. Şiddetin, vahşetin yeryüzündeki varlığının en eski zamanlardan günümüze evrimleşerek gelmesi, onun her daim olacağı fikrini içten içe benimsetmektedir. Bugün şık duran diplomatik ilişkilerin arka perdesinde yabani güdülerin varlığını sezinlemek hiç de zor değil. Aksi halde Irak'a "kitle imha silahları" barındırdığı iddiasıyla saldıran ve bu saldırı neticesinde binlerce sivilin ölümüne neden olan, silah yerine sadece petrol rezervlerine ulaşmış bir Amerika başka türlü nasıl açıklanır. Ne yazık ki gelişen teknoloji ve hızla artan tüketim, savaş nedenlerini çeşitlendirmiştir. Artık insanlık sadece bilinmeyenin neden olduğu "öteki" korkusu ile ilişkilerini geliştirmemektedir.

1492'de Cenovalı genç bir kâşifin -Kristoforo Colombo- yeni bir kıta keşfetmesi, Avrupa ülkelerinin bilhassa İspanya, Portekiz, İngiltere, Fransa'nın zenginleşmesine yol açarken kıtanın yerlilerinin de bir dizi felaket yaşamasına sebep olmuştur. İki gelişmiş uygarlık -Aztek, İnka- ve gelişmiş pek çok kültür yok edilmişti. Biyolojik savaşlar, Avrupa kökenli hastalıkların Amerika yerli nüfusunun büyük kısmını yok etmesine neden olmuştu. Tüm bu yaşananlar sadece Amerika'daki yerli halkı etkilemekle kalmayıp 6 milyon Afrikalı insanın da Amerika'da köle olarak zor şartlar altında çalıştırılmasına yol açtı. Öyle ki kölelerin ömrü 3 yıla kadar düşmüştü. Sömürgecilerden İspanya'nın gümrük kayıtlarına göre, 1500'den 1650'ye uzanan dönemde, İspanyol limanları kanalıyla Amerika'dan İspanya'ya 181 ton altın taşınmıştı.

1400 ila 1500 yılları arasında Avrupa'da üniversite sayısı yetmişe çıkmış, bu durum bilginlerin eski ve yeni teorileri tartışabildiği bir forum yaratmıştı. 1450'lerde matbaa devriminin gerçekleşmesi, bu entelektüel ortamdaki bilgi alışverişini hızlandırmış ve bilgilerin daha çok okura ulaşmasını sağlamıştır. Aynı dönemde Konstantinopolis'in düşüşü ise Yunan biliminin en önemli metinlerini içeren el yazmalarını getiren bir grup âlimin, Konstantinopolis'ten kaçmasına yol açmıştır. Tüm bu gelişmeler bilimsel sorgulama patlamasını yarattı ve bu sayede Bilim Devrimi olarak bilinen süreç başlamış oldu. Bu dönemde meşaleyi yakan Mikolaj Kopernik isimli Polonyalı bir rahip oldu. 1609'da İtalyan matematikçi Galileo Galilei ise *Dünya Sistemi Hakkında Diyalog* isimli eseriyle hem Kopernik'in teorisini doğruladı hem de Jüpiter'in uydularının ana gezegenlerinin etrafında dönmekte olduğu tezini savundu. Fakat durumu aleyhine gören Kilise, Galileo'yu Engizisyon Mahkemesi'nde yargıladı. Kilise bu karşılaşma da üstünlük kursa da mağlubiyet onun için kaçınılmazdı. 1517'de Martin Luther King tarafından başlatılan Reform hareketi, Protestan topraklarındaki bilimcileri Kilise'nin dayatılan rehberliğinden kurtarmış ve Kilise'nin yetersizliğini açıkça ortaya çıkarmıştı. Kopernik'i Kepler ile Galileo üzerinden Newton'a bağlayan bu keşif zinciri ise Bilim Devri'nin en meşhur tablosunu oluşturuyordu.

Tarih, Fransa'da İnsan Hakları Bildirgesi'nin yayınlanmasının ardından 1793 ile 1794 arasında 20.000 kişinin giyotinle idam edilmesi gibi bir çelişkilerle doludur. Gerçek şu ki, bugün dahi bilimde ve eğitimde alınan onca yol, bu yüzyıl felaketlerinin önüne geçememiştir. Cyril Aydon ise günümüzden, ilk insanlara kadar giden yolcukta insanı bireysel olduğu hissinden koparıp parçası olduğu tarihi bir bütün olarak algılamasını sağlıyor.

Cyril Aydon

Arzu Uçar

Güzel, Selçuk Orhan

Roman, Doğan Kitap

Selçuk Orhan

Selçuk Orhan'ın son kitabı *Güzel,* bir buluşma ve kaçışın romanı. Kurtuluşu sayıların kesinliğinde arayan sara hastası bir matematik öğretmeni olan Garip, rüyalarında kendini bir kadının bedenine hapsolmuş halde buluyor ve bu rüyalar nöbetlerle birleşerek ona hayatı zehir ediyor. Garip'in bir öğrencisi olan Efkan, babasıyla paylaştığı evi ve okulu arasında geçen yalnız bir hayat sürerken bir kadın tarafından sevilme arzusuyla çırpınıp duruyor. Para ve çıkar ilişkilerinin karanlığında hayatını sürdüren suç örgütü lideri Eyüp ise huzur bulmak için herkesten sakladığı karavanına sığınıp, orada geçmişini ve geleceğini biriktiriyor.

Bu üç erkeğin yolları çirkin bir sahil kasabasında kesişiyor. Eyüp'ün hâlihazırda yaşadığı yer olan bu kasaba üç erkeğin buluştuğu ve genç bir kadının etrafında birleştikleri yer oluyor. Bu durum başlangıçta zorlama bir tesadüf gibi görünse de romanın bütününe yayılmış bir matematik hesabı, onların orada buluşmalarını mümkün ve hatta kaçınılmaz hale getiriyor.

Sözünü ettiğimiz bu hesap aslında tek bir sayıyı içeriyor ve bu sayıyı dâhi matematikçi Garip'ten başka kimse bilmiyor. Biz bütün o sayfalar boyunca o sayının sırrına, dolayısıyla karakterler, onların geçmişleri ve olaylar arasındaki sırra erişmeye çalışıyoruz. Bu arada başka sayılar da giriyor devreye, yalnızca bir kere çok önemli olup kullanıldıktan sonra önemini yitiren sayılar. Efkan ve Eyüp'ün sevdikleri kadın karşısındaki durumları gibi. Garip ise sayıyı bulan, onu hesaplayan, çekip çeviren görünmez bir varlık gibi dolaşıyor karakterlerin ve olayların etrafında. Kadınla kurduğu ilişki bakımından da diğer iki erkekten ayrılıyor. Efkan ve Eyüp için kadın bir arzu nesnesiyken, Garip doğrudan kadının kendisi oluveriyor. Yazar, bu karakteri öyle ustaca konumlandırmış ki, onun sayılarla, kadınla ve bütün olaylarla ilişkisine baktığınızda romanı Garip'e yazdırmış gibi bir hisse kapılıyorsunuz.

Tüm bu anlatıyı güçlendiren yer tasvirlerine değinmeden geçmemeli. Kasaba; yapışkan sıcağı, çirkin binaları, tatsız tutsuz insanlarıyla bu roman için biçilmiş kaftan. Zaten böyle bir hikâye ancak böyle bir yerde varlığını anlamlı kılabilirdi; yazar da onları orada buluşturup kasabanın issiz, tekinsiz imgesiyle Garip'in, Eyüp'ün ve Efkan'ın hiçbir yere ait olamayan huzursuz ruhlarını kusursuz bir biçimde bütünleştirmiş. Hasta, mutsuz ruhlarını saklamak için çok ideal bir zemin hazırlamış bu kasaba onlara. Satır aralarında yazarın bir karakterin ağzından söylediği gibi: *"kimsenin başkasının kusuruna bakmadığı bir yer."*

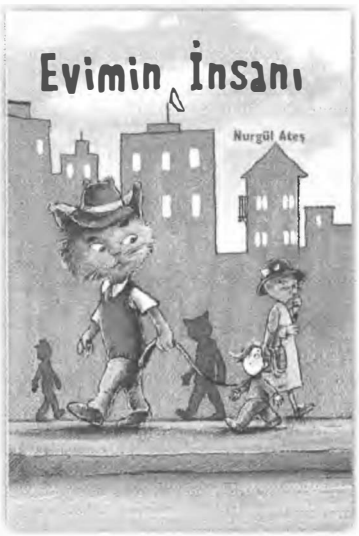
Ancak kasaba onları saklasa da iyileştirmiyor. Tüm arızalı taraflarını orada rahatça ortaya serebilseler de ve hatta oraya kaçarak gelmiş olsalar da üçü de kaçış hesapları yapıp duruyor. Ancak ortak dertleri olan bu genç kadın ellerini kollarını bağlıyor. Selçuk Orhan, burada erkeklik hallerinin ortaklığına da dikkat çekiyor. Geçmişle, kaçan fırsatlarla hesaplaşmalar, öldürmeyen ama can sıkan sıradan hastalıklar ve en önemlisi sevilen, değer verilen kadının karşısında çaresiz, savunmasız, çırılçıplak kalma hali. Bu kadının güçlü imgesi genç, yaşlı, cahil, olgun, cesur, korkak olduklarına aldırmadan tek bir kalıba sokuyor ve denizin bile güzelleştiremediği bir sahil kasabasına sıkıştırıyor onları. Kadının görüntüsü üçünün hayalinde bin parçaya ayrılıp hepsi için farklı görünümler kazanarak yeniden oluşuyor. Kirpikler, bakışlar, saçlar, çıplak ayaklar bu erkeklerin düşleri ve yazgılarıyla acımasız bir tanrı gibi oynayıp duruyor.

Güzel'i okumak elimizde gizemli ipuçları bulundurduğumuz bir problemi çözmek gibi. Romanın dört yanına dağılmış bu ipuçları bazen kapının üstündeki bir yunus kabartması oluyor, bazen bir kadının çizdiği resim, bazen bir koku ya da bir yüz. Her bilinmeyen farklı ipuçlarından yola çıkılarak çözülmeyi bekliyor; herkes ve her şey birbiriyle bağlantılı. Birini bulmak için diğerine, diğerindeki eksik parça için öbürüne koştuğunuz ritmi yüksek bir anlatı. Bu yüzden son sayfaya kadar merak içinde okutturuyor kendini.

Seran Demiral

Evimin İnsanı, Nurgül Ateş

Roman, Çizmeli Kedi Yayınları

Nurgül Ateş

Hayvanlarla hiçbir sahici teması olmayan insanlar dahi önünde sonunda hayvanların varlığına, kendilerinden farklarının ne olduğuna dair düşünmüşlerdir. Genellikle bu düşünme süreci hayvanın insandan değil de insanın hayvandan farklarına yoğunlaşır ve bu farklar da mutlak surette insanı insan yapan, onun özgün/ayrı/üstün yanlarını içeren neyse ona odaklanır. Alıştığımız kavrayış felsefe tarihinden dinî doktrinlere bu biçimdeyken, hayvanın ruhu olduğu düşüncesi en fazla et yememe noktasında ilksel vejetaryenlerin varlığına işaret etmektedir; ancak özellikle son yıllarda vegan beslenme/yaşama yaygınlaşmış, 'türcülük' kavramı tartışılıp buna nasıl ve neden karşı çıkılması gerektiğine dair fikirler üretilmeye başlanmıştır. Hayvan hakları temel bir mesele haline getirilmeye uğraşılırken, hayvanların başta kozmetik sektörü olmak üzere çeşitli alanlarda denek olarak kullanımı, kürk yapımının hayvana eziyet oluşu tartışılmaya başlanmış; küçücük yere kapatılıp aklını yitiren veya kuluçka makinesine dönüştürülen hayvanlara, daha genel bir deyişle hayvan sömürüsüne dikkat çekilerek bu alanda çeşitli belgeseller hazırlanıp bilhassa sanal mecrada kurulan grup ve sayfalarda çeşitli haber ve görseller sıkça paylaşılır hale gelmiştir. Hayvan hakları savunusunun ne şekilde yapılacağı ve hayvan hakları aktivistlerinin adanmışlıkları ayrı bir yazı konusu olmakla beraber, 'hayvan hakları' söyleminin tüm bunların çağrıştırıcısı olduğu günümüz dünyasında, "kedilerin dünyasında bir insan..." temalı çocuk kitabının arka kapağındaki "hayvan (ve insan) hakları üzerine düşündüren bir roman" ifadesi, haliyle insanı 'ciddi' bir beklentiye sokuyor ve Nurgül Ateş'in *Evimin* İnsanı romanının öyle sadece 'eğlencelik', basit bir çocuk kitabından ibaret olmadığı izlenimine kapılıyoruz.

Esasında çocuk edebiyatı alanında eser sayısının artışıyla beraber, ülkemizde de çocuklara anlatılmayacak kadar 'ciddi' görülen mevzularda üretilen eserlerin sayısı artmaya başladı. Öyle ki çocuklara cinsel taciz ve istismarın bunca yaygın olduğu, etnik ve dinî kutuplaşmaların sapkınlık boyutuna ulaşıp bizi savaşlara sürüklediği böyle bir zamanın içerisinde, çocukların hayatı savaşla ve şiddetle tanımaya başladıkları bu çağda, onlara pespembe masallar anlatmak bir tercih olabilir elbette, ancak hayatın o mühim meselelerini biz çocuklara anlatmasak da onların anladıkları çok açık. Tam da bu yüzden çocuk edebiyatını belki her zamankinden daha fazla ciddiye alıp, herhangi bir meseleyi özveriyle anlatmak ve sorguladığımız her neyse bunu açıklıkla dile getirmekte yarar var.

Evimin İnsanı yaptığım girizgâhın aksine büyük bir meseleyle değil aslında -nispeten- basit bir depresyonla başlıyor. Herhangi bir insanın hayatından bezip bir kedi sahiplenerek dünyasının değişmesi hikâyesini tersten okuyor, kedilerin dünyasında bir gazetenin kültür sanat muhabiri kedi-Güneş'in barınaktan bir 'insan' sahiplenip hayatının değişmesine tanık oluyoruz. Kitabın tanıtıcı başlığı da bununla paralel biçimde "Kedilerin Dünyasında Bir İnsan..." olsa da, aslında kitabın handiyse ilk yarısına uzanan süreçte kitabın 'asıl' meselesine sadece giriş yapıyoruz denilebilir. Ateş, bizi kedilerin evreninde gezdirip karakterleri uzun uzadıya tanıtır, evlerde beslenen insanların yedikleri içtik-

lerine, kedilere masraf çıkarmalarına değinir ve tüketim kültürünün kedilerin dünyasında da tastamam aynı oluşuna dikkat çekerken, kedilerin Boğaz manzarasından keyif alan, balığı kılçığıyla ama doymak için değil de afiyetle yiyişlerini anlatırken bize aslında romanının arkaplanını aktarıyor, romanın girişiyse zannımca Uyuntu ismindeki asi kedimizin barınaklarda barınmayan, sokak insanlarından bahsetmesiyle başlıyor. İşte bu noktada, ırkçılık, adalet, eşitlik –veya eşitsizlik– kavramlarını kediler dünyasından tanıyıp yorumlar hale geliyoruz...

Kedilerin dünyasındaki zengin kodamanlar, dünyayı kendi çerçevesinden yorumlayan sahtekâr medya patronları, krizi fırsata çevirmek konusunda uzmanlaşmış büyük sermayedarlar, başka türden bir canlının kendi süsü püsü için katledilmesini umursamayan gösterişli kadınlar, çocuklarına evlenip çocuk sahibi olmaları konusunda baskı yapmaktan vazgeçmeyen ebeveynler, 'insan' sevgisinin çocuk sevgisiyle bir olmayacağı konusunda ağız birliği etmiş tanıdıklar ve daha nicesi, dünyamızı aratmayacak şekilde kurgulanmış. Burada belki minik bir eleştiri yapmak mümkün; elbette ki başka türlerin yaşam hakkına dair sorgulamanın gereğini merkeze alan kitap belli durumları tersyüz edip yüzümüzü güldürüyor ama genel olarak metin içerisinde kediler o kadar insan ki, olayların bizim dünyamızdan ayrı bir yerde geçtiğini pek ayrımsamıyoruz. Mesela son derece yaratıcı bulduğum insanların kafa derileriyle birlikte saçlarının alınarak kediler için saç bantı yapılması, kedi tüyü asla insan saçı kadar uzamayacağı içinse bu durumun kedilerin geneli tarafından makul karşılanması tersyüz edilen gerçekler konusunda harika bir örnekken, kedilerin insanlardan biraz daha farklılaşmasını bekliyor insan. Çizimlere de baktığımızda iki ayağı üzerinde insanlaşmış kediler görüyoruz, giysileri, şapkaları var, gayet güzel resmedilmeleri gereği çizere de teşekkür etmeli ama kedilerin fiziksel özellikleri onlara özgü olup insandan ayrışsa ve belki dört ayak üzerinde olmanın insanlardan farklı bir ayrıcalığı onlara bahşettiğini görsek, iklimden bizim kadar etkilenmemeleri gibi bir 'üstünlük' durumuna tanık olsak, insan-kedi karşıtlığı tam manasıyla pekişir, böylece kurgu evreni tadından yenmezdi diye düşündüm naçizane.

Gelgelelim, sokak insanı - barınak insanı ayrımı bir o kadar yerinde olmuş ve metni başarıyla ileri taşımış. Özellikle normal insan - cins insan ayrımını yersiz bulan ve babasının Latin/Uzakdoğulu/siyahi gibi belirli bir ırka mensup insan türlerini daha güzel bulmasını eleştiren Güneş'in bile "yeraltına mahkûm" kedileri çirkin görüp sevemeyişi, fiziksel olarak onlara temas etmek istemeyişi, ayrımcılık üzerine çok derin bir perspektifte düşünmeye zorluyor okuyucuyu. Bu noktadan sonra açılan kurguda insanların denek olarak kullanılmasına ettiğimiz tanıklık, medyada yankı bulan olayın kimi medya kuruluşlarınca görülmeyişi, yeşil enerji ve çevrecilik vurgusunun da yeni bir sermaye alanı yaratması ve mevcut sistemin kendini yeniden üretmesi, kediler evreninde bir bir gerçekleşiyor, bu sayede romanın tokat etkisini her yeni konuyla başka bir boyutta hissediyoruz. *Evimin İnsanı*'nın en güzel ve özgün yanıysa, bütün bu ciddi/eleştirel anlatı boyunca, eğlence dozunun korunması ve Güneş'in dönüşümünün başarıyla yansıması başta olmak üzere tüm karakterlerin etraflıca resmedilmesi. Zira kurgusal bir metnin başarısını ortaya koyan temel etken, karakterin kurgunun akışı içerisinde kendisini var kılması, 'insan'a dair belirgin özelliklerin insan için aktarılması. Güneş'in *yeni hayat* evresinde asistanı Duman'la kurduğu ilişkiden, romanın sonunda hala nasıl bir insan olduğunu çözemediğimiz ama eminim herkesin çok seveceği Uyuntu ile diyaloglarına, Nurgül Ateş'in kedileri, kedilere dair insanca bir anlatının çok özel ve başarılı bir örneği olarak kesinlikle okunmaya değer.

Nurgül Ateş, imza gününde

Gülce Şafak Özdemir
REYHAN YILDIRIM İLE SÖYLEŞİ

Pek çok metnimde ailenin odağa yerleşme çabası benim okura bir özgürlük çağrım olabilir.

Boynumda Bir Dize İnci, Öykü, Notabene Yay.

Reyhan Yıldırım

• *Kitabı okumaya başladığım andan itibaren Virgina Woolf'un kısa bir manifesto niteliğindeki 'Para kazanın, kendinize ait ayrı bir oda ve boş zaman yaratın. Ve yazın, erkekler ne der diye düşünmeden yazın!' sözleri geldi aklıma.* Boynumda Bir Dize İnci *de Woolf'u onaylar nitelikte, peki siz yazarken neyi düşünmeden yazmaya çalıştınız?*

– Ekonomik anlamda bağımsız ve karakter olarak müdanasız sayılır mıyım, bilemiyorum. Yine de erkekleri, yayınevlerinin bir meta olarak seçkinleştirebileceği türde metinleri üretmeyi hiç düşünmedim.

Boynumda Bir Dize İnci'deki öyküler önceden tanımlanmış bir okur kitlesine yazılmadılar. Kime, hangi düzeyde bir dille yazsam diye kafa yormadım.

Tabu sayılabilecek söylem ve imgelerimi yargılaması mümkün olan kişi ve kurumları dikkate almayı aklımdan dahi geçirmedim.

Pazarın dayattığı estetik ölçütleri, vaktiyle üzerlerinde durmuş, saygıyla irdelemiş olmakla birlikte, yazma sürecime bir kerteriz ya da şablon olarak dahil etmediğimi de ekleyeyim.

Yazdığım öykülerin içeriklerinin defalarca ele alınmış, üstelik beni çarpan birbirinden güzel örnekleri bulunmasının da üzerinde durmadım. Ağaçlar, kediler, hatta yıldızlar gibi, ben kendi kelimelerim ve işaretlerimle, kendi bakış açım, deneyimim ve yüreğimle özgün öyküler kurabileceğimi hissettim.

Tüm bunları düşünmedim. Fakat sorunuz üzerine fark ediyorum ki, yarı bilinçli de olsa, yazı ve hayatta kalmak arasındaki edebiyatımızda karşılığı olan malum ilişki uyarınca, bir yazar olarak, edebiyattaki edimselliğin bendeki karşılıklarından birinin tanıklık olduğunu, dolayısıyla öykülerimin mutlaka tanık olması gerektiğini düşünmüşüm.

• *"Bana Hayatı Dışımda Bırakmayı Öğretebilir misin" öyküsünde acıyı dışsal bir faktör olarak görme eğilimine paralel olarak bazı kelimeleri kullanmaktan özenle kaçınıyorsunuz. Bu kaçınma hali inkârın dışavurumu olabilir mi?*

– 'Acıyı dışsal bir faktör olarak görme' ile ne kastettiğinizi tam kavrayamasam da öykünün ana karakterinin, Güzin'in yaşadığı tacizin davası aracılığıyla daha fazla kaçamadığı kişisel bir yüzleşme yaşadığını, o davaya kadar, biraz da ailesinin şartlamasıyla, yaşadıklarını inkâr etmiş değil de bastırmış iken, bu yüzleşmeyle, Güzin'in omuz başında, açığa çıktığını söyleyebilirim.

Denetlenen, kurgulanmış anlamlarla örgütlenen, kendini tekrar tekrar ürettiren zamanın dilini, olağan anlatıdan vazgeçip, bilinçakışı, metaforlar, gelenek dışı noktalamalar, eksik bırakılmış cümleler ve hatta okuru daldığı dünyanın kurmaca olduğu konusunda uyaran sert imgesel kesiklerle değiştirdim. Bu biçimsel çabanın, donmuş duyguları uyarmak için daha etkileyici olduğu kanısındayım.

Bir de şu var: Virginia Woolf muydu, yapmak istediğinin her bir atomu doygunlaştırmak olduğunu söyleyen ve 'edebiyata şiir olmayan bir şey neden sokulsun, doygun olmayan,' diye soran? Ben de bunun bir mücadele alanı olduğunu düşünüyorum. Hikâye etme konusundaki geleneksel yetkinliğimizi kabul ediyor, ancak edebiyat verimlerinin fazladan niteliklerle ayrışması gerektiğine inanıyorum. Bu anlamda; sözünü ettiğiniz öykümde ve diğerlerinde de, özle sınır teması hedefledim. Ne olayın içinde yandaş kimliğimle nesnelliğimi kaybetmek ne de dışında kalıp yorumlamakla yetinerek içi boş bir bilmişlik sergilemek istedim. Kısacası, ciğerimdeki yanmayı, normalleştirilerek etkisi tüketilmiş sözcükleri hiç kullanmaksızın, bizzat kendi doygunlaştırdığım kelimelerle kurduğum söylemle aktarabilmeyi diledim.

• *Toplumsal cinsiyet rolleri ve aile arasındaki bağdan beslenmiş görünüyor öyküleriniz. Kitapta aile kavramı kıyısından köşesinden kendine bir odak yaratma çabasında.*

– Aile, siyasal ve sosyal değişimlerin etkisi altında dönüşen en küçük ilişki birimi. En doğrudan ve açık iletişimin gerçekleştirildiği, dolayısıyla içeri-dışarı arasındaki gerilimin ayyuka çıktığı yer. Tüm yaşantımızın öncelikli müdahili. Politik olarak kurulu olanı öğrendiğimiz ilk topluluk ve birey-sistem çatışmasında bireyi en sıkı kuşatan halka. Sorunlu bulduğum bu kurumu öykülerin içine çekmemem düşünülemezdi. Tartışmaya çalıştığım fiziksel ve psikolojik şiddetin çoğu kez adını koymaktan kaçındığımız aktörü de aileydi. Buna ilişkin farkındalık feodal ilişkileri bile dönüştürür inancındayım. Çözülecek ilk bağımlılık ilişkisi, ipin ucu... Pek çok metnimde ailenin odağa yerleşme çabası benim okura bir özgürlük çağrım olabilir. Yani öyledir, özgürlük çağrımdır.

• *Nükleer enerjiden erkek şiddetine uzanan geniş bir alanda muhalif bir tavrınız var. Günceli edebiyatla buluşturuyorsunuz.*

– Töreler, ekonomik mücadeleler, doğa katliamları, gücü ele geçirenlerin yaralama, aşağılama ve bazen kelimenin her anlamıyla kayıpla sonuçlanan savaş dahil tüm şiddet eylemleri başkaldırı arzumu tetikliyor. Bence, güçlerin dengeli olmadığı her ilişki 'efendi-köle' ilişkisine dönüşmeye mahkûmdur. Üstelik ilişkinin tek tutsağı da köle değildir. Efendi de bu ilişkinin kölesi olur. Durum buyken, bana yazılı rolü –hangisi olursa olsun–, oynamamayı seçiyorum. O yüzden güncel yaşamdaki dengesizlik ve adaletsizliklerin takipçisiyim. Hepsi de öykülerime konu olabilirler. Onları görünürleştirmeyi ilkece görev kabul ediyorum. Görünürleşen şeylerin daha 'iyi' bir gelecek için kaldıraç etkisi yapabileceğini, bir kez kaldıraca çıkanların daha geniş bir ufuk görüsü için hevesleneceğini düşünüyorum. Elbette bu amaçla çabalamak edebiyatın değil, benim misyonumdur. Benim edebiyatımdan başkasını da bağlamaz.

• *Karakterlerinize verdiğiniz isimlerin belli nedenleri vardır mutlaka. "Çocukluğum Kadar Uzak"taki İris çekti dikkatimi en çok. Didem Madak'ın İris'in ölümü şiirindeki İris olma ihtimalini sevdim galiba.*

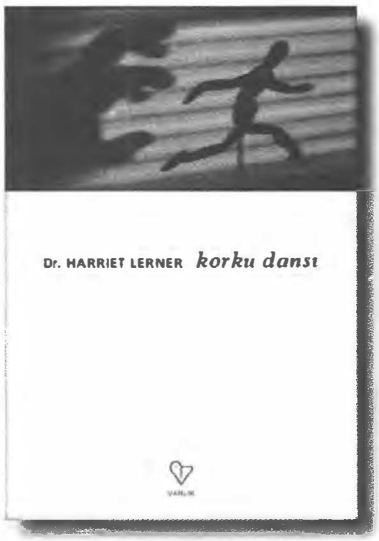
– Ben bir Madak okuruyum. Bununla birlikte iyi bir belleğe sahip olduğum söylenemez. Bu şiiri içselleştirip unutmuş olabilirim. Kısacası öykümü özellikle üzerine kurmadım. Kalıt, bilinçaltı, kolektif bilinç... ne derseniz, güzel bir akrabalık oluşmuş. Yürekten sevindim.

• *Doğa ve şehir betimlemeleriniz arasındaki fark göze çarpıyor. Şehirle mücadele eden ve kırsala dönmek isteyen bir alt metin var öykülerinizde.*

– Ne doğru bir saptama! Bir doğma büyüme İstanbullu olarak şehrin fiziksel ve kültürel bronşlarını tıkayan, hepsi de arsız saldırıları büyük üzüntüyle karşılıyorum. Bir ayağım İstanbul'da olsa da 2015 Haziranı'ndan bu yana Çanakkale'de yaşıyorum. Ve inanır mısınız bilmem, büyük bir uğultuyu geride bıraktığımı, nihayet doğayı, diğer insanları ve kendi iç sesimi duyabildiğimi düşünüyorum. Üstelik gökdelenler olmadığı için önü açık rüzgârın eli hep başımda. Buna üç litrelik bidonlar halinde keyifle basılan yeşil zeytinleri, pişileri, taze balığı, toprak kokulu domatesleri, dağların her mevsimi ayrı güzel verimini, bir yerden bir yere on beş dakikada gidebilmeyi, gözü tok esnafı, beni nazikçe içine alan aydın kitleyi ve dedikoduya dirençliyseniz tatlı komşuluğu da eklemeliyim. Şimdiye değin özendiğim için kırsalı yazıyordum, şimdiden sonra yaşadıklarımı yazacağım. Görmüyorsunuz, ama gülümsüyorum.

• *'Sonunda öğrendim, ben kendi içime kıvrılmış bir yolun son yolcusuyum. Bu yolun sonunda kendi ölümünü düşünebilen bir ölü.' Sizin İç-Yürü'nüzde kitabınız yolun ne tarafında kalıyor?*

– Yolun ta kendisi. Ben yazarak düşünüyorum, anlamlandırıyorum, yazarak direniyorum, yazarak inşa ediyorum. Yazdıklarımı okuyan, düşüncelerini paylaşarak beni onurlandıranlara minnettarım, ama aslında ben kitabımla, kitaplarımla, kendime ve kendimi tamamlamakta olduğum geleceğe yürüyorum.

KORKU DANSI

Harriet Lerner

Türkçesi:
Sinem Sultan Gül

Korku Dansı, eski duygulara yepyeni yollardan cesaretle tepki vermeyi öğreten dönüştürücü bir kitap. İster kaygının berbat semptomlarıyla boğuşuyor, ister korkuyu bilinçaltınıza itiyor olun, bu kitap gününüzü dolu dolu yaşayıp geleceğe cesaretle, mizah duygusuyla ve umutla bakmanıza yardımcı olacak.

Dr. Lerner'in yayınlarımız arasında bulunan Öfke Dansı, Kandırma Dansı *ve* Bağlantı Dansı *başlıklı yapıtları psikoloji ve psikiyatri uzmanları tarafından danışanlarına kaynak kitap olarak tavsiye edilmektedir.*

VARLIK

www.varlik.com.tr

Tevfik Kalkan

Echo'nun Kemikleri, Samuel Beckett

Türkçesi: Süha Sertabiboğlu, Roman, Ayrıntı Yay.

Ben Samuel Beckettle yaşadım bir ara
Kime anlatabilirim bunu, nasıl
Hem kimin umurunda
Bir devedikeninin günbatımıyla şakalaşması.

Bu şiiri on yedi yaşımda iken yazmıştım. Üçlemeyi okuduğum günlerdi ve kendimi çok yalnız hissediyordum. Yalnız, her insanın hissettiği gibi bir şey değildi yalnızlığım. Kafamın içinde çağlar uğulduyordu. Denizlerin en dibiyle çılgın volkan patlamaları bir yol bulmuştu zihnimin acıyan ve acıkan yanlarında. Sorularım vardı, saçmanın ortasında yüzüyordum. Ve bir çeşit gevezelik halinde akıp gidiyordu yaşam.

Descartes'a kalsa bu, normal sonucu idi içine düştüğüm düalizmin. Bir de ruhum vardı maddenin orta yerinde ve akla yatkındı böylesi. Saçma, anca böyle yumuşatılır, böyle anlaşılabilirdi. Ne var ki Descartes'a dair ne varsa haykırarak, teninde maddi yaralar çıkararak reddediyordu varlığım; saçmayı anlaşılır kılmaya yatan düalizmi. Laik sistemleri, burjuva ahlakını, dünyasal olan her şeyi. Daha o vakit anlamıştım, ölüler diyarından konuşan bir sesle hemhal olmaya, ölüler diyarından bir sesle konuşmaya hasret ve muhtaçtı, içim sıra hiç ara vermeden konuşup duran iç sesim.

Ölümü istiyordum ben, ondan korkmak şöyle dursun. Ölümün üstüne yürüdüğüm onca deneyimimle bir yolunu bulup kaçmıştım ölümden. Çünkü aynı anda cenaze törenimi de izlemek istiyordum. Sadece cenaze törenimi de değil, cenaze evinde neler olup bittiğini de bilmek arzusu ile yanıp tutuşuyordum. Bir tek mitler vardı elimde. Peygamber kıssaları işin gülmeceler, hoşça vakit geçirmeceler kısmı idi. Elimde bir tek mitler vardı ve bir de Joyce, Homeros, Sartre, Freud, Aishylos ve Beckett.

Bir kez, hayatla ilgili yargım beni kendimle ilgili de yargıç kılmıştı. Üçlemenin *Adlandırılamayan* bölümündeki şu cümle, soğutmuştu beni kendime: "Sesleriyle şişirdiler beni bir balon gibi, boşaltsam da içimi onları işitiyorum hâlâ."

Sesime inanmaz olmuştum.

Bu ciddi bir sorundur elbette. Ve kim ne derse desin edebiyat dünyaya inmiş ilk ve son dindir.

Neden bir musikiye ihtiyaç duyar tüm dinlerin kuralları, o ruhsal coşkunluğu neden arar?

Yıllar önce, mutaassıp bir kasabada, bir edebiyat dersinde, aslında gerçek bir şairin sözleri, peygamber sözleri gibi tılsımlıdır demiştim ve öğrencilerim beni şikâyet etmişti dine saygısızlık ettiğim gerekçesi ile. Dindar müdür yardımcısına Şeyh Galip'i, Fuzuli'yi, Mevlana'yı hatırlatarak savunmuştum kendimi. Gülümseyen bir dindar sima hatırlıyorum hayal meyal.

Samuel Beckett

Beckett mitlere, dinlere, Homeros'a, Aishylos'a, Darwin'e değil sadece; Schopenhaur'a, Spinoza'ya, Nietzsche'ye, Rimbaud'ya da inandı. Sonra tüm inançlarını inançsızlıkları ile kardı, sonra tüm gündelik ıvır zıvır işittiği sesleri bu derlemeden damıttığı seslere kardı. Sonra da kimbilir niye, oturup bunları yazdı. Hiçbir umudu olmadan. Beckett için umut denilen şey olsa olsa hüzünlü, ironik, alaycı bir gülümsemedir.

Her cümlesi ile bilim-sanat tarihine göndermeler yapan akıllara zarar bir hikaye yazdı günün birinde. Üstelik bunu, yayıncısı kitap biraz daha hacimli olsun da azcık daha fiyatlandıralım gibi bir isteğin sonucunda yaptı. Beckett, ciddiye aldı. Fazla ciddiye aldı. Dahi zihninin makarasına sararak, kalkıp hayat boyu okuduğu, öğrendiği, sevdiği, sevmediği ne varsa bir çorba yapıp yazdı hikâyesini. Ve ortaya *Echo'nun Kemikleri* çıktı.

Narkissos'a duyduğu karşılıksız aşkın sonunda Echo eriyip gider ve sadece sesi ve kemikleri kalır. Bu aslında birçok insan için bir yaşam özetidir. Ne var ki yaşam özete aldırmadan sürüp gider. Masumiyet şurada anlamlanır: Çamurun içinde... Ve açıklaması bu acımasız varoluşun: Dünya gübredir!

Echo'nun Kemikleri'ni özel kılan şey onun gübre oluşudur. Birçok ana kaynaktan beslenen. Demek ki onca kaynak gübreye dönüştürülmüş diye korkabilirsiniz. Korkun, aynen öyle yapılmış. Yalnız kaotik bir gübreleme olmuş bu. Tıpkı suyun, güneşin, havanın ve toprağın yaptığı gibi.

Echo'nun Kemikleri dünya kültür tarihinin, okuyucuyu cidden hırpalayacak bir karmaşarastgele panoramasını, kimi zaman yüksek zümre edebiyatını, kimi zaman da gayet halk ağzını kullanarak yapıyor.

Echo'nun Kemikleri'ndeki saçma ve mitoloji ile dans, almaya hazır okuyucuya bir mektup.

Çünkü burada eriyen ve sadece sese dönüşen bir kemik çorbası söz konusu.

Hikâye üç bölümden oluşuyor.

Kahraman, *Aşksız İlişkiler*'in kahramanı Belacqua. *Aşksız İlişkiler*'de öğrenciliğinden bir ameliyat esnasında ölümüne kadar olan yaşamı anlatılan Belacqua, bu kez karşımıza ölümünden sonra çıkıyor. Bir hayattan ve dolayısı ile bir gövdeden yoksun olmasına karşın gayet bedensel bir varlıktır. Bu haliyle korkak, narsist, burjuva bir varlıktır ve tıpkı Dante'nin İlahi Komedyası'ndaki adaşı gibi kefaret ödemek için geri gönderilmiştir.

İlk bölüm Belacqua'nın dirilişi ile başlar. Karşılaştığı ilk kişi dünyanın en eski mesleğini icra eden bayan Zaborovna'dır. ikinci bölümde, bir veraset meselesi nedeniyle eşinin hamile bırakılmasını arzulayan Lord Gall ile mantık ötesi diyaloğunu okuruz. Son bölümde, mezarının üzerine tünemiş halde, mezarlık bahçıvanı Doyle ile sohbetine tanık oluruz.

İçinize alamadığınız ne varsa, sembolizmin şahlanışıyla o var bu hikayede. Şöyle soruyor mezarlık bekçisi Doyle, kendi mezarı üzerine tünemiş Belacqua' ya: "Yani sana ölüm bu pisliği bu yüzden, ömür boyu süren cafcaflı doğum öncesi imrentilerinden ötürü mü yapıyor diye düşünmüyor musun?"

"Hissettiğim dedi Belacqua, kabul etmem lazım ki hissettiğim kötü kullanıldığımdı."

Mezarının başında, yaşam boyu kötü kullanıldığını ifade eden Belacqua, insanlığın duygularına tercüman olmaya doğru cüretkâr bir adım atar. Üreme ve veraset konularındaki tavrı, omuzlarında, genlerini aktarma gayretini, nedenini hiç sorgulamadan taşıyan insanın bu en hazin yükünü bir gırgır nesnesine dönüştürür.

Hafakanlar basması ya da ruhunu bir çöplük gibi hissetmek, zaman zaman kurduğun hayallerin bile senden sana bir ihanet bildirgesi oluşu ve tek çare alaycılığa meyletmek... Beckett bu işi bildiği ve öğrendiği tüm eski hikayeleri, mitleri kullanarak, çaresizliğini bir göndermeceler oyununa dönüştürerek yapıyor.

Çünkü ona göre gerçekten de bazı insanların açıklaması yoktur. Bir kere şunu baştan kabul ediyor Belacqua: Hepimizin küçük dertleri var. Ve sonra parasızlık, sağlıksızlık ve dikkat çekmeden yaşanan bir hayat. Ama bu, kişiliğin böyle ırzına geçilmesi, aşağılanması, eski haline geri dönme hakkının böyle çiğnenmesi, bu gerçekten dayanılmaz bir şeydi.

Bu sözleri ölmüş ve mezar taşının üzerinde oturan biri söylüyorsa önce gülümser sonra fena halde ciddiye alırsınız. Çünkü başınıza geleceğini ve belki hikayesini bile yazamayacağınızı adınız gibi bilirsiniz.

Kutsal metinlerden çok daha mühim bir soruna da el atıyor bu aynalar ve göndermeler okyanusuna çevirdiği metninde Beckett, sorun şu ki dostlar, ya biz n'olacağız, bir yolunu bulup haykıramıyorsak, saçmanın içinde boğulurken, bir de bunu duyuramıyorsak?

"Ben gerekçelere bakmakla hiç ilgilenmem dedi Belacqua. Münasebetsizlik olur gibi geliyor bana. Ve neredeyse bıktığım bir şey bu."

Bunları artık ölmüş olan Belacqua söylüyor ve gözlemci anlatıcının da yorumu şu: "Ölüm Belacqua'yı düzeltmiş gibi görünmüyordu."

Varoluşsal geyik çevirmek. Misal kendimizi assak mı diye sormuştu Godot'yu Beklerken' de Estragon, boş ver diye yanıtlamıştı Vladimir, bu da bir çeşit bağlanmak olur. Yahut Watt'da, Tanrı şahidim olsun ki diye konuşmaya başlıyordu Bay Hackett, polis araya giriyordu sonra, hukuk sistemimizde Tanrı tanıklığı geçersizdir şeklinde.

Ölü Belaqua tıpkı Beckett gibi sevgi ve şefkat duyguları uyandırdı bende. Diyor ki Belacqua: "Bok nasıl samanı çekerse, ruhum da öyle bütün bunaltıcı açmazları çekiyor. Ve ölüm modern zamanların en büyük dolandırıcısı."

Ben bu son cümlenin karşısında diz çöktüm örneğin. Sahi en çok ondan korkarak yaşayıp tüm enerjimizi ondan korunmaya adamıyor muyuz ey okur, hem de eninde sonunda öleceğimizi bile bile.

İşte alın size ölmüş bir adamın hikayesi!

Bir süre Beckett'le yaşadıydım ben. Hastalık halinde. Ki kendisi, hayatım bir eksilme ve küstahlıktı derdi buna. Biriyle birlikte yaşamak hastalanmaktır bir bakıma. Bünyen zehri alır önce, sonra onun müptelası olur; sonra zehirlenir ve kusmak ister.

Beckett kusulamayan bir zehirdir.

Çünkü aslında yaşam boyu tüm zehirlenmelerinizin panzehiridir bu zehir.

Konuşur da durur sesinizi ses bilip içiniz sıra okumayı bıraktığınız anda. Tüm kimsesizler gibi. Sokakta, soğukta sabahlara kadar dolaşıp da sokaklarda kimseye yanaşamayan yalvaç ruhlar gibi.

Bir sokak hayvanının çaresiz gözleriyle konuşur Beckett ve elbette bir peygamber azizliği ile aynı zamanda: "Sesleri ile şişirdiler beni bir balon gibi, boşaltsam da içimi onları işitiyorum hala."

Yolunuz sokaklara düştü ise bir kez, buz gibi soğukta, karlar altında, çalacak tek bir kapınız olmadı ise bir kez, bütün kapılar size uzak, yabancı, dokunulamaz ve itici, sahte ve kahredici geldi ise tek bir kez Beckett, mutlaka bir köşe başında sizi bekliyordur Belacqua kılığında.

Aşksız İlişkiler'in öğrenci Belacqua'sı "Dante ve Istakoz" adlı öyküde, mutfakta teyzesinin ıstakoz pişirme anına tanıklık eder. Hayvan masanın üzerinde kımıl kımıl oynaşmakta, ocağın üzerindeki tencerede ise su fokur fokur kaynamaktadır, tanrım diye düşünür Belacqua, canlı bu, ne yapacağız? Denizin derinliklerinden sürüne sürüne gelmişti ve şimdi canlı canlı kaynayan suya atılıyordu. İnsanın kanını dondurmuyor muydu bu? Öyleyse çabuk bir ölüm olsun bu diye geçirir içinden. Tanrı bizimledir. Ve ekler: Değil ama.

Mezar taşı üzerinde gevezelik eden Belacqua hayatını şu tek cümle ile özetler:

"Hayatım bir eksilme ve küstahlıktı"

Joyce'un hep yanı başında, onun fazlaca etkisi altında giriştiği edebi sürecinde Beckett, çaldımsa da mirin malını çaldım hoyratlığıyla, aldırışsızlığıyla, hatta cüretkarlığıyla Joyce'tan el alır ve yürür.

İşte bu yolculukta Beckett'i Joyce'tan öteye götüren, Joyce'u bizden beriye getiren şeydir.

Ayda Baloğlu

Kesin ki Seni Seviyorum, Nilgün Şimşek

Roman, Yitik Ülke Yay.

Nilgün Şimşek

Malatya'nın ayazlı bir sabahında, toparlanmış bir evde, yaşını almış bir kadın anlatıcının iç monologlarıyla başlayan metin yol aldıkça, okuru, kendi yapı ve kurgusundan haberdar eden bilgileri aktarmaya ve öyküsünü dinlemeye davet eder. İnci'nin yıllarca yaşadığı kenti terk edip İstanbul'a taşınma arifesinde; kendini, ruhunu tedavi etme sürecinde yanına aldığı, *anlatmak* edimiyle acılarını ve pişmanlıklarını bertaraf etmeyi umduğu bir öyküdür bu; yazma işini edebiyat atölyesinde tanıştığı Burcu'ya bırakır. İnci anlatmak edimine bir işlev daha yükler: bütün hayatını kaplayan aşkını kayda geçirmek, sevdiği adamın hatırasının yitip gitmesine engel olmak.

Güçlü bir öykü anlatıcısının içinde dolaştığı *Öykünün Karanlık Yüzü* başlığıyla yayımlanan kitabının ardından, okura sesini masalsı bir anlatımla kaleme aldığı bir aşk hikâyesi *Siyah Sardunyalar* üzerinden duyuran Nilgün Şimşek bu defa farklı bir deneyimle okur karşısına çıkar; kalemine teslim edilen dökümanlarla birlikte yaşanmışlığı olan anıları, zihindeki hatıraları *Kesin ki Seni Seviyorum* ile belgelemek.

Kitabın kurgusu dış çerçevesinde İnci figürünün birlikte yol aldığı Burcu karakteri, onun aşkını, hayatını, içinde yaşadığı mekânları, gidip gelmelerini, en önemlisi ve en değerlisi aşkının yıllar boyunca kendisine yazdığı mektupları, kısacası her türlü metni gerçeklik algısının kantarını dengede tutarak taramak ve onları belli bir düzende sıralamakla yükümlüdür. Anlatının bir ayağını oluşturan Kafka'nın *Milena'ya Mektuplar* başlıklı kitabı, anlam katmanlarına boyut kazandıracak motif işlevini görmek üzere içeriğe hizmet eder. Romanın yapısının diğer ayağı Türkiye'nin yakın tarihindeki toplumsal dönüşümlerin izleğini oluşturur.

Ben anlatıcının ağzından dinlediğimiz öykü bizlere öncelikle iki insanın yollarının kesişmesini serimler:

Doğu-Batı çatışmasının kültürel geleneğe yansımaları...

Malatyalı bir ailenin çocuğu olan Vural Bilgin okuldan yasak kitaplar bulundurduğu gerekçesiyle atılır, ortaokulu Eskişehir'de halası ile eniştesinin yanında bitirir. Başında bir baba yoktur, çünkü tayini Ankara'ya çıkan babası öğretmenlik görevini bu kentte sürdürürken, yanına gelmek istemeyen karısının eksikliğini yeni ve ikinci bir hayat kurarak idame ettirir. Liseyi Ankara'da okuduktan sonra,

veterinerlik fakültesini bitiren Vural, İstanbul'a eczacılık okumak üzere gelir ve İnci ile burada tanışır. İnci Yozgatlı varlıklı geniş bir ailenin kızıdır. Annesi üç çocuklu dul bir adam olan babası ile evlendirilir. İnci küçük yaşta hiç çocukları olmayan halası ve eniştesine İstanbul'da yaşamak üzere "verilir". İki genç insan üniversite yıllarında tanışırlar. İlişkileri arkadaşlık seviyesinde devam eder. Bu durum Vural'ın İnci'siz bir hayatı kendinde bir eksiklik olarak kabul etmesiyle -geniş tepkilere rağmen- evlilik kararına dönüşür.

Ataerkil bir düzenin parçası olarak dünyaya gelen ve bu düzenin devamı doğallığında ailesinden koparılıp kente sürgün edilen İnci, girişken, çalışkan, para kazanmayı beceren, ailenin tüm sorumluluğunu üstlenen bir kadın figürü olarak karşımıza çıkar. Vural Bilgin okumayı seven, Batı dünyasının düşün felsefesiyle yakından ilgili ve şiirlere düşkün bir adamdır. Ankara'da talebesi olduğu Gazi Lisesinde modernizmi Fransız yazınından takip eder ve Batı felsefesinin düşün dünyasına kendini kaptırır. Okur romanda ilerledikçe, Vural karakterinin zamanla kafası bulanık, karamsar ve sık sık ölümü düşünen bir adama dönüştüğüne şahit olur. Onu özellikli kılan hayata ve İnci'ye yazdığı mektuplardır. Vural, kendini bu yolla ifade etmeyi bir çeşit koruma içgüdüsüne dönüştürür. Vural'ın mektuplarında Tanrının varlığına inanmaktan vazgeçen Nietzsche, Camus, Sartre gibi düşünürlerin ölümle ilgili felsefeleri veya elinde edebiyata dair ne varsa yansımalar bulur ve sorgulanır. Kelimelerin içinde geliştirdiği ruh hali dış gerçeklikle örtüşmekten çok uzak bir dünyanın göstergesidir; düşünsel boyutta, kelimeler dünyasında yaşadığı, kendi istediği gibi kurduğu bir dünyadır bu.

Kesin ki Seni Seviyorum'da otoritenin boyunduruğundan özgürleşemeyen, toplumsal normlar ve yasalardan kurtulamayan, birbirini seven iki kişinin öyküsünün refakatinde, gelişen olay örgüsünde, Türkiye'nin toplumsal panoramasında değişime uğrayan insan profilinin izlerini sürecek ve yalnızlaşan bireyi ifade edecek Kafkaesk yapılanma ile katmanlı anlam boyutları sunmakta.

Kurguda anlam boyutlarının açılımı

İzlerin başlangıç noktası, İnci figürünün toprak ağası, sonradan Yozgat'ın ilk belediye başkanı olan dedesinin temsil ettiği ataerkil düzenin gündelik pratiklerdeki uygulamasında öne çıkar. Anadolu'nun yakın tarihindeki evrilmelerde devam eder. Romanın olay örgüsünde İnci'nin, İstanbul'da gördüğü tahsil esnasında Yozgat'a geri çağrılan, toprağa alışsın, sevsin diye küçük yaşta evlendirilen babasının geldiği nokta, ilk nedenini Tanzimat'a kadar uzanan Doğu-Batı çatışmasından alır. Kültürel geleneğin karşıtlığından beslenen öykü bu romanda toplumsal bakış açısı bağlamında sağlam bir temele yaslanır. Kurguda olayların geliştiği mekanlardan biri olan eczane ve Malatya, anlatı zamanının içinde vuku bulan yerel dokulardaki değişimlerin dar boyutlu göstergesidir. Bu boyutuyla roman kurgusunda hikâye edilen geçmiş anıların açılımında geleceğe ilmiklerini atmayı başarmış; bugünün gündelik pratiklerinin ve iktidar söylemlerinin yaygınlaştırıldığı sürece tanıklık etmiştir.

Vural figürünün içi dünyasını, aklından geçenleri, topluma bakış açısını, gerçeklik algısını, isyan ve sorgulamalarını dile getirdiği mektuplar, okura bu karakter ile ilgili bilgileri aktarma işlevini üstlenerek anlamı güçlendirir. Kafka da iç çatışmalar, bunalımlar içinde yaşayan bir yazardı. O da kendini ifade etmek için mektuplar yazıyordu. Kafka'nın yapıtı *Milena'ya Mektuplar'dan* aktarılan cümleler metnin iç çerçevesinde içeriği tamamlayan motifler olarak karşımıza çıkar. Nasıl ki, Kafka'nın mektupları Milena'ya hitaben yazılmışsa, Vural'ın mektupları da İnci'ye hitaben yazılmıştır; ancak bu İnci onun sanki yazmak isteyip de yazamadığı, romanlara aktaramadığı kadın figürler gibidir.

Romanın bütününe hakim olan bir insanlık haline daha şahit olur okur; aradakalmışlık duygusu, doğduğu yerlerden ayrılamamak, sürgün edildiği yerlerde barınamamak, toplumsal çarpıklıklar ile gönülde yatan hayat arzularının arasında kalmak, en kötüsü ise hayaller ve dış gerçeklik arasında kalan ruh haliyle bir ömür tüketmeye mahkum olan insanlık halleridir bunlar.

Nilgün Şimşek ele aldığı tüm bu insanlık hallerini temiz bir Türkçe ile öyküleştirerek okurun zihninde yeni düşün dünyalarına kapılar açma olasılığını sunuyor *Kesin ki Seni Seviyorum* başlıklı romanıyla.

Nilgün Şimşek

Nassim Nicholas Taleb
ANTİKIRILGANLIK

Düzensizlikten Kazanç Sağlayan Şeyler

Türkçesi: Derya Yüksek

Taleb, *Siyah Kuğu*'da bize, çok düşük olasılıklı ve öngörülmez olayların dünyamızla ilgili hemen her şeyin temelinde yattığını göstermişti. *Antikırılganlık*'da ise belirsizliği baş aşağı edip arzu edilebilir, hatta gerekli hale getiriyor. Antikırılganlık, dayanıklı ya da dirençli olanın ötesindedir. Dirençli olan şoklara direnir ve aynı kalır; antikırılgan ise gittikçe daha iyi hale gelir.

Ayrıca antikırılganlık öngörü hatalarına karşı bağışıklık kazanmıştır ve olumsuz olaylardan korunur. Kent devleti neden ulus devletten daha iyidir, borç neden sizin için kötüdür ve "verimli" dediğimiz şey neden hiç de verimli değildir? Taleb'in bilgiye dayalı, nükteli mesajı devrim yaratacak nitelikte: Kırılgan olan ve yalnızca kırılgan olan işin üstesinden gelecektir.

VARLIK
www.varlik.com.tr

T.C.
İSTANBUL
KÜLTÜR
ÜNİVERSİTESİ

Üniversite Kültür'dür

www.iku.edu.tr
ikuaday ikuaday

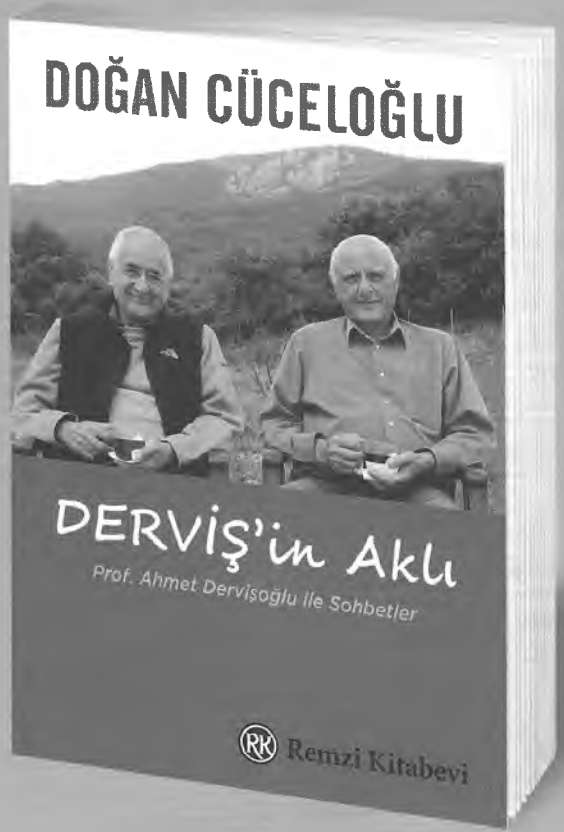
DOĞAN CÜCELOĞLU

DERVİŞ'in Aklı

Prof. Ahmet Dervişoğlu ile Sohbetler

İçindeki çocuğu dipdiri korumayı başarmış, gözleri ışıl ışıl bakan bir insan...

Bu sohbetlerin amacı, Ahmet Dervişoğlu'nun akademik başarılarından çok, değerlerini, yaşama bakış tarzını, insan sevgisini sizlere aktarmak...

www.remzi.com.tr
facebook.com/RemziKitap
Remzi Kitabevi